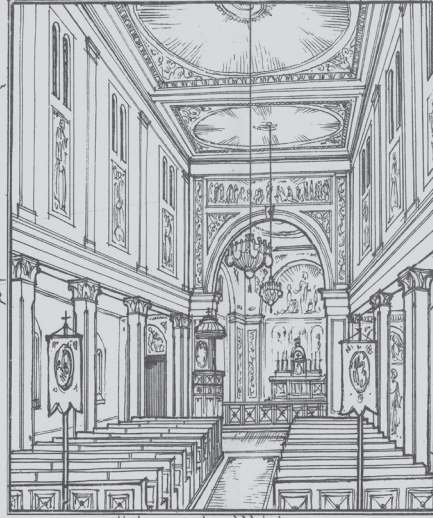

Dr. Vereczkey (Wimmerth) Béla

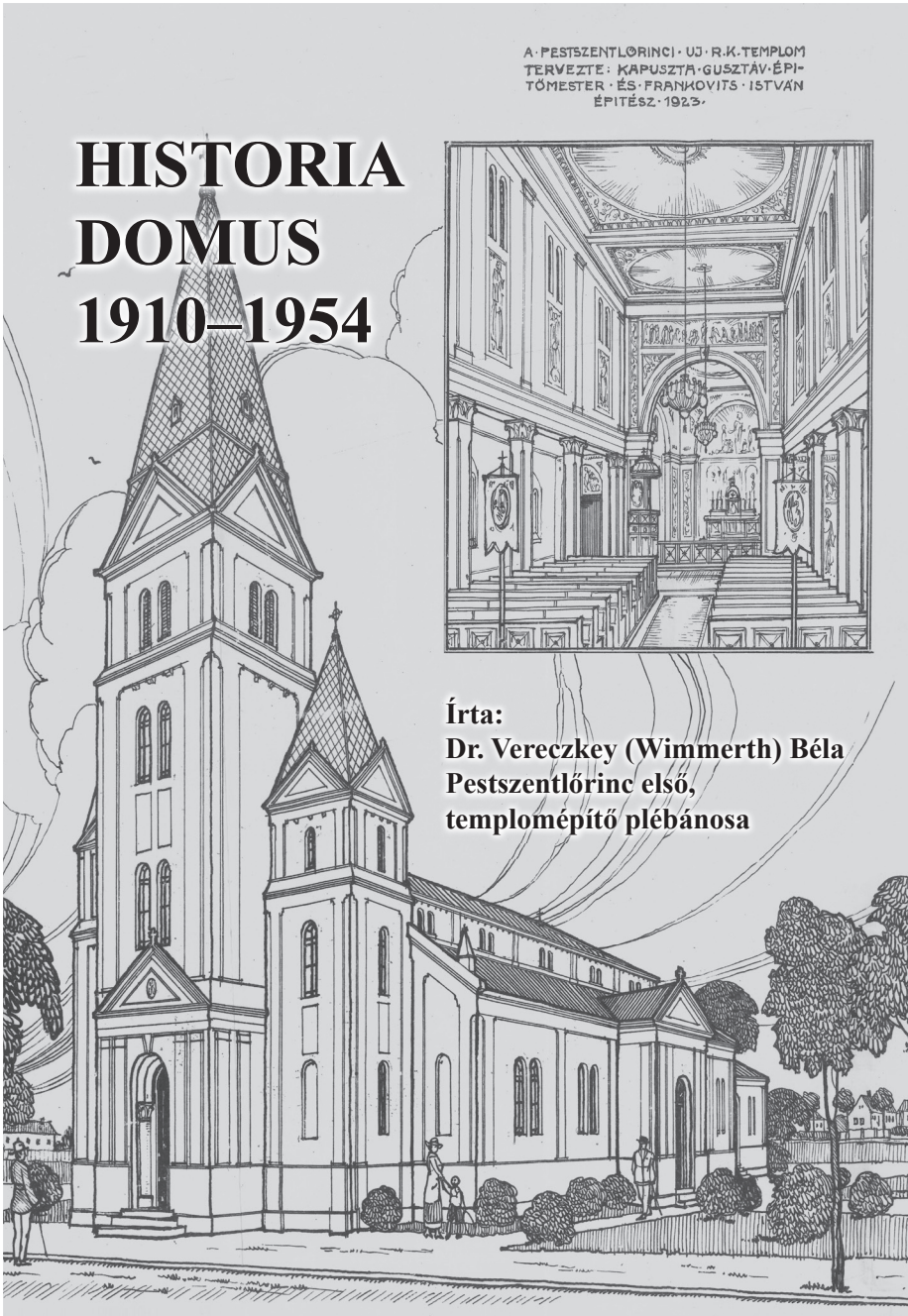
HISTORIA DOMUS
1910–1954

A PEKSTZENTLŐRINCI · UJ · R.K. TEMPLOM
TERVEZTE · KAPUSZTA · GUSZTÁV · ÉPI-
TŐMESTER · ÉS · FRANKOVITS · ISTVÁN
ÉPÍTÉS · 1923 ·

HISTORIA DOMUS 1910–1954

Írta:
Dr. Vereczkey (Wimmerth) Béla
Pestszentlőrinc első,
templomépítő plébánosa

Budapest-Pestszentlőrinci Mária Szepłőtelen Szíve Főplébánia
Budapest, 2022

Latin szövegeket fordította:
Havas-Horváth György, Keppinger Boglárka

Képválogatás:
Szilárdi Ferenc Miklósné és Pápai Tamás László

Lektorálta:
Fierer Zsuzsa

© Budapest-Pestszentlőrinci Mária Szepőlőtelen Szíve Főplébánia, 2022

ISBN: 978-615-81893-3-0

Kiadja: Budapest-Pestszentlőrinci Mária Szepőlőtelen Szíve Főplébánia
Felelős szerkesztő: Dr. Harmai Gábor
Nyomdai előkészítés: Bonex Press Kft.
Nyomdai kivitelezés: Virtuóz Kiadó és Nyomdaipari Kft.
Felelős vezetők: Tolonics Gergely, Miseje Balázs

Dr. Vereczkey (Wimmerth) Béla plébános, pápai prelátus

Kiadói előszó

Ferenc pápa mondta, hogy a papok munkája a pilótákéra hasonlít: aki tisztességgel végzi, arról szinte szó sem esik, aki lezuhan, az rögtön a figyelem középpontjába kerül.

Ebben a könyvben a múlt század egyik szentéletű, és éppen ezért csönddel körülvevett „pilótája”, plébániánk alapító plébánosa szólal meg, és mutatja be remek stílusban az őt körülvevő világot.

Amikor büszkén adjuk közre ezt a gazdag, nagy történeti és irodalmi értékű Historia Domust, úgy véljük, fontos néhány kérdésre előzetesen kitérni.

A Historia Domus, mint műfaj

Katolikus plébánosoknak ma is kötelességük Historia Domusban, tehát a „Ház – azaz a Plébánia – története” c. hivatalos naplóban követni, bemutatni plébániájuk életét.

Sajnos a kommunizmus évtizedeiben a naplóírói buzgalom meggyengült, ma pedig a digitális korszak okoz olyan dokumentum-túltermelést, ami mellett a Historia Domus vezetése sokaknak fölöslegesnek tűnik, de határozott olvasói benyomásunk, hogy Vereczkey (Wimmerth) Béla a Historia Domusban olyan irodalmi, önkifejezési lehetőséget látott meg, amely a szélesebb olvasóközönség érdeklődésére is számot tarthat azért is, mert a plébánia történetét tág összefüggésben helyezi el, lényegében egész Pestszentlőrinc történetét bemutatva.

Az ő idejében a plébánia területe egész Pestszentlőrincet átfogta, a későbbi időkben tagolták a Vereczkey (Wimmerth) Béla kezdeményezésére épült templomokat önálló plébániákká.

Hangsúlyozzuk, hogy a Historia Domusok eredendően nem a szélesebb olvasóközönséghez szólnak. Szólnak az egyházi hatósághoz, amely a meglétüket ellenőrzi, szólnak a jövőd plébánosokhoz, és szólnak az utókor helytörténészeihez.

Az író plébánosok természetesen vesznek olyan körülményeket, amelyek a mai olvasókat meglephetik. Elemi példa, hogy a Pestszentlőrinci Mária Szeplőtelen Szíve Főplébánia ma Budapest részeként az Esztergom-Budapesti Főegyházmegyéhez tartozik, Vereczkey (Wimmerth) Béla mégsem Serédi Jusztiniánt és Mindszenty Józsefet emlegeti, hanem az ő főpásztor a mindenkori váci püspök volt, működése nagyobb részében az általa igen nagyra becsült, szeretett Hanauer István. Így ha mai kutatók plébános úr életművét más forrásokból is meg szeretnék ismerni, leginkább Vácott érdemes kutatni.

A Historia Domusban műfajilag keverednie kell objektív adatoknak, pl. adakozói listáknak vagy akár stóladíjszabásoknak és szubjektív értékeléseknek arról, hogy a plébánia történéseit a plébános hogyan élte át. Historia Domusunkban az irodalmilag legérdekesebb váltás talán az első, ahol objektív egyházi nyelven leírt plébániatörténet után a plébános úr hirtelen megszólal:

„1910. szeptember 4-én lezárultak a hosszú esztendőök küzdelmei, s kezdetét vette egy új, remény teljes élet.

Szorongó szívvel foglaltam el új állásomat, szorongó szívvel, mert templom nélkül, plébánia nélkül állottam itt, s a pénztárban semmi.”

Nagy írókhoz méltó ez a váratlan fordulat. Azt remélem, Vereczkey (Wimmerth) Béla Historia Domusa ténylegesen egy szépirodalmi felfedezés is lesz.

A plébános úr neve

Plébános úr életműve nagy részét „Wimmerth Béla” néven alkotta meg, a plébániánkon így ismerték, így emlegették. Sírföliiratán ugyanakkor a „Vereczkey Béla” nevet találjuk, és 1940. május 11-nél a Historia Domusban elbeszéli a névváltás történetét.

Úgy tűnik számunkra, hogy végül is azonosult az új névvel, főleg németellenességből és háború-ellenességből, amit a korábbi hónapoknak a németek felé erősen kritikus bejegyzései is mutatnak. Ugyanakkor az is szerepel az 1940. május 11-i bejegyzésnél, hogy szeretne volna a régi nevét is megtartani valamilyen formában, ezért talán neki is megfelelő volna az a megoldás, amit választottunk: szerzői névként a „Dr. Vereczkey (Wimmerth) Béla” nevet tüntetjük föl.

A Historia Domus helytörténeti értéke

A Historia Domus helytörténeti értékéről szép méltatást olvashatunk Heilauf Zsuzsannától, aki a *Pestszentlőrinc és Soroksárpéteri az első világháborúban* c. könyv mellékleteként már publikálta is a Historia Domusnak a címben jelzett időszakra vonatkozó részletét. *„Páratlanul részletes helytörténeti kincseshánya Wimmerth Béla Historia Domusa, bejegyzései messze túlmutatnak a helyi katolikus plébánia történetén. Igazán találó az alcímben olvasható gondolata: ő valóban Pestszentlőrinc történetének krónikása 1910 és 1954 között. Hétköznapi és ünnepek, történelem helyi nézőpontból, egyházközség és személyes sors... Wimmerth Béla közvetlen hangvételű, jól tagolt beszámolója nemcsak pontos leírást ad a főváros védelmére létrehozott lövészárkerendszerről, hanem az azt őrző katonákról, tisztekről, az itt tartott hadgyakorlatokról, a kiképzésen részt vevőkről és rokonságukról, a helyi gyermekszereg viselkedéséről is szól. Pontos képet kaphatunk a háborús hitéleti feladatokról (a frontra indulók lelkigondozása, zászlószentelés, a kántorkérdés stb.) is. Jótékonyági akciók vagy a megszálló csapatok viselkedése – helyi, egyházmegyei vagy akár sorsfordító országos események –, de a legfontosabb kérdés, hogyan és miből lehetne végre Pestszentlőrincen egy nagy katolikus templomot építeni? Mindez olvasmányosan jelenik meg a kézirat lapjain, remek stílusban, érdekes történetekkel színesítve.”*

Bár az idézett sorok főleg az első világháborús évekre fókuszálnak, most, az egész szöveg közreadásakor egészítsük ki azzal, hogy a Historia Domus eleven leírás azokról a pezsgő évtizedekről, amikor városrészünk elnyerte a mai formáját, ideértve hat katolikus plébániatemplomot és egy kápolnát, amelyek építését Vereczkey (Wimmerth) Béla vagy végbevitte vagy legalább kezdeményezte.

Ez annál is izgalmasabb, mert a korábbi évszázadokról, még a XIX. századot is ideértve, feltűnően nagy a helytörténeti forráshiány.

A Historia Domus, mint az ökumenizmus és a vallásközi párbeszéd kordokumentuma

Elégé közismert tény, hogy a Katolikus Egyház intézményesen a II. Vatikáni Zsinaton köteleződött el az ökumenizmus mellett (1962-65), a Zsinat dokumentumaiban találunk olyan nyitott szemléletet más keresztény felekezetek, a zsidóság és a világvallások irányában, ami a korábbi évszázadokra nem volt jellemző.

A Zsinat sok kritikusa (sőt sok támogatója is) ezért a zsinat megközelítését szakításnak tekinti a korábbi katolikus hagyománnyal, és olyan nívómint mutatja be a II. Vatikáni Zsinatot, amely megkérdőjelezi a katolikus önazonosságot.

A Historia Domus ebben az egyháztörténeti vitában is jól elhelyezhető. Hitelesen mutat be egy olyan zsinat előtti katolikus közéletet, amelyben az ökumenizmus szervezett intézményei még hiányoznak, de ahol az ökumenizmus iránti igény a hívekben erősen jelen van, és ahol a katolikus plébános szórványos megjegyzései is inkább pozitívak a protestáns kollégákról.

A Historia Domus által bemutatott kis katolikus világ már készen áll a II. Vatikáni Zsinatra, a felekezetközi gyűlölködés immár a múlté, a Zsinat ökumenikus nyitását pedig nyitott szívek várják.

Konkrétumokat is említve három szempontot mutatnék be.

- Inkább a hívek ökumenikus vágyait mutatják a plébános azon örömteli megjegyzései, hogy más felekezetek tagjai is fölbukkannak a plébánia életében. A plébános ebben még inkább a versengést látja meg. Pl. *„A háború elején minden szombaton Szentséggel fáklyás körmenetet is tartottam. Rengeteg nép volt jelen vallási különbség nélkül. Megirigyelte ezt a helybeli református segédlelkész, s ő is tartott háborús esti istentiszteletet. De azért a reformátusok ezután is ide jártak, úgy, hogy két hét múlva abba is hagyta.”* (1915, Istentiszteletek a háborúban)

Talán mondhatjuk, hogy ezt a fajta felekezetközi versengést mára meghaladtuk, hasonló helyzetben ma valamilyen közös imaalkalmat szerveznénk.

- Ugyanakkor a közös bajban egymás tényleges megbecsülése is megjelenik, így a Károlyi kormány végnapjaiban letett „hamis eskünél”:
„Mikor vége volt, az egyik református lelkész félhangosan megjegyezte: »no, még sohasem esküdtem hamisan, csak máma«. Mi tagadás, mi is így voltunk ezzel az esküvel valamennyien.”

Ez az 1919-es bajtársiasság ma is figyelemre méltó.

- Végül a politika által szított maradék felekezeti feszültség, főleg az állami források egyenlőtlen elosztása miatt, akkor is, ma is jelen van, és bár nem túl pozitív, ebben is fölfedezhető a folyamatosság. Pl.: *„Református már Magyarország minden közhivatala, s a katolikus érdekek háttérbe szorulnak. Senki sem véd meg bennünket, magunk meg gyáván meghunyászkodunk.”* (1928-nál)

A plébános úr zsidósággal kapcsolatos szemléletére külön alponthoz térünk majd ki, de a világvallásokra utalva megemlítjük azt a büszke beszámolót, amit plébános úr a japán nagykövettel való barátságáról ír 1939 és '40 között.

Nyilván minden plébános büszke volna arra, ha egy nagykövet a barátságára méltatná, de a megbecsülés tiszta szavaiba semmilyen vallási alapú lenézés nem vegyül, plébános úr egyszerűen örül ezeknek az embereknek.

A plébános úr, mint az egyház szentje

A Pestszentlőrinci Főplébánia ma is a különösen erős katolikus közösségek egyike Budapesten. Nem csak az alapító plébános és a későbbi plébános-elődeim emberi munkásságáért tartozom ezért hálával Istennek, hanem érzek emögött egy olyan égi közbenjárást is, amelyet leginkább Vereczkey (Wimmerth) Bélának tulajdonítanék.

Természetesen ez csak magánvélemény, amelyet hivatalos egyházi állásfoglalás nem erősít meg, de a Historia Domus szolgáltathoz ehhez néhány érvet.

Eleve egy társadalmi csoda dokumentumát tartjuk a kezünkben. Vereczkey (Wimmerth) Béla megélt két világháborút, két kommunista hatalomátvételt, egy gazdasági világválságot, és eközben úgy irányította a helyi katolikus hitéletet, hogy fölépítette a Főplébánia templomát, és döntő kezdeményezője volt minden kerületi katolikus templomépítésnek. Meg tudta az építkezések mögé szervezni az állami támogatás mellett a szükséges társadalmi támogatást is. Ma is csak rácsodálkozni tudunk erre az életműre!

Az egyház különös tisztelettel vette körül mindazokat, akik életüket adták a hitükért, de hitvallóként tisztelt azokat is, akik „csak” kínzást és életveszélyt vállaltak Krisztusért. A Historia Domus nem csak dokumentálja, bizonyítja is, hogy a plébános úr bekerült az egyház hitvallói közé. Az 1919. április 21-i vérfagyasztó elbeszélés a letartóztatásról és az abszurd bírósági eljárásról egy olyan időszakban, amikor több pap is a hit vértanúja lett, világos tanúságtétel, amit a Historia Domusba beragasztott „bírósági igazolás” is megerősít.

Emberileg természetesen a legkevésbé sem bánjuk, hogy plébánosunk életszentsége nem a vértanúság, hanem az egyházszerzés útján bontakozott ki, de emeljük ki a hívek elszánt ragaszkodását is, ami a Historia Domus beszámolója szerint 1919-ben életmentőnek bizonyult.

A plébános és a hívek összefogása 1944 novemberében is sorsfordítóan bizonyult, amikor a polgári lakosságot ki akarták költöztetni a kerületből, és amikor plébános úr lett a helyben maradni kívánó tüntetők – nagyrészt asszonyok – szószólója a nyilas polgármester ellenében.

Ezt az előszót ma is háborús hírek közepette írom, és mai hírolvasóként inkább azt reméljük, hogy a polgári lakosságot sikerül kimenteni a front vonalából az ukrán városokban, de 1944 novemberében Budapest körül volt zárva. Akiket végül kitelepítettek – mint magát a plébános urat is –, csak újabb háborús fenyegetéseknek tették ki egy ostromlott városban, immár földönfutóként.

Főntebb a plébános urat a magam részéről (és nem az egyház részéről) szentnek neveztem, ezért nem akarok tagadni néhány emberi gyengeséget sem, amelyeket a Historia Domus szintén dokumentál. Példákat adni erre nem akarok, vegye észre a jószemű olvasó, de ne feledkezzen el Krisztus Urunk figyelmeztetéséről: *„Aki közületek bűn nélkül van, az vessen rá először követ.”* (Jn 8,7)

Egy kérdés van, amire talán érdemes önálló pontban kitérni: a plébános úr és a zsidóság viszonya.

A plébános úr és a zsidóság viszonya

Amikor alapító plébánosunk gyakorlati életművére is, írói vénájára is büszkén adjuk közre a Historia Domust, le kell szögeznünk, hogy plébános úr zsidóságra vonatkozó általános, negatív megjegyzéseit zavarba ejtőnek, és mai szemmel vállalhatatlannak tartjuk. Bár nem feledkezhetünk meg arról, hogy mindezek még jóval az 1944-es vézskorszak előtt születtek, elismerjük, hogy a maguk korában sem voltak szépek. Ezzel együtt, a kor közgondolkodásába sajnos beleillett pl. az alábbi gondolatmenet 1919 őszén a megszálló románokról: „... A megszállás eredetileg csak hetekre szólt, míg a rend megszilárdul, s a fehér hadsereg bevonulhat Budapestre. Ez készen is állt bármely pillanatban; igen ám, de a zsidók nem kértek belőle. S így a románok kivonulása napról-napra húzódott. Minden hét mennyi milliójába került a zsidóknak, azt csak ők tudták megmondani, de hogy ugyanakkor mennyi milliárd érték pusztult el a keresztény Magyarországon, azt meg mi voltunk kénytelenek sírva szemlélni.”

1938. január 11-ről Endre László alispán méltatásán akadhatunk fenn, bár a plébános úr 1938-ban természetesen nem láthatta előre, hogy Endre László lesz 1944-ben a zsidók deportálásának az egyik főszervezője, aki mindent tudott arról, hogy halálba küld sok százezer embert.

Vereczkey (Wimmerth) Béla leginkább csak annak örült, hogy végre egy tehetséges katolikus a közigazgatásban – mi mai katolikusok talán kevésbé osztjuk ezt az örömet...

Pestszentlőrincen Endre László azért is népszerű lehetett, mert támogatta az akkori város önállóságát.

Mindezeket két szempontból ellensúlyozza a Historia Domus. Egyrészt Vereczkey (Wimmerth) Béla világosan Hitler- és háborúellenes. Míg az I. világháborút inkább hazafiassággal és a katonai erőfeszítések támogatásával fogadta, a II. világháborúra kezdettől németellenes megjegyzésekkel és mélységes aggodalommal reagált.

Még Észak-Erdély német segítséggel történt visszacsatolásának sem örült, ehelyett ezt írta:

[1940.] augusztus 30. Bécsben döntöttek Erdély sorsa felett. Még a felét sem kaptuk vissza az ünnepélyes ígéretnek dacára, melyet Münchenben adott Hitler és Mussolini. Ami értékesebb Erdélyben, visszamaradt a románoknak. S milyen árat követeltek ezért: államháttérrel tették az itt lakó németeket, nekik ezentúl mindent szabad! És még harangozni kellett, lobogókat kitzúzni! Inkább maradtunk volna a régi állapotban, majd még visszaszereztük volna idegen segítség nélkül is. S most lemondunk a másik részről, és gúzsba kötözték.

A hatósági nyomás mellett ezzel függ össze a német családnév magyarosítása is „Vereczkey”-re.

A náci- és nyilasellenes hozzáállása az előzményekhez képest meglepő, zsidósággal szolidáris megjegyzésekre is indítja 1944-ben úgy a német megszállás, március 19, mint a nyilas hatalomátvétel, 1944 október 15 után. Bejegyzés 1944. március 20-án: „...A zsidókat összeszedik és viszik. Hová? Senki nem tudja...” Október 15-én: „...A rádió

egyebet sem mond, mint parancsokat hangoztat: mindenki álljon a munkahelyén, mert szigorúan megbüntetik, ha elmarad; a zsidók, kik előre levették a sárga csillagot, azonnal varrják fel, mert elfogják őket és internálják...”

Másik sajátos szempontja a Historia Domusnak, hogy elejétől kísérik a zsidó magánszemélyekre vonatkozó dicsérő megjegyzések, amikkel egyetlen negatív megjegyzés sem áll szemben. Az első világháború kezdetén megdicsér egy lembergi zsidó zenészbandát, akik egész ügyesen játszották a magyar Himnuszt. Világháborús kórházi sebesültek kapcsán: *„Van itt a községünkben egy zsidó ember, Mandl Menyhért, megérdemli, hogy nevét e lapon megörökítsem. Arany szíve van. Mióta a kórház megnyílt, minden szabadidejét a sebesültek között töltötte.”* 1923-ban gondosan följegyzi az induló templomépítés izraelita támogatóit, és nagylelkűségüket akárhányszor szembeállítja a „keresztények” közönyével. Az 1925-ös bejegyzést érdemes idézni is: *„Három ajtót ingyen készít Schwarz Mór műasztalos, a többi 50%-kal olcsóbban szállította, mint a legolcsóbb ajánlat volt. Emiatt, mivel zsidó volt, egyesek handabandázni kezdtek itt az irodában. Mikor azt válaszoltam nekik: szállítsák a keresztények ebben az árban és minőségben, akkor nekik adom – szépen elpárologtak.”*

Összességében nem állíthatjuk, hogy Vereczkey (Wimmerth) Béla a zsidóság szenvedése iránti szolidaritásban eljutott Schlachta Margit vagy Boldog Schalkaházi Sára szintjére, de nyitott szemmel figyelte környezetét, és fölülemelkedett kezdeti előítéletein.

Erősen javaslom, tegyük ezt mi is, fogadjuk el plébános urat kora embereként, de egy nagyon értékes emberként, aki Pestszentlőrinc hitéletében és közéletében maradandót alkotott, és aki munkásságát remek stílusban dokumentálta.

Hogy a szentek között tisztelhetjük, azt csak remélem, de arra meg kérem az Istent, hogy a tizedét meg tudjam alkotni annak az életműnek, amiért alapító plébánosunkat tiszteltem.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton nyilvánítok köszönetet azoknak, akik a jelen nyomtatott Historia Domus kiadásában segítettek, különösen az önkénteseknek: Szilárdi Ferencné nevéhez fűződik a kezdeményezés és a kézirat digitalizálása, Havas-Horváth György és Kepingier Boglárka fordította a latin szövegeket, Fierer Zsuzsa végezte a lektorálást, de értékes segítséget kaptunk pestszentlőrinci helytörténészekről, Heilauf Zsuzsannától, Frank Gabriellától és Pápai Tamástól is.

A nyomtatott szöveg hiteles, az eredeti kéziratnak megfelelő a Bevezetéstől kezdve egészen az utolsó oldalig. Néhány helyen, ahol az amúgy jól olvasható kézirat nem volt egyértelmű, döntöttünk. A szöveg tagolása is követi a kéziratot, de legvégső formáját a szerkesztés során nyerte el.

Harmai Gábor plébános

Pestszentlőrinci Főplébánia, 2022. augusztus 31.

Bevezetés

Pestszentlőrinc, mely azelőtt mint pusztá: Pusztaszentlőrinc néven Kispesthez tartozott, 1910. január 1-jén alakult önálló nagyközséggé.

Szentlőrinc neve már az 1424-es és 1445. évi okmányainkon előfordul. A XVIII. században a hajdan híres és nevezetes Grassalkovich hercegi család gödöllői uradalmaához tartozott 6300 hold területtel. A XIX. század elején uradalmi major és nagy vadaskert volt itt, mely utóbbi azonban 1848-49-ben elpusztult. Valamikor mozgalmas élet uralkodhatott a még máig is jó karban lévő földszintes kastélyban, s hogy a vendégek nem egy-két napra szállásoltatták be magukat, bizonyítja a kastély melletti kis kápolna is, melyet Majerffy Xavér Ferenc csak azért építtetett, hogy vendégei az akkori örvendetes és dicsérendő cselekedeteiket: a mindennapi szentmisét el ne mulasszák. Udvari káplánja egy ferences rendi barát volt. Megmaradt szalmafedeles kis vityillóját még mai nap is „barátház”-nak nevezi a környéken mindenki. Fényes múltjának élő tanújaként még most is áll az 1814-ben épült Gloriette, melyben három uralkodó: az osztrák császár, a porosz király és az orosz cár vigadozott, s innen nézte végig a tiszteletükre rendezett nagy vadászatot.

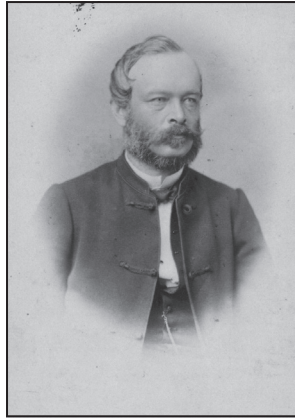
Majorság a kápolnával

Midőn a gödöllői uradalom báró *Sina Simon* kezére került 1854. évben, több pusztát csatoltak hozzá, s Szentlőrincet tették meg a pusztai kerület központjává.

1864-ben a gödöllői uradalmat a belga bank vette meg, mely a Szentlőrinchez tartozó pusztákat egyenként eladogatta, Szentlőrincet magát pedig több részre osztotta. Egy ilyen részt, mintegy 1000 holdat gróf *Lónyay Menyhért* vett meg, mely területből már 1876-ban 100 holdat adott a nyaralók céljaira. A régi Grassalkovich major 1872-ben Cséry Lajos, majd utóbb *Dr. Szemere Miklós* tulajdonába került.

bárá Sina Simon

gróf Lónyay Menyhért

dr. Szemere Miklós

Dr. Szemere Miklós azóta már több ízben felparcellázta birtokának egy-egy részét, s e felette olcsó telkeken hihetetlen gyorsasággal, gomba módra épültek a szebbnél-szebb nyaralók és kisebb lakóházak. Ő építtette itt 1903-ban az országszerte híres lövöldét is, melyet készséggel bocsátott mindig a sportkedvelő közönség rendelkezésére. Budapest székesfőváros fejlődésével kapcsolatosan körülötte több új község és nyaralótelep keletkezett, így: Kispest, Széchenyi liget, Rákóczi liget, s legutóbb Pestszentlőrinc, mely 1910. január 1-jén alakult önálló nagyközséggé. Az új nagyközség első vezetői: Lippmann Lajos, nyug. honvédeztredes mint bíró, s Kuszenda Lajos mint jegyző voltak.

A Szemere féle lövölde

A politikai község megalakulásával az egyházi téren való önállósulási vágy is nagyobb arányokat öltött. Pestszentlőrinc egyházi különválásának óhaja már régi keletű. Az önálló hitközséggé válás gyökerei egészen az 1898. évig nyúlnak vissza, amikor is Pusztaszentlőrincen Római Katolikus Templomépítő Bizottság alakult Barabás Béla téglagyári igazgató elnöke alatt. E bizottság működését azonban megbénította, majd egészen tönkre is tette azon meddő vita, hogy a leendő templom hol építtessék fel. A felparcellázott területek tulajdonosai minden eszközt megragadtak, hogy a templom az ő területükön épüljön. Biehn János telektulajdonossal már szerződést is kötöttek méltányos feltételekkel, mikor a Herrich örökösök teljesen ingyen ajánlottak fel területet a templom számára. Schusztner Constantin püspök Őexcellenciája közben leküldi Csávolszky József apát kanonokot, hogy ott a helyszínen tanulmányozza a kérdést, s hallgassa meg a hitközség óhaját. A tárgyalások azonban nem vezettek eredményre, sőt személyeskedésre kerülvén a dolog, minden további érintkezés a püspök Őexcellenciája és a bizottság között megszakadt.

Erre aztán a templomépítő bizottság feloszlott, s 1898 október 15-én 1055 korona és 14 fillért küldtek fel a váci káptalannak kamatozás végett, mint a római katolikus templom építésére gyűjtött összeget.

A mozgalom 1905-ig szünetelt. Ez évben néhány lelkes férfiú: Krautschneider József, Steiner Mór, Szimper József és Farkas Gyula ismét kezébe vette a szervezés ügyét, és egy új templomépítő bizottságot alakítottak, melynek tisztviselői és rendes tagjai a következők voltak: Krautschneider József elnök; Baumgartner Ignác, Steiner Mór, Annus Sándor alelnökök; Adrovitz Aladár, Farkas Gyula, Jeszenszky Károly jegyzők; Himler Nándor pénztárnok; Ravasz Kálmán, Mihelics József, Dr. Horváth Ákos, Riesz Péter ellenőrök.

Rendes tagok: Göttmann Károly, Schwecht Károly, Skalszky János, Holdházy Nándor, Niksim József, Lehoczky János, Pendl Alajos, Papp Mátyás, Répáczy János, Tóth Ignác, Matulay Károly, Paull Ernő, Vogl Sándor, Oppitz Rezső, Cservenecz Mihály, Dr. Simonyi Géza, Kubinyi Imre, Follajtár József, Pény Gyula, Podoletz József, Reiter György, Tóth József, Karnis Béla, Varta Alajos, Bernolák Máté, Gombás Jenő, Szalay János, Biehm János, Szimper József, Lehoczky Imre, Obelovszky János, Sprung József, Plachy József, Wimmerth Béla, Pénni Ferenc, Kouba Adolf, Kelemen Ede, Takács János, Schwanda Ferenc és Fischer Károly. E templomépítő bizottságot a megyés püspök úr is elismerte és 3345/1906. számú rendeletével mint főhatóság megerősítette.

E bizottság működésének első szép eredménye volt, hogy a királyi tanfelügyelő engedelmével az állami iskola egyik tantermében oltárt emeltek, s az isztentiszteletet az iskolában megkezdték. Az oltárt, szószéket, gyónószéket, s az előfalat Krautschneider József lámpagyáros emeltette saját költségén, míg a festést Steiner Mór és Szimper József budapesti cége végezte szintén saját költségén. E nemes áldozatkészség tette lehetővé, hogy az első misét 1905. év június hó 12-én, pünkösd hétfőjén Paull Ernő kispesti káplán elmondhatta. Ezen időtől fogva minden vasárnap Budapestről felkért hitoktató urak mondták el, s mutatták be a szentmise áldozatot. E hitoktatókat a templomépítő bizottság külön díjazta. Sokszor megtörtént azonban, hogy a mise közbejött akadályok miatt elmaradt, mi nem egyszer zúgolódásra adott okot. Ezért

a templomépítő bizottság azon kérelemmel járult a megyés püspök úrhoz, hogy Pusztaszentlőrincre egy önálló hitoktató káplánt küldjön, aki állandóan itt végzi az istentiszteletet, ellenkező esetben megtagadják az egyházi adó fizetését, mivel a kispesti anyaegyház nem gondoskodik az istentisztelet végzéséről.

A megyés Püspök úr e kérelemre a kispesti káplánokat rendelte ki, s e rendelet értelmében 1905. karácsony első napjától kezdve minden ünnep és vasárnap volt rendes istentisztelet, melyet felváltva Paull Ernő, Wimmerth Béla, Held Imre és Bartoss Géza kispesti káplánok végeztek.

A templomépítő bizottság tagjai között más vallású emberek is voltak, szép példát statuáló jele-képpen annak a szíves és szeretetteljes viszonyoknak, mely Pusztaszentlőrincen az embereket összetartotta. Ebből a templomépítő bizottságból indult ki az eszme, hogy Pusztaszentlőrinc önálló hitközséggé alakuljon, mely eszme az egyházmegyei főhatóságnál sem találván ellenkezésre, nemsokára meg is valósult.

A hitközség megalakulására a megyés Püspök úr a kerületi esperest, Horváth József prépost, ceglédi plébános urat küldte ki püspöki biztosul. Az 1906. évi, november hó 26-án a püspöki biztos elnöklete alatt tartott népgyűlés a róm. kat. egyháztanács (vagy mint a püspöki leirat említi: „hitközségi szervezet”) tagjaivá a következőket választotta meg.

Rendes tagok: Ribényi Antal, *Krautschneider József*, Farkas Gyula, Göttmann Károly, Dr. Szappanos Gerő, Kubinyi Imre, Warta Alajos, Bernolák Máté, Vogl Sándor, Steiner Mór, Szimper József, Baumgartner Ignác, Himler Nándor, Annus Sándor, Mayer Zoltán, Holdházy Nándor, Pendl Alajos, Tóth József, Skolszky János, Korba Adolf. Póttagok: Adrovicz Aladár, Tóth István, Matulay Károly, Papp Mátyás, Gazsó István. E választást az Egyházmegyei Főhatóság 1906. december 24-én kelt 5562 sz. rendeletével megerősítette. A megerősítés semmiféle időbeli korlátot nem állított fel.

Ezen egyháztanács vezette ezután a hitközség ügyeit lankadatlan szorgalommal, s kitartó buzgalommal. Mindazt, amire az istentiszteletnél szükség volt, részint adakozásból, részint gyűjtésből beszerzik. Egyik a másikat akarja felülmúlni a jótékony-ságban. Krautschneider József felszereli az oltárt, csinos kelyhet, keresztkutat, lámpákat csinál; mások misemondó ruhákat, lobogókat, képeket, szobrokat ajándékoznak. Steiner Mór adja a misebort, Tóth Józsefné, Szimper Józsefné süti az ostyákat. Hölgybizottság alakul, s gyűjtés útján előteremti a harmónium költségeit. Matulay Károly, Follajtár József vezetik a kórust. Méltán megérdemelték a megyés főpásztor dicséretét, ki e példás ügybuzgóságot teljes elismerésével honorálta: „Nyilvánítsa ki a pusztaszentlőrinci egyházi szervezet tagjai előtt ezen főpásztori óhajomat” – így ír a megyésfőpásztor a kerületi esperesnek – „hogy a mai hitközömbös korszakban megnyilatkozó ily példás és egyházas szellemű szervezkedés, az egyház ügye iránti áldozatkész lelkesedés tegye áldásossá a hitközségi szervezet üdvös működését, melyre az isteni kegyelmek zálogául lelkem egész mélyéből főpásztori és atyai áldásom adom”. Ilyen kitüntetésben a szervezkedés első stádiumában lévő hitközség a legilletékesebb helyről még alig részesült.

Az istentiszteletek rendkívül fényesek voltak! A lőrinci zenészekből egész zenekar alakult, mely aztán szebbnél-szebb miséket adott elő dr. Horváth Ákos királyi ügyész szakavatott dirigálása mellett. A betéteket ugyancsak helybeliek énekelték. Sajnos

azonban később színpadias íze lett az egész működésnek olyannyira, hogy Paull Ernő kénytelen volt egyik szentbeszédében a szereplőket arra figyelmeztetni, hogy templomban vagyunk, s az Istent dicsérjük, nem pedig a jelenlévőket szórakoztatjuk. E figyelmeztetésnek aztán az lett az eredménye, hogy a zenekar feloszlott, s az orkesztrális kar helyét elfoglalta a keresetlen, egyszerű, de szép népének.

Miután megkezdődtek az istentiszteletek, az egyháztanács harangokról is gondoskodott. Haranglábat építtettek a Batthyány utcában egy dombon, s három harang szava hirdette az istentiszteletek kezdetét, figyelmeztette a híveket az Úrangyalára, s kísérte ki a temetőbe a megholtakat. Mert temetőt is szereztek. Ez volt a koronája az egyháztanács működésének.

Krautschneider József, Steiner Mór, Farkas Gyula és Dr. Szappanos Gerő közbenjárására Dr. Szemere Miklós pusztaszentlőrinci nagybirtokos két katasztrális hold területet adott ajándékképpen a temető céljaira azon kikötéssel, hogy abban a különböző vallási felekezetek egymás mellett temetkezhessenek.

A tulajdonjog a létesülendő pusztaszentlőrinci római katolikus egyházé. Nagy előnyt biztosított evvel a sikerével az egyháztanács helybeli lakosainak, mert ezentúl nem kellett a kispesti temetőbe vinni elhunytjaikat.

1910 februárjában hirtelenül meghal Ribényi Antal kispesti lelkész. Az egyháztanács felhasználja az interregnum kedvező alkalmát, s memorandumban kéri a megyés Püspök urat, engedje meg, hogy Pestszentlőrinc önálló plébánia lehessen. Őexcellenciája szívesen fogadja a pestszentlőrinciek kérését, s az önállósítás munkájának előkészítésével Podhorányi József pápai káplán, gödöllői plébános urat bízva meg, mint püspöki biztost.

Most már rohamosan fejlődnek a dolgok. Az egyháztanács az elhunyt és elköltözött tagok helyébe behívja a póttagokat, s így magát kiegészítvén 1910. március 20-án már tárgyal a püspöki biztossal az önállóság lét feltételeiről. 1910. április 7-én a megyés Püspök úr 1654/1910. számú rendeletével Drexler Antal központi helyettes lelkészt bízva meg az egyháztanács elnöki teendőinek vezetésével. Drexler Antal nem ellenzi, hanem örömmel pártfogolja az önállósítás ügyét. Dr. Wimmerth Béla kispesti káplán ez alatt elkészíti az új plébánia egyházlátogatási jegyzőkönyvét.

Az 1910. május 22-én tartott egyháztanács ülésén, a püspöki biztos elnöklete alatt Drexler Antal kispesti lelkész jelenlétében egyhangúlag kimondják az önállóságot, mit a püspöki biztos tudomásul vesz, s megígéri, hogy ennek főpásztori jóváhagyását szorgalmazni fogja. Elfogadják ugyancsak egyhangúlag a Canonica Visitatio¹ rendelkezéseit is, s megerősítés végett felterjesztik az Egyházmegyei Főhatósághoz azon kérelemmel, hogy annak megerősítését pártfogásával a vármegyénél támogatni ke-

*Krautschneider József
lámpagyáros*

1 Kánoni látogatás, egy plébánia vagy kisebb egyházközség egyházi hatósági ellenőrzése.

gyeskedjék. A megyés Püspök úr a püspöki biztos előterjesztését az önállóság kimondásáról, s a Canonica Visitatiot elfogadja és megerősíti, s az önállóságot jóváhagyja.

1910. augusztus 24-én Őexcellenciája, Dr. Wimmerth Béla kispesti káplánt nevezi ki pestszentlőrinci expositusnak,² tamen cum omnibus iuribus, dotationibus et oneribus³. 1910. szeptember 4-én a pestszentlőrinci egyháztanács összes tagjai bandériummal jöttek át Kiszpestre, s ott Farkas Gyula felkérte a kinevezett lelkészt, hogy foglalja el állását. Az ünnepélyes bevonuláson részt vett a hitközség színe-java. Drexler Antal kispesti plébános vezette oltárhoz a lelkészt, s ott egyszerű, keresetlen, de szívhez szóló szavakkal méltányolta ez alkalom nagy jelentőségét. Bemutatta a híveknek első lekipásztorukat, ki azután ünnepélyes nagymisét mondott. Mise után az ünnepelnél úgy Kiszpest, mint Pestszentlőrinc számos küldöttsége tisztelettel, majd az elmaradhatatlan bankett következett, melyről a Püspök Őexcellenciáját távirattal üdvözölték. Pestszentlőrinc egyházi élete e dátummal új stádiumot kezdett. 1910. szeptember 4-én lezárultak a hosszú esztendőik küzdelmei, s kezdetét vette egy új, reményteljes élet.

2 Kihelyezett káplán.

3 Minden joggal, ellátással és teherrel.

Kezdeti évek

1910–1912.

Szorongó szívvel foglaltam el új állásomat, szorongó szívvel, mert templom nélkül, plébánia nélkül állottam itt, s a pénztárban semmi. A párbér⁴ ügye rendezetlen, az adózók nem voltak összeírva. Első dolgom volt megfelelő helyiséget keresni, hol az istentiszteletet tarthassam, s az Oltáriszentséget elhelyezhessem.

Hosszas utánajárás, könyörgés után végre megengedték, hogy a Wlassics utcai iskolában a tanítók szobáját elfoglalhattam. Hétköznap itt volt a szentmise, vasárnap pedig az egyik iskolai teremben. Nem volt lakásom. A kiadó lakások drágák, s nem megfelelőek voltak. Egyelőre Kispestről jártam át. Megtudta ezt Szabó Gábor építőmester, kinek több eladó háza volt helyben, az egyiket készséggel, szívesen bocsátotta rendelkezésemre minden ellenérték nélkül.

Építeni – s pedig minél hamarább, ez volt az első fontos teendő. Pályázatot hirdetünk plébániára, melynek egy nagy terme szolgál majd templomul, s harangozó lakásra. 1910. szept. 19-én beérkezik 12 pályázat. Az egyháztanács a pályázatokat Feind Ferenc műépítész úrnak adja át felülbírálás és átszámolás végett. Az 1910. október 21-én tartott tanács ülésen a műépítész jelentése alapján az építkezés végzésével megbízzuk Mészáros és Bódi kecskeméti építőmestereket, úgy azonban, hogy az ácsmunkát Földes Emil helybeli ács-kereskedő és vállalkozó végzi, ki a tornyot grátisz emelte Isten dicsőségére. A kút építését Annus Sándor vállalkozó kapja.

1910. október 31-én történt az első kapavágás. A plébánia jelenlegi helyén hatalmas, százados fák alatt egy régi csőszház állott, mellette pedig 3-4 méteres gödrök, kiaknázott kavicsbányák. Egy pár lépéssel a csőszház előtt pedig egy hatalmas domb, rajta a haranglábbal és egy kőoszloppal, melyen MT jelzés és az 1899-es évszám van bevésve.

Találgatjuk, mi lehet? Azt mondják: katonai fixpont – lévén ez a környék legmagasabb pontja. Elmozdítani csak engedéllyel lehet.

Megindul a hivatalos eljárás. A hadtestparancsnokság a megkeresést átteszi a térképező osztályra, innen a Belügyminisztériumba kerül. A napok gyorsan múlnak, de intézkedés nincs.

Az ifjú lelkész

4 Egyházi adó egy fajtája, amelyet a nem törvényes házastársi kapcsolatra vetettek ki.

Az építkezés pedig e miatt áll. Végre hosszas könyörgés után kijön egy mérnök, s bár ő sem tudja megállapítani, hogy tulajdonképpen mi is akar lenni e kőoszlop, de azért megengedi, hogy elmozdítsuk. A helyét és magasságát azonban pontosan meg kell határozni. Ez meg is történt. Magasságát a templom főbejáratánál a felső ajtó küszöbébe vert szegnek a feje jelzi, míg helyét az e szegre vont merőlegesén találjuk az ajtótól 16-17 méterre. Elbontják a haranglábat, hordani kezdik a dombot, s már egy fél méterre koporsókat találnak. A domb közepében pedig egy üresen álló kriptá. Körülbelül 40-50 koporsót tártak fel, de csontokon kívül semmit sem találtak.

A legutóbbi temetés 1818-ban történt. Mikor kezdték meg, azt nem lehetett megállapítani, mivel három rétegben is találtak egymás felett, sőt még most is, 1913-ban, másodszori süllyesztés és planírozás után is kikandikált itt-ott egy-egy koporsó! A csontokat összeszedték, beszenteltem és a temetőben egy közös sírgödörbe elhelyeztük.

Az építkezés serényen haladt, mert a templomnak szánt résznek karácsonyra késznek kellett lennie. A nap minden órájában kimegyünk, és féltő gonddal nézzük, szemléljük, mint emelkedik a mi várunk mindig magasabbra. Karácsony vigíliáján délelőtt hurcolkodunk az iskolából. Mindenki segíteni akar, csak készen legyünk! Délután díszítjük az oltárt. Egész virágerdő kerül rá, s a templom megtelik illattal.

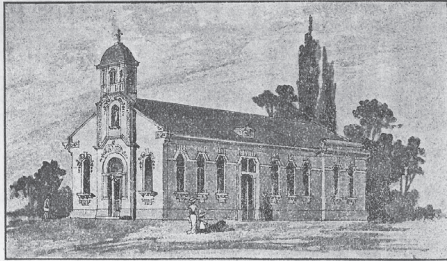
Első harangszókor már zsúfolásig tele van. Még mindig jönnek! A sekrestyében is ember-ember hátán. A község apraja-nagyja mind itt akart lenni vallásfelekezeti különbség nélkül. Beharangoznak. Elfogódva lépek az oltár elébe. Uram, Istenem, megengeded érnem azt a nagy örömet, hogy valamikor a nagy templomban is én mondhassam az éjféλι misét?

Az építkezés költségeinek fedezésére gyűjtést indítottunk. Elsősorban a püspöki kartól s a főuraktól kértünk segítséget.

Reményünkben azonban csalódtunk. Annyi sem jött be, amennyit a nyomtatványok felemésztettek. A misera plebs⁵ kissé jobban megemberelte magát; körülbelül 5000 koronát adakozott. Örök emlékül feljegyzem azok neveit, akik nagyobb összeggel járultak terheink könnyítéséhez. Őfensége József főherceg 1000 koronát küldött. A Soroksár-Haraszti Takarékpénztár 400 koronát, Mártay Ida 220 koronát, özv. Spomi Gyuláné 200 koronát, Drexler Antal, özv. Laboda Henrikné 100-100 koronát. Áldja meg az Isten jószágukat!

1911-ben az egyháztanács Matulay Károlyt felmenti a kántori teendőik alól, s helyébe Winkler Jánost bízta meg a kántori teendőikkel. Sokat vitatkoztunk a templom titulusáról. Szent Lőrincnek már van egy régi kápolnája a Szemere tanyán, azért ezt mellőztük. Szent Antal tiszteletére Zuglóban emelnek templomot. Végre abban állapodtunk meg, hogy a templom titulusa: a Boldogságos Szűz Mária édesanyjai Szíve lesz. E címen hazánkban még úgysem tisztelték a Szent Szüzet. Bízunk abban, hogy a budapesti Congregatio is felkarolja templomunk ügyét, s előbbre jutunk. Bizalmunk erős volt, de nem teljesült! Itt már csak a magunk szerény erejére támaszkodhattunk.

⁵ szegény nép.

(A gyűjtés-engedély min. r. adatott meg.)

6.000.000 Ft
 1.600.000 hurok
 1.200.000 kassza
 9.000.000 men
 0.720.000 nád;
 49.000.000 cseresznye
 30.000.000 villaj
 12.000.000 g/é

1815
 104
 109,5
 230

A gyűjtő-iv száma: 781

A pestszentlőrinci egyház ügybuzgó törekvését, melylyel a fejlődő hitközség szellemi és erkölcsi érdekeinek előmozdítását oly példás áldozatkészséggel fáradozik, melynek egyik főcélja, hogy e hitbuzgó nélelki szükségleteinek kielégítésére templom építsen, melegen ajánlom a Főtisztelendő papság és hívek jóindulatú pártfogását azon bizalomteljes reményben, hogy e megasztos és üdvös cél előmozdítása érdekében adott minden filléren Isten kegyelmeinek gazdag áldása fog nyugodni.

KÁROLY EMÁNUEL s.
 váci püspök.

109,5 Azokhoz fordulunk esdő szavunkkal, kiknek szívében él még az Isten, — kik még a vallást, mely egyedül a Mindenhatót s vele lelkünk nemesítését szolgálja, — nem tekintik üres ceremóniának.

Ez a felfogásunk bátorít arra, hogy kérésünk kapcsán Önnek a gyűjtő-ivet átnyujtsuk.

Pestszentlőrinc római katolikus népe hajlékot óhajt adni az Úrnak s az úr szolgájának, de oly szegény, hogy ezt csupán önjerejéből megtenni képtelen.

Önhöz és szives közvetítése által a vallásos társadalomhoz, testvér-felekezeteinkhez kell könyörgő szavunkkal fordulnunk: Adjatok az Isten házára abból, a mit nektek Isten adott.

Bármily csekély legyen az adomány, segítsetek vele templomunkat felépíteni.

Pestszentlőrinc (Budapest mellett), 1910 november hó.

A R. KATH. EGYHÁZTANÁCS.

Dr. WIMMERTH BÉLA
 lelkész.

KRAUTSCHNEIDER JÓZSEF
 v. elnök.

FARKAS GYULA
 jegyző.

A kegyes adományokat a csatolt befizetési lapon szíveskedjék beküldeni.

32,
 8,
 2,
 60.

Gyűjtőív a templom építésére

1911. május 1-én úgy-ahogy elkészült a plébánia is, és én behurcolkodtam. A folyosó nincs készen, hiányoznak az ablakok, kerítés nincsen, s ha kedvem támadt a szabadban vacsorálni, benéztek a számba, mert akkor kíváncsiságból is átmentek az udvaromon. Kút van, de nincs felszerelve. A pénztár üres. Felszereltem én, s mivel a 25 méteres kútból kézzel felhúszom a vizet, elég fáradságos dolog. Beállítok egy kis villanymotort. Befektettem körülbelül 3000 koronát. Vajon veszem-e hasznát? Hányszor fordult meg a fejemben, különösen akkor, mikor egy pár jó szomszédom bolondnak minősített e cselekedetemért. Az udvart ez idő szerint még nem lehet rendezni, mert csupa gödör. Várunk vele, míg ismét lesz pénzem.

Élni a levegőből, de még az emberek jó akaratából sem lehet. Összeíratjuk az adózókat. A régi kivetés nem elég, mérsékelten emelni kell. 1911. július 13-án megállapítjuk az adókulcsot, támaszkodva a püspöki leiratra, mely a progresszív alapot tartotta méltányosnak. Mind e kérdésben nem hívtuk össze az egész hitközséget; egynéhány akarnok fel akarta lázítani a községet, hogy tagadják meg az adófizetést. A szocialisták 1911. augusztus 18-án és 27-én tartottak is „népgyűlést”, melyen azonban alig 80-100 ember jelent meg, s akik nem az adó ellen, hanem a templom, pap, vallás ellen izgattak. Kétségbe vonták az én kinevezésemet, az egyháztanács érvényességét, az adókivetés jogosultságát. A gyűlés választott kebeléből egy hét tagú bizottságot, s felkérte az egyháztanácsot, hogy előtte összes okmányaival, számadásaival megjelenjen. Egyben pedig szemenszedett rágalomokkal halmozta el a helybeli újság hasábjain épp azokat az egyháztanácstagokat, kiknek a hitközség a legtöbbet köszönhetett. Nem feleltünk a rágalmakra, s ez annyira feldühítette őket, hogy feljelentették az egyháztanácsot a szolgabírói és alispáni hivatalnál, s egyúttal a püspöki hatóságnál is. Az alispán Ney Géza monori szolgabírókat küldte ki vizsgálatra. Ő aztán konstataulta a szocialisták vádjainak alaptalanságát. Keményen megdorgálta, megbüntette őket, s szigorú büntetés terhe alatt megtiltotta nekik, hogy ez ügyben még egyszer értekezletet hívjanak össze. A püspöki biztos, Podhorányi József gödöllői plébános előtt pedig visszavonták feljelentésüket. Így végződött a nagy hangon kezdett izgatás. Fizetni párbért azonban elfelejtettek, s most sem igen fizetnek.

1911. szeptember 4-én volt itt Canonica Visitatio végett a pesti főesperes úr, Rózsashegyi Gyula kanonok. Ez alkalommal egy nagyon könnyen végzetessé válható baleset ért. A karmelita apácák kápolnájában az oltár tetejéről egy 30 kilós szobor a fejemre esett, azt végig hasította, s egy kis agyarázkodást is okozott. Ennek utókövetkezményeit még most is érzem, különösen prédikálás közben. A főesperesi vizsgálat, leszámítva egy-két pótolni való dolgot, amelyeket a kezdet miatt ez ideig beállítani nem lehetett, mindent a legnagyobb rendben talált.

1911. okt. 14-én tartott tanácsulésen módosítjuk a Canonica Visitatiót, melyet dec. 18-án jóváhagyott a kegyelmes főpásztor is, s így ez a fontos okmány teljesen rendbe jött.

1911. június 25-én benedikálta templomunkat a már említett címre Podhorányi József püspöki megbízott rengeteg néptömeg részvételével. Beszédében a csodálat hangján szólt a hitközség amerikai módú emelkedéséről, s az egyháztanács sikerdús működéséről, fényes jövőt jósolva a hitközségnek is. Ki fogja azt közülünk megérni?

Gyülekezés a kápolna megáldására

A kápolna, mely a plébánia-lak része

1911. szeptember 21-én megbízuk Földes Emil vállalkozót a kerítés és a melléképületek felállításával. Novemberre elkészült a munkával. Nem volt tehát már országút a plébánia udvara, s mentve voltam a tolakodó, kíváncsi tekintetektől. De hol van még a berendezése? Tavaszra maradt. Elsősorban is feltöltettem az udvart, aztán felét parkíroztattam, felét gyümölcsösnek ültettem be, s a külső fákat is a járdán beültettem. Belekerült vagy 800 koronámba. Csak aztán az utódom mindent ki ne dobasson! Olyan féltő gonddal őrzöm minden virágját, minden fáját, a szívemhez nőtt egészen. De gyarapszik is, pezsdül minden szépen!

1912 karácsonyára két egyháztanácsos, Steiner és Szimper karácsonyi ajándéku kifestette gyönyörűen a templomot, s ugyanakkor bevezettették a templomba a vilanyvilágítást is. Most már szépségre nézve is kiállja a versenyt bármelyik szomszéd község templomával.

A kápolna oltára

Szentsír

1912 szeptember 1-jén Winkler János lemondott kántor helyett az egyháztanács Molnár István, állami tanítót bízta meg a kántori teendő k ellátásával. Benne egy ügyes, szolid és példás kántort nyert szerény kis hitközségünk.

1913.

1913 február 7-én Őfelségétől, I. Ferenc Józseftől 600 koronát kaptam a templomépítés költségeinek fedezésére. A legjobbkor jött, a kassa üres volt, s a hitelezők nagyon szorongattak már bennünket. Így élünk még most is, könyör-adományokból.

Budapest tanácsa könyörgésemre 100 koronát utalványoz. A vallás alapból 1913. március 29-én „részbeni segítségképpen” 7000 koronát kaptam. Első dolgom volt a nyomasztó és drága váltókölcönünket törleszteni, s a fennmaradó 4000 koronát a 19 000 koronás kötvényünk apasztására fordítottam.

1913-ban külön adóosztály létesül a községnél, s most ez veszi kezébe az egyházi adó kezelését. Egy kis emelkedés máris mutatkozik a befizetésekben, de még most sem jön annyi be, amennyi a személyi kiadást is fedezné. Fizetni egyházi adót nem akarnak, a végrehajtást pedig lehetetlenné tette a törvény. Lassan, lassan kell szoktatni a népet ahhoz, hogy az egyháznak is vannak szükségletei, melyet a híveknek kell fedezni.

1913. márciusában remek „keresztutat” szereztem be hitelbe, bízva egyesek jótekonyságában. 685 koronába került. Az Oberbauer cég utóda szállította. Szépsége mindenkit megragadott. Egy év alatt 440 koronát gyűjtöttem rá. A többit is majd csak összehozom lassan.

A nép

Mielőtt folytatnám a történetet, érdemesnek tartottam bejegyezni azt a pár sort, melyet a soroksári Historia Domusban találtam, nem egészen Szentlőrincre, hanem erre az egész vidékre vonatkozólag. Ebben a pár sorban szelíd malícia csendül meg, mert az akkori (1872-i évről) soroksári plébánia tudta nélkül erigálták⁶ Kispestet is, Szentlőrincnek 1910-ig való anyaegyházát.

„Soroksárra jövet a Szentlőrinci pusztát feldarabolva találtam; Cséry, Herrich és Lónyai lettek külön majorsággal a birtokosai. A Budapest-szolnoki vasút indóházának környéke nyaralókkal lett beépítve; a pesti határhoz legközelebb eső rész házhelyekre osztva. Az Üllői úton jövet bal felől keletkezett Kispest község; jobb felől Törökfalva, most felső Kispest és hivatalnokok telepe; jobbra, a vecsési határra szögellő csücsökben kavicsbánya épült csárdával. A Cséry major lakosai a soroksári plébánia szolgálatával éltek, a többiek a kőbányai lekipásztorhoz csatlakoztak. Ezt még 1872-ben felsőbb helyen bejelentettem, a mai napig sem kaptam feleletet, úgy maradt, azért az ott születtek, meghaltak, házasságra lépők egy esete sem lett Soroksáron bejelentve, hanem mind Kőbányán. Beírta-e mind eme eseteket az oda való pap az anyakönyveibe vagy sem, erről tudomásom nincsen. Sőt, 1884-ben Kispesten Curatia állítatott fel, tudom a Schematismusból⁷ s onnan, hogy azon idő óta a Cséry majorbéliek elmaradtak tőlem. Arról, hogy történt-e kihasítás, ami most Szentlőrinc felé a plébániám határa, semmiféle hivatalos értesítést nem kaptam, semmiféle okmány nem jutott kezeimhez, azért arra lehetetlen itt hivatkoznom és annak betekintésére sem utalhatok.”

Ez a pár sor annyiban érdekes, hogy napjainkban mintha megelevenednék újra, amit a hívek elkalandozásáról ír a soroksári plébános. Igen nagy baj az, hogy Bókay Árpád és Dr. Szemere Miklós évről-évre óriási területet parcelláznak. Már most, a messzebb eső parcellák olcsóbb árai sokakat kicsábítanak Budapestről, s minden évben újabb és újabb telepek létesülnek egy pár házzal. Csak 1910-1914 közt létesült a Szemere-telep; Szemere Miklós telep, Tulipán-telep, Miklós-telep, Lónyai-telep, Hartman-telep. Mennyi fog még ezentúl létesülni, s miféle új névvel fogják az em-

⁶ Szó szerint “fömlállították”, azaz alapították.

⁷ Egyházi névtár

bereket csábítgatni, azt csak egy pár éhes földágens tudná megmondani. Tessék azután egy ilyen hitközséget adminisztrálni! Olyan messze esnek a templomtól, hogy bizony azt sem tudják, merre van. Így aztán előfordul még most is az az eset, hogy keresztelni máshová viszik a gyermekeket. Egy párszor tiltakoztam, de hiába, sajnos az illető plébánián is.

Chobot Ferenc romhányi prépost úr írja, hogy Lőrinc 1424-ben már possessio,⁸ falu volt, sőt 1470-ben lelkészség is volt benne Zent Lewryncz néven. A kápolna építése alkalmából talált kriptá – talán a plébánia templom kriptája lenne –, s akkori szokás szerint a temető mindig a templom körül lévén, itt is úgy volt. Ha csak másodmagammal leszek – s egy kis szabad időm lesz –, kutatni fogok ez irányban, most azonban csak fájó szívvel merengek az 1470-es plébánián – mivel én ez idő szerint 1914-ben is még csak – expositus vagyok!

Miként keletkezett az Expositura⁹ – azt már leírtam az első fejezetben, most egy pár vonással a többi körülményeket akarom megvilágítani.

Pestszentlőrinc Expositura ez idő szerint Libera Collationis¹⁰. Kegyura nincs. A jóváhagyott egyháztanácsi alapszabályok között van egy paragrafus, mely a kegyúri jogok megszerzéséről szól az egyháztanács számára – de ettől még messze vagyunk. Nincs templomunk! Sietni úgysem akarok vele – nem tudjuk, mit hoz a jövő. Esetleg nyélbe tudják már ütni az oly régóta vajúdó autonómia ügyét is, s akkor a kis partikuláris egyházak autonómiája ügyis sok módosításon fog keresztülmenni.

Pestszentlőrinc egy modern Babilon; van itt mindenféle nyelvű, nemzetiségű ember. A népesség csíráját a gróf Lónyai Menyhért által felparcellázott területekre épült nyaralók lakói képezték, köztük több illusztris polgára édes hazánknak: báró Eötvös Lóránd, a világhírű fizikus, Pásztélyi István miniszteri tanácsos, Országgh Sándor, Biehm János híres aszfaltgyáros, Hoffherr és Schrantz gépgyárosok, stb. Ezelőtt

dr. Bókay Árpád egyetemi tanár

28 évvel, 1886-ban alakult itt egy 1000 ház építő bizottság, mely azonban az ezer ház közül csak egynéhányat épített fel tisztviselők számára – aztán megbukott. Mikor Herrich miniszteri tanácsos örököse, dr. Bókay Árpád egyetemi tanár s valamivel később dr. Szemere Miklós parcellázni kezdtek, sűrűn özönlött a szegényebb hivatalnok, s iparos népség ki Budapestről, kiknek ambíciójuk volt, hogy saját házukban lakhassanak, na meg az a körülmény is nagyban elősegítette a népesség szaporodását, hogy a budapesti háziurak egyre-másra emelték a házbéreket, a gyermekes családokat meg mind kiűzték. Eközben épülnek a gyárak. Hat téglagyár, két szövőgyár, vagongyár, mezei vasút, olaj,

8 Birtok

9 Helyi káplánság.

10 Szabad gyülekezet, a kifejezés értelmét a következő mondat magyarázza: nincs kegyura, akinek ugyanakkor kötelessége gondoskodni is a fenntartásról. Földesurak vagy városi tanácsok is lehetnek kegyurak.

festékgár, melyeknek munkásaival rohamosan szaporodott a népesség. Jöttek a fővárosból, vidékről, de jöttek különösen a szövőgyárakba, még külföldről is sokan.

Ennek a mindenfelől jött népességnek a nyelve is sokféle. Beszélnek itt magyar, német, tót, cseh, morva, lengyel, szerb, francia, sőt angol nyelven is. A népesség zöme magyar, s az idegen nyelvűek közül is 95% beszél magyarul, de a templomban ragaszkodik az anyanyelvéhez, mintha bizony a pestszentlőrinci expositusnak legalább is Mezopotámiának kellene lennie. Az istentiszteletnél nem engedtem, sem a külső szertartásoknál, temetés, körmenetek stb. alkalmából a magyar nyelvből, míg a gyóntatásnál, keresztelésnél, esketésnél már használnom kellett töredékes német tudományomat, esetleg tolmácsot.

A poliglott¹¹ népesség polgári foglalkozásra nézve is sokféle. Vannak itt tisztviselők, államiak és fővárosiak, magánhivatalnokok, mindenféle alkalmazottak. Gyári munkások, napszámosok: sok aktív és nyugalmazott katonatiszt. Dinnyetermelők (a lőrinci dinnye messze földön híres), mezőgazdasági cselédek, lovászok, MÁV- és villamos vasutasok. A magyar, a német iparos; a tót, szerb, lengyel majdnem mind téglagyári munkás; a cseh, morva szövőgyári munkások; franciák a nyaralók és tár-saságuk; angolok a versenyparipáknál levő lovászok.

Ez a sokféle nemzetű és nyelvű népség legnagyobb részt katolikus. 75%-a a mi egyházunk tagja; a katolikusok után jönnek mindjárt a reformátusok 15%-kal, a hátralévő 10%-on osztoznak az ág.ev., izraelita, görögkeleti, baptista, unitárius, anglikán és egy-két felekezet nélküli.

Ami az erkölcsi életet illeti, biz az nem állott valami magas fokon. Nem csoda, hiszen papot csak akkor láttak, ha valami „esemény” volt a családban. A rendszeres istentisztelet is jó későn vette kezdetét. Most azonban – hála a jó Istennek –, sokat javultak már a viszonyok, amiben nagy részük van a helybeli karmelita apácák buzgó működésének, s az ájtatos társulatoknak. Mindennap gyóntatok, s napi áldozóim száma napról-napra gyarapodik.

A lakosok intelligenciája kielégítő. Analfabéta egy sincs közöttük. A tisztviselők között pedig nagyon sok a magasabb egyetemi képzettségű.

Viselkedésben, ruházatban semmi különös, semmi eredeti, népszokás nincs.

Vagyoni állapot

Templom

a) Tulajdonképpen kápolna. 17 méter hosszú és 8 méter széles terem összeépítve a plébánialakkal úgy, hogy később az új templom építése után, szintén plébánialakás lesz¹². Van benne egy kórus-szerű emelvény harmóniummal. Kölcsön pénzből építettük ezt is, mint a lelkész és harangozó lakást is. 1911-ben a pütkösd utáni harmadik vasárnap benedikálta in honorem purissimi cordis B.M.V.¹³ Podhorányi József pápai kamarás, gödöllői plébános. Egyházi ruhái – többnyire ajándék – szépek,

11 Többnyelvű

12 Ez valóban így megvalósult: az akkori templom ma a plébánia régi nagy terme és az új közösségi házig ért.

13 Megáldotta a Boldogságos Szűz Mária legtisztább szíve tiszteletére.

díszesek. Keresztúti képei Franciaországból való domborműves terrakotta darabok, színezve és dúsan aranyozva; 850 koronába kerültek. Úgy kéregettem össze apránként. Gyertyatartói még nincsenek, mert a hozzáillők belekerülnének 400 koronába, a hívek pedig már unják a koldulást. 3 db lobogó és egy zászló, melyet a községbe települtek 25 éves ittlétük alkalmából benedikáltattak és ajándékoztak a templomnak.

Gyertyatartói: 12 db, húsvéti gyertyatartó, triangulum, hordozható lámpák 4 db, mennyezet-rudak 4 db, a körmeneti kereszt mind ércből aranyozva, értékes darabok. Krautschneider József lámpagyáros ajándéka egytől egyig. Kis oltára szintén ajándék, valamint az Úr koporsója is, melyet miután Kispesten kiselejtezték, magammal hoztam. Nagyon szép az oltárképünk. Valamelyik cseh mágnásnak a várkastélyából került ide; hogyan, nem tudom. Állítólag Fischer Károly asztalosmester kérte el még 12 évvel ezelőtt Emmer Kornél kúriai bíró özvegyétől. A padokat Utry Máté földbirtokos állíttatta. A templomot Steiner Mór és Szimper József festette ki gyönyörűen 1912 decemberében, karácsonyi ajándékként. A villanyvilágítást Kirchenbaum Antal textilgyári főgépész vezette be, szintén teljesen ingyen. A Mindenható fizesse meg jószívűségüket! Kelyhe kettő van; egy ércből, Krautschneider József saját készítménye, s egy ezüst, melyet egy régi kehelyért cseréltem ki Ribényi Antal kispesti lelkész úrral. Egy cibórium, kupája ezüst, ajándék, s egy bronz monstarcia a Váci Központi Oltáregyesület ajándéka.

b) Dr. Szemere Miklós tanyáján van egy régi kápolna, melyet Mayerffy Xavéri Ferenc építtetett 1812-ben.¹⁴ Elég jó karban van még most is. Szent Lőrinc vértanú tiszteletére benedikálta 1812. szeptember 10-én Glaser Mihály soroksári esperes plébános, címzetes kanonok. Kis kórusán egy nagyon régi orgona van, mely szakértők becslése szerint egy zenészeti múzeum dísze lehetne. Felszerelése valamikor nagyon értékes lehetett, amit bizonyítanak foszlásban lévő egyházi ruhái, s három kehely-

*A Szent Lőrinc kápolna
régén és ma*

¹⁴ Mi úgy véljük, a kápolna XVIII. századi, ezért az adatot ellenőrizni kell.

tok, melyek csak drága kelyheket védhettek. A kápolnában van egy Szent Lőrincet ábrázoló oltárkép, primitív festmény; egy oltár, csillár, s néhány pad. Kicsiny tornyában egy 80 kilogrammos harang, s egy óra. Mostanában minden hó utolsó vasárnapján, karácsony, húsvét, pünkösöd másodnapján és búcsúnapkor misézünk. Ruhát, kelyhet, bort, hostiát¹⁵ innen viszünk. A miséért kap a lelkész 4 koronát, a kántor 2 koronát.

c) A Vasút utcában van a karmelita apácák kápolnája egy teremben, Jézus Szent Szíve oltárával. Egy nyugalmazott esperes plébános, Szíjártó Károly misézik benne naponta. A karmelita apácák 1906-ban telepedtek le.

Karmelita zároda

Gyermekek nevelésével foglalkoznak, s kettő közülük mint missziós apáca járja a községet, s kutatja a vadházásokat¹⁶, betegeket, s a megrögzött bűnösöket. Működésük nagyon szép eredménnyel jár. Alamizsnából tartják fenn magukat, s abból, amit az országos gyermek ligától kapnak a nevelt gyermekekért.

Plébánia lak

A plébánia lak két szobából, irodából, előszoba, konyha, cselédszoba, fürdőszoba, éléskamra, folyosó, mosókonyha és fáskamrából áll. Milyen szépen hangzik nemde: „előszoba”, „fürdőszoba”! Két szobám van. Hová tegyem a házvezetőnőmet s a hűgomat? Odaadtam neki az irodát. A folyosó egy részét egy kissé kiugrasztottam, elfalaztattam, s az így nyert „előszoba” lett az irodám. A pincelejárt maradt itt,

¹⁵ ostyát

¹⁶ Együttélés állami vagy egyházi házasságkötés nélkül.

a földszinten egy kis, garádicsos lyuk. Befalaztattam azt is, s csinálók belőle fürdőszobát. Persze belekerült jó egy pár koronámba, de mentségemre szolgáljon, hogy nem a hitközség fedezte, hanem magamon spóroltam meg a rá valót. Hogy a felszerelésre, vízvezetékre mennyit költöttem, azt nem is merem itt a nyilvánosságra hozni, mert azt hinnék, egy kis szabású „bankár” jött ide első lelkésznek.

A felszerelés bizony sok kívánnivalót hagyott maga után. Az előszobából irodává vedlett kis helyiségbe kaptam egy kályhát, egy rakottat az ebédlőbe, ez volt az egész. Később, mikor már tűrhetetlen volt a helyzet a dúdoló szél miatt, akkor kaptam még egy kályhát a hálóba – a többi szobába én vettem. Minden más felszerelés az én tulajdonom.

Harangozó lakás

Egy szép tágas szobából, konyhából, éléskamrából és pincéből áll, melléképülete még ez idő szerint nincs, pedig szükség volna rá. De mikor az adósságunk olyan lassan apad! Nem merem emelni a terhünket, a mostanit is alig bírjuk törleszteni.

Kántor lakás

Csak a neve van meg és a területe. Igaz, hogy az sem valami elsőrangú. Csupa mély gödör, mint az én területem volt. Lassan töltik a község szemetével, míg betöltve nincs, szó sem lehet az építésről. A multságok jövedelmének felét tesszük félre a kántorlakás alapjául. Hogy pedig hamarább gyarapodjék, lemondtam a fizetésemből 300 koronát, Molnár István kántor meg 200 koronát. 1914-ben az alap 1050 korona, melyet azonban a hitközség más égetőbb dolgok fedezésére fordított. Lakás helyett a kántor évi 200 korona lakbért kap a kántor lak felépítéséig.

A telkek

A templom céljára nagy nehezen sikerült dr. Bókay Árpád orvos tanár úrtól 1000 négyszögölt kikönyörögni a plébánia előtti tér közepén. Ezt a teret tulajdonképpen Herich miniszteri tanácsos adta dr. Bókay Árpádnak a község, piac és r.k. templom céljára. A község azonban még 1914-ben nem íratta magára a telket, s így jobbnak láttam dr. Bókay-tól a részünket előre kikérni annál is inkább, mert a község egész előljárósága protestáns lévén, bizonytalannak ítéltem a jövődőt. A telek a község legmagasabb pontja, s ha Isten segítségével a nagy templom felépül, messze vidékről látható lesz.

A plébánia kántor- és harangozó lakás telke összesen 650 négyszögöl, szintén Dr. Bókay ajándéka. Üres, kiaknázott kavicsgödörök voltak, melyeknek nagy részét már jókora költséggel betöltöttük.

Jótevők

Mindenünk, amivel bírunk, közadakozásból, segélyből létesült. Nagyobb összeget adományoztak: a Vallásalap 7000 koronát; gróf Csáky Károly püspök úr Őexcellenciája 4000 koronát; József főherceg úr 1000 koronát; Őfelsége 600 koronát; a soroksári takarékos 400 koronát; Mártay Ida 220 koronát; özv. Ipori Gyuláné 200 koronát; a Drexler család, özv. Laboda Henrikné, Annus Sándor 100-100 koronát; s az első

lelkész 5000 koronát. Ezen kívül nagyon sokan kisebb-nagyobb összeggel tették lehetővé e nemes cél életre keltését. A jóságos Mindenható fizesse vissza nekik, amit oly jó szívvvel adtak!

Temető

A róm. kat. egyház 1906-ban temető céljára Dr. Szemere Miklós földbirtokos úrtól két katasztrális holdat kapott azon kikötéssel, hogy abban a különböző felekezetek közösen egymás mellé temetkezhessenek.

Bár közös a temető, Horváth József ceglédi prépost, esperes úr mégis beszentelte. A temetőben építettünk egy temetőcsósz lakást, mely egy tágas szobából, konyhából és pincéből áll; egy ravatalozó helyiséget, s hullakamrát. Bizony, már több mint a fele betelt. Most 1914-ben akartunk hozzá szerezni még két katasztrális holdat, a feltételek készen is voltak, mikor a háború miatt ásott sáncok, melyeket keresztül vezettek a területen, egy időre visszavetette a terület megnagyobbítását. De azóta csodálatosképpen halott is alig van. Ha sikerül a két holdat hozzá venni, akkor az egyháznak idővel nagyon bő jövedelmi forrásul fog szolgálni, s ha egyszer városrendészeti szempontból bezárnák a temetőt – a községnek majdnem a közepén van –, megbecsülhetetlen értékű telkei lesznek a parcellázott területen. Egyházmegyei főhatóság által jóváhagyott temető, szabályzat szerint vezetjük a temető ügyeit. Ez idő szerinti vezetője magam vagyok. Elég munkát ad, lekötöttséggel meg sok veszekedéssel jár. Díjazás érette ez idő szerint – semmi! A Szemere tanyán, a soroksári körvasút mentén van még egy temető. Ebbe csak a tanyaiak temetkezhetnek. Azt hiszem, még Mayerffy Ferenc szakította ki cselédei számára. Valószínűleg a birtok generális parcellázása alkalmával – mi hír szerint 1917-ben lesz – bezárják.

Keresztek

Egy kőkereszt áll a jelenlegi templom előtt. Közadakozásból emelték. Alapítványa nincs. Fenntartásáról az egyház gondoskodik. Ugyancsak egy kőkereszt áll a temetőben is. A Polgári Kör állította 1906-ban. alapítványa ennek sincs. A temető pénzből tartjuk fenn. Két fakereszt van még Pestszentlőrinc területén. Az egyik a Szemere major temetőjében; fenntartásáról a major intézősége gondoskodik. A másikat, a Rendessy-telepen az Üllői út mentén állíttatta Rendessy Ödön 1894-ben, s fenntartására 24 koronás alapítványt tett. 1911-ben a kamatokból és a közadakozásból a régi helyén egy egészen újat állítottunk.

Társulatok

Jótekonysági intézményünk ez idő szerint még nincsen. Szent Antal perselye áll, melyből segélyezzük a szegényeket, a fennmaradó összeget a templom adósságának fedezésére fordítjuk.

1912-ben alakult a Rózsafüzér – Jézus Szent Szíve társulat és az Oltáregyesület 300-300 taggal. A Rózsafüzér és Jézus Szíve társulatának meg az Oltáregyesületi tagoknak van egy közös szép zászlójuk, mely alatt kivonulnak a körmenetek alkalmával, s ha valamelyik egyesület tagja meghal. Az Oltáregyesületi tagok közül

kettő-kettő havonként felváltva díszíti az oltárt. A Rózsafüzér társulat 1914. október havában elhunyt tagjaiért egy énekes gyászmisére tett 200 koronás alapítványt.

Istentisztelet

Az istentisztelet rendje a szükség szerint módosult. Módosította a templom kis volta, mely miatt bírálnom kell – s azon körülmény, hogy a kántor egyúttal állami tanító, ki nem minden időben állhat a lelkész és a törvényes rend szolgálatára.

- a. Ami a harangozást illeti, nálunk is, mint országszerte, Szent Mihály napjától Szent György napig reggel 5 órakor, s este 7 órakor szól a harang Úrangyalára; Szent Györgytől Szent Mihályig reggel 4 órakor, s este pedig 8 órakor, azon kívül mindig déli 12 órakor. Nagy ünnepek előtt este a nagy haranggal harangozunk, valamint az ünnep napján is.
- b. Szentmisék. Ünnepek és vasárnap reggel 8 órakor csendes kis mise orgona szóval, ½10 órakor szentbeszéd és utána plébániai énekes szentmise. Délután 3 órakor litánia – a végén cibóriummal áldás. Hétköznapon a szentmise reggel 7 órakor van minden időben.
- c. Rendkívüli istentiszteletek. Adventben a hajnali misék 6 órakor vannak; az első és utolsó alkalom, szentség kitétel.

Karácsonykor az éjféli mise éjjel 12 órakor van szentség kitétel nélkül. 6 órakor a hajnali, ún. pásztorok miséje. ½10 órakor szentbeszéd, utána szentmise szentség kitételrel. Délután 3 órakor litánia szentség kitételrel és áldás.

Karácsony másodnapján 9 órakor csendes szentmise. 10 órakor szentbeszéd és énekes szentmise a Szemere kápolnában. Délután 3 órakor litánia és áldás.

Az év utolsó napján este 5 órakor szentbeszéd és hálaadó ünnepélyes litánia szentség kitételrel.

Gyertyaszentelő ünnepén ½10 órakor gyertyaszentelés, körmenet a templomban, s utána szentmise.

Farsang három utolsó napján: szentségimádás a ½8 órai énekes szentmisétől este 5 óráig mind a három napon. A Szentséget este 5 órakor tesszük el litániával, orgonaszó mellett.

Hamvazószerdán 8 órakor hamuszentelés. Énekes szentmise, s utána hamvazás a hívek között.

Nagyböjtben minden vasárnap délután 2 órakor keresztúti ájtatosság orgonaszóval.

Virágvasárnap: ½10 órakor barkaszentelés és körmenet a templom körül. Énekes szentmise és a kóruson passió éneklés.

Nagyhétfőn, kedden és szerdán: 8 órakor mise. Nagyszerdán délután 3 órakor Jeremiás siralmi.

Nagycsütörtökön: 9 órakor énekes szentmise. Délután 3 órakor Jeremiás siralmi.

Nagypénteken 9 órakor csonka mise; a kóruson passió éneklés. Az Oltáriszentség kitétele a szent sírnál, s utána szentbeszéd. Délután 3 órakor Jeremiás siralmi. Este 5 órakor szentség kitétel minden ünnepélyesség nélkül.

Nagyszombaton reggel 7 órakor tűz-tömjén szentelés és egyfolytában próféciák és keresztút szentelés. 9 órakor ünnepélyes szentmise, s utána az Oltáriszentség

kitétele a szent sírnál minden ünnepélyesség nélkül. Délután 6 órakor ünnepélyes feltámadási ájtatosság.

Húsvétvasárnap: 8 órakor a húsvéti eledlek megáldása. ½10 órakor szentbeszéd, utána ünnepélyes szentmise szentség kitételrel. Délután 3 órakor litánia szentség kitételrel és áldás.

Húsvéthétfőn 9 órakor csendes szentmise. 10 órakor szentbeszéd és énekes szentmise a Szemere kápolnában. Délután 3 órakor litánia és áldás.

Fehérvasárnap az iskolás gyermekek első szentáldozása a 8 órai szentmisén oltárbeszédrel.

Szent Márk napján 8 órakor énekes szentmise, s körmenet búzaszentelésre. A búzaszentelés helyét a plébános jelöli meg. A körmenet ünnepélyesen történik.

Május hónapban minden este 7 órakor májusi ájtatosság. Az első és utolsó alkalom szentség kitételrel és szentbeszédrel. Minden szombaton is, szentség kitételrel.

Keresztjáró napokon 8 órakor énekes szentmise, s utána körmenet. Az első a temető keresztjéhez; a második a Szemere kápolnához, hol a szentmise is tartatik; a harmadik a templom melletti kereszthez, esetleg a karmelita apácák kápolnájához, mely esetben a szentmise is ott tartatik.

Úrnapján 9 órakor csendes szentmise, s utána szentségi körmenet a sátrakhoz. Oktáva¹⁷ alatt 7 órakor szentmise.

Úrnap körmenet és az egyik sátor

Október hónapban rózsafüzér este 6 órakor. Vasárnap 3 órakor litániával.

Halottak napján 8 órakor ünnepélyes gyászmissza liberával¹⁸.

Egyházi ünnepen, a pünkösöd utáni 3. vasárnap, a Boldogságos Szűz Mária Szent Szíve ünnepén 9 órakor szentbeszéd, szentségi körmenet és ünnepélyes szentmise. Délután 3 órakor litánia szentség kitételrel és áldás.

¹⁷ Nyolcad, főünnepeket folytató 8 napos ünnepi időszak.

¹⁸ Az ünnepélyes gyászmissza kiegészítő éneke: "Ments meg engem Uram az örök haláltól..."

Szentségimádási nap október hó 13-án az Egyházmegyei Főhatóság által megállapítva. Ezen a napon ½8 óraker szentmise szentség kitétel. Szentség bevétele este 5 óraker litániával. A hívek egész nap felváltva járulnak a szentségimádáshoz. Szentmise alatt gyűjtés a Váci Központi Oltáregyesület javára.

Minden hó utolsó vasárnapján 9 óraker szentmise. 10 óraker szentbeszéd és énekes szentmise a Szemere kápolnában.

Október második vasárnapján, Magyarország Nagyasszonyának ünnepén gyűjtés a katolikus sajtóra.

Szent Antal napját (június 13) követő vasárnap a litánia után a híveknek csókra nyújtjuk Szent Antal ereklyéjét; a befolyt összeg a perselypénzbe megy.

November 1-jén délután a litánia után az összes harangok szólnak a halottak emlékére.

Stóla díjszabás

Temetések

A) Díszes nagy temetés 3 pappal, temetőig kíséréssel. Szentmise három pappal, a kíséret számára két kocsi. Pap: 50 korona; kántor: 22 korona; harangozó: 7 korona; asszisztensek: 30 korona; templom: 19 korona; ministránsok: 2 korona; összesen: 130 korona.

B) Díszes nagy temetés 3 pappal temetőig kíséréssel. Szentmise egy pappal. Kíséret számára két kocsi. Pap: 40 korona; kántor: 20 korona; harangozó: 6 korona; asszisztensek: 20 korona; templom: 17 korona; ministránsok: 2 korona; összesen: 105 korona.

I. Osztály: Díszes, nagy temetés palástban. 3 vers külön harangozással liberás misével, temetőig kísérés egy pappal, kíséret számára 1 kocsi. Pap: 26 korona; kántor: 13 korona; harangozó: 6 korona; templom: 13 korona; ministránsok: 1.50 korona; összesen: 59.50 korona.

II. Osztály: Középszerű temetés palástban, énekes gyászmisével, 2 vers külön harangozással, temetőig kíséréssel. Kíséret számára 1 kocsi. Pap: 19 korona; kántor 8.50 korona; harangozó: 2.50 korona. Templom: 6.50 korona; ministránsok: 1 korona; összesen: 37.50 korona. Itt a stóla díjszabás a beszentelő helyig való kísérést veszi fel, s csak kívánatra kíséri a temetőig. Szokássá vált azonban azonnal a temetőig való kíséréssel felvenni. Azért adtam mindjárt hozzá a pótdíjat is.

III. Osztály: Egyszerű temetés karingben, kíséréssel a beszentelő helyig és csendes kis mise. Pap: 8 korona; kántor: 3 korona; harangozó: 1 korona. Templom: 1.50 korona, ministránsok: 0.50 korona; összesen: 14 korona. A temetésnek ezt a fajtáját nem vezettem be. Vagy palástos, vagy egyszerű beszentelés.

IV. Osztály: Egyszerű beszentelés a háznál. Pap: 4 korona; kántor: 2 korona; harangozó: 1 korona; templom: 1.50 korona; ministránsok: 0.50 korona, összesen: 9 korona.

Gyermek temetések

I. osztály: Díszes temetés egy pappal palástban; 1 vers külön harangozás; kíséréssel a temetőig; kíséret számára 1 kocsi. Pap: 12 korona; kántor: 5 korona; harangozó:

2 korona; templom: 5 korona; ministránsok: 0.50 korona; összesen: 24.50 korona. Nagyön ritkán fordul elő.

II. osztály: Egyszerű temetés karingben, 1 vers külön harangozóval, kísérettel a beszentelő helyig. Pap: 4 korona; kántor: 2 korona; harangozó: 1.50 korona; templom: 3 korona; ministránsok: 0.20 korona; összesen: 10.70 korona. Nem vezettem be.

III. osztály: Egyszerű beszentelés a háznál: pap: 2 korona; kántor: 1 korona; harangozó: 1 korona; templom: 1.50 korona; ministránsok: 0.20 korona; összesen: 5.70 korona.

Szentmisék

Csendes szentmise: 1 korona. Nem kell elfogadni; mindenki legalább 2 koronát ad, mikor az ember kitűzi neki a napot. Énekes szentmise: 5 korona; pap: 3 korona; kántor: 1 korona; harangozó: 0.40 korona; templom: 0.50 korona; ministránsok: 0.10 korona.

Gyászmise liberával: 12 korona. Pap: 6 korona; kántor: 3 korona; harangozó: 1 korona; templom: 1.50 korona; ministránsok: 0.50 korona. Mise végén egy rövid vers harangozással.

Három papos szentmise: 22 korona. Pap: 8 korona; kántor: 4 korona; harangozó: 2 korona; asszisztensek: 4 korona; templom: 3 korona; ministránsok: 1 korona.

Három papos szentmise liberával: 32 korona. Pap: 10 korona; kántor: 5 korona; harangozó: 3 korona; asszisztensek: 8 korona; templom: 5 korona; ministránsok: 1 korona. Mise végén egy rövid vers, harangozás. Szentmise a megszokott időn kívül: külön díj fizetendő (duplája!)

Esketések

Egyszerű esketés: 9.50 korona. Pap: 8.10 korona; kántor: 0.60 korona; harangozó: 0.80 korona.

Esketés palástban: 19.20 korona. Pap: 13.10 korona; kántor: 0.60 korona; harangozó: 1.50 korona; templom: 4 korona.

Esketés palástban orgonaszóval: 23.20 korona. Pap: 13.10 korona; kántor: 3.60 korona; harangozó: 1.50 korona; templom: 5 korona.

Esketés palástban orgonaszóval és beszéddel: 28.20 korona. Pap: 18.10 korona; kántor: 3.60 korona; harangozó: 1.50 korona; templom: 5 korona. Esketéseknek szokott időn kívül való végzéséért külön díj fizetendő. (Bajos felszámítani!)

Kivonatok

Beíratás díja keresztelésnél: 2 korona. Harangozó: 0.40 korona; összesen: 2.40 korona.

Beíratási díj háznál tartott keresztelésnél: 10 korona; harangozó: 2 korona; összesen: 12 korona.

Anyakönyvi kivonatért: 2 korona (nagyön ritka)

Családi értesítőért: 4 korona (egyáltalán nem fordul elő)

Hirdetési bizonyítványért: 4 korona; kántor: 0.60 korona; összesen: 4.60 korona.

Avatásért: 1 korona; harangozó: 0.40 korona; összesen: 1.40 korona.

Külön kívánt harangozásért

1 vers harangozás nagyharang nélkül: 2 korona; templom: 1.50 korona; harangozó: 0.50 korona.

Nagy harang egyedül: 4 korona. Templom: 3.50 korona; harangozó: 0.50 korona.

Összes harangok a nagy haranggal: 6 korona. Templom: 5 korona; harangozó: 1 korona.

Lélek váltásáért: 0.60 korona. Templom: 0.30 korona; harangozó: 0.30 korona. E tarifa addig van érvényben, amíg három harangunk van csupán. A nagy templom harang tarifáját majd a boldog utód, szabja meg, ki megéri. Más vallásúak kérésére szintén harangoztattam, de dupla tarifát számítottam.

Beszentelő helyek:

- Rendessy telepről az Olajgyárig.
- Nyaralóktól a villamos vasút alsó állomásáig.
- A villamos vasút alsó állomásától a lövöldéig.
- A téglagyártól a lövöldéig.
- A lövöldétől a Csathó házig.
- Az Erzsébet telepről a nagy vasútig.
- A Szemere teleptől a temetőig.
- A Tulipán teleptől a temetőig.
- A Miklós teleptől a lövöldéig.

Kocsit kell küldeni beteghez, és bármely osztályú temetésnél az alább megnevezett telepekről: Rendessy-Erzsébet-Miklós-Szemere telepről, kavicsbányából és a Szemere pusztáról.

A Szemere pusztán lévő temetőbe való kísérésnél a rendes kíséreti díjak fizetendők – de gyalog kíséri ki a pap, s kocsi jön utána.

Személyzet

Lelkész

Önéletrajzot írni vajmi nehéz dolog, mert a hiúság nagyon könnyen megfogja az embert. Bárcsak a mesebeli pápaszemet tudnám feltenni, hogy csak az igazat lássam és azt meg is írjam. Születtem 1876. október 28-án Miskolcon, bizony nagyon is szegény szülőktől. Ez a körülmény meg is maradt – s meg is marad egész életem folyamán. Egyre nagyon jó volt: megtanított már igen korán az önállóságra, s arra, hogy amit keservesen megszereztem, azt hiábavalóságokra soha ki nem adtam. Hogy fenntartsam magam, voltam minden: tanító, instruktor¹⁹, sőt még kofa is. Otthon olcsón összeszedtem mindent a piacon, s Pesten nyereséggel túladtam rajta. Emiatt keltem fel két éven át télen-nyáron már 4 órakor, hogy az első vonattal Aszódról bejuthassak a fővárosba, s még előadás előtt a megrendelőimnél elvégezhessem dolgaimat. Könnyű szokik még most is a szemembe, ha visszagondolok rá, hogy tanárain és előkelő,

¹⁹ Oktató, nevelő

gazdag iskolatársaim soha nem néztek le emiatt, sőt tüntetőleg barátkoztak velem, a kofa tanuló társukkal. Áldja meg őket a jó Isten, mert bánásmódjuknak köszönhettem, hogy most itt vagyok és nem keseredtem el a sokszor igen is súlyos, nehéz helyzetben. Atyám 16 évig katona, majd vasutas volt – s e miatt, mint a vándorcigányok, folyton hurcolkodtunk. Az iskolák változtatásában valóságos rekordra tettem szert. Elemi iskoláimat Munkácson kezdtem, Budapesten folytattam, s Aszódon végeztem be. A gimnáziumot Aszódon kezdtem, Besztercebányán és Budapesten folytattam, s mint VIII. osztályos klerikus Esztergomban végeztem be. Teológiát három évig Esztergomban, a IV. évet Vácott végeztem, hol pápai diszpenzációval²⁰ 1899. június 2-én felszenteltek. Káplán voltam Mócsán, Nagykátán, Kunszentmiklóson, Fóton, Abonyban, Szentesen és 5 évig Kispesten. Pestszentlőrincre 1910. augusztus 24-én lettem kinevezve expositusnak „tamen cum omnibus juribus et oneribus”²¹. Szinodálist tettem 1904-ben. 1907-ben Can. Doctor, mint káplán dolgoztam a helyi lapokba, Nagykátán Dr. Karaly Imre esperes úrral, mint a helyi lap főmunkatársa; a Váci Közlönybe és az „Esztergom”-ba szépirodalmi és tudományos értekezéseket. Írtam egy nagyobb, önálló értekezést is: „A vallás és tanulmányi alap jogi természetéről”. Mint lelkész – hiszen ez természetes dolog és nem érdem, hogy a helybeli mindenféle egyesületek elnöke, választmányi tagja vagyok. Mint ilyen, tartottam több ízben március 15-én, október 6-án emlékbeszédeket – Rákóczy felett szintén, mely osztatlan elismerést aratott. Ki akarták nyomtatni, hogy terjesszék a nép között, de nem engedtem. A hiúság sosem bántott. Egy ambícióm volt: a plébánosi címet megszerezni, melyet kollegáim mind megkaptak csak azért, mert kész beneficiumba²² ültek. Nekem, ki annyit dolgoztam, fáradtam és adakoztam, valószínűleg csak pium desideriumként²³ fog szemem előtt lebegni. Mert ha hozzákötik a nagy templom felépítéséhez, akkor már előre is lemondtam róla, el nem érem soha. Úgy látszik, az idegek is ernyednek, s engednek rugalmasságukból. Az agyam nem tud már mindent úgy felszívni és megemészteni. A sok gond megőrölt már! Pedig Istenem, még csak 39 éves vagyok! Na de azért Isten nevében, s segítségével – míg engedi – csak tovább... tovább.

Kántor

Míg az istentisztelet az iskolában volt, sok dilettáns játszott az orgonán, nem ritkán valóban virtuozitással. Azután beleuntak. A hívek felkérték Matulay Károly tanítót. Pontos, alapos ember volt, jól játszott, csak egy kis hiúságból eredő hibája volt: csak maga szeretett énekelni, s e miatt nehezteltek a hívek rá. Elhelyezték, nemsokára rá meg is halt. Az első megbízott kántor Winkler János volt. Ügyes, népkántor – jól játszik, a nép nyelvén énekel, kár, hogy a pontosság nem volt jó oldala. Másfél évi működés után lemondott. Utóda Molnár István állami tanító. Pontos, szolid, jó kántor, de beteges. Betegsége alatt sok baj volt a helyettesítéssel. Ügyszólván napról-napra változtak. Egy tartott ki tovább (2 hónapig), Latincsics Dezső. Pompás orgánummal,

20 Jogszabály (ebben az esetben a szentelési életkorra vonatkozó előírás) alóli fölmentés.

21 Minden joggal és teherrel.

22 Egyházi javadalom

23 Kegyes óhaj

rutinnal megáldott ember, kinek hibája volt azonban, hogyha egy korty szeszes italt ivott, attól megvadult. Eltűnt három napra is, s Csokonayval elfeledett papot, mindent, csak a csapot nem. Molnár Istvánt július végén elviszik a harctérre, önként beáll helyettesnek Kirchenbaum Antal, a Kispesti Textilgyár gépésze. Egy zseniális ember, ki két hónap alatt az összes kántori teendőket elsajátította, s mindent megelégedésre végzett. Szeptember hóban (1914) egy új tanító, Schmellhaus Dániel vállalja a kántorságot. Pompásan énekel, remekül orgonál, rövid idő alatt gyermekkart szervez, pontos, szolid, ideálja a kántoroknak. Önzetlen munkásságát (minden díj nélkül helyettesíti Molnárt) fizesse meg a jó Isten!

Harangozó

Szegény az ecclesia, a pap maga harangozik. Így voltam én 1910. szeptembertől egész 1911 májusig, mikor Okossy Vilmost tettem meg harangozónak. Szolid, pontos, rendszerető ember, s egyik nagy érdeme a tisztaság, ami pedig fő kellék a templomnál. Kicsiny templomom mindig olyan, mint a skatulya. Mai napig híven szolgál.

Canoni vizsgálat

1911. szeptember 4-én Rózsahegyi Gyula prépost kanonok, pesti főesperes úr egyházlátogatást tartott, mikor is alaposan megvizsgált mindent úgy itt, mint az apácáknál és a Szemere pusztán. Vizsgálata eredményét a jegyzőkönyv őrzi. Rendben talált mindent, s a pótolni valókat az egyház rövid, egy éves fennállásával indokolta. (Az ekkor történt szerencsétlenségről az első részben bővebben)

Rendkívüli események

1913. április 13-án – mondták a babonások, nem hiába, kétszer benne van a 13-as szám –, húsvét utáni III. vasárnap, mikor már minden zöld volt, a korai virágok pompájukban díszeltek, jött egy hatalmas hóvihár, mely reggeltől egész délig tartott. Mindent, de mindent, másfél méteres hó borított. Sirtam, mert kicsiny fáim először virágoztak.

A Kiss István utcára nyíló kapun ki sem lehetett menni egész nap, a szél úgy oda hordta a havat, hogy a magas kőoszlopokat is eltakarta. Másnap persze rohamosan olvadt. Harangozóm a kis fákról tudtomon kívül lerázta a havat, s amelyeket meg rázott, azon egy virág sem maradt, s gyümölcsöt sem termett. A többin mégis volt egy-két szem. Mind legelső gyümölcs termésem lett volna. Feltettem, hogy 5 koronát teszek a Szent Antal perselybe, ha egy szem gyümölcs is terem a fáimon. Az 5 koronát be is fizettem, mert 11 szem cseresznye és meggy mégis csak megmaradt. Csakhogy a fáim el nem pusztultak!

1914. augusztus 19-én éppen díszítettük a templomot a Szent István ünnepre. Délután két óra volt. Egyszer csak koromsötét lett. A tyúkok sikítottak, a kutyám vonított. Rettenetes szél jött. A fáknak a koronáját lekapta és vitte; az erősebbeket tövestől döntötte ki. Azután elkezdett a jég esni. De milyen – olyant a legöregebb emberek sem láttak. Három darabot megnéztem, majdnem egy kiló volt. Az abla-

kaim egy pillanat alatt betörtek. A víz ömlött befelé, s nem tudtam mit csináljak. Éppen egy hónappal előbb vettem drága pénzen szőnyeget. A bútorok már áztak. Ezeket dobáltam egymásra s úgy halásztam ki a szőnyegeimet. De milyen állapotban! – átitatva vízzel valamennyi, mint a szivacs! És kint a kertben?! Büszkeségeim, a platánfák levelei a földön, a gallyak széthasítva, a virágok pocsékká verve, mintha egy vízőzön vonult volna végig! Nem felejttem el soha, amíg csak élek! A csillárjaim középső vezetéke még ma is, 1914 végén úgy van, mint ahogy beütött a villám akkor, és széttroncsolta. Sokba kerülne a teljes új vezeték, pénzem pedig mostanában nincsen ilyen kiadásra.

1911. július 8. Este korán mentem lefeküdni, mert nem éreztem jól magam. Aludni nem tudtam, virrasztottam. Éjfél tájban a kutyák elkezdtek vonítani. Soha életemben ilyen rémes vonyítást nem hallottam! 10 perc múlva recseg az egész épület, morog alattam az ágy, két szekrényem ajtaja kicsapódott, fejem felett a két kép elkezd himbálózni. Kiugrom az ágyból – teljes tudatában annak, hogy földrengés van, s nem menekülni igyekszem, hanem gyújtani gyertyát, s vizsgálom a falakat, nem repedt-e meg valahol. Azon gondolkodám, mennyi kárt okozott ez most, mikor az épület költségeinek törlesztését épp csak hogy megkezdjük. Ha egy másik roham jön, s esetleg összedől a ház, ott maradok alatta. Úgy látszik, a műveltebb emberben már nincs meg az ösztön oly nagy mértékben, hogy ily alkalommal menekülésre gondolna. Másnap reggel jött atyám látogatóba. Volt-e ott is földrengés? – kérdelem tőle. Kinevetett, azt mondta, álmodtam. Nemsokára hozzák az újságok, s abból megdöbbenve olvassuk, hogy az egész országban érezték a földrengést, s több helyen nagy károkat is okozott. Öcsémnél, ki kereskedő, négy láda szappan zuhant le a pultra, ott összetört üvegeket, s arra sem ébredtek fel, csak reggel csodálkoztak, hogy mi történt a boltban. Néha jó az is, ha az ember mélyen aludni is tud.

1914. február 25-én meghalt a mostohaanyám a budapesti Szent László kórházban. Kihozattam, s itt temettük el. Senki sem ismerte híveim közül, mégis majd az egész község részt vett a temetésen. Egy sír a temetőben, mely vonzza majd a többit is, engem is arra ösztökélt, hogy akármilyen sanyarú körülmények között is, de kitartsak itt. Legalább egymás mellé kerül a család a temetőben.

Az I. világháború éve

1914–1915.

Hogyan is kezdjem...honnan, mikortól? hiszen olyan rettenetes még leírni is ezt a szót, hogy – világháború!

1914. június 28. Délután két óra. Az öcsém itt játszik a szomszédban a teniszpályán. Egyszer csak rohan hazafelé. Arcából kikelve – alig bír beszélni, inkább csak rikácsolja: a trónörökös és feleségét: Sarajevóban meggyilkolták. Mintha mennykő csapott volna le mellettünk, úgy ugrottunk föl. De nem! -hisz ez lehetetlen, képtelenség! Nyugodtabb vagyok már, leülök és kérdelem, kitől hallottad? Most mondták, akik Pestről jöttek, ott már rendkívüli kiadásban az újságok is hozták. Sehogyan sem akartuk elhinni.

Négy óra felé átmentem a szomszédba búcsúzni, mert másnap utaztam Galíciába, hol a vakációmát szoktam tölteni. S ott már látok egy rendkívüli számot, amint szörnyűséges rémülettel olvassák, hogy a borzalmas hír valóság! A trónörökös és felesége nincsen többé. Lelőtték mind a kettőt a nyílt utcán. Döbbenet ültünk. Az agyunk sem működött. Mi lesz ebből, Istenem, mi lesz ebből?

Menjek-e szabadságra? – haboztam. A helyettesem másnap megérkezett. És én nekiindultam Galícianak, Siankiba, s onnét tovább! Megérkezem, majd feldöntenek, szétkapkodják a magammal vitt rendkívüli számot, s olvassák...olvassák, olvassák. Minden betűt kétszer-háromszor is elsillabizálnak, hiszen olyan érthetetlen, olyan hihetetlen. Másnap korán reggel küldöttség keres. Lengyelek jöttek azzal a kéréssel, hogy tartsak gyász istentiszteletet kápolnájukban a vértanúkért. Kérésük meghattott és szívesen vállalkoztam a szomorú funkcióra. S így történt, hogy talán az első requiemet a trónörökös párért magyar pap mondotta Galíciában. A kóruson a lengyel vasúti alkalmazottak énekeltek mélységesen megrázó éneket, sír az egész templom, s sírok magam is. Leesett fejünk koronája, reményünk erős oszlopa megdőlt, s hitünk, hogy lesz még egyszer minden ízében katolikus Magyarország – megingott. Ezt jelentette a trónörökös tragédiája! Két hét múlva dicsérő levél érkezik a requiemért. Még soha nem dicsértek meg ilyen szomorú feladat végzéséért.

Múltak a napok! A levegőben röpködött a szó! – vojna²⁴ lesz. Kivel? Szerbiával! – mert ilyen gázságot nem lehet büntetlenül eltűrni.

Lembergben a Vilinski parkban söröztünk. A társaság egyetemi tanárok, ügyvédek és mérnökökből állott. Szóba került az esetleges háború esetén a lengyelek szereplése. Az egyik mérnök nagy hévvel magyarázza, hogy a lengyelek fele nagy-szerűen van szervezve és pénzzel ellátva, de ezek mind – rusz félek. A másik résznek se pénze, se összetartása, pedig ezek a mi pártunkon volnának. És maga, „Pan inzsenér²⁵?” – kérdelem tőle, s jól a szemé közé néztem, maga melyik párttal tart? Ejnye,

24 Háború

25 Mérnök úr

milyen kérdés – mondotta – hát csak természetes, hogy a magyarokkal tartok. Nagyot ittunk rá, de Isten látja lelkeket, bizony én nem merem volna rá megesküdni. S hogy sejtelmem nem csalt, igazolta a jövő, mikor éppen az intelligens emberek köréből is nagyon sokan tettek kiváló szolgálatot a muszkának.

Július 28-án ismét lebergiekkel voltam együtt az uzsoki fürdőben. Estefelé jött a sürgöny a részleges mozgósításról. A turkai²⁶ zsidó banda (arról nevezetes, hogy egy zsidó családból áll, a nagyapától az unokáig, és több mint a fele bal kézzel húzta a vonót) rázendít a magyar himnuszra, s dicséret nekik, bár kottából, de elég jól játszották. Reöthy Simon, uzsoki görög-katolikus plébános (azóta neve a leányáéval együtt belekerült a világtörténelembe) kivág egy hatalmas magyar dikciót²⁷, s mi mámorosan éltetjük a háborút. Hazafelé menet azon töprengtem: menjek-e vagy maradjak? Maradtam, de őszintén mondvá kissé remegtem is. Mi lesz? Július 30-án azonban már nem volt nyugovásom, csomagoltam, s egyfolytában röptünk hazafelé. És ez volt az utolsó vonat, mely még zavartalanul Budapestig jöhetett. Útközben Ungváron (31-én délután 4 órakor) már sürgönyileg adtak hírt az általános mozgósításról. Éppen a legfőbb ideje volt megmozdulni. Ott ragadtam volna, pedig itthon nekem is jelentkezmem kellett, bár már rég obsitos katona voltam.

Hazafelé robogtunk, amikor Fenyves-völgy állomáson beállít a szakaszba egy szuronyos csendőr, s felszólít, hogy igazoljam magam. Egy kissé meghökkentem, mert nem igen volt nálam elfogadható okmány, mellyel személyazonosságomat kielégítően igazolhattam volna, de szerencsémre vele jött Pák Albert, határrendőrségi fogalmazó, ki személyesen ismert. Így könnyen átestem az ez idáig szokatlan és ismeretlen intézkedésen. Sőt, még köszönetet is kaptam, mert két nappal elutazásom előtt figyelmeztettem a fogalmazó urat két gyanús biciklistára, kik napok óta ott kóboroltak a hegyek között. El is fogták őket; mindkettő orosz vezérkari tiszt volt és nem kisebb feladatuk volt, mint az uzsoki csorbadombi viaduktokat felrobbantani. Ha egy kissé kurtán bántak velük, nem nyomja azért semmi a lelkeket.

Július 31, este 9 órakor értem Budapestre. Ragasztották az általános mozgósítás plakátjait. Mindegyik előtt csoportosulás. Hangosan olvassák, éljenzik a háborút, de bizony egy-két asszony titokban – elfordulva – könnyet törül ki a szeméből. Hát bizony réges régen volt az már, mikor utoljára hangzott, hogy „mindnyájunknak el kell menni”! De azért nem feledtük el!

Atyám és a helyettes várt a vonagnál. Izgatottak voltak nagyon, megjövök-e? Újságolják, Pál öcsém és a kántorom, Molnár István már elmentek az első mozgósítás alkalmából Szerbia felé. Helyettesem, Antal Pál, holnap (aug. 1.) utazik Esztergomba az ezredéhez. Igazán kecsgetető kilátások! Augusztus 1-jén jelentkezem én is. Nem fogadtak el. Részint, mert már obsitos vagyok, részint azért, mert önálló vagyok. Előbb csak a könnyen mozgósíthatókat hívták be. Pedig nagyon szerettem volna elmenni. Egy kicsit tudok beszélni; egyesek azt mondják, hogy szépen beszélek. Azért megálltam volna a helyemet. De, fiat voluntas Dei²⁸!

26 Turka, galíciai város

27 Szónoklat

28 Legyen meg az Isten akarata!

Sokan bevonultak. Mi lesz az itthon maradt családtagokkal? Kuszenda Lajos főjegyző gyűlést hív egybe, s felkér, hogy vázoljam az itthon maradtak kötelességét a behívottak családjakkal szemben, s indítsuk meg a segélyakciót. Érzékeny húrokat pengettem. Sírtunk mindnyájan. A beszéd hatása alatt rögtönzött gyűjtés 1200 koronát eredményezett, s nagyon sokan kisebb-nagyobb összeg fizetésére kötelezték magukat havonként. Azt a sok gyereket – több, mint ezret –, hogy az anyjuk dolgozni mehessen, szétkapkodják a családok. Egyesek 4-5-öt is vállaltak, sőt Bókay Árpád egyetemi tanár 17-et is elfogadott. Ment minden, mint a karikacsapás. Az irgalomnak nincs határa. Azaz, mégis csak van... egy-két hét múlva a gyerekek visszakerültek az anyjukhoz. Mit ettetek ma? – volt az anya kérdése este, mikor haza vitte gyermekeit. S mikor kisült, hogy nem rántott csirkét, meg sült kacsát mindennap, hát bizony nekik állt feljebb. Érdemes is elvinni titeket! Itthon maradtok, itthon húst is esztek. S bizony a gyermekek lassan elmaradtak, s a nemes gondolat és tett dugába dőlt.

Mit csináljunk mostan? A főszolgabíró járási akciót indít. Ott van a község intelligenciája. Elhatározzuk, hogy népkonyhát állítunk fel, hol 25-30 krajcárért ízletes ebédet és kenyeret kaphatnak majd. Mindenki hozzájárul: egyesek természetben, mások pénzzel. Egy hónapig virágzott is az intézmény. S aztán ez is befagyott. Sokan fumigáltak²⁹ az ételt, sokan meg nem akartak érte menni, s voltak bizony olyanok is, akik restellték igénybe venni. Fel kellett evvel is hagynunk. De lehetett is. A kormány utalványozni kezdte a hadisegélyt. Akinek sok gyereke volt, annyi pénzt kapott, hogy jobban járt, mint mikor az ura itthon volt. Némely családnál ez bizony furcsa állapotot idézett elő. Dolgozni nem akartak, mulattak, s az utcán tere-feréltek. Sokan úgy kiöltöztek, mint sohasem máskor. Telik a segélyből. Bárcsak mindig így tartana, mondogatták az üres lelkűek. Csoda-e, ha még a jobb lelkűek irgalmassága is alábbhagyott rövid időn belül. Most már csak esetről-esetre kértünk segélyt olyanok számára, akik igazán megérdemelték – s kaptam is mindig... A legszebb gyep közepén is néha felüti fejét a paraj – miért lett volna kivétel a nép lelke a világháború alatt? Hála Istennek, ritka volt azért a paraj!

Az I. világháború katonai oldala

Alig kezdődtek meg a hadműveletek, a kormány rögtön elhatározta, hogy Budapestet az esetleges támadás ellen védelmezni fogja. Esetlegest írtam, mert hiszen az első héten úgyszólván minden második – harmadik nap jött egy újabb hadüzenet, s csakhamar az egész Európával álltunk szemközt. A derék bajorok ebből is élcet faragtak. Egy este a Münchener Külügyminisztérium kapujára kifüggesztettek egy táblát e felirattal: hadüzeneteket csak délután 4-5-ig fogadunk. Végül Budapestet védelmi állapotba helyezték. A környékén sáncokat ástak, melyekben ágyúkat és gépfegyvereket helyeztek el. A sáncok előtt hat, sűrű, áthatolhatatlan tüskés drót akadály volt – farkas veremmel. Bent voltam az egyikben. Csodálatos labirintus! A gyalogság számára lőrések – srapel mentes tetők alatt –, folyosók padokkal, hol pihenhettek, sőt fürdőszobák a felváltottak számára. Körbe-körbe egy-egy ágyú ásít, s megbújik

²⁹ Becsmérelték

a gépfegyver. Amerre a sáncot vitték, ott nem volt pardon. Ha ház, ha kert, ha szőlő került az útjába, keresztül rajta. Igaz, hogy gavallérosan fizettek mindenért. Bele is került, amint mondogatták, harminc millkoronába. De hála a jóságos Istennek, ez ideig, mikor e sorokat írom (1915. aug. hó), nem került sor rájuk, sőt emberi ítélet szerint most már nem is kerülhet, mikor a mi katonáink messze bent nyargalnak Oroszországban. Egy időben lehetett volna róla szó, mikor az orosz már Máramaroszigeten tanyázott, s a gyöngye lelkűek szaladtak Budapestről. Ekkor jött a parancs a bíboros hercegprímástól az egész ország papjaihoz, hogy ha mindenki menekül is, a plébánosnak a helyén kell maradnia. Itt is maradtam volna parancs nélkül is. Ott lettem volna a sáncokban a katonák között, egyszer úgyis meg kell halni, miért üzzön csúfot belőlem az ellenség, s azután kínozzon halálra.

A sáncokhoz tüzéreket rendeltek ki. Az ország minden részéből behívott vár-tüzérek voltak ezek 28-40 éves korig. Nagyon sok intelligens ember volt közöttük, s többel jó ismeretségbe jutottam. Egy-kettő elhozatta a családját is. Rendszerető, tisztaság kedvelő, istenfélő emberek voltak, kikkel sohasem volt semmiféle összeüt-közésünk. 1915. július elején átvitték őket Kőbányára, s helyükbe egy cseh, lengyel, magyar tüzérszázad jött. Ezekkel már semmiféle érintkezésben nem voltam. Két ízben, 1915. február 19-én, s egy pár héttel később kombinált támadással gyakorlatot tartottak. Ropogott a fegyver, csörgött a gépfegyver, s bömböltek az ágyúk. A környéken az ablakok mind betörték, sőt a Glorieta ablakramája is kirepült. Pedig csak 7 centiméteres lövedékek³⁰ voltak. Milyen lehet akkor a 42-esek hatása? Engem figyelmeztetett az egyik tüzemester, hogy nyissam ki az ablakaimat. Nem is tört be egy sem, de az egész épület remegett. Érdekes, hogy az ágyúk irányítására a parancsot a budai János hegyről adták fényjelzéssel.

Pestszentlőrinc nagy területe felette alkalmas volt az újoncok kiképzésére, s ezt ki is használta a hadvezetőség alaposan. Volt itt újonc mindig elég szép számmal, s van még most is belőlük, bár egymás után mennek a menetszázadok, de a helyüket elfoglalják az újonnan sorozottak és behívtak.

Egy októberi nap délutánján felkeresnek az apácák, hogy gyóntassam meg a trén katonákat³¹, mert másnap reggel indulnak. Készséggel vállalkoztam rá, de nem lett belőle semmi. Először is, mert 1500-an voltak, másodsor meg annyira el voltak foglalva a készülődéssel, hogy nem értek rá. Hirtelen jött a parancsolat. Hát legalább beszéljek nekik, s áldjam meg őket itt a templom előtt. Szívesen. Várunk-várunk, a katonák nem jönnek. Már elmúlt nyolc óra is. Egyszer csak jön egy közülük, hogy a Lövölde melletti téren vannak felállítva, s ott várnak rám. Odamentem, de beszélni lehetetlen volt. 1500 lovas oly roppant területen volt felállítva, hogy az első három sor sem értette volna meg a szavaimat. Leintek a lóról egy káplárt, megrázom a jobb-ját, s azt mondom neki: mondja meg a bajtársainak, hogy mi mindnyájan, akik itt vagyunk, szívünk mélyéből kérjük majd mindennap a Mindenhatót, áldja meg magukat mind a két kezével és segítse haza a győzelmes hadjárat után egészségben. Ki hitte volna akkor, hogy ennyi ideig fog tartani a világháború?! A katonák aztán

30 7,7 cm-es tábori lövedék, melyet a Német Birodalom használt az első világháború alatt.

31 Hadtápot szállító katonai oszlop tagja.

elvonultak. Majd egy óráig tartott ez is. Közöttük volt Magyarország leghatalmasabb embere is, kinek a napilapok szerint hazánk területén nem találtak alkalmas lovat. Az óriás most hozzá méltó, óriás lovon ült. Úgy kimagaslott a többi közül, mint a torony a házak közül. Hogy hol szerezte a lovát, nem sikerült megtudnom, mert hajnali három órakor elmentek.

Karácsony előtt (1914-ben) három héttel megkezdődött a harctérre indulók gyónatása. Nap-nap után 100-150 ember délelőtt, s néha délután is. Közben persze a híveim is, meg az iskolás gyermekek. Éppen elég volt. Mire a végére értem, hát a fejem fel akarta mondani a szolgálatot. Az itthon maradottaknak is ki kell venni a részüket! Rám nem panaszkodhatnak, nekem dupla porció is jutott belőle.

November végén ment el a másik öcsém, szintén hirtelenül. Előre megéreztem. Névnapot ünnepeltünk együtt a szomszédban szombat este. Tíz óra után jöttünk haza. Ők lefeküdtek, s én – valami benső ösztön kényszerített – elkezdtem cigarettát tölteni. Hajnali két óráig voltam fenn. Másnap, vasárnap, minden szabadidőm alatt töltöttem a cigarettát. Estefelé hat óra tájban rohan haza az öcsém, hogy egy negyedórája van a búcsúzásra, azonnal indulnak. Nagyot nézett, mikor adtam neki 500 db cigarettát. Ez volt a legkedvesebb útravalója, mert a füst odafenn a harctéren a legritkább, legdrágább csemege.

A katonák jöttek, mentek. Jött egy ezred cseh katona is két feldpáterrel³². Az egyik víg kedélyű, beszédes ember, ki elárulta, hogy már volt odafönt, de meg is szaladt szépen. Nevetett, mikor megbotránkoztam felette.

Tábori istentisztelet a háborúban

32 Tábori lelkész

A másik jámbor, szótlanabb. Szép-szép a katonaelet, meg nagy a fizetés is, de inkább volna otthon a kis kápláni szobájában ötödrész jövedelemmel. Csak egy napig voltak itten, azután ők is elvonultak, mint ősszel a költöző madarak. Hová? – ki tudná azt megmondani.

Egy szombat délután felkeres az adjutáns tiszt, s kérdi, hajlandó volnék-e másnap a legénységhez beszédet intézni? Kétezer újonc esküszik. A nagymise után, 11 órakor állok rendelkezésükre, de eleve kijelentem, hogy magyaros ízű beszédet mondok. Helyes! Másnap az egész templomtér tele katonával. Nagy négyszöget formálnak; középen a tisztikar és én. Elmondom a beszédem. A legények, különösen az öregebbje sűrűn pislog, sokan sírnak; a tisztiek, a tartalékosok gratulálnak. Ivanovics százados úr összeüti a bokáját, megszorítja a kezemet, s köszöni a beszédet. Később hallottam, hogy nem volt vele megelégedve. Hogy miért, azt ő tudná megmondani. Eskü után Gotterhalte³³ –, s dísz elvonulás a tisztikar előtt.

Az innen harctérre induló katonák közül a huszárok voltak az elsők, kik lobogót mertek magukkal vinni. Ez is szombat este volt. Beállít egy küldöttség, s kér, hogy áldjam meg holnap a lobogójukat. Szívesen – 11 óra után. Sarkantyú pengés – s elmennek. Azután jutott eszembe, hogy ezek közös huszárok, s esetleg egy fekete-sárga lobogót hoznak magukkal. Nyomban szaladok az irodába. A sötétben egy tiszt beszél egy őrmesterrel. Mi tetszik? Csak azért jöttem, hogy megkérdezzem, milyen lesz a holnapi lobogó, melyet holnap meg fogok áldani. Miért? Azért, mert fekete-sárgát nem áldok meg! Nem-e? Nem bizony! Tessék nyugodt lenni, nemzeti színűt viszünk magunkkal. Így rendben van. Másnap persze megint beszéd – dicsérem a „vörös ördögöket” – ezek éljeneznek, a kapitány most már szívből gratulál. Imára fújnak, a lobogót meghajtják, egy oltáregyesületi tag olvasót akaszt rá – háromszoros sortűz – s a huszárok indulnak a harctérre, hogy növeljék a magyar katona dicsőségét. Az elvonulásnál egy kis baleset történt. Egy-két huszár rosszul fordult. A kapitány piros lett. Sose izguljon százados úr, a harctéren nem „jobbra át”-ot fognak kommandírozni, hanem „rajtát”, s „előré”. Azt meg úgyis tudják, hiba nélkül. Kezet nyújtott és nem büntette meg őket.

1915. június végén elmentek a mi öreg tűzéreink. Fáj a válás, mert már nagyon összeszoktunk. Ne tessék búsulni, jönnek majd helyettünk mások. Jöttek is – csehek, lengyelek, morvák. De ezekkel már nem érintkeztünk. A tisztiek is visszavonult életet éltek, sőt be sem mutatkoztak. Tőlem akár sohasem viziteljenek!

Segélyakció a háborúban

A háború kezdetén életbe léptetett segélyezésről már szoltam, ám amikor az állam kezdte kiutalni a hadbavonultak családjának a segélyt, a privát segélyezés ezzel automatikusan megszűnt. Nem is szorultak rá az itthon lévők. Újabb tér nyílt azonban a jótékonyásra. Jöttek a sebesültek. Ezekről kellett gondoskodni, hisz az állam amúgy is túl volt terhelve. Majd minden községben létesülnek hadikórházak, sebesült fogadó, üdítő állomások. Ezek fenntartását kellett támogatnunk. Támogattuk is,

33 Az Osztrák Császárság himnusza.

szerény lehetőségeinket talán felül is múlva. A püspöki irodába beszállított 40 koronát, s idehaza is megkezdem a gyűjtést. Schmellhaus Dániel állami tanító, az elemi iskolás ötödik-hatodik osztályos tanulókból szintársulatot alakít, s előadatja velük a Nótás Katicát, melyet maga szerzett és horribile dictu³⁴: a János vitéz operett első felvonását is olyan precizitással és oly hatással, hogy többször meg kellett az előadást ismételni. A krajcáros belépő jegyekből egy hónap alatt összeszed 800 koronát, s mint tanítványai ajándékát, küldi a Vöröskeresztnek. Kár, hogy be kellett vonulnia, s így áldásos működését a harctéren folytatta.

1914. karácsony ünnepét kellemessé akartam tenni a mi sebesülteinknek, kik a kispesti Hofherr féle hadikórházban feküdtek. Kérést intéztem a szószékről híveimhez, hogy mindenféle ajándékot elfogadok a sebesültek számára. Ki mit szán rá, hozza a plébániára és becsomagolva átszállítom. Három nap alatt rengeteg adomány gyűlt egybe, melyet a kórház gondnoksága egyezer koronára becsült. Az adakozók javarésze szegény ember volt, kik inkább meg tudják érteni a szenvedést, a nélkülözést, s kiknek szíve mindig nyitva áll a könyörületesség számára. Közlöm a névsort, mint ragyogó bizonyágát kicsiny hitközségem nemes szívének:

Wigh Aladárné: 1 üveg befőtt; Jósa Erzsébet és Etelke: 2 üveg befőtt, 2 üveg paradicsom; Vakár Rózsika: 1 üveg paradicsom, savanyú káposzta, ecetes uborka; München Emma: 1 üveg paradicsom, 14 doboz gyufa, 1 csomag gyertya, 1 nagy üveg Diana, 4 db szappan; Polonyi Gyula: 1 üveg paradicsom; Papp Zoltán: 3 üveg befőtt; Torkos Ferenc: 1 üveg paradicsom, 1 üveg ribizli bor, 3 üveg befőtt; Palotás Dezső: 4 üveg paradicsom; Csányi Jánosné (Csóke Etel): 1 nagy üveg paprika, 1 zacskó bab, 3 zacskó liszt, 1 zacskó tarhonya, 1 zacskó rizs, 1 zacskó só, 1 zacskó levestészta, 1 süveg cukor, 1 üveg méz, 1 üveg zsír, 4 üveg paradicsom, 1 üveg lekvár, fél zsák krumpli, alma, 2 nagy csomag gyufa, 100 db Cuba szivar, 150 cigaretta; (Aláhúztam e hívem nevét példátlan jószívűségéért, egyszerű gyári munkás felesége); özv. Vogl Istvánné: 2 üveg paradicsom, 2 üveg tök, 1 üveg paprika, 1 üveg befőtt, 1 vizes korsó, 4 db pohár; Okosy Vilmosné: 1 üveg paradicsom, 1 üveg befőtt; Polyonyi Mariska: krumpli, füstölt kolbász; Schlemmer Józsefné: 3 üveg befőtt; Schnidler Tivadarné: 1 üveg befőtt; Balogh Mihályné: 1 üveg paradicsom; Legényi Béláné: 5 üveg befőtt, 5 üveg paradicsom, 1 üveg lekvár, 1 l rum; Karkoványi Gyuláné: 1 zacskó liszt, 1 zacskó dió; Luczki Györgyné: 2 üveg paradicsom és 1 korona; Simon Józsefné: 1 korona; Kele János: 1 üveg paradicsom; Szabó Margit: 2 üveg befőtt; Péter Juliska: 1 üveg paradicsom, hurka, kolbász; Földvály Elemér: 50 db, Földvály József: 25 db cigaretta; Smeloczky Pál: 1 korona; Buza Lászlóné: 3 üveg befőtt; Begányi Alajosné: 2 kiló bab; Frank Ferencné: 1 üveg paradicsom, 1 üveg befőtt; Keglovich Ferencné: 2 üveg paradicsom; Kreis József: 2 üveg befőtt, 100 db cigaretta, füstölt hús és kolbász; Tóth Erzsike: 4 üveg befőtt, 5 üveg paradicsom, 1 üveg kínai vasbor; Dr. Wimmerth Béla: 2 zacskó liszt, 1 zacskó só, 1 zacskó rizs, 1 cs. makaróni, 1 l rum, 1 doboz tea, 50 db citrom, 5 liter bor, 5 üveg paradicsom és 525 db cigaretta; Varga János: fél liter bab; Reitinger István: 1 l bab; Turai Jánosné: 1 liter bab; Rojik Ferencné: 3 db tojás; Rojik Sándorné: fél liter bab; Riegler Sándorné: 1 liter bab; Riegler Lászlóné: 1 liter bab;

34 Mondani is szörnyű

Vadász István: 1 liter bab; András András: 1 liter bab; Zsiros András: fél liter bab és krumpli; Kovács Józsefné: 1 liter bab; Szekeres Ferencné: fél liter bab; Forgács Józsefné: krumpli; Kup Pálné: fél liter bab; Barta Mihályné: 1 liter bab; Keller Ferencné: 1 liter bab; Schlisz Istvánné: 1 liter bab; Pallaga Pál: 1 liter bab, 1 tojás; Riegler Istvánné: krumpli, 1 tojás; Martinkovich Mihály: 60 fillér; özv. Stefán Jánosné: 2 korona; Pény Ferencné: 5 üveg paradicsom, 4 üveg befőtt, 2 doboz szivarka; Bugyi Mihályné: 1 üveg paradicsom, 1 üveg befőtt, 4 tojás, 1 zacskó liszt; Csincsák Juliska: 1 üveg konyak és 1 korona; Polgár István: 1 üveg baracklekvár; Ruzsnyák György, Mária és Nándor: 3 üveg paradicsom; Bordán Jánosné: 3 üveg paradicsom, 2 üveg befőtt, 1 üveg lekvár, 3 fej káposzta, krumpli és sárgarépa; Benkó Jánosné: 1 üveg ugorka, 4 üveg paradicsom; özv. Márkus Mihályné: 2 üveg paradicsom, 2 üveg befőtt, 6 pár harisnya, 100 db cigaretta; Benkó István: 2 üveg paradicsom, 2 üveg befőtt; Bernolák Máténé: 6 üveg bor, 100 db cigaretta, 2 pakli kártya; Keglovich Ferencné: 5 tojás; Majercsik Andrásné: alma-narancs; Kossitzky Andrásné: 2 ing, 1 üveg paradicsom és 1 korona; Müller Istvánné: 2 üveg paradicsom, 1 üveg befőtt; Barna Illésné: 1 csomag kockacukor, 1 zacskó liszt, 1 üveg lekvár; Orosz József: 4 üveg befőtt, 1 üveg bor 1 nagy doboz sütemény, 1 doboz szivarka. Ismeretlen illetőtől 2 nagy doboz szaloncukorka; Pán Simonné: 2 üveg paradicsom, 2 üveg befőtt; Budai Dezsóné: 2 üveg befőtt; Schuller Ferencné: 3 üveg paradicsom 3 üveg befőtt, 1 kiló cukor; Ipelszky Ignác: 6 üveg befőtt, 1 üveg uborka, alma; Lowack Henrika: 1 üveg paradicsom; Blaskovics Rezső: 1 üveg paradicsom, 1 üveg lekvár, 2 üveg ribizli szörp; Pintér Erasmusné: 3 üveg paradicsom, 1 db csirke, rizs, 50 db cigaretta; Sárík Jánosné: 50 db cigaretta, 11 db szivar; Varga Istvánné: 1 üveg paradicsom, füstölt kolbász, pörkölt kávé, maláta kávé, 2 tojás, 1 zacskó dió, 1 zacskó kockacukor, 1 zacskó liszt; Seress Pálné: 2 üveg tök, 1 üveg zöldbab; Lövik Lőrincné: 2 üveg paradicsom, 2 üveg befőtt, narancs, alma; Szabó Pál: sütemény, 50 db cigaretta; Bíró Jánosné: 1 doboz sütemény, szivar, 2 üveg óbor, 2 üveg befőtt, 4 üveg paradicsom; Bagi Józsefné: 1 üveg paradicsom; Keresztes Mihály: 6 tányér kocsonya, kenyér, kalács, 20 db Cuba szivar; Herczegh Jánosné: 1 üveg paprika, alma, dió; Bilek Vencelné: 1 üveg befőtt, 2 db nagy csirke; Dobóné Okrona Etelka: 2 és ½ kiló füstölt hús, 1 üveg paprika, 20 kiló krumpli, 5 üveg paradicsom, 3 üveg befőtt, 2 doboz gyufa, 100 db cigaretta;

Bencze Dezsóné: 5 üveg paradicsom, 3 üveg befőtt, 1 üveg ugorka, 2 liter bor, 1 diós, 1 mákos patkó, 20 db zacskós tészta, ¾ kiló disznó karaj; Fa Istvánné: 1 üveg paradicsom, kolbász és két korona; Gerecs Józsefné: 1 üveg paradicsom; özv. Fogl Istvánné: citrom, narancs, cigaretta, 10 üveg bor; Novák Erzsébet: 1 korona; Varga Elemérné: 3 üveg paradicsom, 2 üveg befőtt, 5 db Cuba szivar; Búza Sándorné: újságok, narancs, alma; Hertelendy Gyuláné: 500 db cigaretta.

Kispest, 1914. december 20-án. Köszönettel átvettem. Molnár Imre gondnok. „Magyar Szent Korona Országainak Vöröskereszt védnöksége alatt álló Kispesti Kisegítő Kórház” köriratú pecsét.

Két teljes napig csomagoltuk szalmába, hogy össze ne törjön semmi. Mikor a két nagy, s rogyásig megrakott társzekerrel megérkeztem a kórházba, látni kellett volna azt az örömet. Táncoztak a sebesült katonák, s kurjongattak, mikor becipelték. Mintha

mámorosak lettek volna. Kicsi volt a kórház éléskamrája – tele lett az iroda, s a hálálkodásnak se vége, se hossza. Egy kis örömet szereztünk a kórház gondnokságának is.

Van itt a községünkben egy zsidó ember, Mandl Menyhért, megérdemli, hogy nevét e lapon megörökítsem. Arany szíve van. Mióta a kórház megnyílt, minden szabadidejét a sebesültek között töltötte. Újságot kocsi számra, könyveket hordott a számukra, gramofont szerzett, s azzal mulattatta hőseinket. S mivel különféle ajkúak is voltak közöttük, bejárta az összes budapesti üzleteket, s nem nyugodott addig, míg egy-két lemezt nem talált, amely a saját nyelvükön szólott hozzájuk. Velük kártyázott, vigadott. Ellátta őket cigarettával, süteménnyel. Az orvos engedelmével csoportonként kirándulni vitte, s jól meguzsonnáztatta őket, s úgy bánt velük, hogy jobban az édesapa sem becézheti a kedvenceit. Így róttá le háláját, mivel ő, lévén hatvanon felül, ténylegesen részt nem vehetett a világháború fergetegében.

Az 1914. évi szentestét kellemessé akartam tenni a mi tűzéreinknek is. Mind családos ember volt, s nagyon nélkülözték e kedves ünnep bensőségségét. Felszólítottam híveimet, ki volna hajlandó a karácsonyi ünnep alatt a tűzérek közül egyet-egyét meghívni asztalához. Valóságos tülekedés támadt, s ha még egyszer annyian lettek volna is, mégis jutott volna mindegyiknek hely. Sajnos a szép terv nem sikerült. Ünnep előtt egy-két cseh katona végig koldulta a községet, s e miatt a parancsnokság szobafogsággal büntette az összes katonát. Mit csináljak mostan? Vettem nekik 3 hordó sört, 100 Cuba szivart, 500 cigarettát és 100 pakli dohányt. Jószívú parancsnokuk pedig karácsonyfát állított, s ajándékkal kedveskedett nekik. Még sem volt egészen rideg a karácsonyi ünnepük.

Az „Est” című napilap gyűjtést indít a vak katonák számára. Tehetségünkhöz képest adakozunk. Egy kártyázás alkalmával indítványozom, hogy a nyereségét mindenki adja a vak katonáknak. Elfogadták, s kötelező lett. Ha nem is nagy összeggel, de mégis csak így is gyarapítottuk a legszerencsétlenebbek számára gyűjtött tőkét.

Minden község gyűjtött fémét a muníció gyártás számára. Két nap alatt több, mint 25 kiló vörös és sárgarezet hoztak össze híveim. Beküldtem. Egy csepp a tengerben, de egy-két patront szállítottunk vele édes hazánk ellenségei ellen.

1915. augusztus 8-án gyűjtés volt a templomban a hadirokkantak számára. Kimerített már sokunkat a folytonos gyűjtés, mégis 39 korona és 10 fillért tudtam beküldeni. A jó Isten látja, hogy e csekély összeggel is eleget tettünk.

Istentisztelet a háborúban

Kántoromat, Molnár Istvánt mindjárt a részleges mozgósítás alkalmával behívták (1914. július 28.), s míg helyettesről nem tudtam gondoskodni, bizony csak csendes misék voltak még vasárnaponként is. Szerencsénkre augusztusban Schnellhaus Dánielt áthelyezik, s azóta ő végzi a kántori teendőket mindenki meglegedésére egész 1915. január 20-ig, mikor neki is el kellett mennie. A Kispesti Textilgyár gépésze, Kirchenbaum Antal, egy valóságos ezermester, megtanul orgonálni, s vállalkozik szabadidejében a kántori teendők végzésére. Végezte is szépen, de közbejött a hadvezetőség óriási megrendelése, mikor is éjjel-nappal dolgoztak, s így ő is csak ritkán

jöhetett. Árvaságunkban megint segített a jó Isten. A szerb határról községünkbe menekült tanítót, Zsufka Viktort a minisztériumba osztották be ideiglenes szolgáltatételre. Ő volt aztán szíves, s ünnepnap, vasárnap végzi még most is az istentiszteletek alatt a kántor teendőit igazi precizitással. Mindezek az urak, látva a hitközség nagy nyomorúságát, teljesen ingyen működtek. A jó Isten fizesse meg jóságukat! Két hónapig itt tartózkodott a 38. közös ezred bandája. Vasár- és ünnepnap a nagymisén ez játszott. A mise végén persze elfújták a Gotterhaltét. Meg kellett hallgatnom. Mikor másodszor is osztrák himnuszt fújtak, magamhoz kérttem a karmestert, s megkérdeztem, hogy a magyar himnuszt miért nem játsszák? Mert nem tudjuk! Hát kérem, tanulják meg, s aztán felváltva játsszák, mert csak az osztrákot magát nem engedem. Megtanulták, s ezután felváltva játszották. Mise végén 100 db cigarettát adtam nekik. Sok lengyel menekült volt községünkben. Ezek kedvéért egyszer a lengyel himnuszt is eljátszottam. Mi magyarok énekeltünk, a lengyelek hangosan sírtak.

A háború elejétől egész esztendőn át minden este 6 órakor fegyvereink győzelméért litániát tartottam. Hivatalos ima nem volt kiadva, ezért írtam én kettőt is. Mikor az imádsághoz jutottam, az egész templom zokogott. Sírtam bizony magam is. Még nagyon is szívünkön feküdt a harctérre indulóktól való búcsúzás fájdalma. Az imákat tudtom és engedelmem nélkül gyorsírói feljegyzés után kinyomtatták, s úgy titokban terjesztették. Egyszer csak azon veszem észre magam, hogy híveim mindnyájan velem együtt mondják hangosan. A vártüzérek meg haza is küldték, s boldogan mondták, hogy most már otthon is ezt imádkozzák a templomban. Nem terjesztettem fel jóváhagyás végett, azért nem is közlöm. Mihelyt megjelent azután a pápa imája, rögtön ezt imádkoztam, s azóta folyton.

Bizony az első litániák alatt zsúfolva volt minden alkalommal a templom. Egy fél év múlva a buzgóság lanyhult, s 1915. május végétől már csak hetenként egy nap, csütörtökön tartok litániát. Megszokottá válik már minden.

A litániák végén mindig a himnuszt énekeltük. Tudja és éneklő is már községünk apraja-nagyja kifogástalanul. A háború elején minden szombat Szentséggel fáklyás körmenetet is tartottam. Rengeteg nép volt jelen vallási különbség nélkül. Megirigyelte ezt a helybeli református segédlelkész, s ő is tartott háborús esti istentiszteletet. De azért a reformátusok ezután is ide jártak, úgy, hogy két hét múlva abba is hagyta.

Rendkívül fényesen – kétezer katona kíséretével – sortűzzel ünnepeltük meg az Úrnapiját. Azt hiszem, ilyen körmenete nem lesz egyhamar községünknek. Ne is legyen, hacsak valami katonai gócpont nem lesz valamikor Pestszentlőrincen.

Áprilisban huszárokat is hoztak községünkbe kiképzésre. Volt közöttük három kántortanító is. Néhányszor aztán megtörtént, hogy este a litánián hat kántor is összejött. De volt alkalom, amikor egy sem volt. Ilyenkor aztán Ikalszky Mici kisasszony segített ki a zavarból. Ő lett aztán, miután a huszárok elmentek a harctérre, a háborús litánia állandó kántora. A huszár kántorok közül Várhelyi Ágoston és Siposs Béla voltak legtöbbször a kóruson. Istenem, hol járhatnak azóta, vagy egyáltalán járnak-e még, vagy pedig nyugosznak valahol idegenben?!

Megünnepeltük Lemberg, Varsó, Ivangorod, Lublin bevételét. Bárcsak már Szentpétervár felett húzathatnám a harangokat – ez valószínűleg a háború lélekharangja is volna.

Nagy felbuzdulás támadt a háború elején. Nagyon sokan gyóntak, szaporodott a napi áldozók száma. A szocialisták kezdtek templomba járni. De sajnos, most már egy év után beletörődtek tán, vagy belefásultak, de kezdenek visszazökkenni a régi kerékvágásba. Csak akkor jajdulnak fel, ha valaki a hozzátartozóik közül esik el. Ekkor ismét jámborok lesznek egy ideig. De azért nagy általánosságban javultak az emberek. A rossz helyzet dacára többet áldoznak jótékony célokra is. A templom persely jövedelme is gyarapodott. S különös kuriózumként megemlítem, hogy a temetőbe is sokkal több, drágább sírhely fogyott ez esztendőben, mint a háború előtti években. Mind a kétféle jövedelem jó volt az adósság törlesztésére. A hitközség pénztára amúgy is üres volt állandóan.

Nagyon fogyott a keresztelesek száma, mi természetes is, s az esketések száma is. Temetés elég volt, aránylag sok. A temetéseknél magam voltam a pap is, meg a kántor is. Bizony eleinte nehezen ment, de belejöttem. Jöttek rimázkodni, hogy búcsúztassuk az apát is, ki a harctéren van. És mikor egynél meghallották, mind követelte. Fizetni érte persze nem akartak, valamint alig-alig fizetik a stólat is. „Az uram a harctéren van, nem tartozom fizetni”. A pap éljen meg az „üdvösségből”, mint egy hívem a Népszavában bizonygatta. A legtöbbször meg se kérdezték, hogy jár-e a funkcióért valami. Eleinte misét szolgáltattak a bevonultakért – sokat, különösen míg Schnellhaus Dániel itthon volt, s szívre hatóan tudott könyörögni a harctéren levőkért, s mikor elment, a misék is elmaradtak. Nem volt kántor, ki énekeljen, rendes misén meg nem lehetett tudni, hogy ki és miért szolgáltatta. Így játszott közbe még a miséknél is a hiúság!

A drágaság

Ha az ember előrelátó lett volna és idejében elláthatta volna magát mindennel, talán meg sem érezte volna a háborút, de egyrészt lehetetlenség volt annyi mindent felhalmozni a hely szűke és a romlandóság miatt is, másrészt pedig nem volt annyi befektetni való pénzem sem. A legfőbb ok azonban az volt, hogy senki sem hitte, hogy egy ilyen soha nem látott háború ennyi ideig is eltarthat.

Megéreztük azért a roppant áremelkedésen, hogy háborús világban élünk, még ha máskülönben megszoktuk, elfeledtük volna is. Sok mindent rekvirált a katonaság, s ez szöktette fel az árakat, sok mindent egyes spekulánsok vásároltak össze, s így verték fel az árát. Megtörtént például, ami a földműves államnak hallatlan, hogy három napig, 1915. február 25-26-27-én egy falat kenyeret, egy csepp lisztet sem lehetett venni. Én úgy segitettem magamon, hogy a katonáktól szereztem kukorica-kenyeret. Ez azonban 10-12 napos volt, s oly kemény, hogy késsel vágni nem lehetett, csak törni. Ekkor is morzsákra hullott széjjel. Kukoricát, árpát, mivel evvel kellett a malmoknak a lisztet keverniük, drága pénzen sem lehetett venni. Nem volt eleség a baromfi számára, le kellett egymás után ölni valamennyit.

A drágaságot egy pár élelmiszer árával érzékeltetem. Zárójelben a régi, megszokott ára, a másik a mostani. Marhahús 1 kiló (2 korona) 6-7-8 korona; mostanában pedig egyáltalában nem lehet kapni. Disznóhús 1 kiló (2.40) 6 korona; zsír (1.80) 6 korona; liszt 1 kiló (26 fillér) 92 fillér és 1 korona; kenyér finomabb, tiszta fehér

1 kiló (32 fillér), most a rossz kukoricakenyér 78 fillér. Rizs 1 kiló (66 fillér) 2.40 korona, mostanában nincs; keményítő (48 fillér) 1 korona; fokhagyma (16 fillér) 1.20 korona; vöröshagyma (12 fillér) 64 fillér; tojás 1db (4 fillér) 20 fillér; citrom egyáltalán nincs; szappan 5 db (1 korona) 2.50 korona; rézgalic 1 kiló (60 fillér) most 4 korona. Cipő 1 pár (12-14 korona) most 40-50 korona. A szövet és vászon ára, ha egyáltalán lehet valahol találni, 100%-kal drágább.

A községek úgy iparkodnak a liszthiányon segíteni, hogy maguk szereztek be lisztet, s utalványokat adtak ki egy-egy hétre nevetségesen csekély mennyiségről. De bizony a liszt sokszor élvezhetetlen volt, s semmire sem lehetett használni. Aztán meg a tülekedés – majdnem verekedés a boltok előtt, hol a községi lisztet árusították – sokakat visszariasztott. Inkább koplaltak. Rohamosan fogyott a marha-állomány is. Kormányrendeletre egy héten két napon át, kedden és pénteken, szigorú büntetés terhe alatt húst kimérni senkinek sem volt szabad. A vendéglőkben sem, hacsak nem hústermékeket: kolbászt, s ilyenfélét. Nagy kelete lett erre a halnak, s úgy felment ennek is az ára, hogy a középosztály csak névről ismerte, asztalán nem láthatta. A zöldség, zöldsézelék horribilis áron, s bizony nem tréfa és nem ámitás, mikor sokan azt mondták: nem tudom, mit együnk, mert semmit sem lehet már megfizetni. Annyi bizonyos, hogy még a gazdagoknál is az igény 50%-kal lejjebb szállt.

Epizódok

Egyik hívem, Sebők Antal fiatal felesége, Jocó Ilona gondolt egy nagyot és elment az ura után a harctérre. Szerzett magának valahogyan egy teljes huszár öltözetet, beöltözött, s addig járt a csapatok után, míg az urát megtalálta. Hiába akarták visszazavarni a tiszték, nem ment. Ott is maradt két teljes hónapig, s lassan-lassan jó magyaros főztjével a haragos parancsnokot is kibékítette. Mikor aztán beállt a nagy hideg, az ura sem engedte tovább, és így került haza sarkantyús csizmában a tiszték rendkívül hízelgő bizonyítványával, melyben a többi közt azt is igazolják, hogy a két hónap alatt feddhetetlen életet élt a háborúban. Szereplését a második honvéd huszárezred krónikái őrzik a történelem számára.

Budapest környékén nagyon sok cseh katona volt elszállásolva. S mivel egy-két cseh század megadta magát az oroszoknak, a többiek rovására – bizony igazságtalanul – a gyávaság vádját általánosították. Annyira átment aztán ez a vád a köztudatba, hogy minden cseh katonát lenéztek. Az iskolás gyermekek, ha az úton találkoztak menetelő cseh katonákkal, könyveiket a földre dobták, s kezeiket az égnek emelték a megadás jeleként. Sajnos ezt a példát sokan a felnőttek közül is utánozták. Emiatt aztán nagyon sokszor kellemetlen összeütközés is támadt a katonaság meg a polgárság között. Pedig voltak cseh ezredek is, melyek hősiességét a vezérkari jelentések is kiemelték.

Egy teljes évig volt itt mellettünk az őrszoba. Itt fűjtak mindig imára is. A hornyisták³⁵ között voltak gyakorlottak is, kik elég szépen fűjtak, de voltak újoncok is. Bizony sokszor megtörtént, hogy sehogy se sikerült az ária; sőt nem egy ízben ketten

35 Kürtösök

is kiálltak, hogy egymást segítsék – s néha teljes felsülés lett belőle. Érdekes, hogy a környékbeli kutyák lassan-lassan megszokták a trombita hangját, de valahányszor alapos gikszer támadt a hornyista trombitájában, rögtön vonyítani kezdtek. Aztán mondja még valaki, hogy a kutyáknak nincs zenei hallásuk.

A gyerekek, fiúk és lányok, még a nagyon kicsik is egyszeri hallásra minden bakanótát megtanultak, pedig szép számmal voltak forgalomban. Gyakorlat után, mikor a bakák hangos énekszóval hazamentek, egy-egy csoport gyerek mindig előtűk masírozott, s ők énekeltek a prímét. És ez tetszett a bakáknak is, meg a tiszteknek is. Soha sem zavarták el őket. Vajon egy pár évtized múltán fogják-e emlegetni, hogy réges-régen mi is együtt énekelünk a világháború alatt a harctérre induló katonákkal?

A szombat és vasárnap mindig a sokadalom napja volt. Annyi menyecske, asszony, öregember és gyerek jött látogatóba, hogy két-három falu is kitelt volna belőlük. Egész néprajzi kiállítás produkáltak. Aztán az a sok és hatalmas batyu, meg kosár telve mindenféle jóval. Két napig nem is lehetett mást látni, mint az utcákon hosszú sorban ülő vidékieket, kik várták a gyakorlat végét, hogy aztán megnyissák a magukkal hozott éléskamrát, s jól tartsák övéiket. Itt láttam fehér, puha kalácsot, búza kenyeret mindig, állandóan, még akkor is, amikor mi már egy éve a kukoricakenyeret ropogtattuk. A vidék erről nem tudott semmit.

Sebesültek és hősi halált haltak

A háború, melyről azt hitték, hogy csak egy pár hónapig fog tartani, eltartott öt évig. Ez alatt az öt év alatt még az 50 éves embereket is behívták harctéri szolgálatra, s így mindenkit, aki csak mozgósítható volt a világháborúban. Az öt év éppen elég volt arra, hogy mindegyik katona nem is egyszer, hanem kétszer, sőt többször is megsebesüljön. A halottak száma is emelkedett, s sokszor bizony ide kellett számítanunk azokat is, akiknél bár hivatalosan nem konstatálták a halált, de akik valószínűleg elvesztek, mert nem adtak magukról életjelt. A sebesültek és halottak nagy száma miatt itt csak azoknak a hősi halottaknak a nevét fogom feljegyezni, akiket a mi kis temetőnkben helyeztünk örök nyugalomra. Nagy templomunkat úgyis a hősök emlékének akarjuk szentelni, s itt a falon akarjuk a hősi halottak nevét bevésni, hogy emléküket fenntartsuk az örök emlékezetnek.

1. Zsigmond János	meghalt 1915. nov.17.
2. Csuri Imre	meghalt 1916. január 26.
3. Okrona Dezső	meghalt 1916. március 20.
4. Raduj Nikolaj	meghalt 1916. július 9.
5. Frendák József	meghalt 1916. július 12.
6. Bencze Dezső	meghalt 1916. augusztus 18.
7. Lung Péter	meghalt 1916. október 24.
8. Varga Márton	meghalt 1917. február 14.
9. Oswald József	meghalt 1917. április 10.
10. Behonek József	meghalt 1917. április 24.

11. Klein Károly	meghalt –
13. Zsák Ágoston	meghalt 1916. december 20.
14. Horváth Ferenc	meghalt 1916. december 20.
15. Neumayer Ferenc	meghalt 1918. november 21.

Ezek legalább idehaza nyugosznak az édes hazai földben, de száz és száz van csak a mi községünkben is, kiknek jeltelen sírja, a jó Isten tudja csak, hol van a nagyvilágban. Ki gondol rájuk? Bárhol nyugosznak is – áldás legyen poraikon!

1915. október 17-én egy zászlót helyeztünk el ünnepélyesen templomunkban, mint e nagy idők drága ereklyéjét. 1915. június 30-án indult egy menetszázad az északi harctérre. Közöttük volt Török Sándor asztalos is a községünkben. Ő, bár református vallású, egy pár bajtársával elment a budapesti központi Oltáregyesületbe, s ott zászlót kért és kapott is csapatuk számára. A zászló 145 cm hosszú és 55 cm széles fecskefarkú lobogó, közepén az Úr Jézus Szent Szívével, s e körirattal: „Jöjjön el a Te országod!” Ezt a zászlót aztán szokás szerint felszalagozták. Az egyik szalagra Török Sándor a következő verset írta: 1915. június 30. Isten velünk, ki ellenünk.

Fel bajtársak, drága Jézus zászlaja alatt.
 Bátran – bátran, segedelmet, diadalmat ad.
 Bízgatok, mert Jézus eljön, Ő a fővezér,
 Zengjen ajkunk, hozzá esdünk győzedelemért!

A zászlót a harctéren a Zlotta-Lippa partjainál ásott lövészárkokban megáldotta egy feldpáter. Ezt ő maga írta rá a zászló bal csücskére „Benedixit 25/7 1915. Festum Sti Jacobi. Ks. Karol Zwolinszki feldenratus³⁶.”

A zászló számos ütközetben vett részt, miközben a keresztrúdja eltörött. Ekkor Török Sándor a dereka köré csavarta, s úgy vitte magával. Mikor megsebesült, s hazafelé hozták, a hosszú rúdját Stanislau-ban az egyik római katolikus templom mellé állította. Mi lesz evvel, nem tudja. A zászlót pedig gróf Majláth Béla főhadnagy engedelmével hazahozta, s templomunknak ajándékozta. Őrizzük kegyelettel, s kérjük Istent, teljesüljön felirata: „Jöjjön el a Te országod!”

1916. szeptember 3-án kaptam egy teljesen jó karban lévő bursát³⁷ a harcterről; valamelyik tábori lelkészé volt, de az elesett, s egy főhadnagy levette róla, s egyik ismerősömnek adta, ki kis templomunknak ajándékozta.

A harangok hadba vonulása

Elfogyott a réz, megjött a parancs, be kell vonulni a harangoknak is. 1916. szeptember 4-én beállít hozzám 5 katona avval az üzenettel, hogy ők leszerelik a harangokat. De kérem, miért ilyen hirtelenül és értesítés nélkül, így el sem búcsúztathatom őket. Nem visszük el ma őket, csak leszereljük. Mit volt mit tennem, kidoboltattam a köz-

³⁶ Megáldotta 1915 július 25-én Szent Jakab ünnepén Karol Zwolinszki tábori lelkész.

³⁷ Szelence

ségben, hogy holnap, 5-én nagymisét tartok és utána búcsúztatom a hadba induló harangokat.

Másnap aztán zsúfolva volt még a templomtér is. S volt olyan hangos zokogás, amelyet még egy temetésen sem tapasztaltam. Bizony kipottyant a könny az én szememből is. Elvittek két harangot. A legnagyobbat, a Szent Erzsébet harangot 1902-ben öntötte Seltenhoffer Frigyes Fiai császár és királyi udvari harangöntő cég. Felirata: „Ex devotione fidelium Pusztaszentlőrinc; In honorem Stae Elisabeth 1902³⁸. – Sopron. 1684-es szám. 290 kiló. A másikon, a lélekváltás harangon ez a felírás volt: „Ex devotione fidelium Pusztaszentlőrinc; In honorem Sancti Stephani 1902, Sopron³⁹ 1686. szám, 66 kiló. Az egyikken Szent Erzsébet, a másikon Szent István király domborművé képe volt.

A harangokat úgy dobták le a toronyból, s semmi bajuk nem lett, még csak ki sem csorbultak. Persze egész nap búcsújárás volt, s akadt nem egy-két öregasszony, aki sírva ölelgette, csókolgatta a harangokat. Az átadásról, az értük járó kártérítésről a következő jegyzőkönyv tanúskodik:

„Bizottsági jegyzőkönyv, felvétel a cs. és kir. hadügyminisztérium 1916-án április hó 15-én, Abt, 8/H3. 3380. számú rendelete alapján.

Tárgy: Pestszentlőrincen, Pest-Pilis-Solt-Kiskun megyében, Kispest járásban, illetőleg váci egyházmegye Pestszentlőrinc egyházközösségben lévő Szűz Mária Szent Szíve kápolna harangjainak átadása, illetőleg átvétele. Jelen voltak a katonai hatóság részéről Somló Emil népfőlkelő mérnök hadnagy, mint átvevő, az egyházi hatóság részéről Dr. Wimmerth Béla róm. kat. lelkész, mint átadó. Lelet: a cs. és kir. hadügyminisztérium részéről a katonai parancsnokságnak megküldött harangjegyzék alapján a következő és alatt felsorolt jelzésű harangok szereltetnek le és vétetnek át, és pedig: a.) XXIII.h.i. 1 db harang 290 kiló súlyban, b.) XXIII. h. 3.) 1 db harang 62 kiló súlyban; összesen tehát 2 db harang 352 kiló súlyban, – szóval is: háromszázötvenkettő kg, melyért a megállapított 4 (négy) korona kilogrammonkénti egységár alapján összesen 1408 korona, – szóval egyezernégyszáznyolc korona kártalanítást fog a budapesti csász. és kir. katonai parancsnokság építési osztálya a pestszentlőrinci római katolikus lelkész hivatalnak kiutalni. Ezennel lezárattott és aláíratott Pestszentlőrincen, 1916. szeptember hó 15-én. Dr. Wimmerth Béla róm. kat. lelkész. Somló Emil népfőlkelő mérnök hadnagy.” Pecsét.

Elvitték hát őket, hogy a harctéren teljesítsék kötelességüket, adja a jó Isten, hogy ennek az immár harmadéve dúló rettenetes világháborúnak a harangokból öntött ágyúk dörgése hozza meg szegény, sokat szenvedett édes hazánk számára a dicsőséges befejezést és békekötést.

Két halál

A világháború alatt két koronás fő halt meg – a pápa és a magyar király. X. Pius pápa 1914. aug. 20-án abbeli nagy bánatában, hogy nem tudta megakadályozni a világ-

38 A pusztaszentlőrinci hívek adományából: Szent Erzsébet tiszteletére, Sopron, 1902.

39 A pusztaszentlőrinci hívek adományából Szent István tiszteletére, Sopron, 1902.

háború kitörését. Remegtünk, hogy az ellenséges hatalmak meg fogják akadályozni a konklávé összeülését. Sed Quis contra Deum⁴⁰? 1914. szeptember 3-án „habemus papam, qui tibi imposuit nomen XV. Benedek⁴¹.” De nehéz volt megszokni a nevét a kánonban! Önkéntelenül is mindig Piust mondtam elsőnek. A Szentatya azóta pártatlanul iparkodik a nagy világ felfordulásban hallatni békére hívó szavát, sajnos eredménytelenül, sőt az olaszok nagy ellenére, kik már szuverenitását is sokszor illuzórikussá tették annyira, hogy komolyan gondolkozott XV. Benedek pápa azon, hogy elhagyja a Vatikánt, és Spanyolországba teszi át a székhelyét. Mi lesz a jövőben? A jó Isten tudja.

I. Ferenc József király meghalt 1916. november 21-én este 9 órakor. Megrendülve fogadtuk a hihetetlennek látszó hírt – hiszen a dolgozó asztala mellől vitték este 6 órakor az ágyba. 68 évig uralkodott – csoda-e, ha az ember nem tudja elképzelni, hogy a király nem I. Ferenc József, hanem IV. Károly, egy fiatalember. Úgy megszoktuk jószágos öreg királyunk alakját, hogy nem tudjuk a fiatalt megszokni. 1916. november 30-án temették az összes német fejedelmek, a bolgár király, a szultán és az összes semleges államok képviselőinek jelenlétében. Egy korszak volt az uralkodása – s ez idő alatt nevét az egész világon tiszteltté és becsültté tette. Mátyás óta nem volt hozzá fogható nagy királyunk. Mi, lőrcinciek, három napon át tartott istentisztelet alatt búcsúztunk el tőle. A Királyok Királya tegye fejére az égi koronát a földi korona helyett.

1917.

Templomépítő mozgalom

A háború folyik tovább soha nem látott dühvel. Az Antant már az egész világot maga mellé kényszerítette a sorompóba és mégsem bír velünk, sőt ellenségeink közül kettő, az orosz és a román békét kértek. Megkapták. Föllélegeztünk, hátha vége lesz! Dehogy! Neki indult úgy, mintha a harmincéves háborút is fumigálni akarná. Kint a harctéren a katonák, idehaza pedig a szegény tisztviselők buknak egymás után. A drágaság elérte a csimborasszóját. Mikor öt hetes malacért 300 koronát, egy csirkéért 30 koronát, egy közönséges „hadi” ruháért 1200 koronát, egy reverendáért 1700 koronát, egy pár cipőért 500-600 koronát kérnek és kapnak, akkor nem kell a mi szegény, fix fizetésű emberek helyzetének reménytelenségét ecsetelnem. Sohasem hittem volna az életben, hogy szánakozva kiáltsák utánam az utcán: szegény, rongyos pap! Pedig ezt is meg kellett érnem.

A már négy éve dúló háború a maga borzalmaival és mérhetetlen nélkülözésével annyira megviselte mindnyájunk erejét, hogy elemi erővel tört ki a szívekből a béke utáni vágy. E vágy volt a felvetője annak az eszmének, hogy építsünk egy templomot, hol szünet nélkül fogunk a békéért imádkozni és misézni. Az eszmét dr. Giesswein

40 De ki van Isten ellen?

41 Van pápánk, aki magának a XV. Benedek nevet adta.

Sándor, az Internacionális Béke Egyesület alelnöke vetette fel. A kispestiek rögtön megragadták az alkalmat, hogy a béke templomot a Wekerle telepen építsék fel. E terv ellen felszólaltam, s kértem, hogy a béke templomot itt, Pestszentlőrincen építsük fel, mert Pestszentlőrinc már a múltjánál fogva is sokkal inkább hivatottabb erre, mint a csak most épülő állami telep. Indoklásom a következő volt:

1. Ősrégi szokás, hogy a templomot a faluban mindig a legmagasabb ponton építették fel, s ha nem volt ilyen emelkedett hely, akkor halomba hordták a földet, s mesterségesen csináltak dombot. Ha már nem Budapesten akarják felépíteni, hanem a főváros környékén, akkor miért tervezik az egészen alacsonyan fekvő Wekerle-telepre, mikor Pestszentlőrincet, mint a környék legmagasabb pontját már a fekvése is mintegy predesztinálta erre a célra. Hogy pedig Pestszentlőrinc a környék legmagasabb pontja, azt bizonyíthatom az itt lévő kőoszloppal, mely a katonasági magassági fixpontot jelzi. Ha már most a Wekerle-telepen építik fel a templomot, azt csak a közvetlen közelben lakók fogják látni, míg innen, erről a magaslatról, messze vidékre látható lesz. S ha megszólal majd nagy harangja, hangja innen átgomolyog még a Dunántúlra is, s leveszi a mezőn dolgozó földműves a kalapját, s keresztet vet magára, mert megszólalt a lőrinci béke templom nagy harangja.
2. A Wekerle-telep állami intézmény, s ott minden talpalatnyi hely az állam tulajdona, tehát a templomnak kihalált telek is. Az erre épített templom eo ipso⁴² az állam tulajdona lesz. Mit akar a béke templomépítő bizottság? Az államnak egy templomot ajándékba adni? A Dunába egy fél veder vizet önteni? Hiszen a Wekerle telepen minden középület megépítését – közte a templomét is – vállalta az állam! S mily könnyen megépíti! Micsoda is a Wekerle-telep milliós költségvetésében a templomépítés költségének pár évre szétosztott részlete! Egy parány az állam kulturális kiadásában! Ha ellenben Pestszentlőrincen építik meg, egy 4000 katasztrális hold területen fekvő és nagyra hivatott egyháznak legforróbb vágyát legalább is 30 évvel hozzák közelebb a megvalósulásához. Az áldozatkészség itt is megvan. A legszebb helyen, a liget közepén 1000 négyszögöl terület áll rendelkezésre, mely az egyház tulajdona, s amin felül itt is sok ezer felajánlott téglá várja már hivatását, a templom falának emelését.
3. Pestszentlőrinc már 1424-ben falu (possessio) volt, s 1470-ben Zent Lewryncz névvel önálló plébánia. Temploma a török hódoltság alatt pusztult el. Nem volna-e gyönyörű eszme a régi templomot hamvaiból új életre hívni, s az ősrégi plébániát (melynek felállításához jelenleg csak a templom hiányzik, minden más kellék megvan már) ismét régi fényében helyreállítani?
4. Pestszentlőrincet még a békéhez való régi viszonya is predesztinálja arra, hogy itt és sehol máshol ne épüljön a béke temploma. A mai világháború méreteihez hasonló küzdelem, mely majd az egész Európára kiterjedt, csak egy volt még ez ideig: a napóleoni háború. Ha a mostani háború a kifejlett ember, akkor a napoleonit méltán lehet az ember embriójának nevezni. S ennek az embriónak

42 Magától értetődően

a halálát, a békekötést itt, Pestszentlőrincen tették bevégeztté, tökéletessé. Az akkori háborúban részt vett három leghatalmasabb uralkodó, az osztrák császár, az orosz cár és a porosz király itt találkoztak a békekötés után, s itt ünnepték meg a rettenetes vész elmúlását. Ennek emlékére építették a még mai nap is jó karban lévő Gloriette-t, melynek erkélyéről nézte végig a három uralkodó a tiszteletükre rendezett hajtóvadászatot. Itt – ezen a történetileg nevezetes helyen – csillámlott fel újra egy magyar huszár bravúrában a magyar nemzet ősrégi, harcos erénye és keltett bámulatot az idegen fejedelmekben. Nem volna-e édes hazánk történelmi nagy helyei iránti érzéketlenség, hálátlanság, ha e méreteiben soha nem látott vérvivatar elmúltával a béke templomot nem itt Pestszentlőrincen, hanem máshol építenék fel? Mit mesélne a késő utódoknak, az ide kirándulóknak, zarándokoknak a világ e két nagy háborújának tisztes emléke: az öreg Gloriette, és az új, a Béke temploma! Mily gyönyörű összhangba lehetne hozni a kettőt az évente rendezendő ünnepek alkalmából. Nem hiszem, hogy a béke egyesület intézőit hidegen hagyhatná mindez, mit most megcáfolhatatlanul felhoztam. Ha felénk fordul a bizalom, egy törhetetlen, lelkes, szívét-lelkét, mindenét odaadó közösség fogja áldásos munkájukat elősegíteni, s a Béke templomát mielőbb a legnagyobb anyagi áldozatok árán is, tető alá hozni.

Dr. Giesswein Sándor elolvasta a memorandumot és beismerte, hogy mindenben igazam van, s mégis a Wekerle-telep mellett döntött, mert az neki jobban tetszik. Jó szóval, argumentumokkal nem tudván semmit sem elérni, a püspökhöz fordultam, hogy az ő hatalmában áll – akadályozza meg e tervet, s befolyásával segítse elő a miénket. Kérésemre még csak választ sem kaptam!

E közben nagyban megindult a Béke temploma ügyének előmozdítása. Templom-építő egyesületet alakítottak, s megindították a gyűjtést.

Resteltem bevallani, de dühbe gurultam, mikor a mi községünket is elárasztották gyűjtő ívekkel, s lépten-nyomon megsarcolták híveimet a Béke temploma érdekében. Elhatároztam, hogy ezt megakadályozom azzal, hogy gyűjtést indítok a mi templomunk javára. Népgyűlést hívtam össze, s a mozgalmat e felhívással megindítottam. (A felhívást nem hiúságból közlöm, hanem csak azért, ha utódaim valamelyike meg akarná írni a pestszentlőrinci templom történetét, minden adatot megtalálhasson itt, ezeken a lapokon).

„A húsvéti idők után egy pillanatra ismét visszatérek a kereszt tövébe, és kiragadom a keresztrefeszítés borzalmainak egy ránk nézve nagy fontosságú mozzanatát. Amikor az édes Jézusnak már-már üvegesedni kezdett a szeme, s ott látta maga mellett az édesanyját és Szent Jánost, megesett a szíve mindkettőn. A Boldogságos Szűz Márián, hogy ki fogja őt vigasztalni, ki fog róla gondoskodni; Szent Jánoson, ki fog érte könyörögni, ki fog érte közbenjárni az Istennél, ha erre – mint érezte – mihamarabb ismét szükség lesz. Ekkor mondta azokról az örökbecsű szavakat: „Asszony, íme a te fiad”. Van tehát már, aki vigasztaljon téged, van már, aki gondoskodjon rólad. S Szent Jánoshoz: „Íme a te anyád”.

Nektek is hagyok közbenjárót, aki értetek esedezik; pártfogót, ki titeket sohasem hagy el.

Ezek a szavak: „Íme, a te anyád”, tették Szűz Máriát mindnyájunk édesanyjává, s minket valamennyiünket az ő gyermekeivé. A világ összes nemzeti tisztelik is a Boldogságos Szűz Máriát mint édesanyjukat, de bizony e tisztelet között nagyon is nagy a különbség. Hiszen itt a földön nagy különbség van a gyermekek között is. Egy édesanyának lehetnek jó, engedelmes, szófogadó gyermekei, kik mindent megtesznek neki és érette – szeretetből; de lehetnek durcás, engedetlen, szófogadatlan gyermekei is, kik csak fenyítésre, büntetésre lépnek a köteles tisztelet útjára. Soha engedelmesebb, soha szófogadóbb, soha ragaszkodóbb gyermekei nem voltak a Boldogságos Szűz Máriának széles e világon a magyaroknál, ámde egy nemzet sem érezte jobban az ő pártfogását, mint éppen a magyar nemzet. Hogy ezeréves édes hazánk annyi balszerencse után még mindig fennáll, sőt még erősebbnek mutatja magát, mint volt valaha, ezt csak neki lehet köszönni. De mintha kezdenénk megfélemleni a mi Édesanyánkról. Szűz Mária zászlóink, melyek alatt annyi dicsőséget arattunk, immár a múzeumokba kerültek; máriás tallérokat, húszasokat is csak elvétve lehet már látni, akkor is legfeljebb óralánccon, vagy éppen kézelőn.

Elmaradt a szokatlan melegség is, amellyel a Mária ünnepeket szoktuk volt megünnepelni.

Pedig a Boldogságos Szűz Máriáról még sohasem lehetett hallani, hogy valakit is gyámoltalanul magára hagyott volna, ki oltalmát kérte és pártfogásáért hozzá folyamodott; Magyarország Nagyasszonyának, kihez kiáltottak őseink és minden szükségéből kiszabadultak, hathatós segítségét és édesanyai Szívének forró szeretetét talán sohasem tapasztaltuk ezeréves édes hazánk történetében úgy, mint éppen napjainkban. Most ugyanis, mikor a ránk törő ellenséges seregek, mint a tenger fővénye vagy az égbolt csillagai, oly számosak; most ugyanis, mikor nap-nap után új ország üzeni meg, hogy ki akar törölni a nemzetek sorából, s csak egy pár láncnyi földet akar meghagyni az ezeréves Magyarországból, amikor a szövetséges és ellenséges külföld már régóta tapasztalja, hogy mi is az a kicsi porciókra szabott mindennapi kenyér; mi még segítséget nem szenvedtünk, mert „folyton-folyvást vigyázott a Te drága örökdő szemed örökségedre: Mária országára”. Hálás is volt a magyar nép Velled szemben mindig! Utak mentén, erdők fáin, csalikok, berkek közepén ott lehetett látni a Te szent képedet, s a nap minden szakában az előtte térdeplőket.

Mint a Te drága palástodon a ragyogó ékkövek, úgy voltak elszórva a Te tiszteledre szentelt templomok. De a Te szereteted kútforrását, édes anyai szívedet még eddig sehol sem tisztelték, róla egészen megfélemliztek, templomot Neki nem emeltek. Mi, lőrinciek, voltunk az elsők, akik ezt a sok százestendős mulasztást akartuk pótolni, amikor kis kápolnákat azon szándékkal emeltük, hogy jöjjön ide mindenki, aki csak valamit köszönhet a Szentséges Szívnek; jöjjenek ide mindazok, akik ehhez a Szívhez folyamatosan könyörögve, irgalmát-kegyelmét megnyerni óhajtják. Kicsi, de nem rideg; egyszerű, de bensőséges fészke, melegágya volt ez a kis kápolna a Te édesanyai Szíved tiszteletének. A „Frigynek Szent Szekrénye”, az Ūristennek Arany Háza, a Mennyország Ajtaja azonban többet érdemel, nagyobb, pompásabb hajlékot a mostaninál.

Valamikor réges-régen, mikor még Buda királyi fényben ragyogott, Hollós Mátyás uralkodása alatt e kápolna helyén fényes templom állott. Ki tudja Szent Lőrinc

plébánosa hányszor fogadta a Rákos mezejéről visszatérő királyt e régi templom aytájában, mikor be-betért, hogy Szent Lőrinc vértanútól kérjen kitartást uralkodása zajosabb, nehezebb napjaiban. Budáról azután eltűnt a királyi fény, félholdas lófark került a hollós címer helyére, s a harangok helyett a müezzin Allah kiáltása szállott végig a törökké lett város felett. Lőrinc temploma is eltűnt a föld színéről, helyét gaz és dudva lepte be, s plébánosa talán rabszíjra fűzve került híveivel együtt a pogányok hatalmába. A faluból sűrű, rengeteg erdő lett, s a százados fák úgy esthajnalon bizonyára sokat regéltek egymásnak a letűnt régi szép világról. Százhárom éve éppen, hogy Lőrinc fényes múltjának egy kis része megelevenedett ismét. Akkor is háború dúlt, olyan, aminő még nem volt. Napóleon parancsolt a fél világnak, s hatalma alatt görnyedt egész Európa. De amikor dicsősége a tetőpontjára hágott, megszedült, mert az egész világot a lábainál akarta látni. És ez lett a veszte. Elbukott, az ellene szövetszertezett fejedelmek leverték, trónjától megfosztották, őt magát pedig száműzték. Ennek a fényes győzelemnek a megpecsételése itt történt, Lőrincen. Itt találkozott a három uralkodó, s innen, a Gloriette erkélyéről (melyet e célra emeltek) nézte végig a tiszteletükre rendezett vadászatot és a nagy, katonai parádét.

A mostani világháború, mely méreteiben még sokkal nagyobb a napóleoninál, hozza meg Lőrinc számára a második emléket: a Szűz Mária Szent Szívének templomát.

A Gloriette

Ezekiel prófétát az Úr kivezette egy mezőre (37,1-10), mely tele volt csontokkal. Megkerültette vele a mezőt, hogy lássa, milyen sok emberi csont hever ottan, s hogy milyen régiek, szinte már odvasak. És akkor azt mondá neki: Emberfia, véled, hogy élni fognak e csontok? És mondá a próféta: Uram Istenem, Te tudod. Az Úr pedig így szólt Ezekielhez: jövendölj e csontoknak, és mondd nekik: száraz csontok, halljátok az Úr igéjét! Ezeket mondja az Úr a csontoknak: Íme én lelket bocsátok belétek és élni fogtok, és megtudjátok, hogy én vagyok az Úr. A próféta jövendölt és látta, mint illeszkedik egyik csont a másikhoz, mint támad rajtuk hús és bőr, és állnak talpra azok, akiknek az előbb csak a csontjait látta fehérleni maga előtt.

Íme itt van előttem e mező: a templomtér. A csontok, a régi templomnak romjai is megvannak, csak egy kicsit mélyebbre kell ásni itt, a templom előtt. Hiányzik azonban a próféta, kinek az Úr átadja a jövendölést. Pedig lelkem mélyéből hiszem, hogy szívesen venné, örömét találná benne, ha ez a régi templom a romjaiból újraépülne, s mint a Boldogságos Szűz Mária Szent Szíve temploma, itt előttünk megelevenedne. Mi az én kérésem? Vegyék át Ezekiel próféta szerepét: agitáljon, beszéljen, gyűjtöson ismerősei között mindenki, és egyszer csak majd azt vesszük észre, hogy a csontokhoz jön már az ín, a hús, a bőr, a mi templomunk építéséhez jön már a téglá, cement, mész és gerenda. S amint a próféta jövendölésétől felállott ott a mezőn a hús-vér sereg, úgy fog felépülni a ti buzgóságotokból is a lőrinci nagytemplom. Felépül fényben és pompában. S ha majd megszólal nagyharangja, a hangja átgomolyog még a Dunántúlra is, és bizony mondom nektek, hogy leveszi kalapját majd a mezőn dolgozó földműves és keresztet vetve magára azt mondja: milyen édesen szól a Szűz Mária Szent Szíve templomának nagyharangja; kihallatszik a mezőre, belopódzik a szívembe: dicsértessék Máriának édesanyjai Szent Szíve! – Adja Isten, hogy mihamarabb úgy legyen!”

A gyűjtés megindult. Egy hónap alatt 2296.36 korona jött össze a templom alapra és 200 korona a lourdes-i oltárra. A kezdet biztató volt, de folytatása nem következett. Mégpedig azért, mert egyes „jôlelkű” adakozók kifejezték abbeli aggodalmukat, hogy nincs gyűjtési engedélyünk. A befolyt összeget elkobozhatják, ha valaki feljelent bennünket.

Beszüntettem a gyűjtést. Ekkor érlelődött meg bennem a gondolat, hogy én is templomépítési egyesületet alakítok, hogy így törvényes alapon mozogjunk tovább. De mivel láttam, hogy a világ csak csillogó jelszavak után indul, nekem is, ha eredményt akartam elérni, ilyet kellett a mozgalomba bevinnem. Így vetődött fel az eszme, hogy az új templom legyen fogadalmi templom a világháborúban elesett hősök emlékének szentelve. A templom neve pedig viselje fővédnökünknek a nevét. Fővédnöknek pedig kérjük fel Zita királynét. Felsőg folyamodványt nyújtottam be, melyre október 17-én a következő választ kapom: „ 31987. elnöki szám. Ófelsége személye körüli miniszter úr 1917. október hó 5-én 2131 szám alatti kelt átirata szerint Pestszentlőrinc róm. kat. hitközsége, dr. Wimmerth Béla lelkész útján a hitközség építendő plébániai templomának Zita fogadalmi templomként való elnevezésének engedélyezését, valamint a templom fővédőségének elfogadását a császárné és királyné Ófelségénél kérelmezte.

A főudvarmester úr megkeresése folytán felkérem Méltóságodat, szíveskedjék a hitközség vezetőségét értesíteni, hogy a templomnak Ófelsége védőszentjéről való

elnevezéshez legfelsőbb engedély nem szükséges; Őfelsége azonban a hitközség ezen elhatározásáról abban Felsőleges Személye iránt nyilvánvaló szeretett és hódoló tisztelet kifejezését látva, legkegyelmesebb köszönettel tudomást veszi, ellenben a templom feletti fővédőséget elvállalni nem méltóztatott. Budapest, 1917. évi október hó 17-én a miniszter rendeletéből: olvashatatlan aláírás. Miniszteri osztálytanácsos. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának. Budapest.”

Evvel ugyan nem sokat értünk el. Ha a királyné nem fogadta el a fővédnökséget, majd elfogadja valamelyik főhercegnő. És akkor gondoltunk Augusztia főhercegnőre, ki rendkívül népszerű volt az egész országban. Írok hozzá, fogadja el a fővédnökséget. Erre a következő választ kaptam: „József Főherceg Úr, Ő császári és királyi Fensége Főudvarmesteri Hivatala. Ad I. 15. Gy. szám.1918. Főtisztelendő dr. Wimmerth Béla úrnak, róm. kat. lelkész, Pestszentlőrinc. Van szerencsém Főtisztelendő Urat tisztelettel értesíteni, hogy Augusztia Főhercegnő Ő csász. és kir. Fensége a Pestszentlőrincen építendő Zita fogadalmi templom építő bizottságának fővédnökségét elfogadni méltóztatott. Fogadja Főtisztelendő Úr a kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását. Budapest. 1918. március hó 11-én, a főudvarmesteri hivatal vezetésével megbízott Libits udvari tanácsos.”

Ezen kedvező válasz után március 25-re népgyűlést hívtam egybe, és a népgyűlésen megalakítjuk a „Pestszentlőrinci Zita fogadalmi templom építő egyesületet”. Az alapszabályokat elfogadják, és azt határozzák, hogy az egyesület tisztikarát négy hét múlva választják meg. Az 1918. évi április 28-án tartott közgyűlésen a tisztikar a következőkben alakul meg: világi elnök; Némethy Jenő főszolgabíró; egyházi elnök: dr. Wimmerth Béla lelkész; női elnök: Lippmann Lajosné, ezredes neje; alelnök: Annus Sándor bíró, dr. Fedák István főorvos, Wartha Alajos gyárigazgató; alelnök: Bernolák Máténé, gyógyszerész neje, bileki Bilek Vencelné, őrnagy neje, Urbán Istvánné osztálytanácsos neje; titkár: báró Barkóczy Ilona tanítónő; jegyző: Molnár István tanító; ügyész: dr. ifj. Lappancs Gerő ügyvéd; pénztáros: Steiner Mór mázoló mester; ellenőr Vigh Aladár banki főtisztviselő; igazgatók: Barczy Sándor tanító, Erdélyi Árpád hivatalnok, Okorna Sándor művezető, Polgár István postafőtiszt, Schmellhaus Dániel tanító, Szántó Rezső postafőtiszt. Azonkívül megválasztotta a közgyűlés a 48 tagból álló választmányt és az öt tagból álló felügyelő bizottságot.

Az alapszabályokat 1918. október 1-jén jóváhagyta a püspök, innen visszakerült a Belügyminisztériumba. Közben kitört a forradalom. A törvényeket, melyek eddig érvényben voltak, felforgatták. 1919. március 4-én visszakaptam az alapszabályokat azzal a záradékkal, hogy a „Vallásügyi Minisztérium 17079/1919 I. számú intézkedése értelmében az alapszabályok jóváhagyást nem igényelnek az 1919. évi III. néptörvény értelmében”.

Március 21-én kitör a forradalom újra, életbe lép a proletárdiktatúra – minden abbamaradt. Az egyesület zárt megalakulása után egy hónapra – mivel alapszabályai ellen kifogás nem emeltetett, megkezdte a működését 218 taggal. A rendes tagok fizetnek évi 5 koronát; az alapítók évi 20 koronát; a pártfogók évi 50 koronát. A kötelezettség 10 évre terjed. Az első évben talán csak három tag nem fizette ki a tagsági díját; a másik esztendőben már alig-alig fizették, amit azonban a megválto-

zott körülmények rovására kell írni, melyek felforgatták egész állami életünket. Az egyesület működése jelenleg szünetel.

Stóla díjszabás

Az egyháztanács – méltányolván a roppant drágaságot –, belement abba, hogy az 1911 óta változatlan stóla díjszabást 50%-kal felemelhessük. A felemelt díjszabást az Egyházmegyei Főhatóság 3256/1917 sz. alatt 1917. július 20-án jóváhagyta, s így életbe lépett. Nem sokat nyertem vele, most a drágább funkciók elmaradtak és a fő, a fizetés, az maradt a régi állapotban.

A sánc

1917 őszén lebontották a főváros védelmére épült, 30 millióba került sáncokat is, mely kettészelte községünk területét. A beépített deszkákat és gerendákat persze potom áron elkótyavetyélték, a drótokat pedig felcsavarták és elvitték az olasz harctérre. Ott jobb szolgálatot teljesítettek (mint később megtudtuk) a tenger fenekén, ahová nem egy hatalmas göngyöleget bezúdítottak a már nagyon is haza kívánkozó katonák.

1918.

Önállósítás

Az önállósításra vonatkozólag azt hiszem legjobb lesz, ha az erre vonatkozó egyháztanácsi ülés jegyzőkönyvi kivonatát citálom. Ez az egyháztanács 1918. február 17-én tartott ülésén történt.

“Dr. Wimmerth Béla egyházi elnök előadja, hogy immár nyolcadik éve annak, hogy kegyelmes főpásztorunk Pestszentlőrincre helyezte expositusnak és nem plébánosnak, nem önálló lelkésznek. Nem tehetett másképp, mert akkor Lőrincen sem templom, sem plébánia lak nem volt, s bizonytalan volt az is, vajon a hitközség fenn bírja-e magát tartani. Ez a három: a templom, a plébánialakás és e kettőnek, valamint a lelkész, kántor és harangozóinak az ellátása az alapja az önálló lelkészesség fennállításának. Csekély személyemben tehát csak expositust neveztek ki, de azért felruháztak minden joggal, s rám rótták az összes terheket. Nekünk nem is volt semmi összekötetésünk az anya egyházzal, s nem voltunk vele függő viszonyban. A hitközség szerve, az egyháztanács, önállóan vezette az ügyeket, valamint az elődöm is közvetlenül érintkezett egyházi főhatóságunkkal minden ügyekben. „Mert a 8. esztendőben, mikor is örömmel jelenthetem az egyháztanácsnak, hogy a hitközség direkt adósságát az utolsó fillérig letörleszttem, s amikor is nagyon jó suspiciumok⁴³ mellett fogunk neki a nagy munkának, az új, nagy, plébániatemplom építése szorgalmazásának, elérkezettnek látom az időt arra, hogy az expositurának curatiavá,

43 Előjelek

önálló lelkésszéggé való emelését kérjük kegyelmes főpásztorunktól”. Elérkezettnek láthatjuk pedig az időt azért, mert a curatia alapfeltételei megvannak:

1. Van benedikált⁴⁴ kápolnánk, mely nagyságra nézve felülmúlja a régi kispesti és erzsébetfalvai templomokat.
2. Van plébánia, sőt harangozó lakunk is.
3. Van rendes évi költségvetésünk, mely a Canonica Visitatio rendelkezése alapján kivetett, rendszeresen befolyó egyházi adón alapszik, melynek keretében eddig is, dacára a kezdeti, és a már négy éve tartó háború okozta nehézségeknek, tökéletesen és megfelelően tudunk gondoskodni az egyházi személyek ellátásáról, az egyházi épületek fenntartásáról, vagyis más szóval: a hitközség összes terheit viselni képesek vagyunk. Ha meg tudunk felelni eddig is a kötelezettségeinknek, biztosan remélhetjük, hogy a jövőben még inkább tehetjük ezt híveinknek évről-évre való rohamos szaporodása miatt. Az önálló lelkésség felállításának ez az első követelménye.

A második pedig, mely szintén lényeges, az, hogy az anyaegyház részéről az elválás ellen ne tegyenek kifogást, vagyis másrészt: a leányegyház önállóságához megadják az engedélyt. Ez a feltétel is megvan.

A kispesti plébánia: Nagys. Főt. Drexler Antal prépost úr nem csak hogy nem elenezte az elválást, s az önállósítást, hanem még maga is közbenjárt annak keresztül vitelében. Jelen volt és elnökölt azokon a tárgyalásokon, melyek az elválástás ügyében döntöttek; a Canonica Visitatiót, mely Pestszentlőrinc önállóságának fő okmányát 1910. július 16-án maga is aláírta. Nincs tehát semmi akadálya annak, hogy Pestszentlőrinc Curatiává emeltessek. Ennél fogva indítványozom, kérje fel az egyháztanács Kegyelmes főpásztorunkat, hogy Pestszentlőrincet önálló lelkésség, Curatia rangjára emelni kegyeskedjék.

Steiner Mór egyháztanácsos előadja, hogy; dr. Wimmerth Béla egyházi elnök úr előterjesztett jelentéséből örömmel hallja, hogy az adósságunk ez évben ki lesz fizetve. Ily rövid idő alatt ezt álmodni sem mertük! De nemcsak ezt, hanem még azt is az ő egyedüli érdemének tudhatjuk be, hogy ily mostoha viszonyok között ebben a szociális fészekben katolikus életet, katolikus társadalmat létesített. Hogy ezt az ügybuzgó munkásságot az egyháztanács némiképp meghálálja, indítványozom, hogy az egyháztanács neki jegyzőkönyvi köszönetét fejezze ki, s ha van rá mód, ismételten kéri az egyháztanácsot, hogy ezen eredményes munkára hívjuk fel a kegyelmes püspök úr figyelmét, s ha lehetséges, ezen egyház megalapításáért és fejlesztéséért a kegyelmes püspök úr is fejezze ki elismerését.

Pendl Alajos egyháztanácsos hozzájárul az indítványhoz, de kívánja, hogy, nyoma legyen a jegyzőkönyvben annak is, hogy a plébános úr ez előtt nyolc évvel egyetlen fillér nélkül kezdte meg a munkát, s ma már nincs adósságunk. Figyelmezteti az egyháztanácsot arra a körülményre, hogy amikor a plébános úr a 38 ezer korona kölcsönt felvette, az akkori egyháztanács fele kilépett, mert félt a kötelezvényt aláírni. Hogy a kölcsön ily korán ki lett fizetve, azért a fő érdem a plébánosunké, mert a sajátjából

44 Megáldott

nagyon sokat áldozott. Ezt kivétel nélkül mindnyájan tudjuk és enélkül még ma is nagyon benne volnánk az adósságban.”

Az egyháztanács egyhangúlag elfogadta az indítványomat, melyet nyomban felterjesztettem az egyházmegyei főhatósághoz. A megyés püspök úr Őexcellenciája helyt adott a kérésnek, s Pestszentlőrincet önálló lelkészséggé emelte és engem nevezett ki első lelkésszé. Ez alkalommal a következő leiratot intézte az egyháztanácsához:

„1456/1918. sz. D.a. I. Kr. a tekintetes Egyháztanácsnak, Pestszentlőrinc. Örven-detes tudomásulvétel végett közlöm a tekintetes Egyháztanáccsal, hogy a pestszentlőrinci leányegyházat a kispesti plébániától függetlenülve önálló lelkészség rangjára emeltem és ezen új egyházközség első lelkészévé önzetlen tevékenységének és érdemeinek elismeréséül Dr. Wimmerth Béla eddigi helyi káplánt kineveztem. Elismerésemet nyilvánítom ezúttal a Tekintetes Egyháztanácsnak is buzgó fáradozásaiért, azon reményemnek adva kifejezést, hogy a még hátralévő feltételek teljesevével a plébánia rangra való emelés is nemsokára foganatosítandó leend.

Vác, 1918. március 15-én. Gróf Csáky püspök.”

Én Istenem – szomorú világot élünk, ki merne gondolni erre a közeljövőben!

Közélelmezés

A folytonos behívások folytán (már 55 évig katona volt mindenki) nagy hiány támadt a mezei munkások között, s minél több föld maradt megmunkálatlanul; azon felül nekünk kellett élelmeznünk a német hadsereg nagy részét is – emiatt bizony az élelmiszer készletek nagyon is lefogytak. Hiány állott be sokszor még a kenyérben is. Akinek pénze volt, az most is jól élt, és ez roppant elkeseredést váltott ki az emberekből. A kormány, hogy e kiáltó ellentéteket eltüntesse, Budapest és környékére behozta az egységes jegyrendszert mindenre. Jegyre lehetett kapni a lisztől a sóig, a kalaptól a cipőig mindent. Igen ám, de a jegyre kapott adagok nagyon is kicsinyek voltak, s akinek módjában állott, ha mindjárt uzsora áron is, de a jegyen kívül is szerzett be magának mindent. Így jött létre a nagymérvű csempészés, s ennek révén a lánckereskedés, ami maga után vonta a drágaság emelkedését. Rettenetes kifakadásokat lehetett hallani a boltok előtt, hol 300-400 ember állt sorba, hogy rákerüljön a sor, s mire rákerült, a boltban már nem volt semmi, pedig legtöbbje kiállt már hajnalok hajnalán. A boldog vidék minderről semmit sem tudott.

Spanyolnátha

A hiányos táplálkozás legyengítette a szervezetet, s erőre kaptak a ragályos betegségek. Egy új betegség kezd terjedni, amelynek a spanyoljárvány (nátha) nevet adják, vagy röviden: spanyolkórnak nevezik. Végigszáguldott az egész földtekén. Olyan tünetei vannak, mint az influenzának, de nagyon hamar átmegegy tüdőgyulladásba. 2-3 nap alatt végez az emberrel. Becsukják az iskolákat, a színházakat és más mulató helyeket, a templomi istentiszteleteket korlátozzák; eltiltják a körmeneteket és cso-

portosulásokat; fertőtlenítik a villamosokat. Nem sokat értek el vele, az áldozatok száma nem csökkent. Szerencsés lőrinciek, a község fekvésének és a folytonos légáramlatnak köszönhető, hogy aránylag itt dühöngött a legkevésbé.

Szénszünet

A ragályos betegségek okozta szünet mellett egy másikat is meg kellett ismernünk, melynek szénszünet volt a neve. Se fát, se szenet, se másféle fűtőanyagot nem lehetett kapni, s mihelyt beállt a hideg, az iskolákat azonnal bezárták, mert a gyermekeknek cipőjük sem volt. A szünet rendszeren november 1-től március 15-ig tartott. Így megy ez már egy pár év óta. Nem is tudtak a gyermekek az év végén valami sokat.

A háború

A harctérről egyik nap rosszabb hírt hoz a másiknál. A bolgár kiugrik a szövetségből, s evvel megkezdődik az összeroppanás. A németek, nem számolva a tankokkal, ezekkel a modern harci szörnyetegekkel, s a kétszínű Amerika milliós seregével, kezdenek szintén visszavonulni. A cseh ezredek egymás után adják meg magukat, s a támadt réseken nyomul fölfelé az ellenség. A katonák csoportosan szökösnek, s idehaza rabolnak. Hiába már a statárium, s hiába lövik őket rakásra, a fegyelemnek vége van. Tönkre tette a radikális szociáldemokrata, szabadgondolkodó röpiratok légiója, melyet (érthetetlenül ugyan) de beengedtek a fronton lévő katonák közé.

Augusztus 9-én megjelenik egy olasz repülőgép Pécs felett, s röpcédulákat dob le. Lázba jön az egész Monarchia. Mi lesz, ha nem cédulával kedveskednek, hanem bombákat hajigálnak majd lefelé. Plakátok jelennek meg nálunk is; figyelmeztetnek, mit kell csinálni, ha ellenséges repülőgép közeledtét jelzik. Próbákat is tartanak. S éppen az ellenkezője sikerül. A jelzésre nem tető alá futnak az emberek, hanem a szabad térre, s kíváncsian nézik az eget nagy bosszúságára a „rendezőknak”.

Stóla

Ismét a stóla kísért mindig, mint a tengeri kígyó. A drágaság, mint a napra kitett hőmérő, egyszerre felfutott a legmagasabb jelzésig. A püspök Őexcellenciája elrendeli a régi stólának 100%-kal való emelését. Így a mienk ismét 50%-kal emelkedett. A stóla emelve – a fizetés maradt. Az mindig bizonytalanabb lesz, ez meg elégtelenebb! Most látjuk csak, mennyivel jobb sorsuk van a falusi plébánosoknak, kiknek mindenük megterem, míg mi mindent drága pénzen szerzünk be – azaz sokszor csak szeretnénk, de nem is lehet. A jegyre kapott adagok oly csekélyek, hogy kezdenek az emberek összeesni.

A forradalom

Minden a züllés képét mutatja. A külső harctéri front éppen úgy, mint a hazai benső. A szökött katonákat agyonlövik. Kettőnek azért mégis sikerült az életét megmente-

nem. Ötven éven felül volt mind a kettő és nagycsaládos ember. Feleségeik leborultak a földre és azt csókolták örömeikben. Idehaza az élelmezés nehézségeivel küzdők elégedetlensége, a bujtogató demokraták, szocialisták, szabadgondolkodók aknamunkái nap nap után közelebb vitték a monarchiát a bomláshoz. Ausztria darabokra szakadt. Ahány nációnak lakta, az mind önállóságra törekedett. Horribile dictu még a zsidók is. Csak kivonulnának már Palesztinába! A tüntetések napirenden voltak. A katonaság éjjel-nappal készenlétben volt, de ugyan ki bízott még a forradalom gondolatával már rég megbarátkozott helyőrségekben! Szegény király! Kapkodott fűhöz-fához. Ide-oda szaladgál, azt sem tudta hol üsse fel a sátorfáját.

Végre is – „a bizalmam az ősi erényben” – ide menekült, s meghúzta magát Gödöllőn. De meddig volt itt is biztonságban? Nem sok ideig. Visszament Bécsbe.

No de nem országos történetet írok, hanem csak egy kis község krónikása vagyok, s éppen azért a forradalomból csak a bennünket érintő eseményeket vázolom egy pár sorban.

Míg az egész ország lélegzetét visszafojtva várja, mi lesz most a mi sorsunk is, máról-holnapra eldől jobbra-balra, addig Budapesten egy maroknyi csöppség, a zsidó Galilei kör, a radikális szociáldemokraták, összeölelkezve a szabadkőművesekkel, Károlyi szabadkőművesekkel, Károlyi Mihály gróf kisded csoportjával mindenáron a felszínre akart kerülni, hogy kezébe vegye a sors e ritka órájában a hatalmat, és Magyarországból egy demokrata-radikális köztársaságot formáljon.

1918 október 31. Ekkor robbant fel a hangulat! Délelőtt 9 órakor automobilon egy sereg szuronyos munkás jött ki hatalmas vörös zászlóval, s becsukattak minden üzletet, s nagy hangon éltették a forradalmat. A tisztek és katonák sapkarózsáit, jelvényeit letépték, az itt lévő katonáknak pedig azt mondták: menjenek haza! Nem is kellett nekik kétszer mondani! Itt hagytak mindent: állataikat, kertjüket, felszerelésüket és elmentek. A sok gazdátlan holminak aztán nekiestek a csavargók, s pillanat alatt szétszedték. A disznókat leölték, megpörkölték és szétosztották. A kertből zsákszámra vittek el mindent.

Este 8 óra! Lámpafény mellett dobolás hangzik. Vörös tollas ember üti a dobot, s hirdeti a népnek, hogy itt is – mint Budapesten – megalakult a munkástanács. Károlyit megválasztották elnöknek. A rend fenntartására polgárőrséget szerveznek. Mindenki legyen nyugodt, s szigorúan tilos a lövöldözés. Ebben a pillanatban közvetlenül a háta mögött nagyot durran egy manlicher⁴⁵. A dobos majd megnémult ijedtében. A lövés zajára előkerültek a fegyverek, revolverek, kézigránátok és lett olyan durrogás, hogy egész éjszaka senki le nem hunyhatta a szemét. A templom tetején, a fáskamrák tetején jó egy pár lyuk bizonyította, hogy a vaktában kilődözött golyók záporosó módjára hullottak. No de meg kellett ünnepelni az alkalmat! Győzött a nép!

November 1-jén két temetésem volt. Végig kellett mennem az Üllői úton. Minduntalan ki kellett térnem. Csoportostól vonultak végig a hazafelé igyekvő katonák, persze mind fegyverrel; a sok, mindenféle hadifogoly és a gyűjtőfogházból kieresztett rablók, betörők. Az utóbbiak aztán bevonultak itt az erdőbe, s elsáncolták magukat, mert híre jött, hogy összefogdossák őket és visszaviszik a fogságba. Kétnapi

45 Lőfegyver

erős harc után tudták csak őket arra kényszeríteni, hogy megadják magukat. A folytonos lövöldözés még mindig tart – s tartott egész esztendőben. Az utcán nem volt tanácsos járkalni, különösen este, amikor valóságos sortűzek dördültek el nem is olyan ritkán.

Nemzeti Tanács

Budapesten ezalatt megalakul a „Nemzeti Tanács”, magához szólítva – mint mondták – Magyarország minden rendjéből, minden rétegéből, minden nemzetiségéből, minden politikai és vallási felekezetből a legértékesebb elemeket. Nemzeti Tanácsnak mondták magukat, de minden inkább volt, csak nemzeti nem, mert majdnem csupa nemzetköziből és zsidóból állott. Nagy apparátussal – a 48-as eseményeket majmolva – az Országház lépcsőjéről felolvassák népboldogító programjukat. Ebben a programban a többi között szerepel a szekularizáció⁴⁶ (persze csak a katolikusok részéről); az állam és egyház szétválasztása, a felekezeti oktatás megszüntetése és még egy csomó, mind a kereszténység – illetve inkább a római katolikus egyház ellen. Ha valóra válna programjuk (még lehet – hiszen nem történetet írok, hanem magukat az eseményeket vázolom), akkor igazán be kellene következnie hamarosan a „religio depopulata⁴⁷” jóslatnak. Támadnak már antikrisztusok is. Egyházmegyénk nevezetessége volt a 48-as ceglédi konventikum⁴⁸, ahol kimondták a külön magyar egyház megalapítását, most úgy látszik az esztergomi megyéé lesz a dicsőség, mert a Nemzeti Tanács egyik oszlopos tagja és elnöke: Hock János, a Budapest VIII. ker. plébánia plébánosa. De ennyire talán még sem megy a dolog, mert a program felolvasásakor bármennyire is kérte a tömeg, hogy ő is beszéljen, nem állt kötélnek, hallgatott és – tubákol.

Ez a Nemzeti Tanács vette át a nemzetgyűlés hatalmát, s magát szuverénnek tartva, kinevezte a nemzeti minisztériumot, élén Károlyi Mihály gróffal. Az emberek mámoros lelkesedéssel sietnek letenni a hűségesküt a Nemzeti Tanács kezébe. Az első egyike volt József főherceg. Néptörvényeket hoznak sűrűn egymás után. Megszüntetik a rangot, a kiváltságokat, a címeket. Földosztást hirdetnek és Károlyi Mihály az első, aki Kál-Kápolnán a saját birtokán kezdi. Lemondatják a királyt egy küldöttség útján, s november 16-án kikiáltják a köztársaságot. Erre az ünnepélyes alkalomra mindenkinek ki kellett tűzni a nemzeti lobogót. Szaladok én is, hogy kitűzsem. Már fenn lengeti a szél, mikor eszembe jut, hogy baj van. A korona rajta maradt. Nosza, vissza vele! A koronát kivágjuk, s azután e nélkül lengeti a téli szél – szomorúan. Megered az eső, mintha az ég is siratná az ezeréves Magyarország elvesztét.

A királyi hatalom a nemzeti tanácsra háramlik, s ennek fungáló szerveire: a katonai- és munkástanácsokra. A püspökök (a mienk november 8-án) körlevélben tudatják egyházmegyéikkel a nemzeti kormány megalakulását és a nemzeti tanács

46 Egyházi javak világi kézbe való lefoglalása.

47 A vallás szemétre kerül.

48 Gyűlés

felállítását, s ajánlják, hogy szegény édes hazánk sorsának jobbra fordulását mindnyájan szívvel lélekkel munkálkodjunk.

Minden községben megalakul a katona és munkástanács. Ennek mintájára aztán ahány féle kereseti osztály csak van az országban, az mind megalakítja a saját érdekeinek védelmére a maga külön tanácsát.

Természetes, hogy a papok sem maradnak el. Dr. Sallay Mátyás fővárosi hitoktató elnökletével ez is megalakul. Ezek a tanácsok azután mind tamáskodnak, közben pedig az ország pusztul. Linder hadügyminiszter kimondja: „Nem akarok katonát látni!”. A frontra parancs megy: „le kell tenni a fegyvert”. Megkötjük a fegyverszünetet Belgrádban. Ennél gyalázatosabb nem is érhetett volna bennünket.

Nem lévén számba vehető haderőnk, a románok, szlávok, mindenféle nációk mozgolódnak kezdenek. Mind önálló akar lenni itt is. Mind autonómiát kíván, s horrible dictu, még a zsidóság is nemzetieskedni akar. Csak kivonulnának mind Palesztinába! Jászi Oszkár tárgyal mindegyikkel. Egyik kudarc a másik után éri. Az első nagyobb a románokkal, kik Gyulafehérvárott kimondják az elszakadást, és behívják a román hadsereget. Ezek jönnek is. Vérszemet kap erre a cseh; ő is beözönlik. A szerb sem maradhat el ezek után, a horvát-szlovén országokat egyesíti magával. A nemzeti katonaság pedig rendületlenül bízik a fegyverszünet pontjaiban, amelyet csak a szegény magyarok tartanak meg, a többi fél semmibe veszi.

Közben jönnek a frontról a katonák. Rongyosak és éhesek. Elrendelik a ruha rekvirálását. Megszabják ki-ki mennyit tarthat vissza magának felső és alsó ruhákból. A többit irgalmatlanul elviszik. Gazdája akad elég, csak az a baj, hogy sokszor nem az, akinek igazán szüksége volna rá, és aki meg is érdemelné. Budapest ócska vásárcsarnokai csakhamar tele lesznek az elrekvirált ruhaneműkkel. Gazdagszik az ószeres.

Papi Tanács

Eleinte csupa hitoktatókból állott; fiatal emberekből, kik égtek a vágtyól, hogy most mindent megreformálnak. Sanyarú helyzetük miatti keserűség vitte őket e lépésre. A nemzeti kormánynak tetszett a lendület, és felkarolta a papi tanácsot, sőt hovatovább olyan szervnek tekintette, mely által érintkezik az egyházzal. Bármennyire is idegenkedtünk tőle, kényszerítve voltunk, hogy tudomásul vegyük őket, sőt az egyház érdekeinek védelme miatt részt is kellett kérnünk a működéséből. December 2-án jött a rendelet az egyházmegyei hatóságtól, hogy a papi tanácsba minden esperesi kerület válassza meg a maga bizalmiját, s e bizalmiak az egyházmegyei képviselőket, szám szerint kettőt. A pestvidéki esperesi kerületben engem ért a nagy megtiszteltetés, hogy mint bizalmi, bejutottam a papi tanácsba. Éppen az országos papi kongresszus tartotta üléseit, mikor átadtam a meghívó leveletem. Nagyon mozgalmas ülés volt. Persián Ádám kormánybiztos biztosította a tanácsot a kormány jóakaratóról, s rögtöni segítséget helyezett kilátásba. Utána Prohászka Ottokár, székesfehérvári püspök lép dörgő tapsok kíséretében a dobogóra, s sűrű helyeslések mellett kissé lehűteni iparkodik a reformok terén felcsillanó reményeket. Dr. Wass József egyetemi tanár szeretett volna kötőféket akasztani a zabolátlan tanács fejére.

Egyik szónok sem tudott elérni semmit. Jöttek a lehetetlennél lehetetlenebb tervezetek. A püspök csak primus inter pares parochus⁴⁹; fegyelmi joga nincs, ezt egy fegyelmi bizottság intézi; a káplánok önálló háztartást kapnak; magyar nyelvű a liturgia; a breviarium eltörlése, vagy legjobb esetben egy órára⁵⁰ való korlátozása; s végül – finis coronat opus⁵¹ – a cölibátus eltörlése. Ezt különösen a délvidéki papi tanács követelte erősen. Mindezeket a reformtervezeteket a megfelelő bizottságokhoz utasították. Mikor láttam, hogy a józan elem felett úrrá lesz a könnyelműség, lemondtam a dicsőségről, hogy én is személyes szereplője legyek e supra papam⁵² alakult konzíliumnak, s ott hagytam őket.

Szegény hazám, mi lesz belőled, ha már a klérus is elveszíti a fejét!

49 Első az egyenlő plébánosok között.

50 Imaóra

51 A vég koronázza meg a művet.

52 Pápa feletti

Két világháború között

1919.

Szomorú auspiciumok⁵³ mellett kezdődik az év. Az ország határain belül előnyomulóban a román, cseh és szerb, s a kormány csak tiltakozni tud. Szerencsétlen kézzel válogatja ki külföldre küldött megbízottjait is, kik nevetségessé teszik ügyünket egész Európa előtt. Egy a fontos csak mindenki előtt! Fel a magasba, minél hamarább! Károlyi el is nyeri vágyainak netovábbját. Megválasztják ideiglenes államfőnek.

Míg a kormány a maga tehetetlenségében mit sem tud csinálni, addig a az Oroszországból hazajött bolsevista vezérek pénzzel megvesztegetik a katonákat, s elhintik a vörös veszedelem csíráját. Lapjukban, a Vörös újságban, féktelenül izgatnak a mai társadalmi rend ellen. A hadügyminiszter úgyszólván semmi. Minden hatalom a katonatanács kezében van; a katonatanácsnak pedig Pogány József parancsol. Pogány József azonban egyelőre még nem bolsevista, legalább nyíltan nem. Még nem látta elérkezettnek az idejét. Most még színleg ellenük van; még üldözi őket. Február 22-én ugyanis letiporja a bolsevista zendülést. Kun Béla és társai szét akarják rombolni a Népszava nyomdáját. Nagy utcai harc keletkezik, melynek több halottja és ötven sebesültje van. A rendőrök és karhatalmi katonák letartóztatják az összes kommunistát, s vezérüket, Kun Bélát agyba-főbe verik. Most még meg lehetett volna akadályozni a vörös rém felbukkanását, ha a kormány erőteljesen lép fel velük szemben. De gyenge volt, de gyáva volt! Elmulasztotta az egyetlen alkalmat, mikor még felülkerekedhetett volna. Sőt az engedékenységekben még tovább ment: a bolsevista vezéréket, mint politikai foglyokat kezelte, és sok szabadságot engedett meg nekik. Ezek persze elteltek szabadságukkal, és a gyűjtőfogházból tovább izgattak.

Gyávaságának újabb jelét adta a kormány február 27-én, mikor elrendelte az internálásokat. Minden valamirevaló embert, akinek neve, tekintélye és súlya volt a régi világban, összefogdosztatta és az ország különböző részein internáltatta. Remegtek már a falevél zörgésétől is.

Az ellenség eközben fittyet hányva az Antant parancsának mely számukra a demarkációs vonalat megszabta, napról-napra előbbre nyomul.

Károlyi március 4-én nagy pózzal jelenti ki, hogy az ország határait fegyverrel a kezében fogja megvédeni. Ő, aki kiütötte a katonák kezéből a fegyvert, ő, aki Mackensen német hadvezér 60000-nyi seregét a francia által lefegyvereztette, mely sereg egymaga vállalkozott arra, hogy Magyarország határait megvédi mindenkivel szemben. S meg is tudta volna védeni! Az elnöknek előbb bent kellett volna rendet teremtenie. A vidéken a parasztok sok helyen elkergették a birtokosokat, s földjeiket elfoglalták, maguk között felosztották. A földosztás persze nem ment simán. Valóságos harcok folytak egyes községek között, melyek határában a fölösztandó birtok feküdt.

53 Előjelek

A köztársasági kormány egyik fő gondját képezte az iskolák reformja. A reform pedig abban csinosodott ki, hogy minden egyházi befolyást meg kell szüntetni. Kunfi március 6-án kijelenti, hogy a vallásoktatást nem tűri az iskolákban. Prohászka Ottokár – székesfehérvári püspök – védelmére kél a vallásoktatásnak, s azt javasolja, (ha már egyáltalában szó is lehet erről a reformról), hogy legyen a vallásoktatás fakultatív. Aki akarja, az neveltethesse ezután is vallásos szellemben gyermekeit. A közoktatásügyi miniszter, Kunfi, e konciliáns⁵⁴ javaslatot sem fogadja el.

Hogy rendeletét keresztülviheti-e? Abban nem sok reménye volt. Nem bízott a papokban, s ezért március 12-én a papokat valláskülönbség nélkül berendelteti a vármegye házára, hogy tegyék le az esküt a köztársaságra. Mit volt mit tenni, el kellett mennünk. Az eskü szövege ez volt: „Én, dr. Wimmerth Béla esküszöm, hogy a Magyar Köztársasághoz és annak alkotmányához hű leszek. Magyarország teljes függetlenségét megvédeni; minden erőmmel népének javát, szabadságát és haladását fogom szolgálni. Isten engem úgy segítjen!” Budapest, 1919. március hó 12-én. Dr. Wimmerth Béla esküt tevő, Dr. Földes esküt vevő. Ezt két példányban kellett aláírunk. Az egyik ott maradt, a másik nálunk. Örök emlékül mellékelem is.

Mikor vége volt, az egyik református lelkész félhangosan megjegyezte: „no, még sohasem esküdtem hamisan, csak máma”. Mi tagadás, mi is így voltunk evvel az esküvel valamennyien.

A francia megszálló csapat parancsnoka, Vix alezredes március 20-án Károlynak átad egy Antant jegyzéket, mely új határ megjelölést tartalmaz Magyarország számára. Károlyi nyomban összehívja a kormányt, s hosszas tanácskozás után a kormány lemond, mert ilyen határkiigazítást nem fogadhat el. Erre lemond Károlyi is az elnökségről, s a hatalmat átadja Magyarország népe proletárjainak. Március 21-én megjelenik az erről szóló hirdetemény a nemzethez. A szociáldemokraták erre azonnal egyesülnek a kommunistákkal, átveszik a hatalmat és az orosz-szovjet csapatok védelme alá helyezik magukat, s ezt repülő postával közlik Leninnel, az orosz szovjet fejével. Ezzel életbe lépett a proletárdiktatúra.

Francia megszállás

A múlt év decemberében Budapestre jött francia csapatokból nekünk is jutott. Egy ezred szpáhi kvártélyozta be magát. Eleinte jól viselték magukat, s nem bántottak senkit. Mikor bevonultak, a nézők közül valaki hangosan odaszól társának: „nézd csak, milyen fekete pofája van ennek”. A néger széleset vigyorog, és azt feleli magyarul: „hja barátom, nálunk ez a divat!”. Kiderült, hogy évekkkel ezelőtt sofőr volt itt egy grófnál.

Sohase hittem volna, hogy idehaza térzenét fogok hallani az afrikaiaktól. A zenekar itt tartotta a próbákat a templomtéren. Hallás után tanultak. A karmester előre elfújta egy-két akkordot, s a többi utána. Nyolc-tíz próba után már ment. Persze óriási közönsége volt mindig, különösen akkor, mikor egy fiatal néger szilaj jókedvében egymagában eljárta a nemzeti táncukat is.

54 Engedékeny, békülékeny

Lovaik a szabadban voltak kipányvázva. Figyelmeztették az egyik főhadnagyot, hogy estére vitesse be a hosszú láncot, mert ellopják. Nem akarta elhinni. Másnapra csakugyan eltűnt a lánc. Harmadnap három juhot emeltek el az aklokból. Erre aztán ők is, amit megfoghattak, elvitték. Különösen a tyúkokat szerették összefogdosni. Hja, a tyúklevés még Afrikában is delikátesz.

Március 18-án este 7 órakor hazafelé jövök. A templomtérén három szpáhi jön velem szemben. Az egyik azt mondja nekem: „buxu!”. Megijedtem, s azt hittem, a pénztárcámat akarja elvenni. Nyugodtan tovább megyek, de elállják az utamat. Buxu – mondja még egyszer. Deutsch – mondom én. Int a kezével, hogy nem tud németül. Közel voltam a kiskapunkhoz, már arra gondoltam, hogy valahogy kiugrok a körből, s rohanok haza, mikor a másik megszólal: zene. Ah – hát a bandát keresik. Megmutatom nekik, hol van a banda elszállásolva. Elvigyorogják magukat, s az egyik kezét nyújtja: merci! Megszorítom, és megkönnyebbülten sietek haza. De a „buxu” nem hagyott nyugtot. Meg akartam kérdezni valamelyik tiszttól, mit jelent a szó: „buxu”, de már nem volt rá alkalmam. Amilyen gyorsan jöttek – épp oly gyorsan el is távoztak.

A proletárdiktatúra

Időrendben örökítem meg az eseményeket. Március 22-én a népbiztosok, kik teljhatalommal intézték az ügyeket, átvették a hivatalokat. Itt mindenkit felszólítottak, hogy maradjon és dolgozzék tovább; aki azonban nem érzi lélekben magát egynek a proletárdiktatúrával, távozzék békében és senkit meggyőződéséért üldözni nem fognak. Később tapasztaltuk, hogy mennyiben tartották be ezen ígéretüket.

Március 25. Meghosszabbítják az első törvényeket: a cím és rangok eltörlése; az egyház és állam szétválasztása; az egyházi és felekezeti célokra való mindennemű kényszeradóztatás eltörlése; a munkakényszer behozatalát. Dolgozni mindenkinek kell, s a diktatúra kötelessége, hogy mindenkinek, akár szellemi, akár testi munkás, munkaalkalmat adjon. A rokkantakat, munkaképteleneket, aggokat az állam tartja el. Szemre szép dolog, de éppen a kommün alatt kapott lábra a munka kerülése. Senki dolgozni nem akart. Miért is dolgozott volna, mikor anélkül is megélt? Kapta minden proletár a munkanélküli segílyt. A lelkeszi funkciók végzését nem tekintették munkának; s így mi nem is lehettünk a „dolgozó” diktatúra polgárai.

Március 28. Megszüntetik a hitoktatást, s helyébe társadalmi viszonyok ismertetése és mindkét nemnél a nemi élet felvilágosítása lép életbe. Kis polgárista lányok pirulva mondták, hogy olyan disznóságokat tanítanak, hogy nem fognak iskolába járni emiatt. A szülők is meg lehettek elégedve az új renddel, mert egyik kardinális pontja volt a kommunista nevelésnek: a gyermek csak az életet köszönheti szüleinek, semmi egyebet; az élet pedig nyomorúságos – ergo: nem kell irántuk hálásnak lenni, sem pedig engedelmessé válni.

Szigorú rendelet jött: azonnal be kell szolgáltatni mindenféle fegyvert halálbüntetés terhe alatt. Volt egy babszem 6 mm-es revolverem. Beadtam. Most már teljesen védtelenül állunk az esetleges támadásokkal szemben, amiben pedig nagyon könnyen részünk lehet a felizgatott tömeg miatt. A hivatalos lapjuk csak úgy hemzsegett a „pokolba a csuhásokkal” és ily fajta kitételektől.

A vörös láz átmegy a határon. Bécsben is vulkánikus a helyzet. IV. Károly királyt az angolok egy külön vonaton Schwerinbe csempézik ki. Most ott éli bús magányosságban az életét. Nem volt neki elég két korona – a harmadikat, a lengyelt is akarta, s e miatt a kettőt is elvesztette.

Március 29. Kispesten a legelőkelőbb polgárokat kirendelték az utcára, s ott térdig sárban az utcákat kellett takarítaniuk a proletár csőcselék gúnyolódása közepette. Egy emiatt agyon is lőtte magát szégyenében.

Március 31. Jön az értékpapírok kommunizálása. Mindent, ami csak értéket képvisel: aranyat, ezüstöt, értékpapírokat, szőnyeget, festményeket be kellett szolgáltatni. Ezekből kiállításra rendeznek. A kiállításra pedig, ami megtetszett a népbiztosoknak és feleségeiknek vagy eltartottjaiknak, azokat egyszerűen a maguk számára elkommunizálták. Szocializálják a földet, a házakat, gyárakat, színházakat, mulatóhelyeket. A házakat később a proletároknak visszaadták egy időre. A templomokból dalszarnokot és mozikat akarnak alakítani. Erre azonban a nép felzúdul. Másnap már megjelenik Faber Oszkár vallásügyi népbiztos rendelete: a templomokat nem szabad szocializálni.

A helybeli apácákat felszólítják, hogy vagy lépjenek ki a rendből, mely esetben maradhatnak, vagy pedig távozzanak azonnal. Hosszas rábeszélésünkre maradnak abban a szent meggyőződésben, hogy kálváriájuk úgysem fog soká tartani. Sikerült is a jobb érzésű helybeli direktóriumi tagokat rávenni, hogy megengedték nekik azt is, hogy rendbeli ruháikban járhassanak, miután elegendő világi ruhát nem tudtak a számukra szerezni. Nagy előny volt az is, hogy az árva gyermekek között sok volt a proletár gyerek is – s e miatt nem léptek fel velük szemben a rendelet teljes szigorával. A papjuknak azonban csak titokban lehetett miséznie, s az Oltáriszentséget is privát lakásban kellett őrizni. Kötelezték őket arra is, hogy a gyerekeket tanítsák meg az internacionálé dallamára, s minden kommunista ünnepélyen testületileg kellett részt venniük. A kommunista párt minden héten két pártnapot tartott: egyet a férfiak és egyet nők számára a Lövdében, és ezeken a napokon mindenkinek meg kellett jelennie. Számon tartottak mindenkit. Én nem jelentem meg.

Csalogattak, szép szóval invitáltak. Azt üzenik, oda ültetnek az asztalfőre, s fehér ruhás lányokkal vesznek körül. Így sem mentem. Erre másképp üzentek: ha nem jövök szépszerivel, hát befozognak. Erre meg éppen azt mondtam a küldöncnek: engem pofonokkal nem lehet terrorizálni. Matisz Miklós fő-főagitátor erre a gyűlésen kijelentette, hogy ha kell, bejönnek a templomba, és a szószékről fognak majd agitálni és előadásokat tartani. De erre nem került sor – a józanabbak lebeszélték. Nem hiszem azonban, hogy meg merte volna kockáztatni. Az ajtóban álltam volna és csak erőszak árán juthatott volna be.

Április 3. A proletárok követelték a szabad rablást. Rettenetes félelem fogja el az embereket. Mi lesz, ha e vad és vérszomjas csőcseléknek erre engedélyt adnak.

Április 6. Tudtomra adják, hogy megvonják az élelmiszerjegyeimet, ha nem iratkozom be a kommunista pártba. Nem iratkoztam be. Híre ment, hogy a plébános nem kap jegyeket. Egy nap alatt másfél zsák nullás lisztet, krumplit, száraz féléket, zöldséget, tojást és pénzt hoztak. Kicsordult a könny a szememből, mikor egy cseledeány 40 koronát tesz le az asztalomra és mentegetőzve mondja, most többet nem

adhat, de majd hoz. Megköszöntem híveim áldozatkészségét, de nem fogadtam el semmit. Most még van annyi, amiből egy hónapig fenntarthatom magam; ha majd nem lesz semmim, akkor kérni fogok. Erre azonban nem volt szükség, mert egyik jóbarátom tudtomon kívül beíratott a pártba, kifizette egy félévre a tagsági díjat is és elhozta az élelmiszerjegyeket. A párt persze nem a kommunista igazolványt adta ki, hanem a szociáldemokrata párt régi igazolványát. Ez is hadd kerüljön a kommün emlékei közé.

Április 19. A templomok, különösen a nagyhét alatt zsúfolva vannak. Ez nem igen tetszett a proletár uralom híveinek. Itt-ott zavargást csinálnak. Emiatt Fáber Oszkár, vallásügyi népbiztos (apostata pap) kiadja a rendeletet a vallás szabad gyakorlásáról, melyet háromszor kellett a szószékről felolvasni. Először éppen húsvét első napján. Ide iktatom a szöveget, és a hozzá fűzött magyarázatot, melyet egy munkástanács tagnak kellett láttatni.

Hirdetendő 1919. április 20–április 27, és május 4-én.

A közoktatásügyi népbiztos rendelete a vallás szabad gyakorlásáról:

1. A Tanácsköztársaság mindenki számára a teljes vallásszabadságot biztosítja.
2. A papokat vallásos ténykedésükben, vallásos szertartásaik elvégzésében senki sem zavarhatja.
3. A templomok és vallásos célokat szolgáló egyéb épületek (kápolnák, kegyhelyek stb.) ezentúl is kizárólag vallásos célokra fognak szolgálni, és hogy a templomokból sem színházat, sem kabarét, sem gyűlés helyet, sem kultúrházat csinálni nem fognak.
4. A kommunizmus, a Tanácsköztársaság, a proletárdiktatúra nem akarja, és nem fogja megváltoztatni a házasságnak és a családi életnek eddigi rendjét, nem akarja, és nem fogja behozni a nőközösséget.
5. Mindazokat, akik ennek ellenkezőjét hirdetve félrevezetik a népet, azt a forradalmi rend ellenségének tekintik és ilyenek gyanánt fognak elbánni velük.

Budapest, 1919. április 17. Kunfi Zsigmond népbiztos

Ehhez a következő magyarázatot fűztem. „Kedves Híveim! Sok kósza hír járt szájról-szájra, mely sokakban aggodalmat keltett és félelmet gerjesztett. „Bezárják a templomokat, eltörlik a vallást és feldúlják a családi életet.” Ezeket a kósza híreket nemcsak megcáfolja a Tanácsköztársaság most olvasott rendelete, hanem egyenesen és nyíltan a forradalmi kormány ellenségének nyilvánítja, s mint ilyet, bünteti mindazokat, kik ilyen kósza hírt terjesztenek. Szívesen és örömmel adom ezt híveim tudatára annál is inkább, mert amióta csak ez a szószék fennáll, erről soha semmiféle hatalom ellen politikai ízű, a legkevésbé ellenforradalmi szellemű beszéd el nem hangzott. Erről a szószékről csak szent hitünk tanait magyaráztam és ezek között a forradalom idején azt különösen hangoztattam, hogy minden hatalom az Istentől ered, s azok, akik gyakorolják, az Isten nevében és erejével gyakorolják. Azért, aki a hatalom rendelkezéseinek ellenszegül, az ellenszegül ugyanakkor az Isten akaratának is.

A vallás mindenkinek saját, legbensőbb ügye, ezt kényszernek alávétetni nem lehet. Eddig sem kényszerítettünk erre senkit, még kevésbé ezután. De aki meg akar

maradni az Egyház kötelékében, s vallásának gyakorlását folytatni kívánja, annak a Tanácsköztársaság erre nemcsak a legteljesebb szabadságot nyújtja, hanem őt vallásának gyakorlásában az esetleges akadályok ellen meg is védelmezi.

A templomokat, sőt a kegyhelyeket: tehát a búcsújáró helyeket sem lehet ezentúl más célra, mint vallásos célra felhasználni. A mi kis templomunk eddig is valósággal a népek tulajdona vagy ura volt, mert ebbe ugyan semmiféle idegen pénz befalazva nincsen, hanem ez teljesen a ti önként megajánlott filléreitekből épült fel, s éppen ezért szentül hiszem, hogy amit ti hangyszorgalommal az új templom építésére összehordtatok, a Tanácsköztársaság azt is e szent célra fogja fordíttatni.

Vége van e rendelettel azoknak a rémmeséknek is, melyek a családi élet feldúlásával ijesztgették az embereket. A családi élet eddigi rendje megmarad; a házasság kötése nem változik és így a nők közösségének vagy kommunizálásának még a feltevése is előre lehetetlenné vált. Éppen azért, midőn ezt itt tudomásotokra hozom, újból kérlek benneteket, ne adjatok hitelt semmiféle izgatásnak, hanem ha valaki még ezután is ilyen rémhírekkel hozakodik elő, azt jelentsétek fel, mint lázadót.

Látta: Pienták Móric tanácstag.”

Ki hitte volna, hogy még ilyesmi is előfordul majd a pasztoráció mezején?! Hiszen szép volt minden papíron, de az életben másképp festett. A kegyhelyeket nem lehet elkommunizálni, de a körmeneteket búcsújárás címén el lehet tiltani, s a klastromokat, mint a besnyőit, vöröskatonasággal megrakni. Nem lesz nőközösség, de bármely pillanatban el lehet válni – s mással egybekelni, csak az akarat nyilvánítása kell hozzá. Törvénytelen gyermek nincsen – mind törvényes, s a sárba tiport lilium mindenki elismerésére méltó. Így festett a humánusnak látszó rendelet a valóságban!

Április 19. Nagyszombat. Hogyan fogom a körmenetet megtartani?

Finesszel éltem. A rendőrök helyett (azt tudta mindenki, hogy ez alkalommal mindig kivonultak) a rend fenntartására vörös őrséget kértem. Soha annyian nem voltak a körmeneten, mint ez alkalommal. A vörös őrk is elég komolyan lépdelték körülöttem. Rendzavarás nem fordult elő.

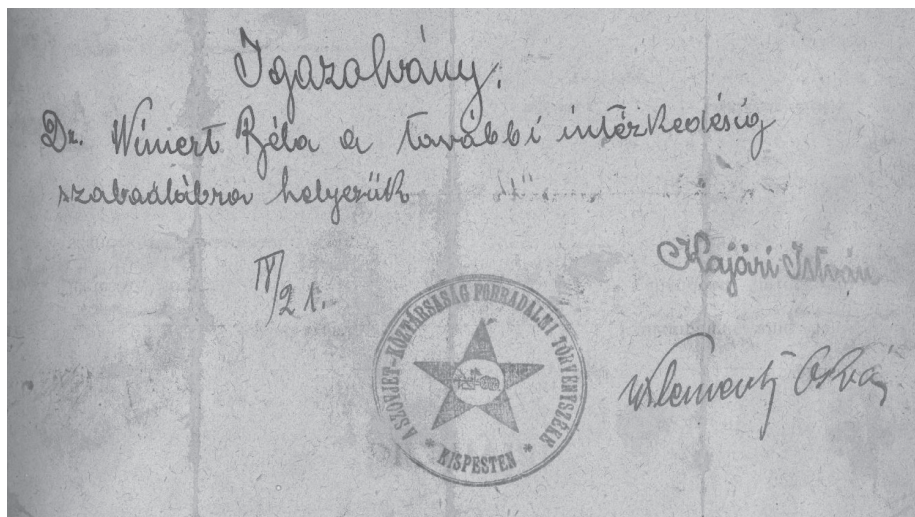
Április 20. Húsvét első napja. Óvatosan beszélek a feltámadásról. Nem akarok hiábavaló összeütközést kelteni. A templomban úgysis sok munkástanács tag van jelen, akik várják-lesik az alkalmat. A rendeletet is felolvastam a magyarázattal együtt. Semmi baj.

Megjelenik ma a rendelet az egyházak likvidálásáról. Az egyházi épületeket gyermekvédelmi célokra, napközi otthonokra, szanatóriumokra s kórházak céljaira lefoglalják. A plébániai lakásban meghagyják a plébánost, de csak két szobában, s azért is fizetni kell lakbért. A káplánoknak pusztulniuk kell. Milyen jó, hogy csak két szobából áll a lakásom, nem kell más proliknak átadnom! Egy vörös tüzértisztet azért mégis beszállásoltak hozzám. Mágory Lajos volt a neve. Elég tisztességesen viselte magát. Fehérnek akart feltűnni, de az ember nem tudott hinni benne, mert nagy lelkesedéssel beszélt a diktatúráról, s ment örömmel a vörösökkel az ütközetbe. Különben is nagyon jó volt, ha az ember lakat alatt tartotta a száját.

Április 21. Húsvét hétfő. A délelőtt nyugodtan telt el. Délután a litánia után várok egy esküvőre. Fél 4 órakor beállít két szuronyos vöröskatona, s a plébánost keresi. Én vagyok – mondom. Parancsunk van, hogy azonnal kövessen. Felveszem a kabátom – megcsókolom a húgom (ki tudja nem utoljára-e) és a két szuronyos katona között megyek a vörös parancsnokságra. A híveim, kik éppen ekkor jöttek ki a templomból, mindezt látták. Több se kellett nekik. Már a katonák előtt kifakadtak; mit vétett a plébánosunk, miért viszik el? Ezt megkeserültek. Az egyik katona mentegetőzött is, bocsássak meg neki, ő nem tehet róla, neki a parancsot teljesítenie kell. Útközben az egyik direktóriumi tag, Borsody Lajos is mentegetőzött, hogy ő az én letartóztatásomról nem tud semmit. A vörös parancsnokságon Weiszfried Miksa parancsnoktól kérdem, miért tartóztattak le? A felelet: mert rajta van a listán! Jó – mondom én erre. Ma délután két pár vár az esketésre. Mind a kettő vörös katona. Ha engem a vallásszabadság kihirdetése dacára elhurcolnak, s ezek most botrányt csapnak, maguk fogják meginni a levét. Erre megijedt és az esketések elvégzésére egy órára haza eresztett, de egy óra múlva jelentkeztem újból a parancsnokságon. Elvégeztem az esketést és öt órára visszamentem. Innen egy vörös katona Kispestre kísért a forradalmi törvényszék elé!

Azalatt – míg én ide- s oda jártam –, a híveim fellármázták az egész községet, s dicséretükre legyen szabad felhoznom, a helybeli vörös katonák is melléjük álltak, s elhatározták, hogy ha kell, fegyverrel is kiszabadítanak. Ennek a híre természetesen azonnal eljutott a forradalmi törvényszéki bírák fülébe. Most nem tudták, mit csináljanak velem.

Rövid tanácskozás után szabadlára helyeztek. Nem akartam hazajönni írásbeli igazolvány nélkül. Enélkül minden órában járhattam volna kálváriámat a szuronyok között. Kiállították hát számomra az igazolványt, melyet emlékül beragasztok ide az évkönyvbe. Ez megérdemli, nem sok évkönyv mutathat fel hozzá hasonlót.

Igazolvány szabadlára helyezésről

Mire hazajöttem, a hűgomat a padlón fekvve szívgyörcsökben találták. Nem tudtam megvigasztalni. Az ijedtség nyomán most már egész életére szívbjajos lett! Este nyolc órára értem haza. Ekkor küldöttem szét az embereket és szaladgáltam magam is a hírrel, hogy itthon vagyok, ne csináljanak zendülést, mert ha még egyszer elvisznek, biztosan a fal mellé állítanak azonnal. Bizony alig lehetett őket lecsillapítani! Emlékezetes húsvétom lesz nekem is egész életemre.

Május 1. Már több mint egy hónapja megfeszített erővel készültek Budapesten és a vidéken a vörös május megünneplésére. Hogy mi mindent csináltak Budapesten, azt az egykori fényképfelvételekből, a képeslapokból mindenki láthatja. Tényleg vörös volt az egész Budapest, tetőtől-talpig. Az éjszaka aztán jött egy nagy zápor, és erre a sok hitvány vörös kelme, szövet minden színét eresztette, és vörös lett tőle Budapestnek még a köveze is. Nálunk, Pestszentlőrincen kidoboltatták, hogy mindenkinek kalácsot, süteményt kell szállítania az ünnepségre. Az adag is meg volt határozva – de persze a kiszabott fejadagon felül azért nem adtak semmit. Beszállítottam én is a rám kiszabott porciót. Visszaélés nem volt, csak az a kis szépséghiba történt, hogy a gyermekek számára süített kalácsok javát nem a gyerekek ették meg. Az ünnepi felvonuláson a résztvevők java részének arcán meglátszott a kényszer.

Május 14. Beszüntetik az összes lapokat és csak kettő marad: a Népszava és a Vörös Újság. Az előbbi reggeli, az utóbbi délutáni volt. Mindkettő hivatalos, s mindenkinek vagy az egyikre, vagy a másikra elő kellett fizetnie. Ezekben közölték aztán a néptörvényeket és a rendeleteket. Ezekben nem volt hiány, mert mindegyik népbiztosnak az volt az ambíciója, hogy minél több ilyen szörnyszülöttet hozzon a világra. Később már senki sem ismerte ki magát a törvények tömkelegében.

Május 19. Elrendelik újból teljes szigorral a ruha rekvirálását. Ez alkalommal elvittek tőlünk 4 db nadrágot, 2 db mellényt, 3 db kabátot, 2 db felső kabátot, 7 inget, 7 alsónadrágot, 2 lepedőt, 6 pár cipőt, 4 pár harisnyát, 2 pár kézelőt, 9 db nyakkendőt, 8 db zsebkendőt és 2 db kalapot. Mikor megmutattam nekik a Landler Jenő népbiztos aláírásával ellátott mentesítést a rekvirálás alól (ezt atyám szerezte, mint nyugdíjas MÁV vasutas), azt felelték; a vörös hadsereg ügye előbbre való, mint a burzsujoké. Rendben van, csak azt nem tudtam sehogy sem megérteni, miért viszik el a hadsereg részére az öcsém nyakkendőit és kemény kalapjait is.

Június 5. Fáber Oszkár vallásügyi népbiztostól sürgöny jön a címemre. Ismervén „kiváló” képességeit (nem tudom, ki volt a jóakaróm, aki így beajánlott), felszólítom, hogy vállalja el a vidéki agitációt. Fizetés évi 36 000 korona, elsőrendű teljes ellátás és 50 koronaapidíj. Megköszöntem a kecsgetető ajánlatot és azt feleltem, hogy a híveim között maradok és nem lépek ki az egyházi rendből, történjen velem bármi.

Június 14. Még áprilisban kiadták a szigorú rendeletet, hogy este 11 óra után senki sem tartózkodhat az utcán. Nem nagyon érezhették magukat biztonságban. Nem sokat törődtem a renanggal, és örültem, ha nem kellett az utcán járkálnom. Megtörtént azonban, hogy éjfél után sürgősen beteghez hívtak. A cirkáló vörös őrség feltartóztatott, s csak annak köszönhetem, hogy be nem kísértek, mert az őrség vezetője egyik hívem volt. Másnap elmentem a vörös parancsnokságra és kimaradási engedélyt kértem. Ezt meg is kaptam.

Június 16. A június hó nagyon izgalmas volt a kommunisták számára. A levegőben volt az ellenforradalom réme. A népbiztosok nagyon idegesek lettek, főképp, miután a harcterről nem jöttek valami biztató hírek. Elrendelték, hogy mindenki kivétel nélkül köteles a vörös hadsereg kötelékébe lépni, ellenkező esetben megvonják tőle az élelmiszer jegyeket. Nagyon sokan megszöktek a rendelet elől. A református lelkésszel együtt felmentésért folyamodtam. A direktórium fel is vett bennünket a mentesek névjegyzékébe, s erről igazolványt állított ki számunkra, hogy az utcán le ne tartóztassanak. Ez az igazolvány egy hónapig volt érvényes. Vártuk, vártuk a folyamodvány elintézését, de hiába. Mire kiadták volna, már a munkások is megtagadták a vörös hadseregbe való belépésüket, s a vörös uralom alatt recsegett-ropogott a fundamentum.

Június 24. A kutam elromlott, s a szerelő bent volt a kút fenekén. Jó mély, éppen 28 méter. Egyszerre csak ágyúörgés hallatszik: egy-kettő, három, s megrázza a levegőt. Felütjük a fejünket, mi történt? A szerelő ész nélkül kúszik fel a kút fenékről és itt hagy mindent, rohan vissza a gyárba. Szigorú parancsuk volt, hogyha ágyúörgést hallanak, valamennyi munkásnak azonnal jelentkeznie kell a gyári ezredénél. Hát mi történt? Kitért az ellenforradalom, de sajna, nem volt előkészítve, hamarosan leverték és a résztvevőket halálra ítélték. Szegény fiatal ludovikások, kik oly hősiiesen védték magukat, nem sokat remélhettek már az élettől. Úgy volt, hogy Budapest főterein lesznek az akasztások. Az utolsó pillanatban azonban közbelépett Romanelli olasz alezredes, s kijelentette, hogy ha egyetlen egy embert is ki mernek végezni az ellenforradalom miatt, az összes népbiztos a személyével felel érte. Nyilvánosan nem is végeztek ki senkit, de hogy titokban mennyit, azt bizonyítják a bukásuk után az egyes pincékben talált hekatombák, s erről sokat tudna mesélni az öreg Duna.

Július 2. Megjelent a likvidáló bizottság, hogy a kommunizálást végrehajtsa. Mindent elkészítettem a számukra. Előzőleg azonban volt időm, hogy annyi mindenféle kiadást állítsak be a naplókba, hogy készpénzben csak egy pár koronát találtak. A „kleine Fische gute Fische” elvet azonban a kommunisták nem vallották, és ezt a pár koronát nem bántották.

Rendelet volt arról, hogy a templomot nem lehet elkommunizálni. Igen ám, de nálunk a templom össze van építve a plébánia lakkal. Megakadtak, mit csináljanak most? A likvidálók egyike jóakarattal viseltetett az Egyház iránt, s azt mondja; itt mindaddig nem tehetünk semmit, míg a mérnök ketté nem osztja a területet, hogy aztán telekkönyvileg is az államra írassuk a plébániát. Majd ha a mérnök elvégzi e dolgát, akkor egyszerre fogjuk a többit (termet, harangozó lak, stb.) kommunizálni. Ebbe aztán a többiek is belementek. E határozat részünkre egy hónapi újabb életet biztosított. Egy hónap múltán pedig a kommunisták már nem voltak hatalmon.

Augusztus 1. Július közepén már nagyon rossz hírek jöttek a harcterről. A vörös katonák egymás után szökdöstek hazafelé, s a románok veszedelmesen közeledtek Budapesthez. Július 29-én távirat jön Böhm elvtárstól, hogy a front tovább nem tartható. Nosza, lett erre nagy mozgolódás a népbiztosok között. Az örökké gőz alatt tartott vonatokat megrakták az elrablott értékekkel; beültették feleségeiket, gyermekeiket és várták az utolsó pillanatot. Augusztus 1-jén Kun Béla az ötszáz munkás-

tanács ülésén bejelenti, hogy lemondanak, és egy időre félrevonulnak. A hatalmat átadják a szociáldemokrata pártnak. A szociáldemokraták a hatalmat átvették és Peidl elnöklete alatt kormányt alakítottak. A Peidl kormány első intézkedése pedig az volt, hogy útlevelet adott az összes népbiztosnak és ezek a készen álló vonaton vígan repültek a megszámlálhatatlan milliókkal egyetemben Ausztriába, hol internálták őket. A négy és fél hónapos vörös uralom megdőlt, és ezzel Magyarország ezeréves történetének leggyászosabb korszaka lezáródott, remélhetőleg – örökre.

Augusztus 3. Az újdonsült szociáldemokrata kormány első dolga volt a népbiztosságok eltörlése és a régi minisztériumok visszaállítása címmel és ranggal. Az elkommunizált házakat, földeket visszaadták, és több lehetetlen néptörvényt hatályon kívül helyeztek. Éltrevalóságukat azonban nem bizonyíthatták be, mert augusztus 4-én Fridrich István vezetése mellett egy kisdud csapat lemondásra kényszerítette a Peidl kormányt és a hatalmat a fehérek kezébe tette le

Mielőtt tovább rónám a sorokat és végleg elbúcsúznék a vörös uralomtól, egy-két megjegyezni valót hozzáfűznék.

A drágaság és a stóla

Amikor az uralkodó drágaságról írok, előre számolok azzal, hogy nem találok hitelre, de aki nem hisz nekem, vegye azt a fáradságot és olvassa el az egykori napilapokat, s látni fogja, hogy az árak, amelyeket egy-két cikknél felsorolok, nem hogy túlzottak, hanem inkább mérsékeltek voltak: így pl. 1 kg kenyérliszt 18 korona; nullás liszt 24-40 korona; 1 kg zsír 200-250 korona; 1 kg hús 100-120-150 korona aszerint, hogy birka, marha vagy disznóhús. Egy db egynapos géppel költött kiscsirke 25 korona; 1 pár cipő 800-1000 korona; 1 kalap 600-800 korona, egy öltözet ruha 4000-8000 korona; egy reverenda 2000-2500 korona; 1 métermázsa fa pedig 150-160 korona. Más fűtőanyag nincs is. Petróleum, cukor sehol. Szacharint szopogatunk. E drágasággal szemben pedig az én havi fizetésem (1919. szeptemberben emelték) kerek 500 korona! És a stóla. Mi jön be a stólából? 300-350 korona havonta. Tessék most ebből megélni! Csak a kereskedő öcsémnek tartozom már eddig 11 500 koronával. Tartozom a többieknek is. Hová fogok jutni, nem tudom. Az árak emelkedésével kérem én is az engedélyt, hogy a stólát emelhessem, hiszen a békebeli stóla eddig csak 100 perccel lett emelve, míg egyes cikkek több ezerszeresükre emelkedtek. 1919. július 24-én 2764 sz. alatt kelt rendelettel megengedik a stóla 25%-os emelését. Evvel ugyan nem sokat segítettek a helyzetemen. Várjuk a reményteljes jövőndőt! De meddig várjuk? Ha soká késik, úgy elmerülünk az adósságban, hogy soha többé ki nem jövünk belőle.

Az egyházmegyei központ és a diktatúra

A proletárdiktatúra a papok között csak a plébánost ismerte el, mint olyant, kit a hívek, ha akarnak, hát eltarthatnak – a többieket mind megfosztotta a kenyertől. A püspökségek, káptalanok földjeit kommunizálták, az alapokat elvitték. Miből tartásák fenn magukat? Dr. Giesswein Sándor prelátus, győri apát kanonok szomorú

humorral mondja nekem búcsúzás közben: a káplánt, pláne, ha fiatal, szívesen eltartják; a plébános is csak megél valahogy, ha szeretik; a püspök meg majd kiveti az egyházmegyére a fenntartására szükséges összeget; de mi – kanonokok mehetünk az utcasarokra – koldulni. Frappáns, de reális rajza a helyzetnek. Július hóban fenn voltam Vácott, ahol szóba hozták, hogy az egyházmegyei központ és a káptalan fenntartására évente kb. 300000 koronára van szükség, s ezt a hívek adományaiból akarják összehozni. Nehéz lesz – mondtam – ismerve népünk szalmaláng lelkeseződését, s nem tudom, vajon biztos alap lesz-e ez az önkéntes adakozás. A legjobb megoldás volna, ha mindenki plébános is lehetne. Így talán-talán lehetne még remény a megélhetésre. Hála a jó Istennek, hogy a diktatúra összeomlása véget vetett e sötét és reménytelen helyzetnek.

A hitélet

A proletárdiktatúra, mikor egyházellenes törvényeit meghozta, amikor a papok fenntartását önkéntes adakozásokra szorította, azt hitte, hogy egyszer vége lesz minden vallásnak, minden hitnek, minden egyháznak, s a papok elmehetnek koldulni. Fogcsikorgatva kellett tapasztalniuk, hogy mindennek az ellenkezője történt. A templomok zsúfolva voltak, s olyanok, akiket azelőtt sohase láttunk a templomban, most tüntetőleg megjelentek. A hitoktatáshoz majd minden szülő ragaszkodott és szívesen díjazta is. A vöröskatonák gyalog egyenruhában – hogy mindenki lássa – jöttek az esketéshez. Az adakozás szépen folyt és több jött be egy esztendőben az adományokból, mint máskor az adókból. Ennek a fellendülésnek javarészt azok az atrocitások voltak az okai, amelyekkel a vörösök az egyházzal szemben viseltettek. Ha lehetett, megzavarták az istentiszteleteket – Budapesten az úrnapi körmenetet két helyen is. Itt azonban megadták az árát, mert az egyik főcinkost a nép ott a helyszínen meghurcolta. Ekkor mondta egy villamos kalauz a zsúfolt kocsiában: „sokra tartottam a vallásomat, de most esküszöm, hogy hű leszek hozzá”. A pártnapjaikon egyebet sem csináltak, mint a vallást, a papokat gyalázták. Ez aztán csömört keltett még a vadabbakban is. Hát ebből áll a kommunizmus? A fegyver visszafelé sült el, s csírája lett a kereszténység újjáébredésének.

A fehér pénz

A proletárdiktatúra a dolgozók fizetését három kategóriába osztotta – havi 3000, 2400 és 2000 korona. Ezt fedezni is kellett. De mivel adók nem folytak be, jött a bankprés. Működött éjjel-nappal. Soha annyi pénz nem forgott az emberek között, mint ez idő alatt. Ez a pénzbőség aztán a drágulás okozója lett. Mikor a fehérpénzt a parasztek nem akarták elfogadni, akkor a pénzügyi népbiztos 1 és 2 koronásokat nyomtatott milliárd számra. Hamisította az Osztrák-Magyar bank bankjegyeit! Természetes, hogy a külföld nem fogadta el e pénznemet, s a parasztek is csak kék pénzért adtak mindent. Ennek pedig mi ittuk meg a levét, mi, akik csak fehér pénzt láttunk és kaptunk, s később, mikor kivonták a forgalomból és devalválták, mi vesztettük a legtöbbit.

A vörös hadsereg

Eleinte exkluzív volt csak proletár lehetett a tagja. Amikor azonban észrevették, hogy így sem fegyelem, sem megbízhatóság nincsen – kényszerítették a régi tiszteteket, kiket előbb kidobtak, hogy álljanak be a vörös hadseregbe, főbb pozícióba azonban nem engedték őket. Hadsereg parancsnokok a vas-munkásokból kerültek ki, kik aztán jobban feszítettek, mint a régi generálisok. Csak a vezérkari főnök volt régi tiszt és a környezete, mert ehhez nem értettek. Ő pedig úgy vitte a dolgát, hogy a vörös sereg mielőbb felmorzsoltsassék. Árulók is voltak szép számmal. Magam beszéltem egy politikai megbízottal, ki minden katonai titkot azonnal közölt a szegedi fehér hadsereggel. A munkások is megunták a folytonos kudarcot, mely sok ezer ember életébe került a „szakértő” elvtársak vezetése miatt. Pedig pompásan fel voltak szerelve és nagyszerűen ellátva. A bomlás csíráját azonban kezdettől fogva magában hordozta. Arról pedig, hogy meg ne erősödjének, gondoskodtak a vérig sértett, bekényszerített, régi aktív tisztetek.

Az elvtársak a hivatalban

Bürokratikus hivatalt szidtak mindig, pedig az övék túlon túl az volt. Soha annyi utánjárás, annyi szaladgálás nem volt a hivatalokban, mint alattuk. Pöffeszkedő, goromba volt mindegyik, s ez is egyik oka volt, hogy maguk a proletárok is hamar megutálták őket. A bizalmi rendszer dühöngött mindenfelé. Bizalmi a házban, az utcán, a hivatalokban, sőt (nem viccet írok) még az elemi iskolában is. Ezek szabták aztán meg az élet rendjét. Egy példát csak. Ha egy vasedényt akartam szerezni, be kellett a házbi-zalminak jelenteni. Ez eljött és megnézte, igazán szükségem van-e rá? (Tehát mindig az ő kegyétől függött minden). Ha jó viszonyban voltam vele, nagy kegyesen megadta írásban az engedélyt. Ezt kellett vinni az utcabizalmihoz. Ez gyűjtötte rakásra a szükséges bevásárolnivalókat, illetve az utalványokat, amikor neki tetszett, áttette a helyi direktóriumhoz⁵⁵. Ez helyben hagyta vagy elutasította. Ha helyben hagyta, elment a háztartási szükségletek központjához. Ez aláírta és áttette a vas és fém kiutaló központba. Itt aztán véglegesen döntöttek felette. Ha engedélyezték, kiadták a vásárlási jegyet. Ez aztán ugyanezen az úton visszajött hozzám, ha eddig dühömben meg nem ütött a guta. Megállok egyszer a közoktatásügyi egyik népbiztos asztalánál. Beszéd közben – pipa lógott a szájában – olyant sercent el mellettem, hogy csak úgy csattant. – De elvtárs, vigyázzon, én nem vagyok köpőcsésze! Erre egy másikat eresztett el ugyancsak mellettem, és ez volt a felelete. Ilyen volt a hivatalnokok legtöbbje.

A vörös uralom két mártírja

A vörösök az ellenforradalmi mozgalmak értelmi szerzőjét mindenütt, de elsősorban a papok között keresték. Júniusban, mikor végigszáguldozott a hír az egész országban, hogy megbukott a diktatúra és jönnek a fehérek, sok templomban maguk a helyi di-

55 Igazgatóság

rektóriumok tüzettki ki a fehér lobogót. Hallomás útján így történt ez Jászkarajenőn is. A hír azonban hiób hírnek⁵⁶ bizonyult, és Szamuely Tibor – a forradalom e vérebe –, nérói kegyetlenséggel törte le mindenütt az ellenforradalmi mozgalmakat. Jászkarajenőn – mikor a várt fehérek helyett a vörösök vonultak be, a fehér lobogó még ott lengett a templom tornyán. Az első útjuk természetesen a plébániára vezetett, ahol rögtön minden ítélet nélkül végezni akartak a plébánossal. A káplán, mikor látta, hogy fegyvert fognak a plébánosra, elébe ugrott és így történt, hogy mindketőt, a plébánost, Kósa Józsefet és káplánját, Hornyik Károlyt egyszerre lőtték agyon a vörösök. Istenem, talán szerencsésebbek is, mint mi, akik életben maradtunk, kiknek át kellett szenvednünk a román megszállás borzalmait és sírva néznünk édes hazánk feldarabolását és hárommillió testvérünk pusztulását.

Román megszállás alatt

Augusztus 3. Délután nagy riadalom a községben. Szalad mindenki az Üllői útra – jönnek a románok! Megyek magam is, hadd lássam, mily büszkén vonulnak be „Traján utódai” Budapestre, mely oly könnyűszerrel, vér nélkül jutott a kezükbe. És jöttek. Elöl a huszárok, majd utánuk a tüzérek. Jöttek, mint a sáskák és énekeltek torkuk szakadtából. Az eleje már valahol a Hungária útnál lehetett, mikor hirtelen megáll az egész sereg. A hívek jönnek hátrafelé. Mozgolódás támad. Parancsok halatszanak, s valamennyien készenlétbe helyezkednek. Egyszerre csak megdördülnek az ágyúk. Egy-kettő, talán egész százig, mi ez? A Gyömrői úton egy kis csapat vörös katona megtámadta őket, s most bombázzák e miatt egész Kőbányát (Budapest X. kerületét.). Egy óráig tartott a harc, azután nyomulnak tovább, de már nem olyan hetykén és büszkén.

Jönnek a gyalogosok. 25 kocsiban csak tábornok és aranygalléros főtiszt. Maga a gyalogság vagy 1000 jól megrakott kocsin. Csupa vidéki paraszt kocsik. Egynemelyik tősgyökeres magyar kiejtéssel kiált le a kocsiból: adj Isten, mi újság?! Vajon hová való? Renegát, vagy bukovinai csángó testvér? A menetet a trén zárta be egyik kocsin a fekete szakállú pópával.

Alighogy betették a lábukat a románok, rögtön a vörös katonák után szimatoltak, s ha valamelyiket az utcán katonai uniformisban találták, azt azonnal véresre korbácsolták. Bolsevik! Bolsevik! Kiáltozták. S ha valakit, mint bolsevikot följelentettek, hát bizony azt az első három nap alatt statáriálisan agyonlőtték. A mi határunkban 11-et lőttek agyon és csak kettőt engedtek a temetőbe – katonai felügyelet mellett – eltemetni. A többit ott a helyszínen földelték el.

Augusztus 4. Újabb gyalogság jön. Vége-hossza sincsen a soroknak! Talán az egész Románia bemasíroz. A felvonulás alatt az utakat elzárták, és egy napon se Budapestre nem mehetett senki – se onnan kifelé, hacsak nem nagy kerülővel Erzsébetfalva határában. Minden házba beállít egy tiszt 25-30 acélsisakos katonával. Fegyver és ruha után kutatnak, de ha már megnyeri a tetszésüket valami, azt is elviszik szó nélkül. A kertekben a gyümölcsöt mind, még az éretlent is leszedték és megették.

56 Vészvár

Csoda, hogy kolerát nem kapott valamennyi. Hogy pedig ezt őszinte szívvel kívánták nekik, azt bizonyítanom nem kell!

Augusztus 6. József főherceg kiáltvánnyal fordult a nemzethez, s felhív mindenkit, hogy komoly időkben senki se ragadtassa magát szertelenségre, hanem mindenki, egyesült erővel fogjon össze a haza megmentésére. Augusztus 8-án Fridrich István kezdeményezésére József főherceget kormányzónak kiáltják ki, s ő ezt a felelősségteljes állást vállalta is, és rögtön kinevezi a minisztériumot Fridrich Istvánnal az élen. Sajnos nem sokáig volt kormányzó, mert az Antant misszió bejelentette tiltakozását, mire – József főherceg – nem akarva nehezebb körülmények közé juttatni az országot, lemondott és félreállt.

Fridrich István a kabinetjét koalíciós alapon szervezte, s a munkásoknak is juttatott benne helyet. A kormány vezérlő csillaga a keresztény és nemzeti irány. Nagy munkakedvvel fognak az alkotáshoz. Hatályon kívül helyezik a proletárdiktatúra törvényeit, s a bolsevista vezéreket, meg hűséges csatlósait, a hírhedt Lenin fiúkat rendes törvény elé állítják. A legtöbben azonban kisiklottak a kezeik közül, s Ausztriába menekültek milliókkal kezükben. A bolsevisták elleni tárgyalás hónapokig tart – s az ítélet a főbb cinkosoknak kötél általi halálra szól. Turnusonként akasztják fel őket a Margit körúti fogház udvarán. Egy jeggyel kínáltak, de nem mentem el. Helyettem az öcsém nézte végig a kivégzéseket. Orvos, hát érdekelhette.

Augusztus 14. Újabb szigorú házkutatás. Nálam is. A tiszt már el akart menni, mikor egy közkatonna durván mindkettőnket félrelök és végigjárja az összes szobákat. Magam tárom ki a szekrényeket, hogy össze ne turkáljon bennük. Nem is ragadt a körméhez semmi.

Augusztus 15. A bolsevisták által kibocsátott fehér pénzt devalválják. A 200 koronát 40-re, a 25 koronát 5-re. Mivel a diktatúra alatt utaztak rám, s nálam váltották fel a fehér pénzt, természetes, hogy a devalválást nem kis kárral úsztam meg.

Augusztus 18. Véletlenül meglőttek egy román katonát. Remegtünk, mi lesz ezért a büntetés? Kihirdették, hogy másnap reggel 5 órától kezdve senki sem hagyhatja el a lakását. Akit az utcán találnak, szó nélkül lelövik. Az ablakból láttuk, hogy erős őrzérek cirkáltak mindenfelé. A zárlat azonban csak délig tartott a 24 óra helyett, mert ekkorra kiderítették, hogy az illető román katona lopni akart, s a román őrség lőtte meg. Ha ekkor beteghez hívtak volna, nem mehettem volna el az életem kockáztatása nélkül. Másnap kértem a román tolmácsot, szerezzen számomra egy kimaradási engedélyt. Ezt meg is kaptam. Szól pedig így: „Legitimatie. Drul Dr. Wimmerth Béla fund Prest Katolic are voe a circulo in vatul Sfl. Lorencs pentrii a sluji 1919. 19/ VIII. Commandant Psetu Crt (olvashatatlan aláírás, mellékelem a többi közé. W.B.).

A románok minden községet megszálltak, persze legjobban Budapestet és környékét. A Dunántúlra nem merészkedtek, mert ott állott a fehér hadsereg Horthy vezérlete alatt. Itt nálunk egy elit ezred volt elszállásolva; a román trónörökös vadász ezrede. Soha ennyi festett katona arcot nem láttam. A tisztek kivétel nélkül mindnyájan mázolták magukat. Érdekesek akartak lenni. Hát hiszen érdekesek is voltak, mert kivéve azokat, kik párizsi intézetből kerültek ki, talán még írni sem tudtak. Mindegyiknek volt egy zsidó írődeákja. Nem is volt tekintélyük. A bakákat csak korbáccsal tudták így-amúgy fegyelmezni.

Éjjel-nappal lumpoltak. Budapestről hozattak ki dámákat, s folyt a dáridó cigányzene mellett. Az árát persze mi fizettük meg. Ki volt vetve minden napra a rekvirálendő kvantum⁵⁷: ennyi darab csirke, kacsa, liba, néha malac is, no meg tojás számolatlanul. Ez ment valahogy egy-két hétig; szó nélkül leadtuk a fejkvótát. Egy nap azonban nagy dáridó készült a kiránduló budapestiek tiszteletére. Kihirdették, hogy be kell szolgáltatni 1200 csirkét, 800 kacsát, 400 libát, s tömérdek tojást. Ezt a bíró nem vállalta. Fenyegették, hogy megbotozzák. Úgysem vállalta. Akkor rekvirálnak nélküle. El is kezdték. Közben valaki beszalad Budapestre a román főparancsnokságra, s azzal fenyegetőzik, hogy az Antant misszióhoz fordul, ha a rekvirálást vissza nem vonják, mert már így sem igen maradt a községben apró baromfi. A román tábornok be is szüntette a rekvirálást, sőt elrendelte, hogy amit összeszedtek, azonnal adják vissza. Igen ám, ha tudták volna, kitől, mit vittek el. Megtörtént aztán, hogy akitől elvittek 2 db csirkét, kapott helyette 2 libát.

A cserét persze hogy nem fellebbezte meg, legfeljebb az átkát vágta zsebre annak, akinek rovására történt a kis tévedés. A rekvirálásra mindig kész állomásparancsnokot pedig elcsapták. Többé azután nem is volt rekvirálás, csak még több lopás.

Augusztus 31. A románok semmiféle csoportosulást nem engedtek meg, annál kevésbé gyűlések tartását. Pedig ezekre égető szükség volt, hogy a keresztény nemzeti irányzatot felszínen tarthassuk. Hosszas utánjárásra és nagy protekcióra végre megkaptuk az engedélyt, hogy a Baumeister féle vendéglő udvarán két óráig tartó népgyűlést tarthassunk. Ez volt az első keresztény szocialista népgyűlés, melyen megjelent Oláh Dániel is, az egyszerű vasmunkásból lett iparügyi miniszter. Nagy készenlét vette körül a vendéglőt, s a tolmács, egy magyarul jól beszélő főhadnagy volt az ellenőrző közeg. A gyűlés rendben folyt le. A hangulat erősen zsidóellenes volt, s érdekes, hogy mikor a zsidókról beszéltek a szónokok, s a magyarul tudó román katonák a többieknek lefordították, ezek helyeselték leginkább. A román engedélyt a gyűjteményemhez mellékelem.

A Fridrich kormány sehogy sem tetszett az Antantnak, s különösen nem a románoknak, kiket rövid időn belül a zsidók annyira lepénzeltek, hogy azután egészen a markukban tartották őket. Egyszerre vége lett a bolsevista üldözéseknek, s jaj volt a zsidót még csak szidni is. Mindnyájan a román védelem napjában sütkéreztek. A megszállás eredetileg csak hetekre szólt, míg a rend megszilárdul, s a fehér hadsereg bevonulhat Budapestre. Ez készen is állt bármely pillanatban; igen ám, de a zsidók nem kértek belőle. S így a románok kivonulása napról-napra húzódott. Minden hét mennyi milliójába került a zsidóknak, azt csak ők tudták megmondani, de hogy ugyanakkor mennyi milliárd érték pusztult el a keresztény Magyarországon, azt meg mi voltunk kénytelenek sírva szemlélni.

Koalíciós kabinetet kell alakítani a szocialistákkal, demokratákkal és liberálisokkal – ez volt az Antant parancsa, mert máskülönben szóba sem állnak velünk. Fridrich eleget tett a kényszernek és megalakította az új kormányt. Ez sem tetszett. Neki is mennie kell. Vagy végleg, vagy legalább a miniszterelnöki székbe. Örök dicsősége lesz, hogy le tudta magát győzni, s édes hazánk érdekében engedett. Leköszönt az elnökségről,

57 Erőszakkal begyűjtendő mennyiség.

de a hadügyminiszteri tárcát nem engedte ki a kezéből. Tudta, hogy ezen fordul meg az ország sorsa! Elnök lett Huszár Károly, régi politikus, ízig-vérig keresztény, kinek azután a kormányát az Antant is elismerte és meghívta a békekonferenciára.

A Huszár kabinet első dolga volt, hogy szorgalmazza a románok kivonulását. Nehezen ment, mert már igen megszokták az itteni jólétet, és a zsidók sem akarták engedni őket. Féltették a bőruket! Csak akkor szánták rá magukat, mikor az Antant szigorú parancsa kényszerítette őket, mert ha nem mennek, nem tekintik őket többé szövetségesnek. Azt azonban kierőszakolták, hogy Horthynak ünnepélyesen meg kellett ígérnie, hogy bevonulásakor nem lesz pogrom.

November 10-én kezdték a kivonulást. A közeli községekből itt gyülekeztek, s azután egyszerre indultak. Minden kocsni rogyásig megrakva a rablott holmikkal. Volt azon mindenféle. A konyhaeszköztől a kalapskatulyáig; a disznótól a legfinomabb bútorig – szóval mindent elvittek, ami csak mozdítható volt. Minden kocsni után 3-4 ló, vagy 1-2 tehén baktatott. Sok helyen csak a pusztai falakat hagyták hátra. De féltették is az irhájukat. Kihirdették, hogy ha valaki csak újjal is meri érinteni (így!) valamelyik román katonát, halállal lakol; ha pedig valamelyiket közülük megsebesítik, vagy megölik, az egész községet ágyútűzzel fogják lerombolni. Azért mégis azt hiszem, sok román, különösen a falvakban, nem vitte el szárazon, ha ugyan ott nem hagyta a fogát. Megérdemelték, mert hiénák voltak. Négy hónapig voltak itt az urak, de elég volt! – egész emberöltőre. Mikor végre kivonultak, fellélegeztünk: hála a jó Istennek, végre magunk vagyunk!

A román megszállás áldozata

Szentesen a román bevonulás alkalmából a plébánián felváltva virrasztott a plébános és két káplánja, hogy a rablást megakadályozza. Czinczák János káplán volt a soros. Reggel 5 órakor belép egy román katona és abban a pillanatban megszólal az ébresztőóra csengettyűje. A román azt hitte, hogy valami titkos telefon jelzés, szó nélkül lelőtte a káplánt. Persze még aznap megtudták a valót a román tisztek is; sajnálatukat fejezték ki, és díszszázadot vezényeltek ki a temetésére. Sajnos evvel ugyan fel nem támasztották a fiatal, szorgalmas, tehetséges Czinczák Jánost. Három paptársunk esett így áldozatul a vörös uralom és a román megszállásnak.

Egyveleg a román megszállás életéből

A románoknak nagyon tág volt a lelkiismeretük. Szó nélkül elvittek mindent. Ló, kocsni, ha megtetszett, már az övék is volt. A Szemere tanyán egy könnyű fogat megnyerte az egyik őrnagy tetszését. A két idősebb ló helyett befogatta az intező két fiatal csikóját, azután barátságos mosollyal hozzáfordult: ugye, nekem adod? Felül, egyet csördít és elhajtattott.

De nem mindig voltak ilyen fősvények. Sokszor fizettek is. Ha ökröket hajtottak el, vagy hízóra volt szükségük, hát – igaz, hogy ők szabták meg az árát nevetséges összegben –, de azután meg is fizették. Megfizették devalvált fehér pénzben. Egy hízó árát 250 koronában állapították meg. Fizettek érte két darab 200 koronással,

s az illetőnek – hiába mondta, hogy vigyék el ingyen – még vissza is kellett adnia 150 koronát, persze jó kék pénzben. Aztán még csodálkoztak, hogy a tulajdonos nem dicsérte a – gavallériájukat.

Az igazságnak megfelelően be kell vallani azt is, hogy nem mindnyájan voltak ilyenek. Egy rokonszenves román orvos volt nálam viziten, s azután is eljött egy-párszor. Különösen akkor, ha megtudta, hogy drasztikusabb rendszabályok lesznek; eljött, hogy megvédjen. Neki köszönhetem, hogy nálam nem rekviráltak oly szeretlen módon, s nem zaklattak folyton-folyvást fegyver keresésével. Művelt ember volt, Párizsban végzett. Neki már meg mertem mondani, hogy az olaj és a víz nem egyesülhetnek soha; s Magyarország meg Romániából sohasem lesz még perszonálunió sem. Megértett. Ő maga mondta: restelli az itteni garázdálkodásokat, melyek a románok iránti gyűlöletet csak növelik a magyar népben. Örülni fogok, ha már nem kell nézmem e sok szenvedést, amit önöknek okoznak, de viszont félek attól, mi lesz itt, ha majd minket felváltanak. El is ment azután nemsokára és nem kellett pirulnia az újonnan jöttek miatt!

Az orvos előtt mertem politizálni, de a többi előtt nem. A népgyűlés tolmácsa egy főhadnagy felkeresett, s kért, hogy vezessem el a népgyűlés helyére. Útközben nagy hévvel magyarázta, hogy mi csak úgy lehetünk boldogok, ha Romániával reálunióba lépünk. Csupa paradicsomi boldogság lesz az életünk. Főhadnagy úr – mondtam –, én sohasem politizáltam (hogy románul nem, az igaz is volt) engedje meg, hogy most se politizáljak. De ha ki akarja fejteni a ránk oly kecsesítő unió előnyeit, tessék szóvá tenni a gyűlésen, bizonyára megtapsolják érte. Sajnos nem részesültem e szerencsében. Az én főhadnagynom jobbnak látta – ha hallgat kedvenc tervéről.

A románok rendkívül bátraknak mutatták magukat ott, hol tízen is voltak egy ellen. De néha még így is pórul jártak. Három amerikai katona pusztá kézzel bokszolással – szétvert vagy 25 román katonát, pedig állig fel voltak fegyverezve. Nálunk éjszakánként az őrség egyebet sem csinált, mint lövöldözött. Így bátorította magát. Volt egypár gyalogsági puskájuk, mely golyószóró módjára volt felszerelve. Ezzel aztán egész sortüzeket adtak le, ha valami ment, vagy mozgást hallottak közelükben.

Meglátogatta híres hadseregét a román trónörökös is. Úgy volt, hogy kijön ide is. Fel kell lobogózni a hadi szállást. A román zászló mellett ott legyen a magyar is. Beállít ide két román és egy magyar katona, adjak nekik zászlót. Nem adhatok, mert nekem is csak egy van; egy hosszú, amit úgy sem használhatnak. Szét akarta tépni. Alig bírtam lerázni a nyakamról.

Egy ízben a román pápa küldött ide gyertyákért és a gyertyatartókért. Ritka jószág volt akkor már a gyertya, s féltem is, hogy semmit sem kapok vissza. Megértette a töprengésemet a román, s becsületszavára fogadta, hogy visszahozza. Becsületszó egy románnál! Ismeretlen valami. Csak akkor adtam oda, mikor a magyar katona is megígérte, hogy visszahozzák. Vissza is hozták.

Lakik itt nálunk egy tanfelügyelő, Adamovich Pál a neve. Szép hosszú szakálla van. Egy este hozzá is bemennek a románok rekvirálni. A leány bekiált hozzá a szobába: papa-papa! Jőjj ki! S a papa kijött. Mikor a románok meglátták hosszú szakállát, s a papát „pópának” értették; hja popa-popa –, mondták, és elmentek. Azóta rajta maradt a pápa neve.

Nem igen barátságos volt a hangulat az intelligencia és a román tisztek között. Anál nagyobb volt a csodálkozásom, mikor egy előkelő temetésen a gyászolók sorában ott láttak egy román kapitányt, ki a halott egyik leányát fogta karon – a menyasszonya volt. Igaz, hogy a halott nem magyar, hanem német volt.

A kivonuláskor éppen temettem. Dagasztottuk a sarat az Üllői úton. Előttünk ment egy kocsi, olyan, amilyenben a cirkuszosok szoktak vándorolni. Hat ló húzta. Időnként meglebben az ablakon a függöny és egy donna néz ki rajta. Kivel kacérkodott a temetési menetben, azt nem tudom, de hogy ez nem tetszett a román tiszteknek, azt gondoltam. Öt perc múlva nyílik az ajtó, és egy lakkcsizmás tiszt lép ki a sárba, s ott baktat azután a kocsi után. Az igaz, hogy a csizma sáros lett térdig, de az is, hogy a függöny sem libbent fel egy pillanatra sem. Szegény flótások!

Új hitoktatói állások szervezése

Mindjárt a keresztény éra beköszöntésével felmerült annak a rendkívül fontos célnak, a forradalom és vörös uralom alatt lerongyolódott erkölcsi érzék, s hit új életre támasztásának – a megvalósítása. Ezt pedig elsősorban az iskolákban kellett megkezdeni, hol – a tanítók pályafordulása miatt – nagyon is hamar gyökeret eresztett ez az istentelen irányzat. Hitoktatói állást szerveznek, s a hitoktatónak olyan fizetést biztosítanak, hogy abból minden támogatás nélkül megélhessen, de egyúttal kötelességévé tették azt is, hogy a keresztény újjáébredés mozgalmaiból is kivegye részét és a lelkipásztorkodás terén segítségére legyen a plébánosnak. Pestszentlőrinc is kapott ilyen szervezett hitoktatói állást. Szeptember 15-én Huszár László hitoktató el is foglalta már helyét. Nem soká működhetett (1920. március 19-ig) itt, mert főpásztorunk az ecseri plébánia vezetésével bízta meg. Utóda Mikla Pál, vecsési káplán lett.

Az egyházmegye gyásza

1919. február 17-én 19 évi uralkodás után meghalt főpásztorunk, gróf Csáky Károly Emmánuel püspök, s február 20-án temettük el az egész egyházmegye őszinte részvételével. Csupa szív ember volt, kinek az volt a legnagyobb öröme, ha valakivel jót tehetett. Per admodum dilexit decus et gloriam domus Altissimi!⁵⁸ Fáradságot, időt, pénzt nem kímélve szépitette, díszítette az Úr lakóhelyét. A katedrális kincstárának, mely messze földön ritkítja a párját, alapítója és bőkezű mecénása volt élete végéig. Az egyházmegye plébániáit, lelkészégeit majdnem duplájára emelte. A Szent István alapította váci püspöki szék fényét a palliummal⁵⁹, evvel a ritka kiváltsággal; a káptalanét a Cappa Major⁶⁰ viselésének jogával tette még díszesebbé. Bőkezúsége nem ismert határt. Soha kérelmező üresen nem távozott tőle.

58 Nagyon szerette a Magasságbeli házának ékességét és dicsőségét.

59 Érseki díszjelvény, mely a mindenkori váci megyés püspök és pécsi püspök kiváltsága (Magyar Kat. Alm. 1927.).

60 Hosszú, díszes köpeny

Interregnum

A püspök halála után a káptalan Dr. Baksay Károly c. püspök, nagyprépostot választotta meg káptalani helynöknek. Soha nehezebb viszonyok között nem vehette volna át az egyházmegye kormányzatát, mint éppen ez időben. IX. Gergely pápa dekrétuma: *Ne sede vacante aliquid innovetur*⁶¹ – ugyancsak kemény dió volt, mikor máról-holnapra változtak a viszonyok, s minden – az ezeréves kipróbált alkotmány-nal együtt – romba dőlt. S megállta a helyét! Megyénkben nem fordult elő – a zavaros körülmények közepette sem – nagyobb felfordulás. Méltán megillette és megérdemelte az új püspök elismerését és háláját.

Az új főpásztor

1919.októberben tudtuk meg, hogy már nem vagyunk árvák, mert a pápa *Dr. Hanauer Istvánt*, a veszprémi püspök irodaigazgatóját, apátkanonokot emelte egyházmegyénk élére, kit azonban csak december 21-én lehetett installálni és intronizálni.⁶² Szerencsésebb választást nem is tehetett volna. Még most is remegünk, ha arra gondolunk, hogy esetleg Hock János lehetett volna a püspökünk, kinek Károlyi Mihály március 1-jével felajánlotta a váci püspöki széket, de aki azt elhárította magától. Többet várt talán, vagy hatalmi pozíciója elégítette ki, nem tudjuk, de ránk mindenesetre szerencse volt, hogy – elmaradt.

Az új főpásztorral két ízben beszélhettem ez ideig, de tapasztaltam, hogy egész ember, ami fideliter tradere posuit Summus Pontifex regere et gubernare Ecclesiam Vaciensem⁶³, s aki ennek a felelősségteljes hivatásának kitűnően meg is fog felelni. Adja Isten, hogy hosszú uralkodás jusson osztályrészéül és felvirágoztathassa egyházmegyéjét.

A fák kiirtása

A megszállás következtében szénbányáinkból annyi szenet sem kaptunk, ami a vasutak részére elegendő lett volna, s így a tüzelésre csak fa jutott. Az erdőink pedig ellenséges kezekben voltak, s így nem volt más hátra, mint kiirtani a ligeteket és az utcai fákat. Sírva néztük, mint dől egyik fa a másik után, s lesz puszta egész községünk, melyet eddig nyáron a fák koronái

Dr. Hanauer István váci püspök

61 Semmi ne változtassék széküresedés idején.

62 Beiktatni

63 Akinek a római pápa hűséggel átadhatta a váci egyházmegye vezetését és kormányzását.

miatt alig lehetett látni. Budapestről egész télen át jártak ki az emberek, kik a tönköket és a fagyökereket szedegették ki a földből. Most már fánk sincs; szénre pedig még mindig nincs reményünk. No de soha se volt úgy, hogy valamiképp ne lett volna! Majd megsegít a jó Isten.

A nemzeti hadsereg bevonulása

Már a román megszállás vége felé itt-ott felbukkantak Budapest utcáin a Bocskai kalpagos katonák és tisztek, kik nem tudták bevárni az időt, amikor valamennyien jöhetnek, hanem átsurrantak a kordonon egyenkint. Végre november 14-én felviradtunk arra a nevezetes napra, amikor nemzeti hadseregünk bevonulhatott a főváros szívébe. E nap azonban csak Lehár ezredes hadosztálya jött be, és Budán ütött szállást. Az ünnepi bevonulás november 16-án reggel történt Horthy Miklós fővezérrel az élén. Csúnya, zimankós idő volt; a szél csak úgy verdeste az esőt, de azért, aki csak mozoghatott, mind ott volt az utcán, hogy szíve őszinte lelkesedésével köszöntse nemzeti hadseregünket és annak legendás fővezérét. Itthon voltak, adja Isten, hogy amit milliók szíve dobbanása vár és remél, az ezeréves haza területét is megszerezzék számunkra.

A nemzetgyűlésre kiírják a választást

Alighogy a nemzeti hadsereg bevonult Budapestre és átvette a rend fenntartását, a Huszár kabinet rögtön kiírta a nemzetgyűlési választásokat. Eleinte december 25-27-re volt kitűzve, de később a szocialisták követelésére eltolták 1920. január 25-re. A 163 kerületen megindult a korteskedés, csak hogy egész más fegyverekkel, mint ezek előtt. A választás titkos – itt tehát nem lehet számon tartani a szavazókat; itt csak megnyerni és nem megfizetni lehet őket. A szavazásban részt vesznek a nők is. Nagy előnye ez a keresztény kurzusnak, mert a nők sokkal inkább vallásosak, mint a férfiak. A szocialisták csakhamar belátták, hogy elvesztették a talajt lábaik alól, s azért a csúfos kudarc elől hamarosan visszavonultak. Három párt maradt; a keresztény nemzeti egyesülés; – a kiscgazda; – és a demokrata párt. A választási mozgalmakban élénken részt vettem, s talán van is kis érdemem abban, hogy Soroksáron, s helyben leszereltem az ellenjelölteket. Választás nem volt, mert az a két makacs ellenjelölt, ki nem akart visszalépni, még a szükséges jelölők számát sem tudta előteremteni. Fröhvirth Mátyás lett a képviselőnk. A jó Isten adjon erőt neki a kerület érdekének védelmére és hazánk felvirágoztatására.

1920.

A feszült várakozás esztendeje. Mit hoz a jövő, ki tudná megmondani? Annyi borzalom és szenvedés után már igazán jól esne egy kis nyugalom. A békedelegáció Párizsban, úgy látszik, semmit sem tud elérni. A határok megmaradnak a mai állapotukban! Ez pedig a halált jelenti számunkra. Néha-néha feltűnik a szivárvány képe

is, remény költözik szívünkbe, hátha! De utóbb mindig kitűnik, hogy csak a Fata Morgana űzte velünk csalóka játékait. Bizalmunk már csak az Istenben és a magyar nép ősi, ezeréves töretlen erejében van.

Január 12-én kapok egy átíratot Horváth Péter ferencesrendi áldozópaptól, ki értesít, hogy egyik hívemet, Ábrahám Jánost, kit lopás miatt a statárium alapján kötélt általi halálra ítélték, a siralomházban menyasszonyával, Németh Terézszel összeadta. Tanúként Németh Miklós és Kákonyi Sándor fogházőrök szerepeltek. Az 1920. év eskettek anyakönyvébe méltó bevezetés. De legalább bünbánatot látunk, amire mindnyájunknak nagy szüksége volna.

Január 25. Lezajlottak a nemzetgyűlési választások. A liberálisok kibuktak. A demokraták 6, a keresztény szocialisták 1 szavazatot kaptak a nemzetgyűlésen. A többi kerület a két nagy keresztény párt: a keresztény nemzeti egyesülés pártja és a kisgazda párt között oszlott meg egyenlő arányban. Az összeült nemzetgyűlés első feladata volt: a jogfolytonosság visszaállítás. Törvényre emelték, hogy a királyi hatalom nem szűnt meg, hanem csak a gyakorlása szünetel. Addig is, míg függetlenségünknek megfelelő új alkotmány törvényeinket kidolgozzák, s míg az államforma mellett a nemzet dönt, (királyság marad-e, vagy köztársaság? bár erről kétség nem lehet, hiszen valamennyien királypártiak vagyunk) – kormányzót választanak.

Március 1. A kormányzó választás napja. Nagy mozgalom Budapesten. A képviselőház karzatai roskadásig telve. Sikerült egy állóhelyet kapnom a főrendek karzatán. Sajnos annyian voltak előttem, hogy semmit sem láttam. No de legalább hallottam, és ott voltam e korszakalkotó időben. Kormányzónak megválasztották Horthy Miklós fővezért, ki a nemzeti hadsereg szervezésében elévülhetetlen érdemeket szerzett. Küldöttség ment érte. Kétórai várakozás után dörgő taps és éljen között lépett az ülésterembe, s az elnök kérdésére, vállalja-e a megválasztását? igennel felelt, s messze hallható érces hangon azonnal letette az esküt.

Van tehát már alkotmányos népképviselőnk; van törvényesen megválasztott – bár ideiglenes – államfőnk, most már csak alkotmányos kabinet kellett, hogy a régi vágányra visszatérhessünk. Ez is meglelt rövid időn belül. Huszár Károly miniszterelnök, miután azt, amire vállalkozott, az alkotmány helyreállítását véghez vitte, beteljesültnek tartotta szerepét és egész kabinetjével lemondott. A kormányzó, egyheti tanácskozás után a kabinet összeállításával megbízta Simonyi Szemadám Sándort, ki két nap alatt a kormányt összeállította, letette az esküt, s már március 17-én bemutatkozott a nemzetgyűlésnek. Az alkotmányos élet legfőbb szerve megkezdte működését.

Március 18. Elrendelték a forgalomban lévő készpénz lebélyegzését, s ez alkalommal a pénz felét 4%-os államkölcsönként visszatartják. Ahány adósom volt, az – akárhogy is nógattam is ez ideig, siket maradt – most azonban mind egyszerre fizetett persze kék pénzben, s így akarva-nem akarva ismét részt kellett vennem az állami kölcsönben, bár most kissé rosszul esett, mert pénz dolgában nagyon is csehül álltam. A haza java azonban mindenek felett!

Május 19. Az Erzsébetfalván tartott kerületi ülésen, melyen a megyéspüspök úr is jelen volt, egyhangúlag megválasztottak kerületi jegyzővé. Bármennyire is szabadkoztam, el kellett fogadnom, bár vannak közöttünk sokan, kik inkább ráértek volna a teendőik ellátására.

Augusztus 10. Az egyházmegyei nyugdíjintézet megyei közgyűlése. Fordulópont a nyugdíjas papok életében. Az eddigi éhbér helyett most már valamivel többet kapnak. Határozattá emelik, hogy a nyugdíjasok három kategóriába oszthatnak: kiknek magánvagyonuk van; kiknek legalább házuk van; kiknek semmijük sincs. A nyugdíj eszerint – nyolc-, tíz- és tizenkétezer korona. A horribilis drágaság miatt a megélhetést még így sem biztosítja. Ez indította a megyéspüspök urat arra, hogy verőcei nyaralóját: a Migazzi kastélyt, a papi nyugdíjintézetnek átengedje. A nyugdíj átengedése ellenében itt teljes ellátást nyerhetnek a nyugdíjasok. Az intézet élére vezetőül: Kontur László pápai prelátus került. A nyugdíjjárulék felemelését pedig akként eszközölték, hogy a plébániákat kategóriákba osztották: földbirtokos plébániák és fix fizetésűek. Az utóbbiak jóval kevesebbet tartoznak befizetni. Pestszentlőrinc egyelőre évi 200 koronát fizet e címen.

Szeptember 8. Örömnép az Egyház történetében. Lelkemnek leghőbb vágya teljesült: parókus lettem.

A megyéspüspök úr méltányolva tíz éves fáradozásomat, s elismerve e fáradozás eredményét, 3229/1920 számú alapító levelével Pestszentlőrincet parókiává erigálta, engem nevezett ki első parókussá, s kitüntetett azzal, hogy maga személyesen iktatott be hivatalomba. Eljött ugyanis, hogy tízéves jubileumom alkalmából üdvözöljön, s ezt az alkalmat felhasználta arra, hogy a bérmálás szentségét is kiossza. Beszédében buzdított a további kitartásra, s figyelmeztetett, hogy a parókiális templom még hiányzik, ennek mielőbbi felépítésére kell törekednem. Vajon elérem-e az alapító letételét? A békebeli százezer korona helyett most legalább hárommillió kellene az építéséhez. A nyomorúság nagy – meg aztán egy kissé érzem már erőim lankadását is. A jó Isten majd csak megsegít!

1921.

Április 28. A kerületi gyűlés Kispesten tartott ülésén egyhangúan kimondja, hogy hozzájárul a kerület kettéosztásához. Lesz tehát pestvidéki-felső (Újpest, Rákospalota, Rákosszentmihály, Pestújhely) és pestvidéki-alsó (Kispest, Erzsébetfalva, Pestszentlőrinc) esperesi kerület. Hárman leszünk, annál egyöntetűbben dolgozhatunk az Úr szőlőjében. E gyűlésen választották meg a közeljövőben tartandó egyházmegyei zsinatra kiküldendő tagot. Sikerült kollégáimat rábeszélni, hogy ne engem küldjenek ki. Vehemens természetem kiütött volna talán a tárgyalásokon – mi semmiképpen sem szolgált volna az ügy hasznára.

Június 21. Egyházmegyei zsinat. 1802 óta nem volt zsinat, mert az 1848-iki csak előkészületi értekezés volt. Azóta sok minden megváltozott.

Sok újításra volt szükség a pasztoráció területén, hogy a modern élet minden követelményének megfelelhessünk. Ezt célozta és meg is valósította a mostani zsinat, s összhangba hozta az Új Codexszel. 193. §-a mindazt felöleli, ami a hitélet emelését, a pasztorációt és az egyházi személyek ügykörét illeti. A jó Isten kegyelme segítse a zsinat törvényeinek érvényre jutását!

A zsinat az eddigi 20 esperesi kerületből 25-öt rendszeresített. A pestvidéki kerületet is kettéosztotta, alsó és felső kerületre. A felsőben maradt a régi esperes, Dr. Varázséji Béla prépost, az alsó kerületbe pedig a főpásztor csekélységemet nevezte ki. Nagy felelősség, gond háruul e kinevezéssel rám, nem tudom meg tudok-e felelni e kitüntető bizalomnak. Bízom a jó Istenben, ki eddig sem hagyott el!

Július 1-től augusztus 28-ig egy szem eső sem esett. A tavasszal sok reménnyel kecsgetető termés semmivé lett. Kertemben az öntözés dacára minden elpusztult. Sírva néztem tízévi fáradságom tönkremenését. Kezdekhetek mindent újra. Soha nem érzett aggodalom töltött el, mi lesz velünk a télen? Mit fogunk enni? Az ára minden élelmiszernek oly magasra szállott, hogy csekély jövedelemből fedezni képtelen vagyok. Csak kenyér legyen, a többiről már lemondunk amúgy is!

Október 13-án tartottuk első kerületi ülésünket. Összekapcsoltam az évi szentegimádással és alkalmi beszéddel. Örülök, hogy sikerült az újítás, a hívek szép számmal jelentek meg, s a beszéd nagyon meghatotta őket. A gyűlés változatos programok mellett élénk vitákkal volt tarkítva. Sajnos a széthúzás is megnyilvánult. Két plébánosom közül az egyik otthon maradt. Hát sohasem tudjuk kikapcsolni ezt magunk közül?

Október 20. Károly király a királynéval együtt repülővel Schwerinből Magyarországra jött, és Dénesfa község közelében leszálltak. Onnan Sopronba, majd Győrbe mentek, hol mindenütt ünnepélyesen és lelkesen fogadták. Győrből vonaton indultak Budapestre a kíséretükben lévő csapatokkal. Mikor a szabad királyválasztó (inkább köztársasági) református vallású kisgazda képviselők ezt meghallották, rávették a többnyire református miniszterekből álló kormányt, hogy a királyt meg kell akadályozni még fegyveres erővel is, hogy Budapestre jöhessen. Budaörsnél aztán a kormány csapatai – polgári munkás, egyetemi ifjak – rálóttek a király csapataira. Ófelsége, kerülni akarva a testvérharcot, visszavonult, mire a kormány Ófelségét elfogta, először Tihanyba, majd november 4-én, éppen a neve napján, átadta az Antant hatalmak képviselőinek, akik Madeira szigetére szállították, s ott internálták. Csak azért is, most még azok is, kik Károly ellenesek voltak, mindnyájan legitimisták, karlisták leszünk! A misében meg ezentúl még buzgóbban imádkozunk!

Október 27. Az 1920. XXXVI. tc. 84.§-a, és a vallási, közoktatási miniszter 141455/21. rendelete a földnélküli plébániákat a földbirtok reform keretében a kisgazdákkal egyforma elbírálásban javadalmi földekhez juttatja. E célból, mint esperes, az aláam tartozó három plébánia nevében be is adtam a kérvényt 100-100 hold föld iránt. A kérvényre a következő végzést kaptam:

8073/1921. O. F. B. Az Országos Földbirtokrendező Bíróság a kérvényt benyújtójának azzal adja vissza, hogy a nevezett plébániák földhöz juttatása végett a kérelmet az egyházközségek, vagy a plébániák fenntartásáról gondoskodó azok a szervek terjeszték elő, melyek az esetleg juttatható földnek az 1920. XXXVI. tc. 44.§-a értelmében teljes mértékét megtéríteni fogják. Budapest, 1921 évi nov. 21. Dr. Börcsök miniszter.

E végzés értelmében értesítettem a plébániákat, hogy maguk az egyháztanácsok kérik a földet, és vállaljanak teljes garanciát a fizetésért. Az 1921. december 8-án tartott egyháztanács egyhangú határozata alapján megveszi a földet, s garanciát vállal a teljes összeg kifizetéséért. Felterjesztettem a Püspök Öméltóságához jóváhagyás végett.

December 23. A.B.M. Ez a hivatalos jelzése rövidített formában annak a polgári fegyveres alakulatnak, amely hivatva van minden kommunista puccsot megakadályozni. Kültagja vagyok. Este hét órára értekezletet hívtak egybe. Az értekezleten a parancsnok előadja, hogy utasítása van, hogy a mai éjszakától január 3-ig a fegyveres őrseget készenlétben tartsa, mert a vörösek erősen készülnek, s nem lehetetlen, hogy megkísérlik az uralomra jutást. Pompás kilátás a karácsonyi ünnepekre! Az őrség a fent nevezett napokon készenlétben volt, de beavatkozásra nem került sor, mert a vörösök megneszelték, hogy terveik nyilvánosságra kerültek. Jobb is volt, mert irgalomra nem számíthattak volna. Iszonyú vérfürdőtől menekültünk meg!

1922.

Jobb lesz-e, vagy még rosszabb? Az ember úgy bízik, úgy remél, de mint a jelek mutatják, hiába! Nem tudunk zöldágra vergődni, a drágaság nőttön nő, s mi vele mind inkább süllyedünk a romlás, adósság örvényébe.

Január 19. Megkaptam a végzést az Országos Földbirtokrendező Bíróságtól. Ide iktatom:

1049/OFB 1922. a pestszentlőrinci római katolikus egyházközség kérvénye Pestszentlőrinc községben a Szemere Miklós féle földbirtokból papi javadalmi földjuttatás iránt.

Végzés.

Az Országos Földbirtokrendező Bíróság a kérvényt 9316/1921 OFB számú végzésével megengedett eljárás során kapcsolatos letárgyalás végett kiadja Mór Mihály pestvidéki törvényszéki királyi bírónak, mint a tárgyaló bizottság elnökének. Budapest, 1922. január 19-én Dr. Börcsök másodelnök.

A kérvényt tehát elfogadták, lesz-e belőle valami, ki tudná megmondani előre?

Január 22. reggel 6 óra. XV. Benedek pápa meghalt. A béke pápája volt, s a magyarokkal szemben jóindulattal viseltetett. Ő volt az első az uralkodók között, akik követet küldtek Magyarországra elismerve annak függetlenségét. A nyomorgók számára küldött segítsége meghaladta a 3 millió lírát. Óriási összeg attól, aki maga is adományokból tartja fenn udvarát!

Február 6. ½1 óra. Habemus iam papam, qui tibi imposuit nomen: Pius XI.⁶⁴ Ismeri a magyarokat és rokonszenvvel viseltetik irányunkba. Segítse Isten, hogy nagy népszerűségét a béke helyreállítására felhasználhassa.

Április 1. ½2. Meghalt az apostoli király, IV. Károly messze idegenben, szegényteljes nyomorúságban. Mártírja a nemzetnek, valóságos szent. Örök emlékül ide iktatom utolsó szavait:

„Uram, történnék meg a Te akaratod! A Te kezedbe teszem le a magam életét, a feleségemét és a gyermekeimét. Fölajánlom Neked váltságul az én életemet, népem boldogulásáért.”

64 Van már pápánk, aki magának a XI. Pius nevet adta.

Remegünk, vajon benne nem utolsó apostoli királyunkat gyászoljuk-e? A Jóságos Úristen elégelje meg a magyar nemzet ez utolsó áldozatát, s hozza ránk jobb jövődőt!

Az 1922. május 7-22-ig tartott szent misszió alkalmával alulírott megáldotta a misszió emlékére készült missziós keresztet: Horváth Lajos, missziós pap.

1922. május 7-14-ig tartott az első Misszió. Kicsiny templomunk minden alkalommal zsúfolásig tele volt. Most éreztük csak igazán, hogy az intenzív lelki élethez megfelelő templom kell. Sokan gyóntak, kik rég nem járultak szentségekhez. Már most lekötöttem a missziós atyákat, hogy két év múlva ismét tartsanak lelkigyakorlatokat. Az áldozók száma 900 körül volt, ami húsvéti időben, mikor már javarészt elvégezték gyónásukat, elég örvendetes szám, amikor a szomszéd Erzsébetfalván egy misszió alkalmával a háromszoros lélekszámmal és nagy templommal 2000-en áldoztak.

1922. május 19-én kezdődött a földbirtok megosztására irányuló bírói tárgyalás. Személyi jogon az 1 holdat és 600 négyszögölt megkaptam. Mennyit fizetek érte és miből, nem tudom. Az egyház igényét az 50 holdra még nem tárgyalták, de ha meg is kapjuk, félek belemenni, főképpen, ha készpénzben kell majd kifizetni. Másfél millió kölcsönt felvenni, mikor devalváció függ a levegőben, kockázatos eljárás! Pedig kellene a föld, mert nélküle itt már lehetetlen az élet!

1922. augusztus-szeptember. A korona árfolyama szilárd, de azért mindennek az ára rohamosan emelkedik. Soha el nem ért csúcspontokat érintenek. Csak egy példa. Egy darab skatulya gyufa 12 korona. Mármint lévén benne (mert mindegyik már megdézsmálva kerül ki az üzletből!) 30 szál gyújtó, tehát egy szál gyújtó 40 fillér. Ebben a mértékben, sőt még nagyobbban emelkedett a többi cikk ára is. Az egység már réges-rég óta a százkoronás, mert ezért lehet már kapni valamit. Egy augusztusi vacsorán a Püspök úr egy viccet mondott, melyről bizonyára nem gondolta, hogy olyan hamar valóság lesz. „Ha így megyünk tovább – mondotta –, az elemiben a gyermekek az egyszeregyet így fogják tanulni: 1000 x 1000 az egymillió. – Ez lesz az alap. Csúsunk Ausztria, Németország és Szovjet-Oroszország nivójára.”

Ilyen körülmények lévén, a megélhetés Budapest környékén semmiképpen sincs biztosítva. Segítség sehonnan. Bejelentettem a Püspök úrnak, hogy bár fájó szívvel válok meg Lőrincről, de falura megyek.

1922. december 17. Hosszas, ötheti szenvedés után meghalt az édesatyám. Most már hárman pihennek az itteni temetőben. Ki gondolzza majd a sírjukat, ha én nem leszek Lőrincen?

1922. december 20. A helybeli lőszergyárat átalakították állami lakóteleppé. A barakkokat átalakították lakásokká és új épületeket is emeltek. Már vagy 800 menekült család nyert itt elhelyezést. Most tolnak be a vágányon még 500 vagont – tele menekültekkel. Szegények, mikor nyerhetnek elhelyezést? A télen bizonyára még végig húzzák a hideg vagonokban.

1923. Főesperesi látogatás alkalmával látta:

Pestszentőrincen január 23-án

Podhorányi Dániel főesperes

1923.

Azzal kezdem, ami leginkább foglalkoztatta az embereket az év elején – a földbirtok szerzéssel. A tárgyalások annyira előre haladtak, hogy ármegállapításra került a sor. Vegyes bíróság jött ki ez alkalomra, hogy döntsön e nagy fontosságú dologban. A földbirtok képviselője négyszögölenként 25 kg búzát kért, mely alapon egy hold föld 120 000 000 került volna. Erre valóban ráillett a: „Risum teneatis amici?”⁶⁵ A bíróság hosszas tanácskozás után 10 kg-ban állapította meg a váltásdíjat. Erre sem volt senki felkészülve, mert legfeljebb 2 kg-ot vártak. Lett is az ítélet kihirdetése után olyan kiabálás, hogy nem lehetett az indoklást hallani. Különösen a jelenlévő hadirokkantak és özvegyek tüntettek hangosan az ítélet ellen, s félő volt, hogy esetleg inzultus lesz belőle. A bíróság jónak is látta minél hamarabb eltűnni a helyszínről.

A község és az egyház részére Pusztá Gyálon szakítottak ki 25–25 holdat olyan földön, melyet legelőnek sem lehetett használni: futóhomok, semmit sem termő, de azért a tulajdonos szerint a földbirtok szívéét vették el tőle. Ötvenezer koronát kellett azonnal letenni az előmunkálatok biztosítására. Járadék birtok lesz-e belőle, vagy készpénzen kell megváltani, nem tudjuk. Az első esetben senki bérbe nem veszi, a másik esetben kifizetni lehetetlenség. Elvész még az 50 000 korona letétem is. Elég jellemző a földreformra, hogy a püspöki birtokra a református és ág.ev.⁶⁶ egyházakat küldték az igény jogosultsággal.

Februárban tartottunk egy mulatságot a templom javára. Tiszta jövedelem cirka 180 000 korona volt. Mit csináljak vele? A semminél valamivel több, de felhasználni valamire alig lehet – erre kevés. Eltettem – jobb időkre. A lószergyárban eközben lázasan folyik az építkezés. Minden második hónapban több száz családot telepítenek le. A hívek száma napról-napra gyarapodik.

Vasárnap tele van a templom eleje. Szép időben csak még megy valahogy, de eső, hó, hideg alkalmával nagy a zúgolódas. Istenem, mit csináljak? Templomot építeni pénz nélkül valóságos csoda volna, de még róla álmodni is valóságos istenkísértés. Sosem tudtam nyugodtan aludni, mindig a templom járt az eszemben. Arra el voltam készülve, hogy akármibe fogok, egymagam maradok, támogatni senki sem fog, sőt kerékkötői lesznek tervemnek.

Ha új templomot nem építhetek, megpróbálom valamiképpen ezt a kis kápolnát kibővíteni. Elmentem egy helybeli építészhez, mit szólna hozzá? Szívesen fogadott és felajánlotta közreműködését teljesen díjmentesen. Rövid pár nap múlva beállított egy tervvel, melyet egy társával közösen szerkesztettek. Felsorolja, mi mindenre volna szükség. Körülbelül 20 millió koronából fel lehet építeni. Ez februárban volt. Közben egy gondolatom támadt. Itt a lószergyár telepítés teszi szükségessé a templom bővítést. Tehát elsősorban az államnak kötelessége segítséget nyújtani. Elindulok házalni.

Elsősorban felkeresem Bernolák Nándort, volt népijóléti minisztert, mert ő vette meg a lószergyárat, s kezdte meg a telepítést, most nyújtson segédkezet az építkezéshez.

65 Meg tudnátok állni nevetés nélkül, barátaim?

66 Evangélikus egyház

M E G H I V Ó

A pestszentlőrinci róm. kath. egyháztanács 1923. évi február hó 1-én „Kistemplomának kibővítésére”, a budapesti VI. kerületi keresztény kaszinó művészgardájának közreműködésével, a Baumeister-féle vendéglő összes helyiségeiben (Pestszentlőrinc, 42-es és 50-es számú villamosok végállomásánál) kabaréval egybekötött

T Á N C E S T É L Y T

rendez, melyre t. Cimet és becses családját tisztelettel meghívja.

Kedele este 8 órakor.
Belépődíj személyenként 250 korona. —
Jegyek előre válthatók a Plébániahivatalban.

Műsor a helyszínen hapható. Tekintettel a jótékonycélra, felülfizetéseket az egyháztanács köszönettel fogad.

Méltóságos
Nagyságos

Öz. Gombás Ferencné úrnak
Gombás Barbála
Bakányi u. 51.
H.

Horváth K. i. f.

TISZTELETJEGY

Öz. Gombás Ferencné úr
úrnő

résztve a pestszentlőrinci róm. kath. egyháztanács által 1923 február 1-én a „Kistemplom kibővítésére” rendezendő tánccal egybekötött

TÁNCSTÉLYÉRE

23-12 Apostol-nyomda r. l.

Meghívó jótékonyági bálra

Nagy örömmel fogadott, és készségesen biztosította közbenjárását. Elkezdünk tervezgetni. Szóba került a vallásalap, állami sorsjáték jövedelme, s a minisztériumok. Tessék a kilincselést megkezdeni. A pénzügyminiszternél nem mertem kopogtatni, mert rideg, ilyesmi iránt teljesen érzéketlen ember. A kereskedelmi miniszternél

ötször várakozattak egész napokon át, s még sem fogadott. A népjóléti miniszter a parlamentben fogadott. Semmit sem ígért, nem teheti – privát építkezéshez nem adhat még anyagot sem. Itt reméltük pedig a legtöbbet. Mikor leforrázva megyünk a lépcsőkön lefelé, a küldöttség egyik tagja – Kapusztá Gusztáv azt mondja: urak, a miniszter úr kidobott bennünket, de nekem az az impresszióm, hogy mégis tőle kapunk majd a legtöbbet.

Beadom a kérvényem a vallás-alaphoz. Megyés püspök úr a legmelegebben ajánlja. Tízmilliót kérek benne. Itt is a protekciótól függ minden. Egyik államtitkártól a másiktól. Napokon át vesszöt futok, mert mindegyik állig begombolkozott, s csak jó-akaratot ígért, amelyből nem sok jót jószoltam. Forster báró úr az elnök, hárommilliót helyez kilátásba. Gyerünk a Hercegprímás úrhoz! Éppen Károly királyért volt a requiem. Fáradt volt talán, vagy más miatt ingerült, de bizony a fogadás nem volt a legkellemesebb. Engem is elhagyott a nyugalom és azt találtam mondani, ha van pénz a református vitézi telkekre, akkor kell, hogy ide is jusson. Majd kidobás lett a vége! Semmi reményem sem volt tehát, de azért sem tágítottam. Dr. Nagy Emil képviselő szolgája – hívem – biztatott, hogy majd a gazdája kiverékszik pár milliót a vallás-alapból. Meg is tette! Ötmilliót kaptam, még ebből is levontak 50 ezer koronát bélyegre. Könnyebb a lelküknek, ha valamit visszavehetnek.

Ötmillió! Az első pozitív eredmény. Amire azonban ezt is kiutalták – a rohamos drágaság miatt –, a költségvetés éppen duplájára, 40 millióra emelkedett. Sebaj, azért csak neki! Összehívom az egyháztanácsot, a szakértőket, beszéljük meg a templom ügyét, s döntsünk. Itt történt aztán a legnagyobb baj, amire nem is gondoltam. A község hivatalos szakértő építészé kijelenti, hogy a templom építéséről szó sem lehet, mert a falak kinyúlnának a járdára, ez pedig veszélyezteti a község kertváros jellegét. és semmiképpen sem fogják megengedni. Építsünk új templomot, az sem fog sokkal többbe kerülni. A jelenlévő kőműves mesterek mind szekundálnak. Magunkra maradunk. Ingyen napszám, ingyen fuvar, ingyen iparos munka lesz bőven, csak meg kell kezdeni az építkezést.

Sajna, nem ismertem eléggé a lőrincieket, s nagy lelkitusa után belementem, miután az egyháztanács nagy része is e mellett foglalt állást. Két hét múlva készen voltak az új tervek. Elfogadták. Kezdjük meg az építést ötmillióból, mikor a költségvetési előirányzat százmillióról szól. Ekkor történt, hogy a népjóléti államtitkár úr magához hivatott. Siettem fel, s titkárnője báró Kray István tanácsos úrhoz vezetett. Ő fog referálni az egyezkedésről. Mire van szükségem? Bediktáltam. Megyünk az államtitkár úrhoz. Szívén viseli a templom ügyét, de a pénzügyminiszter úr hozzájárulása nélkül nem adhat semmit. Keressem fel, s eszközöljem ki nála ezen anyagok átengedését. Kereken kijelentettem, hogy oda nem megyek, mert hiába mennék. Erre kijelenti, hogy csak azt tudja biztosítani számomra, ami az építkezések után fennmarad. Ezt hálás köszönettel fogadtam. Visszamentünk Kray báró úrhoz. Kedves báró úr, nem tudná kieszközölni, hogy az a maradvány hamarabb hozzánk jusson, mint az építkezés végén? Elnevette magát és mindent megígért.

Az ötmilliót nem akartam elfektetni, anyagba szerettem volna befektetni. Kértem a tervező építészeket, csinálják meg a fakivonatot, hogy azt megrendelhessem. Ne zsidónál, hanem kereszténynél. Megtesszük a rendelést, kétmilliót folyósítunk, a töb-

A templom tervejza

bit fuvarlevél másolat kézbesítése után fizetjük. Egyik hét múlik a másik után, a fa nem jön. Végre, egy erélyes felszólítás után megérkezik két vagon gerenda, majd egymillió utánvéttel sem deszka, sem lécs. Nem küldi. Kénytelen voltunk beperelni, s most várjuk, mi lesz a per eredménye. Első csalódás a keresztyén kereskedővel szemben.

A másik nemsokára jött utána. Az alapok ki voltak már ásva, a betonállások készen, de nincs kavics. Ingyen fuvarosok nem jelentkeztek – hja –, most van a legnagyobb mezei munka ideje. Nem érünk rá.

Aztán jöttek a napszámosok. Száz meg száz ígérkezett, de alig jött kettő, három. Akik jöttek, azok aztán alaposan is dolgoztak. A kőművesek közül is csak kettő jelentkezett. Nagy instanciázásra elértem a népjóléti miniszter úrtól 50000 téglát, 5000 cserepet, fél vagon cementet, egy vagon meszet. Evvel kezdtük az építkezést. A tervek is módosultak. Mindig nagyobbra és nagyobbra szabták. Természetes, hogy így az előbb megállapított anyag kvantuma is kevés lett. A pénzem fogyott. Sok csütörtökön kezdtem már izzadni, mi lesz szombaton, pedig még csak az alapozásnál vagyunk. Ekkor Wlassics Margit úrhölgy értékpapírokat ajánl fel, melynek akkoriban ötmillió volt az értéke. Nosza, anyagot beszerezni rajta. Mire azonban

a Hitelintézet (keresztény) nagy huzavona után kiadná a papírost, Wlassics Margit visszaszívja az ígéretet, s alig egy-két részvényt, főként a leghitványabbakat engedti át. El lehet képzelni lelkiállapotomat, mikor ezt megtudtam. Már örültem, hogy az anyagom meglesz, de ez is füstbe ment. Közben mindennek az ára megháromszorozódott. Az adakozás gyéren folyt. Magam vettem kezembe ezt is, rövid időn belül majd másfélmilliót szedtem össze. Ezen vettem még egy és fél vagon cementet, 6000 cserpet, s a szükséges deszkákat. Még mindig rengeteg anyagra van szükségem. A Népjóléti Minisztériumból megkapom a darab téglákat. Kihozatok ebből is 50 ezret, tízezret kapok ajándékba, de még mindig hiányzik 80 ezer, egy vagon cement, két vagon mész, vasanyag, lécs – csak ahhoz, hogy tető alá hozhassam az idén. A munka lassan folyik.

Népünnepélyt rendezünk, hogy a kőműveseket fizethessem. Mi lesz az eredménye? – éppen két nappal előtte írom e sorokat –, majd legközelebb!

Megvolt, de csalódást okozott. Legalább tízmilliót reméltem, s összezsugorodott négymillió-háromszázezer koronára. Ezért is hála a jó Istennek! Na most beállítok egy pár jó kőművest, és neki a munkának! Mikor már szinte látom, hogy emelkednek a falak, jön az építész; 6–6 és félmillió kell sürgősen a betonkoszorúkra, mert megáll a munka. Így válik nap nap után semmivé minden reményem. A négymillióból vettem 1 vagon cementet, 1 vagon meszet, s maradt is, nem is belőle. Hol vegyek most újabb 6 és ½-et?

Vasárnap, szept. 9. Vass miniszter úrtól kapok egymilliót. Az első fecske. Talán jön utána a többi? „Ember küzdj és bízva bízzál!”

Szeptember 16. Bérmlás és alapkövetétel. Nagy ünnepséget akartunk rendezni, de elrontotta az idő. Szombat reggel elkezdett esni az eső, és szakadt vasárnap virradatig. Szombat délután úgy egyezem meg a Püspök úrral, hogy jó idő esetén tábori mise lesz. Halvány remény. Korán talpon vagyok – a szél hajtogatja a fellegeket és ki-kisüt a nap. Lázasan homokozzuk a tócsákat, és hozzáfogunk az oltár készítéséhez, s az egyháztanács világi elnökével, ki kocsin megy a Püspök úr elé, azt üzenem: tábori mise lesz. Kész az oltár, s beborul az ég, s olyan spriccert kapunk, hogy minden vizes lesz.

Újból felszereljük az oltárt, újból vizes lesz! Végre is úgy segítünk a dolgon, hogy deszkákból csinálunk tetőt, s így biztosítjuk minden meglepetés ellen. S mintha csak erre várt volna az idő, többet nem is esett, sőt délfelé szépen kiderült és gyönyörű szép időnk lett. A bérmlás és alapkövetétel minden zavar nélkül a szabadban történt. Persze arra is számítottam, hogy ez alkalommal az alapító levelet aláírjuk, s akkor egyesek megnyitják majd erszényüket, de – megvallom, az én hibám is volt, hogy – ez nem történt meg. Így csak Dr. Kray adott százezer koronát, a többieknek a pénz zsebében maradt.

A munka most már gyorsabb tempóban kezd haladni, hogy a kitűzött célt, a tél előtt tető alá hozást elérjük. Vasak kellene falkötésre és a betonba. Horribilis az ára. Különként 1800 koronától 2800 koronáig, s kell vagy 21 métermázsa. Még a lélegzetem is elakadt, mikor meghallottam. Ezt kellene valahogy megszerezni. Az állomásfőnökkel, Rudnay Bélával elmegyünk az Orenstein&Koppel gyárba. Az igazgató kedvesen fogad, és mindjárt saját felelősségére két és fél mázsát fel is dolgoztat.

Wertheimer Oszkár mérnök, s hozzá izraelita. Varga György rendőr ellenőr elvisz a Gépgyárak szövetségébe, s itt bemutat Mihályfy igazgató úrnak, s kéri pártfogását. Szívesen fogadott, s mindent megígért. Hogy mit jelentett e „mindent”, azt csak később tapasztaltam. Közbenjárására 12 mázsát kapok a Rimamurányitól⁶⁷, 18 mázsa 60 kilót a Ganztól⁶⁸ teljesen ingyen. A Ganznál az egyik igazgató szétépte a már kész utalványt, amely 18 mázsa vasról szólt, s amelyet Klein (izr.) vezérigazgató írt alá, csak azért, mert nem nála instanciáztunk. Ekkor lépett közbe Mihályfy, s érdeemesnek tartom feljegyezni szavait, melyet ezen igazgatónak mondott: „Jegyezd meg, hogy a gyárak, melyek ilyen szent célra adnak, azoknak ez nem kiadás, hanem a leggyümölcsözőbb befektetés, mert a templomban tartják meg az embereket a lelkiismeretesség és becsületesség, mezején.” Tessék csak hozzám fordulni, ha valahova ezután mennek. Majd én előre beszélek velük. Áldja meg az Isten! Pedig semmi nexusa sincs Pestszentlőrincsel! Ha még egy pár emberem volna ilyen szívvel, minden könnyen menne!

Mikor már összekoldultuk az előirányzott vasakat, akkor mint a mennykő, csap le a hír: rossz volt a számítás, még kell vagy öt mázsa. Egy napig gondolkodni is alig tudtam. Mintha fejbe csaptak volna! Öt mázsa fa másfél millió korona! Ugyanarra a helyre koldulni már nem mehetek. És meg kellett vennem.

Még ma sincs kifizetve, nov. 27-én, mikor újabb két mázsa drót kell a párkányokra. Hát ne vigyék az embert a Lipótmezőre? Ezt már igazán nem tudom megszerezni.

Hangversenyt rendezünk. Gondolom, kitelik a tiszta jövedelemből a lécz ára. Hét-százézer fölösleg. De mi ez, mikor milliók kellenének? Hetvenezer téglára van még szükség, ha tető alá akarjuk hozni a templomot a tél előtt. Könnyű kimondani: csak huszonegy millió. Megpróbálom a lehetetlent. A népjóléti miniszter ridegen elutasít. Nincs, és nem is lesz. Megpróbálom mégis a pénzügyminisztert. Beadom a kérvényem. A referáló miniszteri tanácsos jóindulattal kezeli, de aznap a miniszter elutazik Londonba kölcsönért. Várhatok, míg visszajön! Várom.

1923. november 24. Elkezd havazni. De úgy ám, hogy nem is látni, olyan sűrű a hóesés. Esik egész nap, egész éjszaka. Még másnap is. Tapadós a hó, nem csúszik. Megülepedik. Tizenkétéves lombakácosom, mely büszkeségem volt, tönkre ment. Az ágai egymás után törtek le a súlyos teher alatt. Hát még a tető nélküli épület! Mit fog ez szenvedni. Beissza magát a hólé, s azután bonthatunk egy métert, ha újra építeni lehet. Lehet? Mikor egy szem téglám sincsen? Egy hétig tartott a hó, azután elolvadt. Szerencsénk, hogy a maltert mindig erősen keverték cementtel, s így alig egy pár helyen egy-két sort kellett csak lebontani. Folyik tovább a munka, s a koldulás művészete soha nem ismert magaslatokra emelkedett bennem. Hetvenezer téglá. Még kimondani is sok, hát még megszerezni, s azután haza fuvaroztatni. Megpróbálom a lehetetlent, a követ (a pénzügyminiszter szívét) vajjá változtatni. Felmegyek még egyszer a pénzügyminisztériumba. Barta miniszteri tanácsos úr fogad nagyon szívesen. Ő a legfőbb intézője a Wekerle-telepnek. Református ember, de jóindulatú. Mondom neki: hogyan kaphatnék én téglát abból a sok milliárd téglából, ami ott

67 Rimamurányi Salgótarjáni vasmű

68 Ganz Vagon és Gépgyár

hever a Wekerle-telepen, s romlik, pusztul. Abból nem lehet, az a lakásépítésre van szánva. Darab téglát sem kaphatnék? No, erről lehet beszélni. És beszélgetünk. És a beszélgetés vége, hogy kiutal 70 ezer törmelék téglát, melyet a telepen az építkezéshez úgysem lehet használni, de a szállítás előtt kiküldenek egy műszaki főtanácsost, vajon csakugyan a templomnak szüksége van-e még ennyi téglára? A kiküldött tanácsos véletlenül jó ismerősöm volt, s jelentésében a 70 ezer téglát minimális mennyiségnek jelezte. Erre megjött az utalvány, s vele újabb nehézségek. A téglát olyan elhagyott helyen utalták ki, ahol a kocsi tengelyig sülyedt a homokba. Persze, mert itt csakugyan csak törmelék volt. Négyes fogat alig tudott kihúzni a köves útra 300 darabot. Hiszen így sohasem lesz téglá, és a fuvarosok is mind megszöknek! Három nap alatt behoztak 4500 darabra valót. Ahány darab, annyi nagyságú, de a legtöbb olyan, mint az öklöm. Csak suttyomban, mikor a kiküldött felügyelő nem látta, mertek egy-két egész téglát a kocsi fenekén elrejteni. Ez így nem mehet! Beszüntettem a fuvarozást. Rám írnak, csak 15 napig hordathatom, azután nem – miért hagytam abba a fuvarozást? Miért? Nekem nem töltelék kellett, azt kaphattam volna sokkal közelebről is, pénz nélkül.

Egy nap egész délelőtt lestem Tóth miniszteri tanácsost, ki a telep felett a közvetlen felügyeletet gyakorolta. Elpanaszoltam neki, hogy nagyon is szó szerint veszik a „törmelék” téglát, amiből ugyan templomot építeni sohasem lehet. Majd kieszelünk valamit. Először azt kérem, hogy a helyet tessék megváltoztatni, mert onnan fuvaroztatni lehetetlenség –, azután meg lehetne féltéglát is érteni a törmelék alatt. Megbíz, néztek én jobb helyet, s kiadja a rendelkezést, hogy olyan egybeillő darabokat szállíthatunk, melyek egész téglát tesznek ki. Meg van elégedve? Köszönöm. Én aztán a köves út mellett néztem ki a helyet, s olyan helyet, ahol sem törmelék, sem darabos téglá nem volt. Innen aztán egy hét alatt vígan haza fuvarozták az összes téglát – persze mind jót és épet. A fuvar maga majd négymillióba került.

Most már folyt a munka tovább, gyönyörű verőfényes, meleg napok voltak. A hívek meg is jegyezték: azért van olyan jó idő, mert épül a katolikus templom.

Az ez időben fellépő szokatlan viharok újabb, előre nem látott kiadásokat okoztak. A főhajó oldalai tíz méter magasak, és nagyon ki vannak téve a szél nyomásának. Hogy baj ne legyen, be kell állítani két-két oldalról vihar támasztót betonból. Potom három heti munka az egész, belekerül vagy 5 millióba – egy csomó cementbe, meg sok-sok deszkába. A hurok a nyakamon volt – mit tehettem – engednem kellett. Ez a négy betonoszlop volt aztán az oka, hogy a templom a tél előtt nem került tető alá. Azt persze felesleges megemlítenem, hogy pénzem sem volt. December 22-én lezártuk a munkát tavaszig – az újabb erőgyűjtésig.

Nem zárhatom le az évet, hogy meg ne emlékezsem a folyton megjelenő tengeri kígyóról: a drágaságról és annak következményeiről. Nem akarok példákat felhozni, csak egyet: a búza ára meghaladta a 330 000 koronát, s még ez volt az aranyparitástól⁶⁹ a legmesszebb. A többi árak mind közel hozzá, vagy fölötte. Csak a fizetés nem emelkedett. Élni sem lehet tovább. A Püspök úr Óméltósága emeli a stólat, de mire életbe lép, az élet régen kicsúfolta az eredményt. Mikor már azt hittük, hogy

69 Nemesfém értékéhez igazítás.

menekülni kell innen, egy örömhír villanyozott fel bennünket. A kultuszminiszter 60 mázsa búzát ad fejenként és évenként a kongrua⁷⁰ helyett. Deo gratias! Vége a nyomorúságnak. Hamar beszerezni mindent a télre! Én is hirtelen egy vagon szenet rendeltem potom 3 millió 200 000 koronáért. S miért is ne? Decemberben esedékes 15 mázsa búza – ez csak 300 000 koronával számítva – 4 és félmillió, még marad egy kismalacra is. A szén megérkezett, csak kifizetve nem lett. Mert kaptunk pénzt decemberben, de nem négy és félmilliót, hanem csak másfelet. Miért? Azért, mert mikor a piacon 330 000 volt a búza ára, akkor a vallás-alap nekünk 120-130 ezerbe számította. Persze szörnyű elképedés, utána rettenetes elkeseredés. Sokan, én is, rettenetes helyzetbe kerültünk. S hiába volt minden szaladgálás.

Az újságok pedig tele kürtölték a világot, hogy a kultuszminiszter boldoggá tette a katolikus papságot.

Nem kívánom, hogy olyan mértékkel mérjenek neki vissza.

1924.

Hosszú, szokatlanul hosszú a tél, s hideg, amilyen már régen nem volt. Mínusz 16, 18 fok állandóan, hónapokon át. Mintha megváltozott volna a klíma. Készültünk az építkezés folytatásához.anyagot kell beszereznünk. Elfogyott a cementünk, másfél vagonnal rendeltem. Egy multság, ha egymillió forint, csepp a tengerben. Közben kitűztük, hogy tekintettel az ilyen óriási hőtömegre amilyen az idén is volt, nem lesz tanácsos a templomot hornyolt cseréppel befedni, alkalmasabb volna az eternit pala. Magára a hajóra 21 millió értékű kell, de azonnal fizetni, mert napról-napra emelkednek az árak. Egy hét múlva összeszedtem a 21 milliót, de akkor már 30 milliót kértek, és nem is engedtek. Bele kellett mennem, mert közben jött a hír, hogy a Vecsés-telepi templom egész tetejét a vihar leverte, s most fednék eternittel, de 40 milliót kérnek. Fedésről pedig szó sem lehet, míg a csatornkapcsok fel nincsenek téve, s a bádogos el nem végezte a munkáját. Persze, mehetek megint vasat koldulni. Csak két és fél mázsa kell. Igazán bagatell! Kilója a vasnak 5500 korona, és már nem igen van gyár, hol meg nem fordultam volna. Megpróbálom a Magyar-Holland acélgyárat. Jelentkezem az igazgatónál. Holland ember, csak nagyon törve beszél magyarul. Mi tetszik? Két és fél mázsa vas a pestszentlőrinci templomhoz. Mi közöm nekem Pestszentlőrinchez? Az, ami a többi gyárnak! De hiszen mi acélt gyártunk és nem vasat! Sebj – azért kaphatok én itt vasat is. Egy óráig beszéltem vele, és az eredmény az volt, hogy egy más gyárban megrendelte a vasat, és én megkaptam.

Ezután a bádogos. Tizennyolc, húszmillió. Semmi. Van hitelem. Már eddig is úszom. Egy nagyon kedves kongregacionalista⁷¹ – bádogos nagymester Budapestről, Lammel Ferenc vállalja a munkát, és haladékot ad dec. 31-ig kamat fizetés nélkül. Ez az én emberem. Tessék belefogni! Igen ám, de eternit alá deszkázás kell. Elhasználják

70 A szegényebb papok, lelkészek jövedelmének kiegészítésére szolgáló pénzalap, melynek egyik forrása volt az egyházi nagyjavadalmasoktól beszedett hozzájárulás.

71 Akik elutasítanak mindenfajta hierarchiát, egyedül Jézushoz tartozónak vallják magukat.

az összes deszkámat, alig elég, amit abban a reményben vettem, hogy az egész templom szükségletét fedezi. Az ácsmunkánál is hiány van. A templom jóval nagyobbra épül, mint tervezve volt. Gerendák is hiányoznak. Megrendelik. Van az esperesnek hitele! Hogyne volna, hiszen már 50 millió – a mínusz. Közben a kőművesek is kezdenek amerikázni.

Egyet megfigyeltem. Másfél óra alatt hét téglát falazott be. Elsötétült a világ előttem. Alig vártam a szombatot, hogy szélnek eresszem őket. Szombaton mondom a pallérnak, áttérek az akkordmunkára. Megegyeztünk két kőművessel, hogy köbméterét 150 ezer koronával vállalják. Hétfőn már így folyt a munka. Mivel pedig az ellenőrző mérnök mindennap kijött, pallérra nem volt szükségem. Elbocsátottam. Meg is ittam hamar a levét. Másnap beállított az egyik vállalkozó, ki annak idején 100 pallót adott kölcsön, hogy ő azokat a pallérnak adta, adjam vissza rögtön. Persze mind állásban volt. Hiába volt minden beszéd. Mit csináljak? Beszaladtam Pestre, s az egyháztanács világi elnökével egy ismerős nagy vállalkozótól, a Dávid cégtől kértünk, és kaptunk is azonnal 80 pallót, sőt annyira előzékenyek voltak, hogy saját fuvarosukkal hozatták ki teljesen ingyen. Itt csak annyiban okoztak kárt, hogy két napig a kőművesek meg napszámosok csak az állásokat cserélték – azután folyt a munka tovább. Hogy megakadályozzák, a másik hétfőn az állások alól egyszerűen kirángatják a bakokat. Ezeket megint más vállalkozó adta kölcsön. Megint vesztettem három napot, mert gerendákkal kellett az állásokat alátámasztani. Ezután csendben voltak két hétig, de bosszantotta őket, hogy megy a munka – nélkülük –, holott ez a klikk szerette volna fejős tehénnek nézni a templomépítkezést, s amellet az önzetlen, áldozatokat hozó hívő nimbuszát is megtartani. Két hét múlva megvesztegetik az akkordmunkásokat⁷², s azok itt hagynak. A szerződés értelmében felléphettem volna velük szemben, de korbáccsal hajtani valakit munkára nem tartottam tanácsosnak. Az Isten hamar megbüntette a hűtlen akkordistákat. Egy hét múlva már munkáért könyörögtek, de nem vettem fel őket. Budapestről hozattam kőműveseket. A pallér és kompániája ezeket is szétrobbantotta a hét alatt. Ekkor vége szakadt a türelmemnek, és azt mondtam, ha még egyszer meglátom őket a templom környékén, lefogatom, s mint izgatót, lecsukatom. Ezután nem mutatkozott többet, s a kőművesek a falazást be is fejezték július 5-re. Nem sikerült a tervük, de azt elérték, hogy több milliós kárt okoztak nekem.

Honnan fedeztem a költségeket? A farsangi multság hozott ötmilliót, egy újabb népünnepély húsz milliót. Az év elején kivetett templomépítési adó szintén húsz milliót, a sorsjegyekből bejött tíz millió, egyes adakozásokból cca öt millió, s elköltöttem a temető adót (14 millió), az egyházi adóból három milliót, s a személyemnek, illetőleg barátaimra adott hitel kb. 50 millió volt. Magurányi – dabasi plébános ajándékát, egymilliót, a Püspök úr ide utalja át. Így sikerült nagy fáradtsággal, roppant bosszúsággal, s még nagyobb áldozatokkal elérni, hogy a templom hajója tető alá került, s a tornyokon a fal egyenleget a kőművesek keservesen elérték. Milyen izgalmat jelentett ez számomra, nem kell külön említenem. Sokszor bizony már ott voltam, hogy a Lipótmezőre kerülök, de ez ideig megúsztam.

72 Darabbérért dolgozó munkás

A templom hajóján – a tornyokat leszámítva – 44 ablak van. Mikor tudom ezeket összeszedni? Magam megrendeltem hármat, egyet a húgom nevében, s ez a négy rendelés csakhamar a többit hozta magával. Ez idő szerint (július végén) már megvan a szentély 6 ablaka, a sekrestye és oldalkápolna 4 ablaka, s az oldalhajó 4 ablaka. Mikor talál a még hátralévő harminc gazdára? S hol vannak a torony ablakai, 28 db? Majd csak lesz valahogyan.

Július 2-án szűk családi körben megünnepeltem ezüstmisémet. Ez alkalommal sikerült összes testvéreimet a családtagjaikkal együtt összehozni. Nem tudom, lesz-e még ilyen összejövetelünk ebben az életben? Egészségem nem jó, epegörcseim folyton, nap-nap után irtózatosan kínoznak, s ellenállóképességem rohamosan fogy. Csak addig éljek, míg befejezhetem a templomot, aztán megyek készséggel, ha Isten is úgy akarja.

Július 6-án a fal egyenleg ünnepét tartottam meg, s híveim, mivel vasárnapra esett, összekapcsolták a jubileummal. Szinte fárasztó volt ennyi szeretet megnyilvánulása! 28 küldöttség, privát ünneplések számtalanul, s utána természetesen az elmaradhatatlan bankett. Az ünnepségen képviseltette magát a népjóléti miniszter is, báró Kray István miniszteri tanácsos által. Kray báró kijelentette felköszöntőjében, hogy teljes erejével azon lesz, hogy a templomot egy év alatt befejezhessük. Most az ő ígéretében bízva várunk, míg az építkezést újból megkezdhetjük. Közben a Dávid cég is elviteti a 80 pallóját. Tessék most már építeni! Állást nem tudunk csinálni. Azt hiszem, erre az évre lezártuk az építkezést. Ha rossz próféta lennék, örömmel fogom újból felvenni a fonalat.

Április 6-tól 13-ig ismét tartottam missziót. Dr. Szűcs és Barát lazarista atyák voltak kint. Nem mondhatnám, hogy fényes eredménnyel járt. Talán a kis templom az oka, de nagyrészt a nemtörődömség. Nagyon kevesen vagyunk papok ilyen nagy hitközséghez. Nem tudunk életet önteni a hitközségbe. Ha a jó Isten segít, s többen leszünk, majd másképpen lesz ez is!

A drágaság a stabil korona dacára mindig emelkedik. A búza ára megközelíti az 500 ezer koronát a békebeli 16 korona helyett. Ilyen az arány mindenben, csak a fizetés, a stóla fizetés aránya maradt hátra olyannyira, hogy a békebeli fizetésünk 20-22%-át sem érjük el. Tessék most már élni! Ha valamikor olvassák e sorokat, el sem fogják hinni, hogy milyen heroikus erény, hit, küzdelem kellett az ilyen nehéz időkben élni, és jókedvvel, Isten akaratában megnyugodva dolgozni. A nyár folyamán egy nagy eső úgy átáztatta a tornyon keresztül a falakat, hogy elhatároztuk, az építkezést mindenáron folytatni fogjuk. A népjóléti minisztérium segélye csak nem akart megérkezni. A magunk erejére vagyunk utalva. A három torony felhúzása potom 140-150 millióba kerül. Honnan teremtem elő? Kamatmentes kölcsönt próbáltam elhelyezni. Sikerült is 102 millió 500 ezer koronát felvenni. Ehhez a multságokból 14 millió 800 ezer korona jött be. Belevágtam. A tornyokat fölhúztuk, befedtük. Most már nem árt a tél. Nagyszerű erőpróbája volt a tornyok szilárdságának az a három napig tartó borzalmas szélvihar, mely hazánkban is temérdek kárt okozott – de itt semmi zavart nem csinált. Félttem pedig nagyon, mert az állások – a keresztig éppen hat – még fenn voltak, de a szél nem bírta vele. Ha már építünk, inkább lassan, szakaszonként, de erősen, biztosan. Megemlítem itt az ácsok telhetetlenségét. A legolcsóbb árajánlatra ötmilliót ráfizettünk, hogy jó, biztos, pontos munkát végezzenek.

Ennek dacára előálltak még majd kétmillió követeléssel. A rezi kiadásban ilyen tétel is szerepelt: a gerendák kiválasztásáért 20 óra, á. 9500 korona, vagyis 190 ezer korona. Hát ez a rablással egyenrangú! Persze nem fizettem. Olyan biztosak voltak követelésük jogosságában, hogy perelni nem mertek. Meg is fogadtam, hogy soha többé a templomnál munkát nem kapnak. Ha nem is sikerült ez évben befejezni a templomot, de olyan előrehaladást tettünk, mely valóságos Isten csodája volt, tekintettel az általános munkanélküliségre. Hála érte a jó Istennek!

December havában a Püspök úr Őméltósága a stólát aranykoronára váltotta, a békebelinek 60-70%-ára. Ezzel is egy kis többlet jövedelmet biztosított. A válás-alap a búza hozzájárulást 60 mázsára emelte, s mivel a búza 600 ezer korona körül járt, ez havi 3 milliót jelentett, s így, ha nem is polgáriasan, de meg lehetett élni. Legalább nem nélkülöztünk. Ruhára, fehérneműre még így sem telik.

1925.

Szentév. A kegyelmek kincsesbányája. Fog-e a mi számunkra is hozni valamit? Kezdődni jól kezdődött. A népjóléti államtitkár urat miniszteri rangra emelik. Felmegyek üdvözölni. Olyan jó hangulatban találok, hogy szükségeimről merek beszélni. Készséges szívvel hallgatja, s mintegy 60 milliónyi anyagot kapok tőle. 11 köbméter deszkát, két és fél vagon cementet, és fél vagon gipszet. A további építés anyagának javarésze tehát biztosítva. Megígérte azt is, hogy kijön Lőrincre és megtekinti a templomot. Ez az ígélet arra biztatott, hogy bemenjek a miniszter úrhoz, s őt is megkérjem, tüntessen ki bennünket látogatásával. Megígérte, meg is tartotta. Január 11-én, vasárnap délelőtt 11 órakor a templomtérre gördült két hivatalos autó, s abból miniszter úr, dr. Wass József és dr. Petrichevich-Horváth Emil báró államtitkár – titkárával, és Eberling Béla műszaki tanácsos szállottak ki. A népszerű miniszter urat a téren összegyűlt több ezer hívó lelkes éljenzéssel fogadta. A fogadás után megtekintették a templomot. Nagyon csodálkoztak az építkezés előrehaladottságán, s melegen gratuláltak a tervek szépségéért is. A szemle után a plébánián az egyházküldöttséget vezettem Őexcellenciája elé, s kértem, legyen továbbra is kegyes jótévőnk. A kegyelmes úr meg is ígerte pártfogását, s kifejezte abbeli reményét, hogy a templomot át lehet majd adni rendeltetésének. Barátságos ebéd következett ezután, mely alatt fesztelen közvetlenségben sok mindent megtárgyaltunk. Miben nyilvánul majd meg Őexcellenciája pártfogása: anyag vagy pénz nyújtásában, nem tudom, de nagy bizalommal várom.

Február 4. A posta Vácról egy ajánlott levelet hoz. Gyanúsán forgatom mert ajánlott, és felülről bélyegezték. Mi akar ez lenni? Felbontom és olvasom, hogy a Püspök úr az életre támasztott ócsai prépostság címét adományozta nekem. E nem várt magas kitüntetés nagyon meglepett. Egyrészt örömmel töltött el, de másrészt félelemmel: nem kell-e majd in die judicii⁷³ azt hallanom: accepisti mercedem tuam⁷⁴.

73 Az ítélet napján

74 Megkaptad a béréd

Most már csakugyan elmondhatom magamról, hogy lépcsőről-lépcsőre léptem. Öt évig, mint káplán, aztán helyi káplán, expositus, curatus, parochus, majd vicearchidiaconus⁷⁵, s mint praepositus⁷⁶ működöm ugyanazon a helyen. Ezt nem mindenki mondhatja magáról. Mivel kell ezt megszolgálnom, hogyan fogom megérdemelni? Csak egészségem volna, de félek, hogy az „ad multos annos⁷⁷”, még egy évet sem jelent számomra, olyan rossz az egészségem. Horváth báró államtitkár úr a megígért anyagot kiutalta. Februárban költségvetést kérünk a külső és belső vakolásról, és az anyagszükségletről. Négy ajánlat közül Manger&Szenogránndszky a legolcsóbb – s amellet a legmegbízhatóbbnak látszik. Kapusza építész nagy ellenszenvvel tárgyal velük, s már-már megakad a tárgyalás mikor kijelentem, hogy vagy ők kapják meg a munkát, vagy áll az építkezés tovább. Ez az elevenére tapintott, mert Kapusztát már nagyon sarkallta az általam megígért pápai kitüntetés.

Anyagszükségletet annyit mutattak ki, hogy majd a felét értékesíteni tudom. A baloldali feljáró helyett egy kis Szent Antal kápolnát akarok. Erre feláll Kapusza, s olyan impertinens⁷⁸ módon, mely mindenkit meglepett, azt ordítja (pardon a kifejezésért), hogy ott hősök kápolnája lesz, mert ők már régóta így tervezték. Oda jönne a katolikus hősök emléktáblája, és Szent Sebestyén oltára, melynek költségeit ők viselik. Rájuk voltam szorulva, s belementem. Bár ne tettem volna, legalább 50 milliót megtakarítottam volna.

Megindult az építkezés. A költség 18%-ra 75 millió kölcsönt ad. Számítottam a valás-alapra és az egyházadóra is. Egy vagon cementet, mert fölöslegesnek lett mondva, lekötöttem mozaik lapokra – s még 18 milliót fizettem rá a Melocco cégnek. Bádogot a Váci Hengerművek cégtől kaptam 25%-kal olcsóbban. A bádogos kijelentette, hogy vár egy évig. Három ajtót ingyen készít Schwarz Mór műasztalos, a többit 50%-kal olcsóbban szállította, mint a legolcsóbb ajánlat volt. Emiatt, mivel zsidó volt, egyesek handabandázni kezdtek itt az irodában. Mikor azt válaszoltam nekik: szállítsák a keresztények ebben az árban és minőségben, akkor nekik adom – szépen elpárologtak. Minden reményem megvolt tehát arra, hogy zökkenő nélkül befejezem a templom építésének utolsó részlet munkáját. De most jött ám csalódás, nem is egy, hanem azok egész serege.

Az első a miniszter úrtól ért. Mikor bejelentettem neki, hogy a munkát kiadtuk – támaszkodva ígéretére – azt válaszolta, hogy nincs egy fillérje sem, kérjek a valás-alapból. Támolyogva jöttem ki tőle, összeomlott reménységem legerősebb oszlopa. A második és a többi, Kapusza építész révén ért. A szó legigazibb értelmében, tanult az építkezésen. Sokszor a már kész munkát lebontatta, mert más tervet hozott. Ez a sokszoros vacillálás egyrészt nagyon sok millióba került, másrészt pedig nem csak felemésztette az összes kapott anyagot, hanem még rendelnem is kellett bőven. Tiltakoztam a folytonos újítások ellen, de hiába. A hátam mögött verték a mellüket, hogy ők dirigálnak, előttem meg azt mondták, hogy ez nem kerül többbe, hiszen rajta van a rajzokon. Hittem addig, míg egyszer egy elszólásból megtudtam, hogy mindent

75 Helyettes esperes

76 Prépost (a fõnt említett "ócsai prépost"-kitüntetésre utal)

77 [Éljen] sok évig! – latin születésnapra köszöntés

78 Illetlen, szemtelen

meg kell fizetni. Ezen a napon beírtam az építkezési naplóba: semmi újítást nem fizetek. Meg is szűnt egyszerre. Csak hamarabb eszembe jutott volna!

Sietni, sietni, hogy minél hamarabb megjöjjön a pápai kitüntetés. Siettek is, és május 31-re „összefüfölték”. Igen, mert már nem lelkiismeretesen ment a munka. Nagy katonai parádéval akarták leleplezni a hősök emléktábláját. Ők – mint mondták – mindent kijártak, csak én menjek bele. Mikor a terminus közelgett, akkor vallották be, hogy nekem kell kérnem mindent. Megtettem, s ők sütkéreztek az ünnepi fényben. Boldogok voltak, én meg fizettem a sok reparálást, amit a hevenyében lerakott mozaik padlón okoztak.

Június 1. Az oly rég várt kitüntetések átadásának napja. Horváth Elemér püspöki vicekancelláriánust kértem fel erre. E szép ünnepély majdnem botrányba fulladt Kapusza Gusztáv miatt. A misét lekési húsz perccel, s nem megfelelő, közönséges utcai ruhában jön. A beszéd alatt folyton beszélget, s a kitüntetést a mellényére tűzeti. Ha tudtam volna, mi lakozik benne, soha nem álltam volna vele szóba. Magáról állított ki erkölcsi bizonyítványt.

A templom épülete kész. Jön a leszámolás. A differencia 69 millió. Ennyibe került a folytonos újítás. Kapusza és Frankovits ezt leszállítják 29 millióval. Már-már perre kerül a dolog a vállalkozóval, az ügyvédem nem biztat az eredménnyel, mert a szerződés megkötésénél nem jártak el kellő gondossággal. Fizetnem kellett. Az ingyen tervezést és ellenőrzést így fizettem meg, sokszorosan.

Az épület készen lévén, egy szakbizottság kiküldését kértem az eddigi számadások felülvizsgálatára.

Ez a bizottság július 1-ig a következő eredményt mutatta:

1923 június 8-tól 1925 július 1-ig: Kiadás

a) építkezési anyagokra	179.632.877	korona
b) munkabérre	353.561.023	
c) fuvar díjakra	16.224.318	
d) vegyes, apró kiadásokra	6.995.695	
e) munkásbiztosításra	3.976.204	
f) kereseti adóra	0.649.263	
összesen:	561.039.380	korona

1923 június 8-tól 1925 július 1-ig Bevétel

a) adományok intézményektől	51.799.380	korona
b) adományok értékpapírokból	14.056.400	
c) régi építési alapból	0.194.975	
d) templom perselyből	19.478.723	
e) gyűjtőíveken	34.248.753	
f) templom építési adóból	87.186.500	
g) mulatságok rendezéséből	81.541.086	
h) vegyesekből	43.528.620	
i) kölcsönökből	229.500.000	
összesen:	561.534.437	korona

Pénztárkészlet 1925. július 1-jén: 487.057 korona.

Híveim már türelmetlenkednek, mikor vonulunk be? Megrendeltem egy gyóntatószéket hat millióért. A villanszerelés folyik, a régi bútorokkal már hurcolkodunk, s Isten segítségével augusztus 15-én megáldom a templomot, s ezután ott fungálunk. Lassan törlesztem az adósságot, de lassan bútorozkodom is. Visnyovszky szobrász gyönyörű tervekkel állt elő, de 100 millióba kerül. Egyelőre a Jézus szíve oltárt rendeltem meg cca 35-37 millióért műköből.

Július 15-én országos gyűjtésre kaptam engedélyt 221542/1925 VIII. sz. alatt. Nagyon sokat vártam a gyűjtéstől, de olyan rossz auspiciumok⁷⁹ mellett kezdődött, hogy alig egy pár milliót könnyelhetek majd el belőle. Az ómen bevágott. A gyűjtéssel megbízott iroda és emberei egytől egyig mind sikkasztottak, meghamisítva a gyűjtőívet. Kénytelen voltam a rendőrség kezére juttatni őket. Tárgyalás még nem volt. Beletelik még egy esztendő, míg odáig jutunk. A kár meghaladja a 200 milliót. Mit tudtam volna én ezen összegből csinálni!

Augusztus 15. Áthurcolkodunk. Ideiglenesen benedikálom⁸⁰ a templomot. Péter Böle Kornél domonkos atya méltatja a nagy napot, s utána megtartom első pontifikális misémet. Végre valahára sikerült a nagy templomban tartani az istentiszteleteket. Nagy templomban? Minden vasárnap három mise, s minden alatt telve az egész templom. Ha így megy, nagy ünnepeken megint csak kiszorul híveim nagyobb része.

November elején havazik. Esik három napig a hó, a hatvan cm magasságot is eléri. Rögtön utána állandó nagy hideg. 16-20 C fok, csikorog is minden. A templom padozata nagyon hideg. Szőnyegről kell gondoskodnom. Miből? Sürgetnek, szorongatnak. A hívek kezdenek kimaradni. Rászánom magam, s rendelek 3, két m széles és 18 m hosszú kókusz szőnyeget. Lábtörölővel 17 millió. Mikor fogom kifizetni? – fogalmam sincs róla.

Bent vagyok fülig az adósságban – kezdek házárdul játszani. Megrendelem a másik gyóntatószéket, a szószéket, a stallumot. 18 270 000 korona. De karácsonyra meglepetés lesz! Lett is meglepetés, de előbb számomra. Karácsony előtt egy héttel megre fordult az idő –, s rohamosan kezdett olvadni. Az összefagyott sok mázsás hőtömeg elkezd csúszni a templom főhajójának tetején. Mi lesz, ha ez lezuhan?

Másnap már tudtam! A baloldalon a mellékhajó tetejét másfél méter hosszúságban egész végig betörte. A hó nagy része a padlásra zuhant. Ezt el lehetett volna takarítani, de közben megeredt az eső, és egyszerre víztenger lett a padláson. El lehet képzelni a lelkiállapotomat! Dézsákba, teknőkbe szedtem fel a vizet, s úgy hordjuk lefelé. Mégis átázott a plafon három helyen. Azonnal a palatetőt! Szerencsére volt még felesleges palám, s három ember három nap alatt helyrehozta a tetőt. Mennyibe került, nem is merem ideírni.

De karácsony ünnepét – amennyiben lehetett – fényesen ünnepeltük. A gyóntató és szószék felállítva, a szőnyegek felterítve, puhábbá, melegebbé tették a templomot. A nagy hideg miatt a mellékoltárt nem lehetett felállítani, mert a művész műter-

79 Előjelek

80 Megáldom

mében szétrepedezett, s újra kellett az alakokat önteni. Az év végén átértékeljük az eddigi munkát aranykoronákra, s a következő összeget kaptuk: 141 313 495 korona (papír); ebből készpénz volt 588 541 950 korona anyagban, tehát 812 771 545 korona értéket sikerült a templom számára összekoldulni.

1926.

Nagy és merész tervekkel akarom az esztendőöt megkezdeni. Szeretném, ha ez évben Püspök úr felszentelné a templomot. A felszentelésre pedig teljesen fel kell szerelni a templomot. Legalább húsz új pad, a főoltár és a másik mellékoltár, a keresztkút, a szentélybe szőnyeg mind olyan kiadások, melyeknek fedezetére sehogys tudom előteremteni a szükséges összeget. De hiszen „Salto mortale”⁸¹ volt az egész vállalkozás, s eddig sikerült, miért ne sikerülne most is? Igaz, hogy már minden forrás kiapadt, a kereseti viszonyok pedig rosszabbodtak, a magam erejére kell támaszkodnom egészen. Értekezletet hívok egybe; honnan lehetne pénzt előteremteni? Az egyháztanács tagjai vállalják, hogy felkeresik a módosabb híveket, s mindegyiktől egy-egy milliót kérnek ajándékba. Ebből cca 100 milliót remélnék. Naív voltam, s elfogadtam alapul. Lekötöttem a húsz padot, az oltárokat, keresztkutat, szőnyeget. Mikor a fizetésnél az első részletre kerül sor, s kérdem a bizottságot, mennyit gyűjtöttek már, kisült, hogy meg sem kezdték és nem is kezdik meg. Írjak én mindegyiknek egy kérő levelet.

Most már láttam, hogy soha, semmi körülmények között sem támaszkodhatom senkire. Három hónap alatt 150 milliót kellett kifizetnem. A folytonos aggodalom tönkretette a szívemet. Éjszakánként fulladok, csak addig ne, míg mindennel készen leszek.

Június 20-án 795 áldozással vettünk részt a Chicagói Eucharisztikus Kongresszus intenciójában.

Július 15. Kezdi építeni a főoltárt. Rajzban szépnek találtuk, de most, ahogy a valóságban kezd kidomborodni előttünk, hát igazán szép és művészi. Felülmúlja minden várakozásunkat.

Az oltárt elkezdték építeni, de nem fejezték be. A szobrok nagyobb méretűek voltak, mint amiket el lehetett helyezni. Újat kell csinálni, ez pedig már nem lesz kész a szentelésig, szeptember 5-ig. Nem lesz kész a bronz relief sem. Még jó, hogy a Püspök úr nem kifogásolta mindezeket. Steiner világi elnök ki akarta festeni a templomot. Kapusza Gusztáv, a templom tervezője ígérte az állványozást, de nem állványozott a templomban semmit. Mi történt vele, nem tudom. Mikor kérdezték, hogy miért haragszik, nem tudta megmondani. És azóta dühöng. Ezt az embert kitüntetésre terjesztettem fel. Megérdemelné, hogy megfosszák az érdemrendtől.

Az állványt nagy későre Horváth, budapesti építész állította fel. A festés csak a szentélyre vonatkozott, az is az utolsó napban ért véget, megakasztva minden más munkát.

81 Halálugrás

A szobrász a keresztelőkápolnát akarja díszíteni; az asztalos az új padokat befejezni; a kárpitos a szőnyeget szabni – és nem lehet az állványozástól. Minden percben szalad valamelyik hozzám, mikor foghat már munkába? Minden idegszálam remeg, képtelen helyzet! Ehhez járult még, hogy az utat a Petőfi utcában és a Batthyány utcában feltörték, hogy rendbe hozzák a templomig. Két hét áll rendelkezésre az első héten, és alig egy pár ember dolgozik. Senki sem hitte, hogy elkészülünk. A másik héten aztán vasárnap is, meg éjjel nappal dolgozik vagy száz ember. A fősvény kétszer költ, igaz marad mindig. A kiásott földdel majdnem betöltötték az itteni nagy gödröket. Egyik szégyene tűnt el vele a községnek.

Szeptember 2-án hoztam haza a szent olajokat és reliquiákat. A főoltár konsekrálását ezen okmány jelzi:

„M.C.M.XXVI. die 5 Mensis Septembris Ego Stephanus Episcopus Vaciensis consecravi Ecclesiam et altare hoc in honorem Beatae Mariae Virginis Immaculatae et Reliquias Sanctorum Martyrum nomine Iustini et Nominandi in eo inclusi et singulis Christi fidelibus hodie unum annum et in die anniversario et Consecrationis huius modi ipsam visitantibus quinquaginta dies de vera Indulgentia in forma Ecclesiae consueta concessi”.⁸²

Szeptember 3. Lázás munka mindenfelé – kint az utcán, s bent a templomban. A templomba csak belépőjeggyel lehet bemenni, ennek ára 15000 korona. Sokan kifogásolták, morogtak, de nem törődöm vele, megyek a magam útján. Ugyan miből fedezném az óriási költségeket, melyekkel az ünnepély jár?

Az ünnepélyen jelenlévő dignitáriusokat⁸³ felkérem, örökítsék meg nevüket az emlékkönyvben. Ilyen ünnepe úgysem lesz több a hitközségnek. Eleget tettek a kéresemnek.

Keresztkút

82 1926. szeptember hónap 5. napján Én, István, váci püspök felszenteltem ezt a templomot és oltárt a Boldogságos Szepőlötelen Szűz Mária tiszteletére, az oltárba Iustinus és Nominandus vértanúk ereklyéit helyeztem, és minden Krisztus-hívőnek, akik ma és egy éven belül valamint a felszentelés évfordulóján meglátogatják, ötven napi bűcsút engedélyeztem az Egyház szokott formája szerint.

83 Főbb méltóságok

Szeptember 5. Minden készen áll.

Az új templom kívülről és belülről

Lázasan várjuk a Püspök úr óméltóságát.

Indulás a plébániáról templomszentelésre

Késik, ki mindig pontos szokott lenni. Már remegünk, hátha valami baja történt. Háromnegyed órai késéssel végre megérkezik – defektet kapott az egyik autó. A kispesti cserkészek zenekara az öreg cserkészek zenekarával a Himnusz-t játsza, s ott állunk a templom ajtajában, mikor valami félreértés miatt őméltósága a plébánia elé hajtott. Alig bírtam odarohanni, hogy fogadjam.

A plébániától ünnepélyes körmenetben vonultunk a templom elé, hol üdvözöltem a Püspök urat, s felkértem a felszentelésre. Őméltósága kegyesen megemlékezett a templomépítés jótéviról, s beszédében rámutatott arra, hogy közel ötszáz esztendőnek kellett elmúlnia, hogy a régi Lőrinc község plébániatemploma hamvaiból új életre ébredjen. A beszéd végén Visnyovszky Lajos szobrászművésznak mellére tűzte a Pontificat Ecclesia érdemkeresztet.

Megkezdődött a fenséges szertartás, s hála a jó Istennek, minden fennakadás nélkül ment végbe. A szertartás alatt érkezett meg Augustza főhercegasszony kíséretével, kit a plébánia lakba kísértek. A szertartás végével Püspök úr szintén a plébánia lakba ment, s megvárta, míg a templomot rendbe hoztuk az ünnepélyes bevonulásra. Itt egy kis incidens történt. A hívek sehogyan sem akarták szabaddá tenni a középső utat, s végtére is a rendőrség segítségéhez kellett fordulnom, hogy a bevonulást biztosíthassam. Így sem sikerült, a Püspök úr elunta a hosszú várakozást, s a sekrestye ajtón át ment a templomba, bár kérésemre a Cappa maiort⁸⁴ is elhozták, hogy az ünnepély még fényesebb legyen.

A felszentelt főoltárnál az első misét Krywald Ottó prépost úr mondta nagy segédlettel. A mise után Püspök úr magas, szárnyaló szent beszédet mondott a templom magasztos hivatásáról. Szentbeszéd után a Cappa maiorban áldást osztva kivonult a templomból.

Az ünnepi szentmise utáni fényképezkedés

84 Főpapi ünnepélyes öltözék

Utána a Főhercegasszonyt én vezettem a plébániára, hol egy kis frissítőt vettem magukhoz. Jól találták magukat, mert másfél óráig időztek körünkben.

Eltávozás előtt még az obligát fényképezés várt rájuk. Egy emlék maradt a szép ünnepélyről. A felszentelés után az elmaradhatatlan bankett, s utána Őméltósága is távozott körünkől.

A szentévi búcsút elnyerendő augusztus 1. és 8. után tartottunk körmenetet a karmelita apácák kápolnájában, hol szentbeszéddel méltattuk a szentév jelentőségét. Litánia után visszatértünk a templomba. A körmeneten a gyermekeken kívül cca 1200 felnőtt vett részt, s részesült a szentévi kegyelmekben.

1927.

Szeretném, ha ez évben elkészülnének a mellékoltárok is, a díszes kandeláberek – csak a pénzt tudnám előteremteni hozzá! Szűkre szabom a kiadásokat, megtagadok minden nem szükséges beszerzést. Lassan-lassan piciny kis erecskén gyűlik a pénzem.

A szobrász biztat, terminusokat ad, de nem tudja betartani, mert sürgős munkával látják el, s én nem merem sürgetni, mert nem tudom fizetni. Tavaly karácsony előtt spanyolnáthába estem, s ez tart még az idén is. Háromkirályok napján nálunk a szokásos vízszentelést mégis én tartottam, s ekkor újból meghűltem, s következményként nyolc hétig ágyban kellett maradnom, illetve szobát őriznem.

Szerettem volna ez évben a külföldi kölcsönből a plébánia épületét kultúrházzá alakítani, s helyébe, fronttal a templom felé egy új, megfelelő plébániát építeni. Belekerült volna 1000-1200 millióba. Őméltósága, a Püspök úr azonban nem engedte a kölcsönt felvenni, s szerencsénkre is, mert a kamatláb jóval leszállott, s így nagy tehertől menekültünk meg.

Május 6-án veszedelmes végbél operáción estem át, ideje volt, mert egy-két heti késés már végzetes lett volna. Ez is munkaképtelenné tett két hónapra, éppen a legsürgősebb időben, közvetlen a bérmálás előtt. Nem tudom meghálálni Püspök urunk Őméltóságának nagy kitüntetését, mikor betegségem hallatára meglátogatott a klinikán.

Az idén megkaptuk a földbirtok reform útján a harminc holdat a vecsési határban, de teljes értéket kell érte fizetnünk. Mennyi lesz, fogalmam sincs, pedig nem szabad kiereszteni a kezünkől, mert egy pár év múlva úgyis házhelyeknek kell parcellázni, s akkor az árából másutt ötször annyi földet vehet az egyház.

A hívek rohamos szaporodását mutatja a bérmálandók nagy emelkedése – az idén. Nyolcszázan vannak, éppen háromszorosa a négy év előttiének. S most is csak hárman vagyunk. Okvetlenül kell segítség – kértem is Őméltóságától – kapok-e? Majd eldől június 12-én, a bérmálás napján! Sajnos nem kaptam, mert még mindig nincs elegendő papunk –, de hiszen nem is tudnám elhelyezni a plébánián, olyan szűken vagyunk.

Az idén utókúrán öcsémnél voltam, ki Csépán körorvos. Javult az állapotom valamit, de úgy látom, teljesen egészséges már nem leszek. Az operáció következményeit életem végéig érezni fogom.

December 2-án volt az OFB útján az egyháznak juttatott harminc hold megváltási árának tárgyalása. Szerencsétlenségünkre ez alkalommal jelentette be a Szemere

birtok új urának képviselője, hogy a temetővel szemben lévő birtokrészt parcellázni fogják. Nosza, kapott a kijelentésen a Halmi-Deutsch képviselője, s kérte, hogy a harminc holdat belterületnek nyilvánítsák, s mint ilyennek, 2300 pengőben kéri holdankénti árát megállapítani. Erre a horribilis árra nem tettünk ajánlatot, hanem kértük a tárgyalást vezető bírót, hogy bírósági ítélettel állapítsa meg az árat. Két esküt tett szakértőt küldtek ki a föld megvizsgálására, és a szakértői vélemény beterjesztését 1928. január 15-re szabták meg. Abban a reményben hagytam el a tárgyalási termet, hogy a szakértők feltétlenül a kért árnak nagybani csökkentését fogják ajánlani.

A mellékoltárok, kandeláberek ez évben nem készültek el a művész sokoldalú elfoglaltsága miatt. Az oltárok helyett más meglepetéssel szolgáltam híveimnek. Ismét vettem cirka 70 folyóméter elsőrangú külföldi, 180 cm széles vörös kókusz szőnyeget, s ezzel most már nem csak a templom hajóját, hanem még a kórust is teljesen beborítottam. Jó védelműl szolgált a nagy és tartós hideg (állandóan 12-16 fok) ellen, amellet olyan barátságossá és meleggé tette a templomot. Nagy volt híveimnek büszkesége, mikor azt hallották, hogy így szőnyeggel beborítva még Budapesten sincs egyetlen egy templom sem. Tartozásom a szőnyegre mindössze 200 pengő. Ezt is eltüntettem minél hamarább!

1928.

Még a múlt év végén kértem a község előljáróságát, hogy az adók összeírását fokozottabb figyelemmel eszközöljék, mert népszámlálást szeretnék. Az összeírás alapján 1928. január 1-jén így állt a község lakossága:

római katolikus	16.657
görögkatolikus	252
görögkeleti	95
református	4.060
ág.ev	1.290
izraelita	885
unitárius	109
baptista	66
felekezet nélküli	8
nazarénus	1

Összesen tehát 23.423. Ez az összeírás nem pontos, mert sokan kimaradtak belőle – mit utólag tudtunk meg az adóbeszedés révén. Így is 71.5% a katolikusok száma. Oly rohamos szaporodás ez, mely páratlan a Budapest környékén lévő községek életében. A Szemere által megkezdett parcellákat is sokszorosan túljegyezték, s az idén már több építési engedélyt adtak ki három hónap alatt, mint tavaly majdnem egész év alatt. Ha így haladunk, tíz év múlva Pestszentlőrinc lesz a főváros környékén a legnagyobb község.

Március 7-én ismét tárgyaltam a szobrással az oltárok ügyében. Egy kis változás lesz az eredeti tervben. A főoltár szobor-csoportozata angol cementből lesz öntve,

míg a Jézus szíve oltárnál elengedtem a figurális díszítést, de ennek fejében egyszerű, de azért művészi kiképzésű márvány és mozaik hátteret csináltatok, míg a szobor maga ruszicai márványból lesz faragva. A Szent Antal oltár szintén márványból, a szobor azonban itt is angol cementből készülne. A mostani összmunkáért kap 13000 pengőt. Legkésőbb július közepére kell elkészülnie. Félek, hogy most sem tartja be ígéretét, mert amikor e sorokat írom (május 18) még semmi előkészület nincsen a főoltár szobor-csoportozatának elhelyezésére, minek terminusa pedig május végére van megállapítva.

Még a múlt év december 11-én Erzsébettelepen megáldottam egy kis harangot, s ez alkalommal első misét mondtam az állami elemi iskola nagytermében, míg a beszédet Horváth Kandid, a budapesti bencés gimnázium igazgatója tartotta. Januártól kezdve minden hó II. vasárnapján az egyik hitoktató, utolsó vasárnapján pedig Horváth Kandid mond ott szentmisét és szentbeszédet. Evvel eddig a teljesen elhanyagolt telep is belekerült a pasztorációba. Az itteni hívek nagy buzgalommal készülnek egy kápolna építésére. A községből kaptunk egy 173 négyszögöles telket, melyet később egy nagyobbra cseréltünk ki. Ennek az átírását az egyházra szorgalmazni fogom, s ha ez meglesz, megkezdődhet a kápolna építése.

Április 7-én kaptam meg az OFB ítéletét a föld árának meghatározása ügyében. Ez holdanként 1300 pengőről szól. Ebbe sem nyugodtam bele, megfellebbeztem a tanácshoz, s ígértem 700-800 pengőt. Most várom az eredményt. A földet pedig addig is, míg állandó bérletbe adom, kiadtam felibe. Így legalább megtudom, mennyi bért kérhetek érte.

Majd kétévi sürgetés eredményeként végre valahára elkészült a templomtér parkírozása. A község megbízta Dániel Gyula fővárosi főkertészt, hogy készítse a parkírozásról egy tervet. Az eredeti terv gyönyörű volt, s megfelelt egy főváros művészi parkjának. Sajnos ennyi terhet a község nem vállalt, így meg kellett fésülni a tervet, s e redukált terv került kivitelezésre. Így is szép, s majd idővel pótoljuk, amit elejtettünk. Az egyház évi 1000 pengőt vállalt a fenntartására. Súlyos teher, de a templom szép keretet kapott. A parkírozással kapcsolatos vízvezeték úgy nagyon lassan halad előre. Nem találunk a környéken olyan bő forrású kutat, mely e célra megfelelné. Hála Istennek a gyakori eső segítségünkre van, s az öntözés hiányát alig 3-8% cserje kipuuszulása jelzi csak.

A parkírozás folytán kimaradt cirka 470 négyszögöl a tér egyik végén. Ezt elkértem a községtől, és meg is kaptam. Most a templomtér egyik oldala teljesen az egyházé, mintegy 1118-1120 négyszögöl nagyságban. Ez bekerítve impozáns látvány. Igaz, hogy bekerítése sokba került, s a járda elkészítése még többre fog kerülni, de szívesen megyek bele a költségekbe, hogy a községnek valamikor eszébe ne jusson esetleg egy kellemetlen szomszédot telepíteni mellénk. Van most már helyünk kántor lakásnak, esetleg kultúr épületnek is. Megvárom, míg kiépítik a vízvezetékét, s aztán az egész templomteret elkérem a községtől.

Május 9-én szörnyű, másfél napos orkán vonult végig a községen. Ereje 90 km-es volt, amelyet hazánkban még nem észleltek eddig. Nálam hat darab 18 éves, gyönyörű szép gyümölcsfa lett az áldozata. Kicsavarta őket. Visszahelyeztük, de kétlem, megmaradnak-e?

Még három évvel ezelőtt kaptam engedélyt országos gyűjtésre. A gyűjtők sikkasztottak és az egész társaságot lefogattam. Még most is folyik ellenük a per, melynek kimenetele nem kétséges. Az egyház nem kap semmit. Kértem egy újabb, hathónapos gyűjtési engedélyt, mely minden incidens nélkül – igaz, hogy csekély eredménnyel –, de lefolyt. Erről az elszámolás felment még 1927 január 6-án, de a procedúra még most sem ért véget. Jobban nem is lehetne akadékoskodni, mint itten, pedig minden a legnagyobb rendben van. Tanultam belőle. Soha az életben nem kérek gyűjtésre engedélyt.

Régóta kísért a Kispesthez való csatolás. Most aktuális lett, amennyiben Kispest nagyon szorgalmazza. Nekünk semmi hasznunk nem lesz belőle, s épp ezért kézzel-lábbal tiltakozunk ellene. Június elején vezetem majd a nagy küldöttséget a belügy-miniszter úr elé. Lesz-e foganatja? Megírom.

A mellékoltárok felépítése csak nem akart előrehaladni. Az egyháztanács, de még jobban a hívek, egész idegesek lettek a folytonos halasztások miatt. Radikális lépésre határoztam el magam. Új szerződést kötök a művésszel. Szeptember 13-ára egyháztanács ülést hívtam egybe, melyre meghívtam Visnyovszky szobrászt is. Ezen az ülésen előadtam, hogy a mellékoltár szobrait angol cement helyett ruskicai márványból szeretném faragtatni; ez azonban 4300 pengő többletbe kerül. Az egyháztanácsosok idegenkedtek, s szavazásra került sor. Az egyháztanács világi elnöke is ellene volt tervemnek, s így – ami még sohasem fordult elő –, nekem kellett döntenem, mivel egyenlő szavazat esett mindkét részre. Én nem döntöttem, elodáztam a megbízást. Pár napra rá a világi elnök csatlakozott elképzelésemhez, s így a szobrásznak megadtam a megrendelést határidőre, és egyúttal pönálást⁸⁵ is kötöttem ki, napi 100 pengőt. A megrendelés hírére hat egyháztanácsos ki akart lépni – de nem tette meg. Közben felmerült a terv, hogy Szent Antal oltárát a Jézus Szíve oltár pandantja képpen építsük meg. Igen ám, de ezzel elvész a keresztelőkápolna, amely annyira tetszik Püspök úrnak! Felmegyünk hozzá, és próbáljuk engedélyét megnyerni. Egész szomorú lett, s mint mondotta; büszkeségétől fosztjuk meg, mert még külföldön is emlegette, milyen páratlan keresztelőkápolnánk van. Mikor azonban látta, mennyire argumentálunk, így szólt: argumentumaik nem győztek meg, de mivel látom, mennyire szeretnék, megengedem, de nagy szomorúságot okoznak nekem. Befalazzuk a keresztelőkápolnát, s megkezdődik az építkezés. Ekkor vesszük észre, hogy a szószéket is el kell helyoznünk. Hová? Alkalmas helyen legyen, hogy ne sértse az elrendezést. Így került a baloldali középső pillér mellé, mely megoldás a legszerencsésebb volt, mert semmit sem kellett elmozdítani, s a beszéd is könnyebb mostani helyéről.

Az oltárépítésnél kikötött pönálásnak megvolt a hatása. A Jézus Szíve oltár október 31-re, a Szent Antal oltár december 8-ra elkészült. Mindkét szobor művészi alkotás. A 6 kilépni készülő egyháztanácsos is megbékélt, mert belátták, hogy ilyen közlekedés az angolcement szobor sehogyan sem érvényesült volna. Az oltárok felszentelése a jövő tavaszra marad.

A nyár folyamán egy rám nézve kellemetlen hír terjedt el, melyet sokan – köztük bennfentesek is – hangoztattak, hogy Püspök urunk bevisz kanonoknak. Annyira

biztosnak hitték, hogy sokan már háztűz nézni is jöttek Pestszentlőrincre, hogy ajánljam őket utódomnak. Egyik hitoktatóm, Géczy Géza kérte áthelyezését, mert nem akart az új plébános alatt szolgálni.

Írtam a Püspök úrnak és kértem, hogy cáfolja meg a kalandos híreket. Kaptam tőle egy nagyon kedves levelet, mely ugyan nem cáfolat, de azt eredményezte, hogy legalább egy időre békében itt maradhatok. Géczy azonban ment Újpestre. Százszor is megbánta, hogy elhamarkodta a dolgot. Utóda Pera Antal, szentesi gimnáziumi hit-tanár lett. Nemigen tudtam elhelyezni. Szóba került egy új plébánia építése. Kaptam nagyon is szép terveket 70 ezer pengős árajánlással. Ezt csak kölcsön útján lehetett volna megvalósítani, de a Püspök úr ezt nem engedélyezte. Más megoldást kellett keresni. Így került sor a bővítés gondolatára. A szeptember 13-i tanács elfogadta a terveket, s 17-én már meg is kezdődött – a rombolás. Az eredeti terv változáson ment át, amennyiben az ebédlőt nagyobbá tettük, s a villanyvezetéket mindenütt a falba süllyesztettük. Karácsonyig valóságos kálvária volt az életem. Sehol sem volt helyiség, mindenütt dolgoztak. Irodám, hálószobám nem volt. Még az udvaron is aludtam. De végül mégis csak elkészült, s mostani állapotában elég lesz 10-15 évig. Tavasszal újra kezdődik a hurcolkodás, mert egyes szobákban a salétrom lerúgta a festéket, és azt pótolni kell. Az építkezés szerzett nekem is vagy 3000 pengő adós-ságot a sok utánpótlás miatt. Ez alkalommal a teljes hálószobámat s más bútoraimat átengedtem a káplán szobának.

Az OFB által juttatott harminc hold vételárát a tanács holdanként 800 pengőben állapította meg véglegesen, s tíz esztendőre osztotta el évi 5%-os kamat mellett. Ugyanennyiben szabta meg a többi egyháznak juttatott föld árát is. Nem vette figye-lembe, hogy a mienk mélyen bent fekszik a közlekedési úttól. Hiába fellebbeztem. Református már Magyarország minden közhivatala, s a katolikus érdekek háttérbe szorulnak. Senki sem véd meg bennünket, magunk meg gyáván meghunyászkodunk.

Az idén szokatlan korán állt be a hideg, s tartósnak ígérkezik. Rendesen 10-12 fok hideget mutat a hőmérő. A hó már erősen fagyott földre jutott, s így megmaradt.

1929.

Talán a föld tengelye fordult el, s közelebb hozta a sarkvidéket, mert a ránk nézve irtó-zatos hideg csak nem akar elmúlni, sőt napról-napra emelkedik. Felszökött 30-32 fok-ra, s itt meg is maradt még februárban is. Na, majd márciusban egyszerre kienged – ezzel biztatgattuk magunkat. Bizony még március végén is 16-18 fok a hideg. Gyü-mölcsfáim kifagytak, a vízelvezető csatornám befagyott, úgy kellett azt a méteres fagyott földet robbantani, s a forrasztó lánggal melegíteni, hogy hozzáférhessünk. Elképzelhető, mennyi benzinbe, s mennyi pénzbe került! Másfél napig égettük kívül lánggal, belül forró vízzel, míg végre felengedett kissé, s lefolyást engedett. Egészen jégmentes csak késő tavasszal lett. Mintha csak éreztem volna előre a nagy hideget, jól elláttam magam tüzelővel, s így nem fagyoskodtunk.

El is fogyott másfél vagon porosz szén, s 60 mázsa fa. Olyan hideg volt a temp-lomban, hogy a bor befagyott a kehelyben, s úgy kellett meleg ruhával felengedni.

Természetes a hívek is elmaradtak az istentiszteletekről, mit legjobban igazol az áldozók számának nagy csökkenése. Az év első három hónapjában – pedig a hívek száma szaporodott –, az áldozók száma több mint ezerrel kevesebb volt.

Ez az év az ünnepélyek esztendeje volt. Május 16-án harangszentelés. A nagy harangunkat, a temetőben egy kis harangot, az apácánál egy harangot, s még egy idegen harangot áldott meg ünnepélyesen Dr. Varázségi Béla prépost kanonok. A nagy harangot Slezák László öntötte, rajta a következő felírással: „Dr. Hanauer A. István váci megyéspüspök, Dr. Wimmerth Béla prépost esperes plébános, Steiner Mór egyházközségi elnök idejében Pestszentlőrinc áldozatos katolikusainak fillérjeiből készült e harang, hogy érc szavával hirdesse első szent királyunk és apostolunk dicsőségét, és sírva-zokogva esdje vissza ezeréves édes hazánk feltámadását.”

Június 2-án nagy népünnepély volt az orgona alapjára. A nagy nyomorúság dacára mégis 900 pengőt jövedelmezett.

Június 9-én szentelte fel Püspök úr a két mellékoltárt. Bár erősen influenzás volt, mégis eljött, hogy a lőrinciek iránti szeretetét kimutassa. E napon tartottuk az első katolikus napot is. A délelőtt folyamán beszélt Püspök úr Óméltósága, Dr. Hunyady Ferenc gróf, Czetler Jenő, a képviselőház alelnöke; délután pedig Haller István volt miniszter, Bangha Béla jezsuita atya és Dr. Bendy Árpád műegyetemi titkár. Sok ezer hívő részvételével, szentséges körmenet fejezte be a szépen sikerült katolikus napot.

Június 30-án ünnepelte a község felszentelésem 30. évfordulóját, sok minden jót mondtak a szemembe, de vajon így éreznek-e a hátam mögött is?

Az egész templomtérré már régen szemet vetettem, s csak vártam az alkalmas időt, hogy megszerezhessem. Jó alkalomnak kínálkozott, hogy ág. ev. egyházat szerveztek, s az új egyház felügyelője a lutheránus főjegyző lett, ki természetesen szeretett volna egyházának minél nagyobb és szebb helyen területet juttatni. Most, vagy soha – gondoltam. Előbb keresztülvittük, hogy az egész területet parkírozzák és vízvezetékkel lássák el. Belekerült 12 000 pengőbe. Mikor készen volt, bejelentettem rá az Egyház igényét. Megszavazták. Még nincs ugyan ránk telekkönyvezve, de már jogerős. Igaz, hogy fenntartása sokba kerül, de megéri a kiadást, mert ilyen szép kerete egy templomnak sincs itt a közelben.

Ebben az évben 3007.58 pengőért parkíroztattuk a temetőt, s rendbe hozattuk az utakat. Most már a temetőnk is rendben van, hacsak a nagy szárazság el nem viszi a gyenge ültetvényeket.

Ősszel ismét spanyolnátha ütötte fel a fejét. Kétszer is beleestem, de szerencsésen megúsztam, s nem maradt semmi következménye.

A két mellékoltár felszentelésével véget ért a konszekráció a templomban.

A vértanúk ereklyéit jelző iratot nem lehet a sima márványlapon semmivel sem rögzíteni. Elválnak egy-két nap alatt. Itt akarom tehát megőrizni mind a három oltár ereklyéinek hitelességét.

A főoltárt 1926. szeptember 5-én konszekráta Dr. Hanauer István váci megyéspüspök úr. Erről szól az alábbi okmány: „M.C.M.XXVI. die 5 Mensis Septemberis Ego Stephanus Episcopus Vaciensis consecrari Ecclesiam et altare hoc in honorem Beate Mariae Virginis Immaculatae et Reliquias Sanctorum Martyrum Iustini et

Jézus szíve és Szent Antal szobra a mellékoltárokon

Nominandi in eo inclusi et singulis Christi fidelibus hodie unum annum et in die anniversario consecrationis huiusmodi ipsum visitantibus quinquaginta dies de vera indulgentia in forma Ecclesiae consueta concessi.⁸⁶

A Jézus Szíve oltárt és a Szent Antal oltárt 1929. június 9-én konsekrálta Dr. Hanauer István váci megyés püspök úr. A Jézus Szent Szíve oltáráról a következő okirat szól: „M.C.M.XXIX. die 9 mensis Junii Ego Stephanus Episcopus Vaciensis consecravi altare hoc in honorem Ss. Cordis Iesu et reliquias Sanctorum Martyrum Modestini et Vincentiae in eo conclusi et singulis Christi fidelibus hodie unum annum et in die anniversario consecrationis huiusmodi ipsum visitantibus quadraginta dies de vera indulgentia in forma Ecclesiae consueta concessi.⁸⁷”

Szent Antal oltaré pedig: „M.C.M.XXIX. die 9 mensis Junii Ego Stephanus Episcopus Vaciensis consecravi altare hoc in honorem St Antonii et reliquias sanctorum

86 1926. szeptember hónap 5. napján Én, István, váci püspök felszenteltem ezt a templomot és oltárt a Boldogságos Szeplőtelen Szűz Mária tiszteletére, az oltárba Iustinus és Nominandus vértanúk ereklyéit helyeztem, és minden Krisztus-hívőnek, akik ma és egy éven belül valamint a felszentelés évfordulóján meglátogatják, ötven napi bűcsút engedélyeztem az Egyház szokott formája szerint.

87 1929. június hónap 9. napján Én, István váci püspök felszenteltem ezt az oltárt Jézus Szent Szíve tiszteletére, és az oltárba Szent Modestinus és Vincentia vértanúk ereklyéit helyeztem, és minden Krisztus-hívőnek, akik ma és egy éven belül valamint a felszentelés évfordulóján meglátogatják, negyven napi bűcsút engedélyeztem az Egyház szokott formája szerint.

Martyrum Modestini et Vincentiae in eo conclusi et singulis Christi fidelibus hodie unum annum et in die anniversario consecrationis huiusmodi ipsum visitantibus quadraginta dies de vera indulgentia in forma Ecclesiae consueta concessi.⁸⁸

Ez alkalommal ide iktatom a főoltár kiváltságáról szóló okmányt is, mely az idők folyamán elhalványodhat: „Nr 5099/1926 L.I. Stephanus Hanauer Dei Misericordia et Apostolicae Sedis Gratia Episcopus Vacienis ... Memoriae commendamus praesentium significantes, quibus expedit universis, quod nos omnibus Christifidelibus in Purgatorio existentibus, quae Deo in charitate coniunctae ab hac luce migrarunt opportuna de thesauro Ecclesiae auxilia subministrare studentes quo sic adiutae ad coelestem Patriam eo facilius pervenire valeant, pro animabus christifidelium a Purgatorii poenis liberandis designemus denominemus et dedaremus Aram Ecclesiae Parochialis Pestszentlőrinc honori Immaculatae Conceptionis B. M. V. dicatam pro Altari Privilegiato in perpetuum in conformitate sacrorum canonum ita, ut quandocumque Sacerdos aliquis saecularis vel regularis Ss. Mariae Sacrificium pro anima cuiusque christifidelis, quae Deo in charitate coniuncta ad hac migraverit, ad praedictum Altare, sic per Nos designatum celrebravit, anima ipsa de thesauro Ecclesiae per modum suffragii indulgentiam consequatur et D. N. Jesu Christi ac Beatissimae semper Virginis Mariae, Sanctorumque omnium meritis sibi suffragantibus a Purgatorii poenis, si ita Deo placuerit, liberetur. Datum Vacii, in Curia Nostra Episcopali die 29. a mensis Novembris anno millesimo nongentesimo vigesimo sexto +Stephanus Episcopus. Ad mandatum: Michael Vaszary Aulæ Episcopalis Capellanus.”⁸⁹

Október 16-án ünnepeltük megyés főpásztorunk tízéves jubileumát. Forró, bensőséges ünneplés volt, méltó a Püspök nagy érdemeihez. Az egyházmegye papsága e jubileum emlékére márvány oltárt emeltet a Szeminárium kápolnájában.

November 16-24-ig Missio volt. Három domonkos atya tartotta. Eredménye azért nevezetes, mert nagyon sok régi, hanyag ember végezte el gyónását és szentáldozását.

88 1929. június hónap 9. napján Én, István váci püspök felszenteltem ezt az oltárt Szent Antal tiszteletére, és az oltárba Szent Modestinus és Vincentia vértanúk ereklyéit helyeztem, és minden Krisztus-hívőnek, akik ma és egy éven belül valamint a felszentelés évfordulóján meglátogatják, negyven napi bűcsút engedélyeztem az Egyház szokott formája szerint.

89 Hanauer István püspök, Isten irgalmából, és az Apostoli Szék kegyéből Váci püspök ... A jelenlévők emlékeztetere bízzuk e jelentős dolgokat, amelyek mindenkinek üdvösek, mivel mi minden a tisztítótűzben lévő krisztushívőnek, akik a szeretet által Istenhez kapcsolódtak, és erről a fényről vándoroltak oda, alkalmas segítséget törekszünk nyújtani az Egyház kincstárából, ami által így megsegítve az égi hazába annál könnyebben jutnak be, a krisztushívők lelkéért, hogy a tisztítótűzből kiszabaduljanak, kijelöljük, kinevezzük és átadjuk a Pestszentlőrinci Plébániatemplomnak a Szeplőtelenül fogantott Boldogságos Szűz Mária tiszteletére szentelt oltárt, kiváltságos oltárként, örökre, összhangban a szent kánonokkal, úgy, hogy valahányszor egy, akár világi akár szerzetespap valamely krisztushívő lelkéért, aki Istennel a szeretetben összekapcsolódott, és oda (a tisztulás helyére) vándorolt, a legszentebb Mária tiszteletére bemutatja az áldozatot, az általunk kijelölt, és fentebb említett oltárnál, maga a lélek, az egyház kincstárából a könyörgés hatására bűcsút nyerjen, és Urunk Jézus Krisztus és a Boldogságos Mindenkor Szűz Mária, és Minden-szentek méltó könyörgései által a tisztítótűz büntetéseiből, ha Istennek is úgy tetszett, szabaduljon meg. Kelt Vácon, Püspöki Hivatalunkban, 1926. november 29-én + István püspök. Megbízásból: Vaszary Mihály, a püspöki aula káplánja.

1930.

Szent Imre 900 éves jubileumának éve. Minden e jelben indul. Az egész katolikus világ részt vesz benne. Közös és helyi ünnepegekben ünnepeljük a liliomos királyfit.

A május 18-án Máriabesnyőre vezetett zarándoklat során Pestszentlőrincről százan vettek részt. Május 21-én Esztergomba zarándokolt 121 leány és asszony. Az iskolák számára június 8-án tartottunk ünnepélyt – külön az elemi, és külön a polgári iskolák növendékeinek. Ez alkalommal cirka 1200-an járultak szentáldozáshoz, s a délutáni ünnepélyeken szavalatok, énekek, s ünnepi beszéd kíséretében hódoltunk Szent Imre emlékének. Június 14-én a Katolikus Nőszövetség tart külön ünnepélyt, s az ezrekre menő hívek részvételével este gyertyás körmenetet. Június 25, 26, 27-én az egyházmegyei zsinaton vettem részt, mint a papi személyekről szóló törvényjavaslat előadója.

Július 1-én ismét női zarándoklat megy Szent Imre városába, Székesfehérvárra. Július 8-án vegyes zarándoklat Máriabesnyőre. Az országos budapesti ünnepegeken, 19-20-án 600-700 résztvevővel vonulunk fel.

Augusztus 14-15-én tartottuk, mint hitközség, a jubileumot. Augusztus 14-én este 8 órától szentségimádás volt augusztus 15-én reggel 8 óráig – zsúfolt templommal. A szentségimádás alatt több, mint 500-an gyóntak, s másnap 800-an áldoztak. Reggel 4 órától szentmisét mutattunk be minden órában – s a tízórai főpapi ünnepélyes szentmisével zárult a felejthetetlen ünnepség. A jubileum alatt a Szentatya szándékára 1779-en áldoztak.

Augusztus elején új építkezésbe kezdtünk. Három új szobát építettünk a káplán és hitoktató számára, a régi cserkész otthont pedig átalakítottuk irodává. Azt hiszem, hogy ezzel az építkezéssel le is zártuk egy időre a bővítéseket. Ugyanebben az időben építettünk a temetőben három új ravatalozó termet, s a régi épületet alaposan tataroztattuk. Tizenháromezer pengőbe került az építkezés, de legalább az egyház is hozzájárult valamivel az irtózatossá enyhítéséhez.

Ez évben a megyés főpásztor végre betöltötte az annyira óhajtott kápláni állást Bárány Dezső alagi lelkésszel. Javadalma teljes ellátás, száz pengő egy havi fizetés a hitközségtől, évi 350 pengő kongrua.

Amint közeledtünk a télhez, annál inkább vált nyilvánvalóvá, hogy segíteni kell, mert éhínség lesz, az pedig nem jó tanácsadó. Milyen mérvű legyen e segítség – ezen töprengtünk, mert a karácsonyi szeretet csomagokkal célt nem érhetünk. Elhatároztam, hogy december és január hóban 100-150 személynek egyszerű, de tartalmas levest adok minden nap 20 deka kenyérrel. Megkezdtük az akciót, és ezzel egy lavinát indítottunk el! Nap-nap után szaporodott a rászorulóknak száma, s az első hónap végén már 300-nál többen voltak. Januárban bekapcsolódott az akcióba a politikai község is, s ezentúl együtt tartottuk Virágvasárnapig, 1930. március 28-ig. Ez idő alatt az egyház 48 000, a község 40 000 ebédet osztott ki. Az akció sikeres lebonyolításának érdeme Bárány Dezső kápláné, ki szakavatottsággal, fáradhatatlanul látta el nap-nap után fáradságos tisztét. Mellette egész női gárda teljesített szolgálatot – hetenként váltva egymást – teljesen ingyen.

Az Állami Lakótelepen a Népjóléti Minisztérium külön akciót vezetett, s itt naponta 500-600 ember kapott ebédet. Aki rászorult, az kapott. Hála a jó Istennek, itt nem is volt zúgolódás. Az ebédeltetési akción felül a karácsonyi szeretetsomag – felruházás, szén és fa kiosztása is megmaradt. Ritka község volt, mely a mienkhez hasonlóan sietett a nyomorúságon enyhíteni.

1931.

Ilyen hosszán tartó télre nem emlékszem. Nem volt farkasordító hideg, de azért – tél volt. Ha egy kissé melegebb nap következett márciusban – itt a tavasz, gondoltuk, s fellelkeseztünk, s másnap, vagy még aznap havazott. Úgy látszott, mintha sohase lenne vége a télnek! Soha annyi fűtőanyag nem fogyott, mint ezen a télen. Különösen azért aggódtunk olyan nagyon, mert az idei bérmálást Püspök urunk nagyon korai dátumra: április 16-ra tette. Mi lesz szegény kicsinyekkel, ha lengébb ruhában jönnek majd bérmálkozni?

A bérmálást megelőzően a plébánia egy-két szobáját javítani kellett. Mindössze háromról volt szó. Alig fognak bele, már jelentkeznek más javítani valók is; ha pedig ezt javítják, akkor ezt is meg kellene változtatni, s lassan azon vettem észre magam, hogy festik az egész plébániát, s a folyosó régi, korhadat ajtaja helyett vasajtót állítanak be.

Steiner Mór világi elnöknek egy ötlete támad. Kevés a festő munka, olcsó az állványozás, nem festenénk-e ki a templomot? Mennyibe kerülne? Cirka 4000 pengőbe! Elhatározzuk a templom festést. Igen ám, de akkor a templom tetőt is alaposan renoválni kell, hogy be ne ázzon! Ez megint 500 pengő. Mire aztán vége lett a csip-csup javításoknak, lett belőle 6577 pengő!

Régi vágya volt az egyháztanácsnak az orgona felépítése. Csak olyan egyszerű kis orgonára gondoltunk, 5000-6000 pengőre. Találtak is egyet egy kispesti orgona építőnél, 5500 pengőbe került volna. Belementem, mert orgona alapunk 4000 pengő volt, a többit majd csak letörlesztjük. Az orgona bizottság azonban nem találta megfelelőnek. Felkértük Riegler Ernő zeneakadémiai tanárt, készítsen egy diszpozíciót. Vállalta, de csak úgy, ha a tavaly Magyarországon tartott nemzetközi kongresszuson meghozott határozatokat megtarthatja. Ezen alapon készült a diszpozíció. Kerül 8500 pengőbe. Mikor már építik, szóba kerül, jó volna az elhagyott két változat közül legalább az egyiket már most beállítani, mert később bontani kellene az egész vázat. Mennyibe kerül? 1000 pengőbe. Belementem. Most már 9500 pengő. Ehhez a motorhoz szükséges villany bevezetés, a tanár tiszteletdíja, etc. 10 000, 10 500 pengő. Így merültem mindig mélyebb és mélyebbre. Evvel azonban a templom felszerelése véget ér. Minden megvan, most már csak a ruhák hiányoznak.

Az orgona két manuális: 15 szóló és 30 mellék változattal. Építette Barakovics János, rákospalotai orgonaépítő. Hangolta Lorenz János, országszerte ismert hangoló. Minden reményünk megvan arra, hogy orgonánk, mely diszpozíciójára nézve első hazánkban, meg fog felelni minden kívánságnak.

Még tavaly, a Szent Imre jubileumi évvel kapcsolatban az egyháztanács elhatározta, hogy a templom parkban Szent Imre szobrát felállítja. A szobor elkészítésével

Visnyovszky Lajos, helybeli szobrászt bízta meg. A terv az volt, hogy még a jubileumi évben leplezzük le a szobrot, de a kitűzött időre nem készült el, mivel az eredeti terven változtattunk. A szobor alakját ruskicai márvány helyett bronzból öntöttük. Október havában felállította a művész, és mivel a nagy nyomorúság miatt mellőzni akartuk az ünnepélyeket, úgy határoztunk, hogy a szobor leleplezése és az orgona felavatása egy napon történjen.

Ez meg is történt október 18-án, délelőtt 9 órakor. Dr. Hász István tábori püspök úr megáldotta az orgonát, majd szentbeszédet mondott, s ünnepi misét celebrált, melyen első alkalommal szólalt meg az orgona. Tizenegy órakor kezdődött.

A Szent Imre szobor és leleplezése

A tanulók egyesített énekkarával, a leventék zenekari kíséretével Pohárnok Jenő „Fohász Szent Imréhez” c. énekét adták elő. Egy cserkész szavalt. Dr. Hász István úr megáldotta a szobrot, és ünnepi beszédet mondott.

Utána Huszár Károly volt miniszterelnök tartott beszédet, s beszéde után bejelentette, hogy egy magát megnevezni nem akaró úr 1000 kg kenyeret fog szétosztani november 5-én a szobor leleplezésének emlékére mint Szent Imre adományát az inségbn lévőeknek.

Ezután a szobrot átveszi az egyháztanács világi elnöke. A gyermekkar két Szent Imre herceg Lyra Coelestis 1650-ből származó énekét adja elő zenei kísérettel. A szobor megkoszorúzása következik: az egyháztanács, a község, a szomszédos Pestszentimre község, és még kilenc egyesület helyezi el koszorúját, majd díszes elvonulás a szobor előtt.

Délután öt órakor hangverseny volt a templomban neves fővárosi művészek közreműködésével. Az ünnepélyen részt vett a vármegye a főispán úrral az élen, s jelen voltak a minisztériumok és egyesületek képviselői. Gyönyörű napsugaras, meleg időben folyt le az ünnepély sok ezer hívő jelenlétében.

November 5-én a szobor előtt kiosztottuk az 1000 kiló kenyeret. Kedves meglepetés volt, hogy az osztás alatt két repülőgép egész alacsonyan a szobor körül keringett.

A Szent Imre szobor avatása a plébánia kertjében

Az idén az ínség akciót már június elején elkezdtük. Minden szombaton 40-70 család kapott kenyeret. Az ebédeltetési akció november 23-án kezdődött. A politikai község – s később az Állami Lakótelep is – az ínség konyha vezetését az egyházra bízta. Nagyszabású munka s elfoglaltság, hiszen már a kezdetben 2200 adagot kellett kiszolgáltatni, s ez a szám a tél folyamán, 4000-4500-ig fog emelkedni. Nagy körültekintés s szakértelem kell hozzá, hogy mindenki meg legyen elégedve a vezetéssel.

1932.

Nagy bizakodással mentünk az év elébe. hogy talán könnyebb lesz az élet. Sem a tavasz, sem a nyár nem hozott enyhülést. A munkanélküliek száma szaporodott. A főváros egyre-másra telepíti ki az ínségeit, s az Állami Lakótelepen már 8-10000 ilyen nincstelen él olyan zsúfoltságban, amilyen Maxim Gorkij tanyáin sem fordul elő. Valóságos járványfészek lett a lakótelep, s minden lépésünk, hogy a kilakoltatást beszüntessék, eredménytelen. A kéregetők száma akár egy légió.

Az idén a templom parkot újra felástuk, újból füveztük, s pótoltuk a kiveszett fákat, bokrokat. Sajnos hiába. A teljesen száraz nyár kiégette a területet. A virágokat lopják, a kerítést részeg garázdálkodók kiszakítják. Néha arra gondolok, jobb volna parlagon hagyni ilyen barbár környezet miatt.

Az idén a temetőhöz másfél hold földet csatoltunk. A község a felére jogot formált az istennevesek⁹⁰ és szegények számára. Annyi azonban az istenneves, hogy ha ilyen

90 Akiket nincs, ki eltemesse.

iramban telik, hát nem soká tart. Csak az aggaszt, hogy a község nem gondoskodik új temetőről, s a mienk fog megtelni grátisz halottakkal minden kártérítés nélkül. Az egész temetőt újra fásítottuk – akáccokkal. A díszfák egymás után kipusztultnak, nem érdemes rájuk költeni.

A templomban ismét megpróbálták a Szent Antal perselyt kifosztani. Nem sikerült. Hogy azonban elejét vegyük az újabb próbálkozásoknak, vasráccsal zártuk le a hajót az előcsarnoktól, betörés mentes zárákkal láttuk el az ajtókat.

A templom leltára egy teljes aranybrokát ruhával gazdagodott. Gyönyörű darab, dísze a leltárnak.

Az ideai ínség akció nem akart megindulni. Az új miniszterelnök munkaalkalmat ígér, de hogy a pénzt honnan veszik hozzá, a jövő fogja megmutatni. Mi várunk – de külön szegénygondozót akarunk életbe léptetni. Lesz-e sikere? Később beszámolok róla.

Nem lett, mert meg se kezdtük. A megyénél olyan sok akadályt gördítettek eléje, hogy lemondtam róla. Idén az ebéd akció helyett ínség munkát végeztettek. Sovány kereset, de mégis valami. Az egyház két vagon szenet, két vagon krumplit, száznál több cipőt osztott ki, számlálhatatlan lábbelit hozatott rendbe. De mi volt ez az igénylők tömegének! Ha az Állami Telep nem volna, minden ínségesünket jól tudnánk ellátni. Így Budapest nincstelenjeit kell ellátnunk anélkül, hogy a főváros hozzájárulna.

1933.

Az új miniszterelnök, Gömbös Gyula 95 pontjában gyökeres változást ígér, s mi mindig hiszékeny polgárok, vártuk e javulást, mely azonban nem következett be, sőt még rosszabb lett az anyagi helyzet az új adók behozatalával és a folytonos fizetés redukióval.

Az ínség emelkedőben, a sok munkanélküli rajokban cirkál az utcákon és lepi el a plébániát. Ez ideig a templom csarnokában nem állt koldus, most megjelent az első. Úgy látszik, dicsekedhetett, mert egy-két hét múlva számuk szaporodni kezdett, s rövid időn belül már húszan várták az alamizsnát. Természetesen valamennyinek egy hívő sem adhatott, s e miatt aztán botrányos jelenetek játszódtak le, s végül kénytelen voltam kilakoltatni őket. Hogy jó keresetük lehetett, igazolja, hogy utólag megtudtuk: egy pestszentimrei háztulajdonos nem sajnálta az utat, s minden vasár-és ünnepnap begyalogolt ide és beállt a tenyerét tartani.

Kárpótlásul minden szombaton a plébánián kaptak alamizsnát. De itt is megjártuk, mert a számuk már a második szombaton felszökött hetvenre, s így nem kapván annyit, mint mikor húszan voltak, lázadozni kezdtek. Kénytelenek voltunk ismét eltávolítani őket. Így is cirka 400-600 pengőbe kerültek július 16-ig.

Az ideai év legkimagaslóbb eseménye a Szentatya által meghirdetett szentév méltó megünneplése volt. Ide iktatom a teljes programot.

“Kedves Híveim! A mi Urunk, Jézus Krisztus kereszthalálának 1900 éves évfordulójára bensőséges áhítattal óhajtunk előkészülni. Az ájtatosság programja a következő:

Bevezetésül április hó 6-7-8-án este hét órakor páter Morovitz Ferenc szentferencendi atya konferencia beszédet tart. Beszéde előtt és után gyóntatás. Április 9-én, Virágvasárnap, közös szentáldozás: férfiaknak az egyháztanáccsal az élükön a nyolc órai szentmisén, nőknek a hét és kilenc órai szentmisén.

Nagyhétfő: Mise 7, 8, 9 órakor, alatta gyóntatás, délután 6 órakor keresztúti ájtatosság. Nagykedd: Mise 7, 8, 9 órakor, alatta gyóntatás, délután 6 órakor keresztúti ájtatosság. Nagyszerda: Mise 7, 8, 9 órakor, alatta gyóntatás, délután 3 órakor Jeremiás siralmi.

A legméltóságosabb Oltáriszentség alapításának előestéjén, Nagyszerdáról Nagycsütörtökre virradóra egész éjjel tartó szentségimádást tartunk. A szentségimádás programja:

Este 8 órakor szentségkitétel. Utána Krisztus Urunk szenvedésének felolvasása (Mk 14-15) és csendes elmélkedés a hallottak felett. 11 órakor szentbeszéd, reggel 4 és 7 órakor imaóra. A 9 órai szentmisén közös áldozás. Azokat, akik akadályoztatásuk miatt a közös szentáldozáson nem vehetnek részt, úgy Virágvasárnap, mint Nagycsütörtökön reggel 6 órától kezdve megáldoztatjuk. Kérem híveimet, hogy ezen ájtatosságon a Szentatya külön kifejezett óhajára minél számosabban vegyenek részt! Testvérek, jöjjetek imádkozni! Jöjjetek Istenhez, Krisztus szenvedésének és végtelen szeretetének átelméldetéséből lelki vigaszt, békét és erőt meríteni!”

Pestszentlőrinc, 1933 március hó. Dr. Wimmerth Béla prépost plébános.

A felhívás élénk visszhangra talált, a templom zsúfolásig megtelt, és cirka 3000-en járultak szentáldozáshoz az ájtatosság ideje alatt. Fel-emelő és vigasztaló látvány volt a hívek mélységese áhítata!

Az idej tél nem akar megszűnni. Még május végén is fűtenünk kellett. Talán csak nem történt valami változás a világúrben, amely ezt az abnormális időjárást előidézte? Május 17-én kilenced magammal részt vettem a szentévi zarándoklaton Trieszttól hajón Nápolyig, s onnan Rómába, majd Firenze és Velencén át haza. A Szentatyánál tett ünnepélyese hódolatunk feledhetetlen benyomást tett egész életünkre. A vatikáni körök állítása szerint ilyen bensőséges és meleg fogadtatásban a Szentatya még senkit – egy nemzet fiait sem részesített, mint bennünket.

Indulás Rómába

Vatikáni képek

Negyvennyolc percig beszélt, s a szolgálattevő kamarás már a cingulusát⁹¹ rángatta, hogy fejezze be beszédét, mert féltették a nagyon kimerült Szentatyát az esetleges rosszullettől. Minden harmadik szava; az én kedves magyarjaim; az én szeretett fiaim. Sírtunk valamennyien, és azt hiszem, mindnyájunk legértékesebb órája lesz ez az audencia. Én abban a nagy kitüntetésben is részesültem, hogy a dignitáriusokkal együtt egy külön teremben fogadott a Szentatya, hol mindnyájunkhoz volt egy kedves szava. Talán soha nem hangzott olyan bensőségesen, olyan szívből, lélekből fakadóan, mint az audencia után: – „Tartsd meg Isten, Szentatyánkat”, mint ez alkalommal – a pápai himnusz, melyet Őszentsége is meghallgatott.

Rómában egy boldoggá avatás szertartásán is részt vettünk, s itt láttuk a maga valóságában érvényre juttatni az Úristen ígését, hogy a legnagyobb dicsőséggel övezi a világ által észre sem vett hűséges szolgálóit, amikor a zsúfolt Szent Péter templomban a világ minden részéről egybesereglett óriási tömeg élén a Szentatya hódolt először egy szerény jezsuita páter emléke előtt.

A község várossá alakulása most már bizonyos. A belügyminiszter úr jelenlétemben kijelentette, hogy semmi kifogása ellene, sőt, ő is akarja. Az új képviselő testületi választások nagy harcot provokáltak, mert a régi, Kuszenda volt főjegyző pártja szerette volna megtartani azt a familiáris összeköttetést, mely eddig fennállt, s amelynek következtében mindig az történt, amit ők akartak. Ezek ellen megalakítottuk a Független Városi Pártot, mely a közéleti tisztaságot akarja bevinni a leendő város

91 Deréköv

közigazgatásába. Pártunk elég hatalmas, de féltő, hogy az ellenfél – pénze lévén bőven – ismét felülkerekedik, és akkor ismét klikk uralom lesz a városban is.

Ugyanilyen harcok folynak a nagy politika terén is. Gömbös Gyula miniszterelnök megalakította a Nemzeti Egység pártját, s abba bekényszerített úgyszólván mindenkit. Aki ugyanis nem tagja a pártnak, az nem számíthat állásra, sem pedig előmenetelre. Nagyszerű egység, hová bekényszerítik az embereket! Magam kint maradtam, mert a kormánytól semmi várnivalóm nincsen.

Február 28-án ünnepeltük a karmelita apácák községünkbe való letelepedésének 25 éves jubileumát. Megható volt annak a sok, immár az életben küzdő embernek – kik innét kerültek ki – az őszinte és meleg ragaszkodása az apácák iránt, kik embert faragtak a kis apátlan anyátlan árvákból. Egy presbiter is volt közöttük, aki könnyes szemmel mutatta be a szentmisét azon az oltáron, melynél mint kisgyerek, hajdan ministrálgatott.

Az idén Medárd csakugyan beváltotta a nevéhez fűződő jóslatot; és nem negyven, de ötvennél is több napig csak úgy szakadt az eső az egész országban. Soha annyi területet nem öntöttek el a megáradt folyók, de különösen a Tisza, mint az idén! Kispest, Pesterzsébet mélyebben fekvő helyein valóságos tavak létesültek, s pincéikben most is – július vége van – víz van, és nem lehet kiszivattyúzni, mert magasan lévén a talajvíz, ismét csak előnti. Mi magasan vagyunk, bennünket megkímélt; sőt, Pestszentlőrincnek a sok eső jót is tett. Most is zöld minden, pedig május elején kiégett a fű, elsárgult a lomb.

A magassági fixpont, mely a szükség kápolna felső küszöbén volt jelezve, ismét megjelent. Most meg a templom tornyában rögzítették meg. Négy oldalon kivágták a falat – ablakot csináltak –, s innen végzik a méréseket. Ígéretet kaptam, hogy mindent eredeti állapotába visszahelyeznek, ha a mérésekkel végeznek. Jó is lesz, mert a tornyot egészen elcsúfították.

Az idén gyors egymás utánban három lobogót is szenteltünk: a Férfi Liga lobogóját P. Omerovics és Bernolák Nándor volt miniszter részvételével; a Karmelita harmadrend és a Sac (szentlőrinci atlétikai club) lobogóját.

Augusztus elején kezdődött Gödöllőn a Világjamboree, melyen az egyház 920 sz. cserkészcsapata is részt vett. Ott voltam a megnyitó ünnepélyen. Felejthetetlen látvány volt a mintegy 30000 cserkész felvonulása, de ami rám a legnagyobb hatást tette, az idegen cserkész csapatokat kísérő katolikus papok nagy tömege volt. Ha ezekkel összeköttetést lehetne szerezni, s az ő révükön a külföld államférfiaival, azt hiszem nagyobb propagandát lehetne csinálni a revízióknak, mint amennyit tíz év alatt sem értek el a miniszterelnök és társai folytonos utazgatásaikkal.

Augusztus 1-jén távozott Kiss István hitoktatóm azzal, hogy belép a ferencesek rendjébe. Utóda Szabó László lett Szolnokról. Kiss háromnapos zárdai tartózkodás után kilépett, mert gyenge szemei miatt nem vették fel. Visszakíváncozott hozzánk. Kegyelmes urunk vissza is helyezte, s Bárány Dezsőt Újpestre küldte.

Október 8-án volt az új egyháztanács választása. Sikerült mindazokat beválasztatnom, akiket erre érdemesnek tartottam. Sok reményt fűzök az új egyháztanács működéséhez, s hiszem, hogy sikerül mindazon feladatokat megvalósítani, melyek már régóta aktuálisak voltak. Így az Actio Catholica⁹² megszervezését, a kultúrház

92 Hívek közreműködése a papság apostoli munkájában, szervezett és irányított formában.

felépítését, mint legsürgősebbeket. Az Actio Catholica mindhárom bizottsága már működik is, s a kultúrház építésére is megtörtént az első lépés. A község megszavazott e célra 20000 pengőt, és adja a szükséges kavicsot. Az egyház ez év végére minden alap egybevonásával cirka 30000 pengővel fog rendelkezni. A tervek készen vannak, a költségvetés 128000 pengőről szól, tehát 78000 pengő kölcsönt kellene felvennünk. Ennyire nem merek vállalkozni, de azt hiszem, ily nagy összegre a Kegyelmes úr sem adna engedélyt. Most, mikor e sorokat rovom, ott tartunk, hogy nyilvános pályázatot fogunk hirdetni, hátha ez által le tudnánk szorítani az árakat.

Még 1929-ben megkaptuk a templom park azon részét, mely eddig nem volt az egyházé. Az adóhivatal 3000 pengő adó illetéket vetett ki, melyet túl magasnak tartottam. Az általam felajánlott 1200 pengőt nem fogadták el. Megfellebbeztem az illeték kivetését, és a Közigazgatási bíróság hosszú idő múlva, 1933 március 11-én tartott ülésén fellebbezésemnek helyt adott, s az illeték fizetése alól az egyházat mentesítette. Ide iktatom az ítéletet, lehet, hogy máskor is szüksége lesz az egyháznak a benne foglaltakra.

Az ajándék magánjogi fogalmának lényeges alkotóeleme, hogy avval az ajándékozó saját vagyonának rovására a megajándékozottnak kötelezettség nélkül ingyenes vagyoni előnyt nyújtson. Az 1920. XXXIV. t. cikknek az ajándékozási illeték meghatározás tárgyát meghatározó 83. §-a is, mely szerint: „az ajándékozási illeték tárgya az élők közötti jogügylettel kötelezettség nélkül, ingyenesen juttatott vagyoni előnyből származó vagyonszerzés” – csak az ilyen tartalmú jogügyletet vonja ajándékozási illeték alá. Az ajándékozás említett alkatelemének lényeges volta van elismerve ugyanezen törvény 91.§-ának abban a rendelkezésében is, amely az ajándékozási illeték alapját a megajándékozottra szállott tiszta értékben állapítja meg.

Pestszentlőrinc község avval a tulajdonjogi korlátozással adta át a pestszentlőrinci római katolikus egyháznak az ügylet tárgyát képező ingatlanokat, hogy az egyházközség azokat kifejezetten csak közpark céljára használhatja. Az átruházott ingatlanok az átruházás előtt is közcélú szolgáltak, s az említett tulajdonú korlátozás azok használatát továbbra is a község közönsége részére biztosítja. Nyilvánvaló tehát, hogy az átruházás nem eredményezte sem a község vagyonának csökkentését – s minthogy az egyházközség az ingatlanokat továbbra is a községi célokra köteles fenntartani –, sem az egyházközség vagyonának gyarapodását. Ezért – ajándékozás nem történt és ajándékozási illeték tárgy, illetőleg illeték alap hiányában – a megtámadott illeték törlését el kellett rendelni. 14.450/P 931 számon K.B.

Majzik Viktor tanácselnök,
Dr. Kullmann Lajos előadó

1934.

Az 1934-es év abnormálisan kezdődött. Már a február 16-18 fok meleget hozott, és ez azután meg is maradt, sőt lassan emelkedett. Nagy segítség volt ez a rászorulóknak részére, kevesebbet szenvedtek a hidegtől, és hamarabb kaptak munkaalalmat a kertekben. Az a remény, hogy a gazdasági helyzet javulni fog, nem vált valóra,

mert az még rosszabb lett. Minden reményünk az építkezések megindulásában volt, de erre nem került sor, mert építkezési kölcsönt sem az állam, sem a bankok nem folyósítottak. Behozták ellenben a forgalmi adó helyett a „fázis” adót, és ezzel 3-12%-al emelték az egyes építési anyagok amúgy is magas kartel árát.

Az egyházat is nagyon közelről érintette a fázisadó behozatala, mert a régóta nélkülözött kultúrházat ez évben akartuk felépíteni. Az építkezésre rendelkezésre állt a temető alapból 30 000 pengő, a községtől megszavazott 20 000 pengő. Ez a 20 000 pengő nagyon sok nehézséget okozott, mert a község kikötötte, hogy a kultúrházat helybeli iparosokkal kell felépíttetni. E feltétel nagy kerékkötő volt, mivel a mi kisebb kaliberű iparosaink ilyen nagy épülettömb felépítésére alig tudtak vállalkozni.

Május elején ifj. Dávid és Wanner építészek tervet készítenek a kultúrházról és bemutatják. Csinos, szemrevaló, de nem megfelelő. Egyrészt az ára 130 000 pengő, másrészt az elhelyezés nem jó. Újabb tervük már praktikusabb volt, de még mindig drága, mert ára 100 000 pengő felett forog, és nekünk csak 80 000 pengő áll rendelkezésünkre. Ez is csak abban az esetben, ha Püspök úr megengedi a 30 000 pengő kölcsön felvételét. Ennek a kieszközlése pedig kemény dió lesz. Augusztus hóban még egy tervvel jönnek Dávidék, és erről azt állították – a Püspök úr előtt –, hogy fel lehet építeni 80 000 pengőből. Kiírtuk a pályázatot, és a legolcsóbb ajánlat 112 000 pengő volt. Erre a Dávidék kísérletezésével felhagytunk. Helybeliekkel próbálkozunk. Kaptunk is elfogadható terveket, de kivitelre nem kerülhetnek, mert a Kereskedelmi Minisztérium megsemmisítette a pályázatot azon a címen, hogy a pályázó és kivitelező egy személyben nem lehet.

Az idő gyorsan múltott, pedig mi szeptemberben szeretnénk volna felavatni a kultúrházat az Egyház 25 éves jubileumával kapcsolatban. Egy újabb, rövid lejáratú pályázat végre dűlőre juttatta az építkezés ügyét. A pályázatnál az egyes iparágakat külön-külön adtuk ki, és így a fázisadó dacára sikerült 85 000 pengőre redukálni az építkezés költségeit, pedig az épület is sokkal nagyobb, mint az eddig bemutatottak. Milyen olcsón sikerült biztosítani az építkezést – egy példával szolgálak csak: léggöbmétere 16 pengőbe került akkor, amikor kutakra kellett építkezni. Ebben az árban pedig a 28 méteres kút költsége is benne van.

Augusztus 5-én kezdtük meg az építkezést, és gyors tempóban folytattuk. Gomba módra emelkedtek a falak és a sok hívő nem győzött csodálkozni, mikor nap-nap után az épület egy újabb szakasza lett készen. Az építkezésnek a gyönyörű őszi kedvezett, és már-már azt hittük, hogy eső nélkül tető alá tudjuk hozni, amikor háromnapos bőséges áradat paskolta végig a még teljesen be nem fejezett épületet. Ez sok kárt okozott, mert a falak alaposan átáztak, és hogy a megnyitást december 16-ra megtarthassuk, négy napig Kox kályhákkal kellett fűtenünk, de még így is nedvesek maradtak.

Az avatás nagy ünnepély közepette folyt le. Megyés főpásztorunk annak dacára, hogy többször, még az előtte való napon is fájdalmas operáción ment keresztül, mégis eljött, és ő celebrálta a szentmisét.

Mise után bevonultunk a feldíszített nagyterembe, mely zsúfolásig telve volt. Őexcellenciája megáldotta az épületet, majd én mondtam pár bevezető sort. Az ünnepi szónok Dr. Guthy Károly tábla tanácselnök, és Dr. Dvorák Viktor járásbíró volt, kik

Az új katolikus kultúrház

A nyitás utáni bankett

méltatták a nagy nap eseményét. Az ünnep végén Őexcellenciája eltávozott, és következett az obligát⁹³ bankett. A megnyitó után forgalomba került az épület: előadások, bálók, vacsorák váltakoztak benne. December 16-án este nagyszabású hangverseny is volt neves művészek közreműködésével.

A kultúrházat felépítvén, a katolikus kört is feltámasztottuk. Egyelőre 30 alapító tagja, és cirka 400 rendes tagja van. Már most is élénk élet uralkodik a kör összejövetelein, és minden reményünk megvan ahhoz, hogy a katolikus öntudatot sikerül feléleszteni. A kultúrházban az egyesületek is helyt kaptak, és így működésük nem ütközik akadályba.

Az idei tavasszal a templom parkot is újjáélesztettük. Szép volt 3-4 hétig, de a szárazság tönkretette. Úgy látszik, kár itt minden kiadásért. Július 2-án Lourdesba zarándokoltam húgommal együtt. Soha el nem felejttem azt a mélységes benyomást, melyet ez alkalommal nyertünk. Ha tehetem, még egyszer elzarándokolok Szűz Anyánk e kegyhelyére.

Az idén a Külügyminisztérium egy négy lakásból álló épülettömböt engedett át az Állami Lakótelep kápolna céljára. A kápolna belülről el is készült, és kegyelmes urunk engedélyével december 8-án kezdtük meg a szentmisét. Azóta minden ünnep és vasárnap misézünk benne, sőt, most már egy budapesti hitoktató részvételével két miséje is van a telepieknek. Ünnepélyes megáldását 1935 tavaszán kegyelmes urunk részvételével óhajtjuk megtartani.

December 28-án délutáni pihenésemből felzavar húgom és azt mondja, hogy két sürgöny érkezett részemre Vácról. Nem tudtam mire vélni. Kissé kelleltenül keltem föl, mert nem szeretem, ha pihenésemet megzavarják. Enélkül mindig megfájdul a fejem. Kijövök szobámból, és káplánom Richter József méltóságos úrnak titulál. Ne bomolj – mondom neki. Neked mindig tréfálni való kedved van? De mikor a sürgöny méltóságos úrnak van címezve! Felbontom: a Kegyelmes úr tudat benne, hogy Őfelsége prelátussá nevezett ki. Rohanok fel megköszönni. Azt mondja a Püspök úr: karácsonyi ajándéknak szánta, de elkésett. Jó lesz új évre is! Én azonban nem tudok ígérni semmit. Ne is ígérjen, már eleget dolgozott, de egy templomot még építenie kell.

Megindult a gratulációk özöne, sürgöny, levél garmadával. Mivel fogom az én jó Istenemnek meghálálni? Egy helyen hipp-hopp káplánból prelátus, azt hiszem nincs még egy ilyen a világon.

1935.

Ez az év épp úgy kezdődött, mint az 1929-es: nagy hóval, és sokáig tartó, erős faggyal. A hideg állandóan mínusz 15 C, nem ritkán 21-22 fok is. Február 16, 17-én egész nap meleg szél fúj, és eltünteti a havat meg a jeget. Azt hisszük, megszabadultunk a téltől. Hiú ábránd! Február 19-én ismét hull a hó, mégpedig alaposan, és a hideg is tart egészen március 30-ig. A télen lefagytak a gyümölcsfák, kivirágoztak, de hasznot

93 Elmaradhatatlan

nem hoztak. A gabonaféle szépen telelt a vastag hótakaró alatt, de ezt, meg a szőlőt, a május eleji fagy tette tönkre az egész országban. És hogy a baj általános legyen, amit megkímélt a fagy, tönkretett a jég. Soha ilyen jégesőre nem emlékeztek! Negyedkilós darabok! Nem csak elverték mindent, de úgy tönkre tették a fákat is, hogy két éven belül nem hoztak termést még akkor sem, ha valahogy kiheverték a sebeiket.

Ez az év mozgalmasnak ígérkezik. A kultúrház majdnem mindig elfoglalva. Január 5-én katolikus bál. Hosszú idők óta az első, fényes keretek között. Ezt azután követte a többi, minden szombat foglalt, és nem csak a helybeliek veszik igénybe, de a vidékiek is. A Kispesti Textilgyár 1500 vendége között nagyon sok a budapesti, és nem győzik dicsérni a kultúrház szépségét, és ami fő, praktikus elhelyezését.

Az Americana bálja

A bálók között bankettek, hangversenyek, színelőadások, ünnepélyek, szülői értekezletek, előadások tarkítják a farsangi programokat. Február 7-én prelátsusi kinevezésem bankettje. Késői dátum, de helyet nem kaphatok hamarabb.

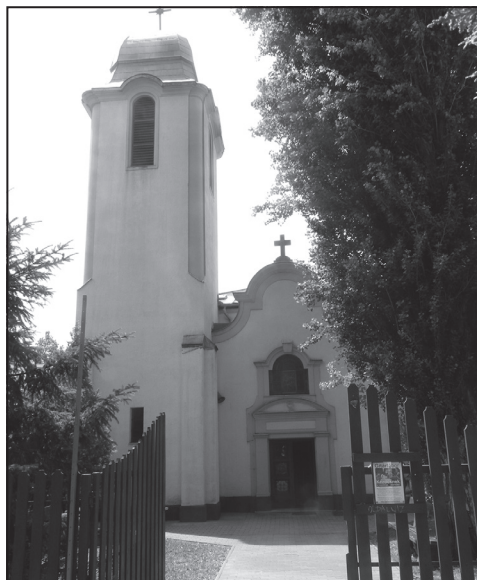
Április 12-én nagyszabású Rákóczi est a nagy fejedelem halálának 200. évfordulója alkalmából. Április 27 és 28-án „Éjjel a magyar erdőn” nagy zenés, énekes táncjáték, melynek híre bejárja az egész vidéket. Szépségével még a fővárosi vendégeket is elbájolja.

Május 27-én a Pest-vármegyei tanítók és óvónők országos egyesületének 1935. évi közgyűlése. Utána iskolák és óvodák évváró ünnepélyei.

Június 2-án az egyház fennállásának 25 éves jubileuma fényes keretek között. A szentmisét a pápai nuncius Őexcellenciája, Dr. Rotta Angelo celebrálja – a mise utáni diszgyűlésen ünnepi szónok Dr. Preszly Elemér belügyi államtitkár, ki felhasznál

nálja az alkalmat arra, hogy megnyugtassa a katolikus egyházat, a kormánynak nincs programjában az egyházi vagyon szekularizációja⁹⁴. A hívek adományát – 25 éves plébánosi jubileumom alkalmából –, egy művészi kelyhet, az egyháztanács nevében Dr. Dvorák Viktor egyháztanácsos adja át szép beszéd következtében. A jubileum alkalmából katolikus napot tartunk, melyen neves szónokok méltatják a nap jelentőségét. A nap fénypontja egy orgonahangverseny, és este sok ezer résztvevővel fényes keretek között szentséges gyertyás körmenet zárja a minden tekintetben jól sikerült évfordulót.

Június 23. a Kertotthonban a fogadalmi kereszt alapkövetétele, június 29-én az Állami Lakótelepen épült kápolna benedikálása.

Az Állami Lakótelep Szent László temploma egykori rajzon és ma

Június 27-én bérmálás. Július 7-én a Szemere-telepen egy kő kereszt megáldása a templomtéren.

Az elhanyagolt telepi misék szolgálatát is sikerült valahogyan rendbe tenni. Az Állami Lakótelepen egy fővárosi hitoktatót, Csáby Vilmost; az Erzsébet-telepen egy fejér megyei nyugdíjast, csertői Csertő I. Jakabot kaptuk, kik most már rendszeren, hétköznap is miséznek, s a telepen a hitéletet megújítják.

Szeptember 21-én P. Oslay Oswald, a szegénygondozó ferences nővérek alapítója tart hatalmas beszédet az Egri Normáról⁹⁵. A szegénygondozás meg is indult, és

⁹⁴ Az egyház befolyásának visszaszorítására törekvő állami tevékenység.

⁹⁵ Az Egri Norma városi, hatósági, társadalmi és vallási összefogásból származó, állandó otthoni karitatív munka, amellyel végleges testi, lelki gondozást nyernek a helybeli inségesek és szegények: továbbá betegségükben ápolást, utolsó óráikban felekezet szerinti vigaszt, tisztességes végtiszteletet s a temetőben sírjaiknak virágos őrzését. (Oslay az Egri Normáról: in Csepely György: Szegénygondozás. Az Egri Norma. Budapest, Egri Ferences Szegénygondozó Nővérek, 1931–wikipédia)

azóta nincs koldulás. Jellemző a kálvinista uralomra, hogy a 28 000 katolikus részére is csak két nővér eltartását szavazta meg a képviselő testület, mint a 6-7000 lelket számláló protestánsok számára.

Szeptember 22-én Dr. Hász István tábori püspök, fényes ünnepek között megáldja a Kertvárosban felállított *Trianoni keresztet*, melynek korpusza Fadrusz szobrászművész remeke.

A Trianoni kereszt

November havában a minisztertanács jóváhagyja a várossá alakulást. Magamhoz kéretem a főjegyzőt, ki a polgármesteri állás jelöltje, és elébe adom kívánságainkat. A tisztviselő karban a mi létszámunk arányában kérek helyet a katolikusoknak, nem különben a városi képviselő testületben is. Mindent megígért, aztán cserben hagyott. A község rossz szelleméhez, Kuszenda Lajos ny. községi főjegyzőhöz csatlakozott, és ketten a főispánnal megkötötték a paktumot: polgármester Dr. Balogh Géza, mostani főjegyző (ref.); Dr. Kuszenda Béla (ág.ev.) tanácsos, a főispán fia (ref.); számvevő, Juhász Géza (ref). És ezzel mindent felfordított.

Készültünk a képviselőtestület megválasztására. A NEP kormánypart, és mi, a független községi part zászlaja alatt. A mieink – hiába intettem őket –, el voltak telve a győzelem reményével, és 100%-os győzelmet jósoltak. December 22-re írták ki a választást. Előtte pár nappal a NEP vezérkar együttműködést ajánlott, de parancsoló módon, s így semmi nem lett belőle. Beígérték a legmesszebb menő terrort. Meg is tartották, és győztek az egész vonalon. 44 képviselő között 41 nepista lett!

A terrorhoz hozzájárult a mieink nemtörődömsége is. Én is alig jutottam be. Most még rosszabb a helyzetünk, mint a községnél volt. Petíciót nyújtottam be, de kevés reménnyel. Elvesztettem minden kedvemet. Csak jönne már – a király!

1936.

A templom park ajándékozásánál kirótt illetéket megfellebbeztem. A Közigazgatási Bíróság helyt is adott fellebbezésemnek, és az illetéket eltörölte. Ennek dacára az Adóhivatal azon a címen, hogy mégis csak értéket képvisel az átengedett terület, végrehajtás terhe alatt 500 pengő azonnali befizetését elrendelte. Ezt be is fizettem, de újból megfellebbeztem. Erre kaptam a következő határozatot:

„A Budapest-vidéki Magyar Királyi Pénzügyigazgatóságtól. 119018/1. al. VI/1935 a budapest-vidéki Magyar Királyi Pénzügyigazgatóság Pestszentlőrinci római katolikus egyház községnek illeték visszatérítés iránt beadott kérelme tárgyában a következő határozatot hozta: A Magyar Királyi Pénzügyigazgatóság a kérelemnek helyt ad, és a Kispesti Magyar Királyi Adóhivatalnál az 1934. V. szfk. 699. tétel alatt előírt illetékre 1935 április 10-én V. lajstrom 2040 tétel alatt befizetett tőkéből 500.as.P, kamatokból 15 a.P összesen 515 a.P összeget a Pestszentlőrinci római katolikus egyháznak, vagy igazolt meghatalmazottjának visszatéríti, és a kiutalásnak fogantatására a Kispesti m. kir. adóhivatalt utasítja. Indok: A rendelkező rész szerint kellett határozni, mert a Magyar Királyi Közigazgatási Bíróság 659/1935 P. sz. ítélete alapján az illeték töröltetett, miután közben befizették, el kellett rendelni a befizetett összeg visszautalását.

Budapest, 1935. dec. 7-én 9/b. VI. ü.oszt. Dr. Hunyady sk. magyar királyi pénzügyi főtanácsos.”

Az ok, melyet második fellebbezésemben felhoztam:

1. Hivatkozás volt a közigazgatási bíróság ítéletére, mely szerint ha az ajándékozott nem nyer vagyoni előnyt, és az ajándékozó nem veszít –, nincs illeték;
2. Rámutattam arra, hogy itt tulajdonképpen nem az egyház kapott területet, hanem a község, mert az használja, és még nekünk kell fenntartani, mint parkot. Több, mint hároméves per lett januárra eldöntve.

A tél csak nem akar jelentkezni. Január 14, 15, 16-án árnyékban 15-16 fok meleget jelzett a hőmérő, és azóta 2 és 10 fok között mozog. Fagy nincs, hó nincs, de eső az esik majd mindennap. Néha szitál, néha szakad. Nem lesz jó vége ennek az időjárásnak!

Január 28-án megtartották a tisztviselő választást. A kisebb helyre választottak, a vezető helyre meg behelyettesítettek. Pokoli terv ellenünk. Kuszenda Bélának, a főispán fiának nincs meg a képzettsége, húzni kell tehát az állások betöltését, míg azt megszerzik. Hiába indítványoztam, hogy írják ki a pályázatot, leszavaztak. Ennek a kormányzatnak és megyei tisztikarnak az égisze alatt minden mehet. A megválasztottak között vannak katolikusok is, de csak lent; a fogalmazói karban, mely előre mehet, csupa protestáns került. Nem marad más hátra, mint minden olyan

határozatot, mely nem a község érdekét képviseli, megfellebbezzük. Még egy vezető állás volna, a rendőrkapitányság vezetőjének állása; ide is egy vad református van kiszemelve. Megpróbálok küzdeni ellene, de kevés reménnyel.

Február elején fagyni kezd. A hideg felszökik 10-12 fokra. Egy kis hó esik. Már abban reménykedünk, hogy a tél most adja ki a mérgét. De nem soká tartott a hideg. Február közepén elkezd esni, és esik szünet nélkül. A hőmérséklet 2-6 C fok meleg.

Március 7. Az eső esik, néha szakad. Magyarország mélyebb területein már tengerek. Minden vetésnek vége. A folytonos esőzéstől Budán a Várhegy csúszik. Egymás után zárják le az utcákat, és költöztetik ki a repedező házakból a lakókat. A sok pince, mely még a török időkben maradt fenn, omladozik és bedől. Kispeszt, Pesterzsébet jó nagy része úszik. És az eső esik szünet nélkül. Uram, mi lesz velünk?

Március 16, 17, 18-án konferencia beszédet mond Dr. Nagy Amadé bencés tanár a szülőkhöz; 19-én, Szent József napján az összes gyermek ünnepélyes felajánlása az Úr Jézus szent szívének. Megható volt! Az anyák sírtak örömben! Megpróbáljuk minden évben megismételni.

Ez évben március végén és április elején az egész városban, plébánia templomban éppen úgy, mint a telepeken, egész napos lelkigyakorlatokat tartottak neves szerzetes szónokok. Március 29-én nagyszabású irodalmi sajtóest a kultúrházban.

Május. Egész hónapban mindennap esik az eső. A vetések oly buják, hogy megdőlnek. Ha valami közbe nem jön, rekordtermés lesz mindenhol. Május 13-16-án megyés főpásztorunk vezetésével elzarándokoltunk Mária Zellbe. Bár nem voltam „hivatalos rendező”, a nap terhét mégis én viseltem. Május 19-én megjelenik egy cigány a plébánián: Bihari Herrmann. Papi civilben. Második gimnazista. Huszonkét éves. Gyanakodva fogadtam, amikor azt mondja, hogy az ő célja a cigányok pasztorálása. Ajánló levelet mutatgat Rott püspök úrtól, Pauer szatmármegyei apostoli helynöktől, és egy sereg plébániától. Megvendégelem, és 20 pengőt adok tanulmányai folytatására. Még egyszer megjelent egy kis cigány fiúval, aztán elmaradt. Talán beteg vagy szélhámós! Május 5-én óvónők országos nagygyűlése, ahol felolvasással szerepeltem. Elég jól fogadták. A szaklapok is leközltek.

Már régebben mozgalmat indítottam egy fiú gimnázium felállítása érdekében. Nem sikerült. Közben Kemenes Illés főigazgató úr ajánlatára egy leány gimnáziummal kísérleteztünk. Már minden rendben volt. Az Egyház neve alatt és felügyeletével indult volna meg, és egy fillérünkbe sem került volna, amikor Dr. Szombatfalvy György referens elgáncsolta. Vad unitárius, aki azt merte a szemembe mondani, hogy az egyház által fenntartott intézetekben a tanulók nem kapják meg az általános nevelést. Jövőre újra megpróbálok.

Míg a leány gimnázium ügyében futkároztam, a fiú gimnázium ügye dőlt el. A minisztérium, gyenge létszáma miatt, megszüntette a Kecskeméti Katona Intézetet. Ezt aztán sikerült Kemenes főigazgató úr támogatásával Pestszentlőrincre áthelyeztetni. Az idén meg is nyílt az I. és II. osztálya. Az I. mindjárt párhuzamos lett. Örülök neki, mert az intézettel együtt egy státusbeli hitoktatót is kapok. Lelkészre pedig nagy szükségünk van. Az ünnepélyes megnyitón tartott szülői értekezleten az összes iskolák növendékeinek jelenlétében a főigazgató úr mondott hatalmas beszédet a vallásos és hazafias nevelésről.

Nagy fényel, a hivatali körök teljes részvételével ültük meg szeptember 6-án Buda vára szabadulásának 250 éves évfordulóját. A világi vonatkozású ünnepet október 10-én tartottuk meg fényes keretek között.

Szeptember 20-án áldottam meg Erzsébet-telepen az elemi iskolához épített ol-tárfülkét. Elég nagy, gyóntatni is lehet benne, sőt van egy kis raktárhelyiség is. Egy időre jó lesz, míg templomot nem építhetünk. Október 28-án a kultúrházban bankett keretében ünnepeltünk, mert átjutottam a 60. éven. Immár hivatalosan is bekerültem az öregek sorába.

Sztranyavszky Sándor, a képviselő kör elnöke, durván megsérti a katolikusokat. Az Actio Catholica felhívására az egész ország katolikus társadalma elégtételt követel és Sztranyavszky távozását. Jellemző a mi gyávaságunkra, hogy hiába ágál az egész ország – protestánsok is velünk voltak ez ügyben –, Sztranyavszky marad, és nekünk meg kell elégednünk azzal, hogy Őexcellenciája kijelentette: vegyük meg nem történtnek, amit mondott. Mikor lesz már vége a zsarnoki protestáns uralomnak?

December 13-án nagyszabású tea estet rendeztünk. A kultúrház nagyon szűknek bizonyult. Hiszen csak máskor is így összetartoznánk, nem csak akkor, mikor 30 fil-lérért szórakozni lehet – jellemző!

Őszentsége egészsége megrendült. Szívszorongva várjuk a híreket. A mostani puskaporos levegőben nagy veszteség volna a pápa halála! Mindennap imádkozunk érte, hogy a jó Isten tartsa meg drága életét.

1937.

Ez az év is éppen úgy kezdődött, mint az elmúlt. A téli hónapok melegek, fagnak híre sincs. Csak később meg ne bánjuk! Az év elején több ízben magas színvonalú előadásokat hallgathattunk neves előadóktól. Dr. Léber János: „Korunk legnagyobb veszedelme”. Kórodi Katona János: „Aktuális katolikus kérdések, és küzdelem a kommunizmus ellen”. A szovjet ugyanis – elképzelhetetlen mértékben felkészülve – mindenáron háborút akar provokálni. Ő maga a béke mellett szónokol a genfi népgyűléseken, de ezerszámra szállítja a fegyvereket a spanyol vörösök számára, hadi anyagot és csapatokat is. Minden órában kirobbanhat egy újabb világegés, mely borzasztóbb lesz, mint a régi.

Őszentségének a magyarok iránti nagy szeretete nyilvánult meg abban a döntésben, mellyel 1938-ra, Szent István királyunk halálának 900 éves évfordulója alkalmából, a 34. Eucharisztikus Világkongresszus rendezését ránk bízta. Oly kitüntetés ez, melyért hatalmas nemzetek versengtek, s milyen 1000 éves hazánk történetében még nem ért bennünket. Ennek a kongresszusnak az előkészítéséül a nagyméltóságú Püspöki Kar szentévet rendelt. A szentév rendezésére minden egyházközségben bizottságok alakultak. A miénk március 25-én alakult meg.

Március 10-én indult Rómába a váci egyházmegye zarándoklata Budapesttől Firenzéig egyfolytában, hol másfél napot töltöttünk. Egész idő alatt zuhogott az eső – emlékeztetésképpen az itt töltött esténket a légítámadásra való előkészület. Pillanat alatt sötétség borult az egész városra. Rómában négy napig voltunk. Sajnos

a Szentatya betegsége miatt nem fogadhatott, de amikor meghallotta, hogy a Santa Maria és Marta zárdában – mely a Vatikán város területén fekszik – magyarok vannak, a Vatikán pincéiből küldetett nekünk bort délben és este, minden személynek háromnegyed litert: „Hadd érezzék jól magukat az én kedves magyarjaim!” Hódoló felirattal köszöntük meg szentséges Atyánk e kitüntető figyelmét. Visszatérve Velenében töltöttünk egy napot. Az egész út tartama alatt jó hideg volt, hogy az átmeneti kabátot le sem vettük magunkról. A római zarándok úti pápai áldást március 28-án osztottam ki.

A február és március víz tengerbe fulladt. Megismétlődtek, de nagyobb arányban, a tavalyi árvizek. Március 27-én, először mióta itt működöm, a zuhogó zápor miatt nem lehetett megtartani a feltámadási körmenetet.

Április 14-én megtartottuk a gyermek felajánlási napot. Ez a szép ájtatosság úgy szívbe markol, hogy még a ridegebb szülőket is megfogja. Sokakat tudtunk ezzel a templomba vonzani, kiket soha nem láttunk ez ideig.

Április 25-én tartjuk az első munkásgyűlést a kultúrházban, óriási részvétellel. Minden talpalatnyi hely elfoglalva. A szónok P. Vargha László SJ, Dr. Leisen Erzsébet és Szalay György egyszerű munkás, ugyancsak lebilincseltek a hallgatók figyelmét.

Május havában kettős államfői látogatás: az Osztrák Köztársaság elnöke, majd utána az olasz király és császár jött látogatóba Budapestre. Mindkettőt káprázatos pompával fogadták. Lesz-e valamilyen eredménye megcsonkítottságunk orvoslására? Nem hiszem! A szép szavak elhangzottak, a tettek pedig elmaradnak. Árvák vagyunk, kiknek sorsa a jó Isten kezében van. Csak tőle várhatunk javulást!

Május 23-án ünnepi főpapi mise keretében hirdették meg a szentévet a templomban, majd dísz közgyűlésen a kultúrházban.

Pünkösd vasárnap volt az összes bérmáltak fogadalmának ünnepélyes megújítása.

Június 2-án a megyés főpásztor részvételével Gödöllőn és Besnyőn egyházmegyei Eucharisztikus nap nem remélt eredménnyel. A szentséges körmeneten minimálisan 15 000 ember vett részt.

Szent István jubileumát templom építéssel kapcsolatban szerettem volna megörökíteni. Mindenek előtt tudni szerettem volna, milyen összegre számíthatok a város részéről. Kint van nálam a főispán – uzsonnán. Kérem őt, hogy ne gáncsolja el a kis gyűjtést, a 10 000 pengőt, melyet a várostól akarok kérni a jubileumi templomra. A főispán ezt megígéri, sőt azt is, hogy közbenjár a belügyminiszternél is. Mindez a polgármester jelenlétében történt, aki így biztosra mondta a 10 000 pengőt. Három napra rá megtagadta azon indoknál fogva, hogy nincs rá fedezet, és a pótdátot nem lehet 50% fölé emelni. Persze, mert ez esetben nem kapok munka átalány címén jelentős összeget. Megyek a főispánhoz. Magához hívhatja a polgármestert, és jelentést kér tőle az egyháznak juttatott összegről. Ez a jelentés minden volt, csak nem jóindulatú. Az egyháznak adott telkeket, melyeket a közigazgatási bíróság is megállapított ítéletben, hogy csak terhet képviselnek, horribilis áron számította be, sőt a Szemerétől kapott másfél holdat is úgy tüntette fel, mint a város ajándékát. Közben még azt is kijelentette, hogy ha a 10 000 pengőt a képviselő testület meg is szavazná, ez esetben ő fogja megfellebbezni. Ilyen előzmények után persze, hogy leszavazták. Ez óriási veszteség volt számomra, mert számítva a segélyre, augusztus 15-én a temp-

lom építkezést megkezdtem. Most már akármi is lesz, be is kell fejezmem. A jó Isten majd megsegít!

Szeptember 19-én 2021 hívővel (Budapest és környéke) P. Böhle Kornél domonkos páter vezetésével zarándoklat volt a váci Hét Kápolnához. Minden tekintetben nagyon jól sikerült. Egy fájdalmas mozzanata volt csak, kegyelmes főpásztorunk betegsége miatt nem fogadhatott bennünket.

Augusztus 3-án volt kint Mayer Bruno százados, a világkongresszus⁹⁶ szállás előkészítője. Pestszentlőrincen 1000 személyt kell elszállásolnunk. A város vezetősége itt is ígért eget-földet, de egy lépést sem tettek. Nem baj, ezt is megcsináljuk a magunk erejéből. Mikor e sorokat írom, (október 8), máris biztosítva a szállás ezer fő részére. De többet szeretnénk elhelyezni, mert a fővárosi ajánlások nagyon alatta maradtak a remélt eredménynek.

Október 3-án volt a jubileumi templom alapkövetétele. Az okmány szövege az alábbi: „Az Atyának és Fiúnak és a Szentlélek Istennek nevében. Az Úrnak 1937. évében, Kisboldogasszony havának 15. napján, midőn az egyházat a dicsőségesen uralkodó XI. Piusz pápa, a váci egyházmegyét Dr. Hanauer A István püspök, édes hazánkat a száműzetésben lévő II. Ottó örökös király távollétében Főméltóságú Nagybányai vitéz Horthy Miklós kormányzó kormányozta, Dr. Darányi Kálmán miniszterelnöksége, Dr. Preszly Elemér főispánsága, Ney Géza helyettes alispánsága, Dr. Balogh Géza polgármestersége, Steiner Mór egyházi tanács elnöksége idejében, Dr. Wimmerth Béla pápai prelátus, pesti főesperes, prépost plébános alatt, a pestszentlőrinci Szemere-telepen lakó hívek áldozatos buzgólkodásából, Aggházy Tibor építésmérnök tervei szerint, Bajnóczy Gábor vezetésével a XXXIV. Eucharisztikus világkongresszus, és Szent István királyunk halálának 900 éves évfordulója alkalmából Isten dicsőségére és a hívek lelkének megmentésére megkezdjük az építkezést, és tettük ezen okmányt örök emlékezetül Szent István király tiszteletére építendő jubileumi templom alapkövébe. Buzgón kérjük Szent István királyunkat, esdje le számunkra a Mindenható bőséges kegyelmét, hogy a megkezdett művet Isten nagyobb dicsőségére be is fejezhessük.”

Október 17-24 közt nyolc napos misszió P. Radnai Anasztáz, és P. Röss Bertalan kapucinus atyák vezetésével. Felnőtt gyónó 2200, felnőtt áldozó 3600, és egy unitárius megtérése. November elején tető alá került a szemeretelepi templom.

Az elégedetlenkedők, akiknek kicsi volt a templom, megnyugodtak, bár most meg a torony alacsony nekik. De azért a templomhoz nem járultak hozzá!

November 8-án kint vont az Állami Lakótelepen a belügyminiszter úr felesége az ottani kultúrház felavatására. Felhasználtam az alkalmat, és bemutattam neki a templomot és kértem, eszközöljön ki némi segítséget a templom falainak felemelésére, melyet szintén a szentévvvel kapcsolatban szeretnénk elvégezni. Ígérte, de lesz-e valami eredménye, kétes!

November 13-án leesett a hó, és azóta állandóan havazik. Állítólag 30 éve nem volt ilyen hamar a hóesés! Jó kilátás télre, mikor annyi szegény kopog segítségért, hogy a tized részének is alig tudunk valamit juttatni.

96 A leendő Eucharisztikus Világkongresszus.

A szemeretelepi Szent István király templom korabeli rajza és ma

November 7-én nagyszabású Enciklika ülést tartottunk a kultúrházban. Szónokok voltak: Dr. Mezgár Lajos székesfehérvári teológia tanár; Koppány István tanár és Tobler János országos képviselő.

November 19-21-ig háromnapos triduum a szentév alkalmából a tanuló ifjúság részére. A misét és beszédet Dr. Kemenes Illés tankerületi főigazgató tartotta. A triduum vezetője Kenyeres Ottó; a díszgyűlés szónoka Dr. Strecke Ernő és jómagam voltak.

Decemberben megkezdtük az Eucharisztikus Világkongresszust és a Szent István jubileumi évet ismertető előadásokat. Minden hónapban 2-2 előadó fog szerepelni.

1938.

Az enyhe télnek a szilveszter napján beállott kemény fagy vetett véget, mely aztán ugyancsak megemberelte magát, mert felszaladt mínusz 25-28 fokra is. Január 9-ig tartott, mikor beállott az enyhülés – sőt meleg –, úgyhogy január 14-től kezdve árnyékban 4-8-10 fok meleget, a napon pedig 20 fokot is mértek. A hó helyett pedig esik az eső.

Január 11-én izgalmas alispán választás volt, melyből ezúton Dr. Endre László került ki győztesen, óriási többséggel. Keménykezű, puritán, bensőséges katolikus, kinek működésétől sok mindent várunk, elsősorban a közigazgatás purifikációját⁹⁷.

⁹⁷ Megtisztítás. Endre Lászlóról lásd a Kiadói előszót.

Az Emericana Corporatio Laurentia⁹⁸ helyi csoportja az iskolán kívüli népszervek keretében minden hétfőn előadásokat tart az életben felmerülő mindenféle problémáról. Az előadásokat zsúfolt teremben, cirka 700 ember hallgatja szinte templomi csendben.

Január második felében sorozatos betöréseket követett el egy minden bizonnyal Budapestről ide telepedett rablóbanda. A ferences nővérek kápolnájában széttúrják az Oltáriszentséget, elviszik a cibórium és kehely kupáját, oltárterítőket, és egyéb értékes ruhaneműt. Másnap a kultúrházból az összes kis kabátot, bundát, asztalterítőt. Meglátogatják a karmelita apácákat is, a szomszédban lévő kereskedőket. Megkísérlik a köztisztviselők üzletének kirablását. Itt azonban az ellenőrző rendőrfőtörzs, mester Hajtó Antal megzavarja őket munka közben. A banditák egy lövéssel szétzúzzák Hajtó jobb kezét, melyben revolverét tartotta, egy másik lövéssel leterítik a derék rendőrt, összeroncsolva beleit és súlyosan megsértve a májat is. A rendőr élet-halál között lebeg, míg e sorokat írom. Óriási részvét nyilvánul meg iránta. Meglátogatja a kormányzó úr is, és az ezüst érdemrenddel tünteti ki. A banditáknak pedig nyoma veszett.

A sorozatos betörések arra indítottak, hogy az ajtót riasztó csengővel, az ablakokat vaspánttal szereltem fel. Igaz, hogy névbeli bandita előtt nincs akadály, de legalább nehezebbé tesszük esetleges látogatásuk megkezdését. Dühöng az influenza is, az egész plébánia átmegy rajta nem is egyszer.

Januárban diszpozíciót⁹⁹ kap Gyurkó Gábor Sashalomra. Helyette innen Furiakovits Miklós jön. Egy év leforgása alatt ez már a második csere, mert az ősszel Szabó László került Kispestre, s ide Likó István Hatvanból. Szokatlan jelenség nálunk, mert itt 5-8 évig szoktak megmaradni a káplánok és hitoktatók.

Egy hónapi hajsza után elfogták Hajtó merénylőit. Már az első kihallgatásnál 45 templom betörését ismerték be. Ők törtek be itt is mindenütt. Az akasztófától megmenekülnek, mert Hajtó jobban van, és bíznak felépülésében.

Az Eucharisztikus Világkongresszus alkalmából felszólítást kaptak a hivatalok, gyárak és egyéb üzemek, hogy alkalmazottjaik lelkigyakorlaton vegyenek részt. A felszólításnak kivétel nélkül mindenütt eleget tettek, és február második felében sok ezer ember hallgatott lelkigyakorlatot és gyónt, áldozott. Ennek a felszólításnak több más, nagyon üdvözítő következménye is volt. Sok házasságot szanáltak, több áttérés történt, és sok elhanyagolt lélek járult az Úr asztalához.

Szeretném régi tervemet megvalósítani, az egész templom teret állandó, magas kerítéssel körülvenni, és négy sarkán pedig kis oltárfülkét állíttatni az úrnapi körmenetekhez. Cirka 14-15 000 pengőbe kerülne. A fele költség rendelkezésre állna, de a másik felét egymagam nem tudom előteremteni. Valószínűleg szakaszonként fogom megvalósítani. Az idén tataroztatom a templomot is, hogy teljes fényében várja az Eucharisztikus Hitközségi napot, melyen püspök urunk Őexcellenciája is meg fog jelenni. A külföldiek előtt sem akarunk szégyent vallani templomunk hatalmas állapotával.

98 Kb. „Lőrinci Szent Imre Egyesület”, a katolikus egyetemi, főiskolai diákok országos egyesületének lőrinci tagozata (Emericana: Szent Imre védnöksége alá rendelve az egyesület).

99 Helyezés

A kerítés megvalósult, de a négy kis oltárfülke nélkül. A kultúrház miatt nem lehetett megépíteni. Bálok alkalmából ittás ember bepiszkolta volna. A kerítés építésénél láttuk, hogy a járda szintje magasan van. Ez maga után vonta a járda átépítésének kérdését is. Ebbe is belementem. A város adott használt aszfaltot, melyet az Üllői útról szedtek fel. Ezt újra főzték, és 3.5 cm vastagságban rákenték a döngölt földre. Ez is belekerült 4800 pengőbe.

A szentévvvel kapcsolatban felemeltük az Állami Lakótelep Szent László templomának falait, és palával fedtük be 10 300 pengő költséggel. A kettős szentév kiadása tehát cirka 90 000 pengő. De legalább szép lett az egyház, vagyona minden tekintetben növekedett.

Az idén húsvét ünnepe eléggé kitolódott: április 17-18. Azt hittük, hogy már kellemes meleg időnk lesz. Ehelyett zord idő, 21-én 10 fokos hideg. A gyümölcsfák mind elfagytak, sőt a templom parkban a buxus is. Eddig a téli 28 fokot is kibírta, most tövig lefagytak, ezzel érzékeny kárt okozva.

Április 23-24-én az Eucharisztikus egyházközségi nap nagyszerűen sikerült! Huszonharmadikán este a szentséges litánia után hódolat a legfelségesebb Oltáriszentség előtt. A férfiak nevében Dr. Walter József pénzügyminiszteri titkár, az asszonyok nevében Solt Vilmosné banktisztviselő felesége, a serdült ifjúság nevében Szabó Zsigmond joghallgató, Aczél Rózsa tanítóképző növendék, a gyermekek nevében pedig Tóth Tivadar elemista volt jelen. Megható volt! A hívek szemében az öröm könnyei csillogtak.

Másnap a 7-8-9 órai szentmisén közös áldozás. Négyezren járultak az Úr oltárához. Tíz órakor páter Röss Bertalan beszéde, és utána főpapi mise. Fél-tizenkettőkor díszgyűlés a kultúrházban. „Christus vincit”, a polgári leányiskola fegyelmezett énekkara. Megnyitó, Dr. Walter József. Kiss István kunszentmiklósi esperes beszéde. Kongresszusi himnusz. Dr. Lafranco István igazgató beszéde, majd Dr. Wimmerth Béla zárszava. Pápai himnusz. A díszgyűlésen megjelent a megye képviselőjében vitéz Dr. Endre László alispán is.

Délután négy órakor minden telepen Eucharisztikus gyűlés világi és egyházi szónokokkal.

1. Erzsébettelepen: Csáky Vilmos fővárosi hitoktató és Bangha Ferenc iparkamara-
rai titkár;
2. Állami Telepen: Kiss István kunszentmiklósi esperes plébános és Dr. Tóth
Tivadar gimnáziumi igazgató;
3. Szemere-telepen: Varga Szigfrid újpesti káplán és Csincsur Győző polgári
iskolai igazgató.

A telepek lakói a gyűlések után körmenetben jöttek a plébániai templomba, hol a hatórai litánia után kezdődött a szentséges körmenet több, mint 14 ezer hívő részvételével – fegyelmezetten, áhítatos lélekkel. Gyönyörű, feledhetetlen volt.

A budapesti Eucharisztikus Kongresszus nagyszerű napjait nem akarom ecsetelni.

Beszélnek róla az akkori újságok, csak a mi részvételünket akarom itt megörökíteni. Több mint 900 tagsági igazolványt adtunk el. Ennyien jelentek meg a férfiak dunai, éjféli szentségimádásán, és a legátusi misén. A gyermekek közös áldozásán a kísérőkkel együtt 1300-an. Ide több embert nem engedtek. Nálam járt amerikai

Az Eucharisztikus kongresszus

papok, kik részt vettek a Chikagói Eucharisztikus Kongresszuson is, őszintén mondták: az a résztvevők számát tekintve nagyobb, de a budapesti szépségre, fegyelemre, áhítatra, rendezettségre, a bíborosok és püspökök nagy tömegére való tekintettel – felülmúlhatatlan volt.

A kongresszussal kapcsolatban eladtunk 4000 jelvényt, 1200 részvételi jegyet, és 65 tribün jegyet.

Augusztus 20-án benedikáltam a Szent István jubileumi templomot, utána főpapi misét mutattam be, s evvel átadtuk rendeltetésének. Mennyibe került? Még nem tudom. Nincs meg a végső elszámolás. A műkő oltárral együtt cirka 51 ezer pengő.

A templommal kapcsolatban rendezni szerettem volna a misézést is. Eleinte a ferencesek kitelepítésére gondoltam, de mivel nekik diszponálható emberük nem volt, a szaléziánusokkal léptem érintkezésbe, és sikerült is megegyezésre jutni. Minden vásár- és ünnepnap, első pénteken miséznek és litániát mondanak. Ezért kapnak az egyháztól havi 70 pengőt, a telepiektől havi 5 pengőt és ebédet minden alkalommal. A szaléziánusok 1938. október 1-től miséznek rendszeresen.

Hitler Adolf a német birodalom vezére és kancellárja eredeti tervét – hogy mindent németet egy uralom alá kell hozni –, az idén Csehszlovákiával szemben akarta érvényesíteni. Csehszlovákia, szövetségeseiben bízva – Franciaország és Oroszországban –, ellenállott, sőt mozgósított. Hitler szintén. A világ a háború szélén áll. Mozdósítás mindenütt – nálunk is. Légvédelmi gyakorlatok hetenként. Elrendelik a bombabiztos búvóhelyek készítését, a padlások tűzbiztossá tételét. Csak a plébánia bemázolása 600 pengőbe került. Mikor már minden pillanatban vártuk a háború kitörését, a négy

nagyhatalom: Anglia, Franciaország, Olaszország, Németország vezető államférfiiban felülkerekedett a józanság, és Münchenben összejöttek a háború kitörésének megakadályozására. És sikerrel jártak: kényszerítették Csehszlovákiát, hogy a németek által követelt területeket záros határidőn belül átadja. Ez meg is történt, és a német csapatok be is vonultak. A müncheni konferencia pótjegyzőkönyve intézkedett a Csehszlovákiában élő lengyel és magyar kisebbségek sorsáról is. Lengyelország egy-kettőre megkapta az igényelt területeket, mert a halogatásra kardjára ütött, és egyszerűen bevonult. Mi azonban szegény megnyomorított, fel nem szerelt hadsereggel bíró magyarok, kénytelenek voltunk a csehekkel tárgyalásokat kezdeni. Ennek rövid kimenetelét a magyar külügyminiszter, Kánya Kálmán beszámolójából idézem: „Október 9-én ült össze a magyar és cseh bizottság Komáromban. Ekkor a csehek csak autonómiát ígértek a szlovenszkoói magyarság részére. Ezt a magyarok azonnal, a leghatározottabban visszautasították. Pár óra múlva a Csallóköz egy kis részét ajánlották fel. Fontosabb városok visszaadásáról hallani sem akartak. Ez alkalommal az Ipolyságot, Sátoraljaljaújhely vasútállomását adták át, és a politikai fogságban lévő magyarokat bocsátották szabadon. A magyar bizottság, miután látta, hogy a csehek csak húzzák a dolgot, minden valószínűség szerint azért, hogy időközben mindent előkeressenek a majd átadandó területről, megszakította a tárgyalást. A második tárgyalásnál már komolyabb ajánlat érkezett október 22-én. Ez sem volt elfogadható, és akkor a magyar bizottság a kétes területeken népszavazást indítványozott. A csehek erről hallani sem akartak. Október 28-án megegyeztek abban, hogy döntőbírónak felkérjük Olasz- és Németországot. Ezek az államok vállalták a szerepet. Négy napig minden idegszálunk megfeszítve; az egész ország rádiók előtt várta a híreket. November 2-án Bécsben döntöttek. A döntés – bár nem 100%-os a magyarok javára –, de nagyon kedvező. A kért városok közül lemaradt Pozsony, Nyitra, Nagyszőlős. A többi visszakaptuk. November 5-én kezdte meg hadseregünk a bevonulást és 10-én befejezte.

Egész nap a rádiót hallgattuk, mely helyszíni közvetítést adott a bevonulásról. Hallgattuk és sírtunk. Még a legridegebb lélek sem tudta kivonni magát a bevonulás szívbemarkoló hatása alól. Körülbelül 12 000 négyzetkilométert kaptunk vissza, 1 030 000 lélekkel. Az Eucharisztikus Kongresszus és Szent István király 900 éves jubileuma meghozta a revízió első részét. Most bizalommal várjuk a folytatást.”

Sajnos a német terjeszkedési vágy miatt a Felvidéken megakadt minden.

A II. világháború éve

1939.

Influenza járvánnyal köszöntött be az év. Minden családban egy-két beteg. Halálozás is elég szép számmal. Magam is több mint egy hónapig birkóztam a kórral, és még most is, február 15-én sem vagyok egészen talpon.

Február 10. Hazajövök a miséről, húgom könnyes szemmel mondja: meghalt Őszentsége. Hihetetlen volt – bár beteges volt, de tartotta magát. Február 12-én lett volna 18. évfordulója a koronázásának, 10 éve az Olaszországgal való kibékülése és pappá szentelésének 60. éve. Három napja még egész éjszaka a beszédén dolgozott, és a hármás jubileumot nem érte meg. Két évvel ezelőtt súlyos beteg volt, akkor a hívek közül sokan, de különösen a francia papság, életét ajánlotta fel egészségéért. Jobban lett. A mostani feszült helyzetben meg ő ajánlotta fel életét a békéért. Az Úristen elfogadta. Talán meg is akadályozta vele az újabb világháború kitörését. Szentéletű volt, és a magyarokat nagyon szerette, aminek többször is kifejezést adott. Február 14-én temették, s e napon tartottuk mi is a szentmisét érte. Legyen áldott emlékezete!

Március 1-én konklávé. Hatvankét bíboros választ pápát. Március 2-án délelőtt két szavazás negatív eredménnyel zárult. Délután a szavazásnál Pacelli Jenő államtitkárt egyhangúan megválasztják, ki a Pius nevet veszi fel. Isten feltűnő akarata e választás. Államtitkárt nem szoktak megválasztani, ám most már az első napon megválasztják, és a választás egyhangú, ami a legritkábban fordul elő. A pápában édes hazánk melegszívű barátot kapott, ki bensőséges atyai áldását küldte a magyaroknak.

Január 29-én hirtelen meghal egy pillanat alatt Steiner Mór, az egyháztanács világi elnöke, aki közel 40 évig volt egyháztanácsos. Példás élete messze kiemelte az átlagemberek sorából. Az egyház nagyon sokat veszített benne.

Március 14-én este elkezd havazni és esik szakadatlanul, 15-én is egész nap. És a hó meg is maradt. Hiába süt ki a nap 16-án, nem olvadt.

Március 14-én honvédeink bevonulnak Ruzsinszkóba. Most már bizonyos a lengyel-magyar határ. A német meg egészen bekebelezi Csehországot. Most már 100 milliós nemzet. Meddig fog még menni, a jó Isten tudja! Féltő, hogy ránk is szemet vet. Boldogságos Patrónánk védje meg ezt az ezeréves nemzetet!

Március 23-24-25-én megtartottuk a szokásos lelkigyakorlatokat Dr. Décsey Géza pezsztenterzsébeti tanácsos plébános vezetésével.

Április 2-án nagy EMSZO¹⁰⁰ gyűlés a kultúrházban. A nyilasok zajongani próbáltak, de azután a tények elhallgattatták őket.

Az Eucharisztikus Kongresszus évfordulóját triduummal¹⁰¹ ünnepeltük – Kiss István kunszentmiklósi esperes plébános tartotta a beszédeket. Május 14-én eucha-

100 Egyházközségi Munkás Szakosztályok

101 Három napnyi időszak

risztikus nap. 6-7-8 órákor csendes mise közös áldozással. 2500-an áldoztak. Kilenc órákor főpapi mise, melynek keretében az új egyházképviselési tagok tették le az esküt.

Féltizenkettőkor díszgyűlés a kultúrházban, Szent István király emlékének hódolva. A díszbeszédet Dr. Léber János gyárigazgató mondta frenetikus hatást váltva ki a közönségből. Délután 4 és 5 óra között az egyes telepeken civil és egyházi szónok helyi gyűlést tartottak, mely után a plébánia templomba vonultak. Itt 6 órákor szentséges litánia és utána impozáns, gyertyás körmenet 10 ezer résztvevővel. Ezzel lezárult az Eucharisztikus Kongresszus alkalmából hirdetett szentév.

Május 28-án, Pünkösdvasárnap és hétfőn zajlottak le az országgyűlési választások. Első alkalommal az egész ország titkosan szavazott. Az eredmény meglepő volt. Az ellenzéki radikális pártok úgyszólván teljesen megsemmisültek, a szélsőjobboldal, a nyilasok előretörnek. A kormánypárt 80%-ot kapott. A választás igazolta, hogy a nyilasok egyházellenesek, bármennyire is hangoztatták annak ellenkezőjét. A mendei plébános – Bálint György – exponálta magát a nyilasok érdekében, ő volt minden gyűlésükön a díszszónokuk. A választás után levelet intéztem hozzám – ki eddig is óva intettem őket a nyilasoktól – melyben bevallja, hogy éppen vele szemben viselkedtek a nyilasok a legdurvábban. „Le a csuhással!” „Le vele, le vele!” fogadták, mikor közöttük megjelent. Ő maga írja: „Ez a választás túlnőtt a politikai harcon. Ez már forradalom volt. A választás megnyitotta szememet politikai magatartásomat illetően is. Otthagytam a nyilasokat.” Késő bánat. Az Isten abban bünteti a bűnösöket, amiben vétkeztek. Bálint György a nyilasok vállán akart a magasba emelkedni (ezt nem is tagadta, sőt nyíltan hangoztatta is), s a nyilasok tiporták el. Minden pap így járt, ki a forradalmakban részt vett. Intő példa a jövőre mindenki számára.

Június 24-én volt szentelése 40. évfordulója. Ez alkalmat híveim felhasználták arra, hogy szeretetük jelét kimutassák. Az ünnepi misén Dr. Hász István tábori püspök volt a szónok, és misémen számosan részt vettek: volt káplánjaim és az esperesi kerület tagjai egyaránt.

A papság egy tablóval lepette meg összes volt káplánom és a kerületi papság fényképével. A hívek alapítványt tettek a nevemre, melynek kamatait egy jó előmenetelű gimnazista fogja kapni. Se szeri, se száma az apróbb ajándékoknak, melyekkel híveim megleptek.

Július 2-án, primíciám¹⁰² évfordulóján 1700-an kísérték el Máriabesnyőre, hol ünnepélyes főpapi misét mondtam. P. Röss Bertalan teológia tanár méltatta a 40 éves évfordulót.

Szemere-telepen a szaléziánusok letelepedése még mindig késik. Rendháznak vettem egy házat részükre. Tekintettel a nemes célra, az Iparosok Bankja, kinek tulajdona a ház, a 450 négyszögöles telket és a négyszobás házat elég jutányosan adta át: 9500 pengőért. Az átalakítással, átírással így is belekerült 15000 pengőbe. A tartományfőnöknek, Antal Jánosnak rejtett plébániai aspirációi¹⁰³ vannak. Úgy látszik,

102 Felszentelt pap első miséje.

103 Törekvés, szándék

Dr. WINNERTH BÉLA

PÁPAI PREBÁJTIS, PESTI FŐESPERES, PREPOST-PLÉBÁNOS
PAPPÁSZENTELÉSÉNEK 40. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

Gyurkó Gábor
HITOKTATÓ

Likó István
HITOKTATÓ

Richter Ödösf
ADMINISZTRÁTOR

Kis István
ESPERES PLÉBÁNOS

Bdrány Dezső
C. ESPERES PLÉBÁNOS

Somogyi László
HITOKTATÓ

Furiakovics Miklós
KÁPLÁN

Dr. Antal Pál
PLÉBÁNOS

Géczy Géza
ESPERES PLÉBÁNOS

Dr. Percz Antal
HITTANÁR

Szabó László
HITOKTATÓ

Serfűz Ferenc
PLÉBÁNOS

Merva Ömré
PREPOST PLÉBÁNOS

Winkler Ödösf
ESPERES PLÉBÁNOS

Dr. Bencze Lajos
PLÉBÁNOS

Dr. Biró Bertalan
HITOKTATÓ

Szabados Gyula
HITOKTATÓ

Nuoffer Lajos
TANÁCSOS PLÉBÁNOS

Szalnok János
PLÉBÁNOS

Bányász István
HITOKTATÓ

Ottó László
KÁPLÁN

Dr. Schaub Mihály
PLÉBÁNOS

Dr. Décsy Géza
TANÁCSOS PLÉBÁNOS

Kenyeres Lajos
HITOKTATÓ

Csucs Kálmán
KÁPLÁN

Zempléni Pál
KÁPLÁN

Sélley Ferenc
KÁPLÁN

Bakos Kálmán
HITOKTATÓ

Dr. Vigh Árpád
HITOKTATÓ

Dr. Turner Ferenc
HITTANÁR

Papp Arthur
KÁPLÁN

HÁRÉAS SZERETETTEL VOLT KÁPLÁNJA ÉS A KERÜLET PAPSÁGA.
1939. JUNIUS 24.

A Papi testület ajándéka

ezért késik a püspöki engedély – minden más már megvolna. Pedig sürgős volna a beköltözés. A hitoktatás egy részét szeretném rájuk bízni.

Szeptember 1. Furiakovits Miklós Újkecskére megy. Helyette onnan Tököly István jön. Majd meglátom, jó volt-e a csere?

Puskaporos a levegő. A németek Danzigot követelik, a lengyelek nem engedik. Bátorítja őket az angol és francia. Be akarják keríteni Németországot, ami nem sikerül. Óriási erőfeszítések a béke megtartásáért. Őszensége maga veszi kézbe a béke ügyét. Nem jár sikerrel. A németek szeptember 1-jén bevonultak Lengyelországba, és szinte ellenállás nélkül nyomulnak előre. Két hét alatt az ország $\frac{3}{4}$ része a kezükben van. Ekkor étvágyat kap a szovjet is, ő is bevonul. A lengyel kormány, élén az elnökkel, menekül.

Az ország elbukott. Felosztása bizonyos. Csak azután itt össze ne vesszenek a németek az oroszokkal. Nálunk nyugalom van. Egy-két korosztályt behívtak, semmi más. De azért elkészültünk minden eshetőségre. Pestszentlőrincen is elhelyeztek egy pár száz katonát. Itt a Glorietten légi megfigyelő állomás van. Ezenkívül százágvas kórházat kell felállítanunk és mindennel felszerelnünk. Most folyik a gyűjtés elég szép eredménnyel. Később beszámolok róla. Ide is kiszivárognak a szerencsétlen lengyel menekültek. Mindenüket elveszítették. Mi lesz velük? Ezt csak a jó Isten tudja.

Mint minden évben, idén is megszervezte Tóth Veronika a missziós kiállítást, most is Japánból kapott tárgyakból. A kiállításnak híre ment.

A japán császári követségnel tapogatózni kezdtek: érdemes volna-e megnézni? December 6-án kijön a követség tanácsosa: Tokinosuke Takeuchi. Megnézi, és megelégedését fejezi ki. Előtte nálam volt tisztelgő látogatáson. A tisztelet, mellyel fogad-

Japán tárgyak kiállítása

tam, vagy az, amivel elláttam – vagy mégis talán a kiállítás nyerte meg tetszését –, mert nagyon kedvezően referálhatott a követnek. Meg is lett az eredménye, mert december 8-ra bejelentette magát a követ, feleségével együtt. Nem akartam a tömeg bámáskodásának kitenni, ezért csak 2-3 ember tudott a jövetelükről. A követnek is tetszett a kiállítás, sőt egynémely tárgyról meg is jegyezte, hogy unikumok, mert már Japánban sem találhatók. A szemle után nálam voltak uzsonnán. Jól érezhették magukat, mert nagyon meleg köszönő levelet írt hozzám és viszonzást ígért. Be is tartotta. Ő maga rendezett egy japán fotóelőadást az Urániában, és erre kedvesen meghívott – 10 páholy jegyet is mellékelte. Az előadás szép volt, de a japán titkár, akit beosztottak hozzánk magyarázóknak, kissé leszólt: „Ő, ez már nagyon régi felvétel. Ennél ma már sokkal előbbre vagyunk”. Az előadás végén a követ ismételtel vizontlátással búcsúzott. Megkérdeztem a tanácsost, hogy eljőnnének-e hozzám magyar specialitásra, egy disznótoros vacsorára? Azt felelte: A követ úr feleségével, talán gyermekeivel is, és ők is nagyon szívesen eljőnnének.

Majd januárban meg is hívom őket. Sohasem hittem volna, hogy még a japán előkelőségekkel is ilyen jó viszonyba kerülök valamikor.

December 9-én ünnepeltük kegyelmes főpásztorunk kormányzásának 20. évfordulóját. Lehattunk papok vagy 250-en, nagyon bensőséges ünneplés volt. Látszott, hogy szívből fakadó szeretet veszi körül Őexcellenciáját, kit ez alkalommal XII. Piusz pápa pápai trónállóvá¹⁰⁴ nevezett ki. Az egyházmegye egy művészi kehellyel ajándékozta meg kegyelmes atyánkat, a pestszentlőrinciek pedig egy értékes albummal, melyben 60 képpel a kormányzása alatt épült templomokat, intézményeket és az egyházi, világi és vezető főpapokat mutattuk be. Látszott Őeminenciáján, hogy megörült az ajándéknak, és köszönetét fejezte ki érte.

A német szövetségre lépett halálos ellenségével, a szovjettel. Egymás között felosztották Lengyelországot, és most közvetlen szomszédságba kerültünk a szovjettel. Evés közben jön meg az étvágy. A szovjet nekiment a kis Finnországnak. Azt hitte, egy hét alatt lehengerli. És a maroknyi finn nép alaposan megtáncoltatta a rátámadó monstrumot. Eddig 80000 halott az orosz áldozat, és temérdek hadizsákmány. Az egész világ közvéleménye a finn nép mellett áll, és ha segítséget fog kapni, az orosz szegényszemre fog visszavonulni. Történnék még napjainkban is csodák. A hazaszeretet mindent felülmúl.

1940.

Hó nélküli fagyok, 10-12 C° fok hideg. Január 18-án elkezde havazni országszerte, és havazik három napon át élénk széllel. Igazán el lehet mondani: befújta az utat a hó. Öcsémnél voltam Csépan, és szerencsésen hazaérkeztem. Szánon tettem meg az utat Tiszaugig 18 fokos hidegben, szembe fúvó erős hideg széllel – de sikerült, bár a lovak is elakadtak egy-két helyen. A hó térdünkön felül ért, és nem volt megtörve. Azóta tart a hideg, és felszökött 22 fokra. Nagy a szénhiány. Ha befut egy vagon, százan

104 Kiváltságos személyek pápai kitüntetése. Ez megszűnt már.

állnak sorba egy kis fűtőanyagért. Esperesi kerületemben egy-két helyen beszüntették az előadásokat. Mi még idejében beszereztük a szenet, itt nincs is fennakadás. A táncestélyek, bálók, nem sikerülnek. Az autók a hó miatt nem igen járhatnak, gyalogszerrel, báli ruhában senki sem kockáztatja meg az utat.

Január 25-én újabb havazás. Ez aztán kiadós volt! 30-50 centiméter magas, minden közlekedés megakadt. Nem volt elegendő munkás, a katonákat kellett kivezényelni. A járdákról elhányt hó, mint egy fal, veszi körül az utcákat. A templomparkban csak a templom körüli részt tettük szabaddá, mégis másfél méteres, két-három méteres a hó vastagsága. Úgy néz ki, mintha fedezékeket építettünk volna támadások ellen. Az utcákon csak a kocsitartókat tették így-úgy szabaddá, és ezen is alig tudnak vánszorogni a kocsik. Csak aztán hirtelen olvadás ne következzen be, mert árvíz lesz okvetlen! A föld 70 centiméterre fagyos, egy csepp vizet sem venne be. Mi magasan vagyunk, de a Rendessy- és Lipták-telep úszni fog. Két hétig három ember ásta a havat, hogy legalább a templom mellett legyen szabad a hely a körmenet számára. El is készültek január 31-re. Február 1-jén elsepertettem a reggel lehullott kis havat, erre délután újból havazni kezd, és február 2-án virradóra megint 20-25 centiméteres hó borította a földet. Alig volt időnk, hogy legalább a járdát valahogy használhatóvá tegyük ezen az 500 méteres aszfalt járdán. A körmenet fuccsba ment.

Február 3. Ólmos eső esik szakadatlan. Hiába szórtuk fel az utakat, félóra múlva ismét síkos, mert azonnal ráfagy az eső. Alig járnak, de nem is lehet. Templomba menet kétszer is majd elvágódtam, pedig ugyancsak vigyáztam. Szegény Emericana! Ma volna tízéves évfordulója megalakulásának, mit táncestéllyel akartak megünnepelni. Nem hiszem, hogy sikerülni fog. Autó kevés van, az is csúszkál, mint csintalan gyermek a jégen. Gyalog senki sem fog jönni. És mégis jöttek! Harisnyát húztak a cipőjükre és nem csúszkáltak. Farsangvasárnap tündéri látványban volt részünk. Sütött a nap, és a fák, melyeknek minden gallya cirka 3-5 cm vastag jégpáncéllal volt borítva, ragyogott, tündöklött, szikrázott a szivárvány minden színében. Sokan le is fényképezték a havas tájat, csak kár, hogy a színeket nem tudták visszaadni. A tetőkön megcsúszik a hótömeg, és nagy robajjal esik le a földre. Több helyen is szerencsétlenséget, sőt halált is okozott. Minden reggel remegve nézem a templomot, fenn van-e még a hótömeg. Mert ha leesik, áttöri az alsó tetőzetet, esetleg a mennyezetet is.

Február 11-én ünnepelte a Japán császárság a dinasztia alapításának 2600. évfordulóját. Délután fényes ünnepség, este 10 órakor a Gellért szállodában nagy ünnepi fogadás. Mindkettőre meghívást kaptam a követ úrtól. Megmondtam nekik, én csak egy kis falusi uzsonnával tudom viszonzni. Nagyon megörültek ennek is, sőt azt is megígérték, hogy leányaikat is kihozzák majd – ilyenén úgysem vettek eddig részt.

Február 12. Este szállingózni kezd a hó, s felkerekedik a szél is. Február 13-án, reggel 7-kor 35 cm-es a hó és esik szakadatlanul, a szél is kegyetlenül hordja. Mi lesz a vége? Ma megyei közgyűlés lett volna, de ilyen időben nem mertem bemenni. A vilamosok előtt máris hóékék járnak. Itt kint még csak döcögnek, de bent nem tudjuk járnak-e? Szegények, szerencsétlenek, kiknek sem tüzelni valójuk, sem enivalójuk nincs. Estefelé eláll a havazás, de a szél annál inkább erősödött, és olyan hideg lett,

hogy az éléskamrában a tej egy darab jég lett. Az újság írja, hogy egy erdőben 300 őz fagyott meg. Vajon hány nyúl, fogoly esik áldozatul? Nem lesz vadállományunk.

Február 14. Naplót kell írnom, nem krónikát. A hó ismét szakad, nem tudjuk már hová lapátolni. A járdát tisztán tartani lehetetlen. Mire a végére érünk, a hátunk mögött ismét tele van. Bezárták az összes iskolát a hó miatt. Szenet, élelmiszert nem tudnak hozni. Budapest helyzete napról-napra rosszabb. A hóban rekedt vonatok kiásására a katonaságot rendelték ki. Mindennap egy sereg megfagyott emberről adnak hírt az újságok.

Február 15. A vonatközlekedés az egész országban úgyszólván megakadt. Az iskolás gyermekeket, kik intézetük helyén rekedtek, a város szállásolta és ételmezi. Ma reggel a víz az ampolnában azonnal befagyott, amint a sekrestyéből a ministráns kihozta. Már az én szemem is fagy, nem tudom, hogy leszünk.

Február 16. Ilyen még nem fordult elő! Úrfelmutatás után ijedten veszem észre, hogy a bor zavaros. Jobban megnézem – hát a víz fagyott meg, és az egyes kis jég-cseppek úszkáltak benne. Szenet, fát alig kapni. Ha valamelyik kereskedő véletlenül kap egy vagonnal, egy csomó rendőrnek kell visszatartani a tömeget, hogy szét ne hordja. 10-15 kg szenet kaphatunk. Sok helyen nem tudnak főzni. 64 éves vagyok, de ilyet még nem értem meg.

Február 17. Bent, zárt helyen a hőmérő -20 fokot mutat. Kint -25-27 fok hideg van. És semmi remény a javulásra, sőt azzal biztatnak, hogy ismét havazást kapunk. Most az 1940-es évnék a különlegessége, hogy -15-20 fokos hidegben is vígan esik a hó.

Március 1. Bensőséges melegséggel ünnepeltük kormányzó urunk húszéves kormányzását. Neki köszönhetjük, hogy nálunk még rend van, és bővében minden, mikor máshol már régen jegyre kapnak, ha ugyan kapnak valamit.

Március 4. Jeges, fagyos szél kergeti a sötét felhőket. Csak havat ne zúdítson ismét a földre, hiszen itt állnak még a másfél méter magas hófalak az utcán, és semmi remény arra, hogy el akarna takarodni. Szén két vagon, fa egy vagon már elfogyott – kapni meg nem igen lehet. Hát ez – mint az utcán hallja az ember – valóságos csoda. No de a csodából is elég már ennyi!

Március 7. A hideg csak nem akar engedni. Reggel zárt helyen -7 C fok a hőmérő. A hófalak állnak rendületlenül. Az idén megint nem lesz feltámadási körmenet. Kormányzónk influenzában megbetegedett. Isten mentsen, hogy meghaljon. Rettenetes csapás lenne nemzetünkre a mai súlyos viszonyok közepette.

Március 8. A hideg -12 C fok. Az őszi vetés kifagyott, a tavaszi alá nem lehet szántani. Szőlő, gyümölcsfák tönkrementek. Istenem, mi lesz itt? Péntek. Megyek a templomba a keresztút végzésére. Ájtatosság közben is jönnek, valamennyien behavazva. Csak nem esik a hó? De bizony még sűrűn, és nagy pelyhekben. Nem baj – a márciusi hó nem marad meg. Nem ám, mikor itt tornyosul a téli hó is, meg mellékesen -7-8 fok a hideg. Meg is maradt. Már örültem, hogy a tetőről leereszkedett a hó, és különösen a templomot nem érte kár, mert megint havas. Azt mondják, a Golf áram eltért eredeti útjától, s most mi leszünk Szibéria. Kellemes kilátások!

Március 14. Olyan orkán, amilyen ritkán van. A templom egyik oromzatáról lerepíti a bádogat. Jó, hogy kárt nem tett valakiben.

Március 17. Virágvasárnap. Reggelre esett megint 1,5 cm-es hó. De a körmenetet azért megtartottuk. Este 1/2 9-kor érkezett meg teherautón az Izsákon rendelt borrom. Miért jöttek ilyen későn? Jöttünk volna, de az utakat már 10 cm víz fedi. Áradás mindenfelé. Súlyos az Isten csapása! Mit a fagy meghagyott, elviszi az árvíz.

Március 17. Árvíz mindenfelé. Budapesten már 7.24 méter magas a Duna. Csak 1876-ban volt ilyen magas. Szerencsére megmenekült a főváros, de környékét elöntötte az ár. Mindenütt robbantják a jeget, több-kevesebb sikerrel. Falukat lakoltatnak ki. A Tisza még nem okozott nagyobb kárt, mert a jég még áll. Lélegzetünket visszafojtva hallgatjuk a rádió adásait a vízállásról. Szentesen lakik egyik öcsém; ha a Tisza kiönt, végük van, mert a legmélyebb helyen van a házuk. Remegünk értük.

Március 20. Nagy pelyhekben esik a hó. Már azt hittük, legalább a templom körül tarthatjuk meg a feltámadási körmenetet. Most már ennek is vége. Mi lesz, mi lesz? Éhínség az bizonyos.

Március 30. Most takarodott el az utolsó hóbucka a kertből. A hideg tart rendületlenül. A fák meg sem mozdulnak. Talán mind megfagyott. Gyümölcs ha lesz is, nagyon kevés lesz.

Április 1. Megkezdem a tatarozást. Elsőnek a bádigosok borítják be a falat, ahonnan a vihar elvitte a burkolatot; állítják helyre a jég által szétvetett csatornákat. Azután a cserepes, kőműves, festő. Négy szoba mennyezete ázott be. Mennyibe fog mindez kerülni? Bírom-e fedezni, mikor az egyházi adót a rendkívüli kiadás miatt nem fizetik?

Április 3. A kormányzó személyesen, repülőgépen járja be az árvízzel sújtott területeket. Magyarország egynegyede tenger. Könyöradományra hívja fel a nemzetet az elpusztult házhelyek felépítésére.

Április 5. Iszonyú szélvihar. Még csak ez kellett. A gátakat sok helyen átszakította. Betömésükre mindenütt a katonaságot rendelték ki. Úgyszólván az egész hadseregünk talpon van és vívja élet-halál harcát az árral.

Április 8. Miséről jövet 7 órakor nézem a szállingózó hópelyheket. A havazás egyre sűrűbb lesz. Délután egy kis időre eláll, de este újra kezd, és 9-én reggel ismét havas a táj. Szerencsére 2 fokig emelkedik a hőmérséklet és lassan olvadni kezd. Más-különb en itt maradt volna egy pár napig. Három nappal előtte felástuk kis kertünket, és vetettünk bele zöldséget, babot. A szörnyű fagy tönkretette, és most a hótakaró nem valami kellemes rá, hiszen úgyszólván olyan vízbő a föld. Egész elfásul már az ember és hagyja az egészséget. Lesz, ahogy lesz!

Április 27-28. Egyszerre nyári kánikula, 27-28 fok meleg. Azt hittük megmarad, csalódtunk. 29-én elkezde esni az eső, és esik egész május 9-ig szakadatlanul. A folyók újra áradnak.

Május 11. A fák elvirágoztak. Termés ha lesz is, egy-két szem, egy-egy fán. Mindennek az ára horribilisán megy fölfelé. Csak egy példa. A vegyes zöldség kilója eddig 20-24 fillér volt, most 1.26 pengő. És ebben az arányban ment fel az ára mindennek. A bevezetett két hústalan nap helyett tartunk majd többet is. Már megvan a zsír és cukorjegy. Több árucikknek, közte a dohányynak 30%-kal emelték az árát. Ez érint engem leginkább, lévén erős dohányos.

Unokaöcséimet felszólították a névmagyarosításra. Öcsém, Wimmerth Győző, nyugalmazott főintéző, megpróbálta a maga, és két fia nevének magyarosítását Vá-

radyra. Szóba sem álltak velük. Mint mindig, mikor baj van, hozzám fordultak. Nem akartam több évszázados nevünket elcserélni. A főispánnál próbálkoztam. Nem engedett. Rászántam magam. De még nekem is milyen nehezen ment. A Werezkey nevet akartam, de mellette viselhessem a régi nevemet is. Az osztály vezetője, Tert-sánszky, elutasította a dupla W-ét; a névben a „z”-t, és főképpen az y-t. Arról meg hal-lani sem akart, hogy a család többi tagja is megkapja velem együtt e nevet. Elmentem Tomcsányi államtitkárhoz, és hosszas tárgyalás után megállapodtunk a Vereczkey névben. A régi elmarad. Még nem voltam az osztályvezetónél, kérdés, deferál¹⁰⁵-e az államtitkár engedményének. Egy hibát követtem el; a megegyezést nem írtam vele alá. Majd meglátom, mi lesz. Más nevet, és ezt is más alakban, nem fogadom el. Akkor maradok a réginél, melynek tiszteletet és becsületet szereztem. Az államtitkár állta ítéletét, sőt még aznap áttelefont az ügyosztályra, hogy a Vereczkey nevet engedélyezte az egész családnak. Két nap alatt az összes engedélyeket kiállították. Ezentúl tehát: Vereczkey. Mikor meghallották, nem akarták hinni, mert még a titkos tanácsos közbenjárására sem engedtek archaikus nevet és y-t. Most megpróbálom ezt a nevet teljesen zárttá tenni, hogy senki, még protekciós alak se vehesse fel.

Május 20. Olyan hideg van, hogy az irodában és a kis ebédlőben is be kellett fűteni. Ha így megy, az idén semmi sem lesz. A zöldfőzeléknek, melyet más évben ilyenkor már meguntunk, még híre sincs. Ami van – melegházi, megfizethetetlen. Szeren-csém, hogy elég szárazfőzelékről gondoskodtam, s most nyáron is azt fogyasztjuk majd. Kegyelmes atyánk felgyógyult az influenzából, melyhez kétoldali tüdőgyulla-dás is járult. Remegtünk érte. De a szívből jövő imádság felhatolt az egekbe, és meg-hallgatásra talált. A nagyprépost úrtól kapott információ szerint a III. Egyházmegyei zsinatot is megtartjuk kissé későbbben – augusztusban.

Június. Egész hónapban esik az eső szakadatlanul. Kék eget, napsütést nem látni. A folyók újból megáradtak, és sok helyen kiöntöttek. Mindennek rohamosan, napról napra, ugrásszerűen emelkedik az ára. Se főzelék, se hús. A kormány a húsfogyasztást újból szabályozza. Bizonyos napokon csak egyféle húst mérhetnek a hentesek. Az is megfizethetetlen.

Péter Pál napján meglátogatott a japán követ egész családjával. Úgy volt, hogy kint fogadom a kerti házamban, de a folytonos esőzés miatt nem mertem. A plébániára jöttek. Szerencsém volt. Egész nap tartós meleg idő volt, csak este 8 órakor szakadt megint. Nagyon jól érezték magukat körünkben. Mikor megérkeztek, megkérdeztem a sofőrt, mikor akarnak visszamenni. A követek permanenciában¹⁰⁶ vannak a háború miatt, s így 7 órára otthon kell lennie a kegyelmes úrnak is. A 7 órából ½10 lett. Ekkor is sajnálták, hogy el kellett távozniuk. Másnap a következő levelet kaptam a követ úrtól: „Méltóságos főesperes úr, őszinte melegséggel gondolok arra a kedves délutánra, és még mindig él lelkemben annak a kedves, szép napnak az emléke, ame-lyet Méltóságod meleg vendégszeretetének fényében töltöttem el, amikor ismét al-kalmam nyílt arra, hogy jobban megismerhessem Méltóságodon keresztül a magyar lélek gazdag kincsesházát, melyet régen megtanultam nagyra becsülni. Őszinte, igaz

105 Meghátrál

106 Készenlét

Japán vendégek fogadása

rokonszenvvel és barátsággal gondolok Méltóságod fennkölt személyére, és egész családom lelkes köszönetét tolmácsolva, maradok szíves üdvözlettel nagyra becsült híve: Kojiro Inoké.” A követ felesége a követségi titkárnő útján ezt üzenete, illetve íratta: „A Kegyelmes asszony mindent elmesélt, a sörivást, a szép gyümölcsöket; nagyon tetszett neki a szalonna nyárson való piritása – az első, életében – örült, hogy az eső csak vacsora idejére eredt meg. El volt ragadtatva Prelátus úr kedves szívélyességétől, és mesélt a fiatal tisztelendő úrról is (dr. Rokonai József gimn. hittanár), ki angolul beszélgetett vele. Kért engem, ha írok, külön említsem meg, hogy ez a nap életének egyik legkellemesebb napja volt: kedves, családias hangulat uralkodott, és csak 10 óra után érkeztek haza. Külön szíves üdvözletét küldi Méltóságos prelátus úrnak a követ úr, Őexcellenciája köszöntésén túl.”

Ki tudja, használok-e édes hazámnak ezen összeköttetés által? Remélem, hogy igen!

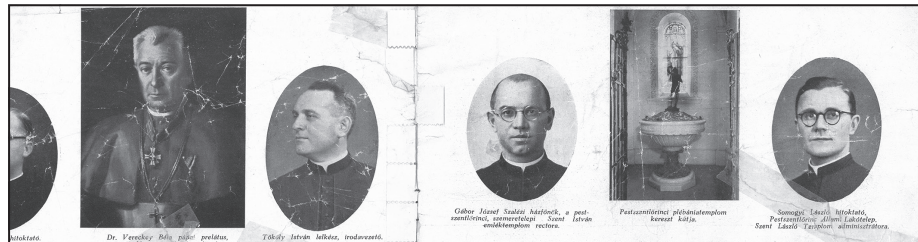
Július 2. Behívták kántoromat, harangozómat és két pénzbeszedőnket. Le kellett mondanom vakációmat, pedig nagyon is rám férne egy kis pihenés, de a hangomra is. Egy csapás is ért. Beomlott a 31 esztendőös kutunk. Egy hétig bajlódtak vele, míg ismét rendbe tudták hozni. Jó pár száz pengőbe került!

Mindazon japán követeket, kik Angliában is képviselték országukat, az új japán külügyminiszter visszahívta. A mi ismerősünket is. A követ felesége egész nap sírt, a követ is nagyon szomorú volt. A titkárnőtől tudom, hogy nagyon megszerettek, és nem tudják elfelejteni a Péter–Pál napi kirándulást. A szalonna csurdítás annyira megtetszett nekik, hogy Pesten is megismételték a partijukon. A nagyobbik lányuk semmiképpen sem akart hazamenni: A nagyapámnak Tokióban csak egy „európai” szobája van, én pedig nem akarok „japán” módra élni – mondta.

Augusztus elején mentem nyaralni Balatonfenyvesre. Egy hétig elfogadható volt az idő, aztán jött az eső és vele a hideg. Némeg egy villában befűtöttek. Egészen változott az időjárás. Talán már sohasem lesz meleg.

Augusztus 29-én, a lelkigyakorlat végén, megjelent a Kegyelmes úr, orvosai tilalma dacára. Eljött, mint mondotta búcsúzni, mert ő is azt mondhatja, mint Szent Pál az efezusiaknak: többé nem látjátok arcomat.

De sírtunk mi is, mint az efezusiak. Imádkozunk lankadatlanul, Isten tartsa meg még soká a mi szeretett főpásztorunkat!

1904. évi...

Dr. Vereski Béla pásztor, pestszentlőrinci plébános, pásztorintézet plébános.

Tóthfi István lelkész, trencséni.

Göbös József Szászai hittanító, a pestszentlőrinci pásztorintézet főosztályos tanárjának és a plébánosnak helyettesítőjeként.

Pásztorintézet plakéttal, Kőrös utca.

Sasnagyi István hittanító, Pásztorintézet főosztályos tanárjának és a plébánosnak helyettesítőjeként.

PESTSZENTLŐRINC

1923 augusztus elején mentem nyaralni Balatonfenyvesre. Egy hétig elfogadható volt az idő, aztán jött az eső és vele a hideg. Némeg egy villában befűtöttek. Egészen változott az időjárás. Talán már sohasem lesz meleg.

Augusztus 29-én, a lelkigyakorlat végén, megjelent a Kegyelmes úr, orvosai tilalma dacára. Eljött, mint mondotta búcsúzni, mert ő is azt mondhatja, mint Szent Pál az efezusiaknak: többé nem látjátok arcomat.

De sírtunk mi is, mint az efezusiak. Imádkozunk lankadatlanul, Isten tartsa meg még soká a mi szeretett főpásztorunkat!

1923 augusztus elején mentem nyaralni Balatonfenyvesre. Egy hétig elfogadható volt az idő, aztán jött az eső és vele a hideg. Némeg egy villában befűtöttek. Egészen változott az időjárás. Talán már sohasem lesz meleg.

Augusztus 29-én, a lelkigyakorlat végén, megjelent a Kegyelmes úr, orvosai tilalma dacára. Eljött, mint mondotta búcsúzni, mert ő is azt mondhatja, mint Szent Pál az efezusiaknak: többé nem látjátok arcomat.

De sírtunk mi is, mint az efezusiak. Imádkozunk lankadatlanul, Isten tartsa meg még soká a mi szeretett főpásztorunkat!

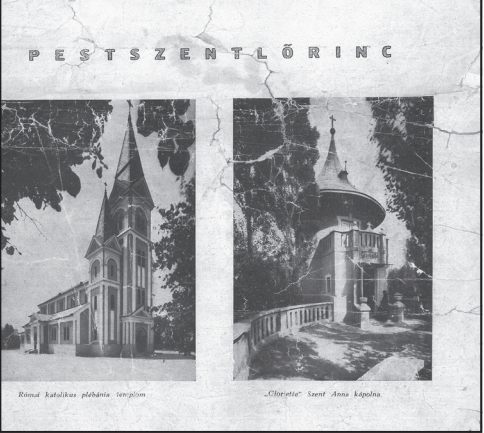
1923 augusztus elején mentem nyaralni Balatonfenyvesre. Egy hétig elfogadható volt az idő, aztán jött az eső és vele a hideg. Némeg egy villában befűtöttek. Egészen változott az időjárás. Talán már sohasem lesz meleg.

Augusztus 29-én, a lelkigyakorlat végén, megjelent a Kegyelmes úr, orvosai tilalma dacára. Eljött, mint mondotta búcsúzni, mert ő is azt mondhatja, mint Szent Pál az efezusiaknak: többé nem látjátok arcomat.

De sírtunk mi is, mint az efezusiak. Imádkozunk lankadatlanul, Isten tartsa meg még soká a mi szeretett főpásztorunkat!

Magyar Szalon
RSZADALMI ÉS SZÉPIRODALMI KÉPES FOLYOIRAT
ZERKESZTI: VASZARY GÁBOR
MEGJENIK MINDEN HÓ-TEN ÉS 13-ÉN. V. ÉVFOLYAN 15. SZÁM. 1923. AUGUSZTUS 1.

A Magyar Szalon
1924. augusztusi száma

Román káptalanok plébánia templom

„Görög” Szent Anna Kaplona

Augusztus 30. Bécsben döntöttek Erdély sorsa felett. Még a felét sem kaptuk vissza az ünnepélyes ígéretek dacára, melyet Münchenben adott Hitler és Mussolini. Ami értékesebb Erdélyben, visszamaradt a románoknak. S milyen árat követeltek ezért: állammá tették az itt lakó németeket, nekik ezentúl mindent szabad! És még harangozni kellett, lobogókat kitűzni! Inkább maradtunk volna a régi állapotban, majd még visszaszereztük volna idegen segítség nélkül is. S most lemondunk a másik részről, és gúzsba kötözték. A legtöbb ember nem örül, inkább sír.

Szeptember 5-én kezdenek a mieink bevonulni és 13-án egészen átveszik a 44 ezer kilométert. Közel 1 millió románt kapunk, de sok százezer magyar marad odakint. Gyarapodunk területben, és az élet mindig nehezebb lesz. Zárolnak már úgyszólván mindent. Három hústalan napunk van már, jegyre megy sok minden. Fűszerárut meg egyáltalán nem lehet kapni. Minden pótlék, de néha a pótlék is kifogy. A drágaság napról-napra emelkedik. Rengeteg erdőség jött vissza, de tűzifát egy mázsát sem lehet sehol sem szerezni. Az élő disznó mázsánként 160 pengő, és még sincs. Privát háztartás amúgy sem ölhet. Hogy mi lesz tavasszal, azt senki sem tudja megmondani. Ha a háború tovább tart, amire pedig nagy a kilátás, katasztrófa közeledik.

Szomorú karácsonyunk volt. A szegények csak lisztet, kenyeret, zsírt és kolbászt kaptak. Tüzelőt, ruhát, cipőt nem lehetett beszerezni, pedig nagy szükség lett volna rá. A hideg állandóan tart és nem enged. Néha mintha meggondolná magát, ólmos esőt kapunk. Budapesten, de máshol sem lehetett járni. Egy nap több százan törték lábukat, karjukat, sőt koponyájukat is, mely persze aztán halálos volt. Nálunk is ilyen baleset áldozata lett Rudy Béla városi pénztáros. Elesett és agyvérzést kapott. Magam is rongyokba burkolt cipővel tudtam a templomig elvergődni. Szomorú szilveszterrel zártuk az évet. Mit hoz az új esztendő, békét vagy még nagyobb szenvedést?

1941.

A háború napról napra egyre terjed, féltő, hogy mi is belekeveredünk. Január 8-án rendelettel szabják meg a liszt, zsír, bab, borsó és egyéb élelemcikk mennyiségét. Három hónapra 25 kg liszt, 3 kg zsír, és két kiló bab vagy borsó. A felesleget be kell szolgáltatni. Rendőrök kutatnak a háztartásokban. Akinél többet találnak elkobozzák, és a legkisebb büntetés két hónapi börtön. 17-én éjjel beszüntették az egész országban a személyforgalmat. Csak német katonai vonatok száguldanak lefelé; egyik a másik után. Híre jár, hogy szesztilalmat léptetnek életbe. Megfojtják ezzel a farsangolók jókedvét. De kinek is van a mostani időben mulató kedve? Egy szegény embernek odaadtam a cipőmet. Maradt még egy. Azt hittem, csináltathatok még egy párt, hogy legalább váltani lehessen. Nincs bőr, nincs talp. A miniszterek mindennap beszélnek. Kitartás! Mert nélkülöznünk kell, de a jövő kárpótol mindenért. De mikor következik be ez a reményteljes jövő?

Reményteljes? Kétségbeejtő! Legalábbis a közeljövő. A tavalyi árvíz és vadvizek sok kárt okoztak az idén – 1941 február 3-án írom e sorokat –, még el sem kezdődött a tavaszi olvadás, máris sokkal nagyobb a kár, mint tavaly. Százszámra omlanak

össze a házak, melléképületek. A Duna-Tisza jege áll, és duzzasztja a vizet. Próbálták repülőgépről bombázni, tölcserít vágtak bele, de a jég meg sem mozdult. Tavaly még volt lelkesedés és hév az árvízkárosultak iránt, az idén alig lesz. Erdély ínségeseinek gyűjtöttek, és a nép már unja a sok gyűjtést, de meg a nagy drágaság miatt sem hozhat új áldozatot. Szegény vízkárosultak, akik mindenüket elveszítették, idén alig kerülnek saját házuk fedele alá.

A mai viszonyok jellemzésére egy érdekes adat: még 1934 áprilisában 250 pengőt adtam kölcsön Tóth János kereskedőnek. Ígérte, hogy három hónap múlva visszafizeti. Nem fizette. Az évek múltak, és mivel hallottam, hogy jól megy a sora és fizethetne, 1941-ben ügyvéd által felszólítottam a fizetésre. Február 1-re ígérte, hogy fizet, és hálája jeléül ad olyan meglepetést, amelyet nem vártam volna. Fizetett, és a meglepetés 1 db ¼ kilós mosószappan volt, amit nem lehet találni, beszerezni. Ez a helyzet 1941. február havában. Ez mindennél többet mond.

Március 18. Még mindig nem kapcsolódtunk be a háborúba, de a szele már itt van, következményeit meg jobban érezzük, mint a hadviselő felek. Mindenből kifogytunk. Fatalpú cipőben kopognak a hölgyek, s mint újdonság, tetszik nekik. Meddig? Míg tyúkszem nem nő a talpukon. A búzában először 25% korpát kellett hagyni, azután 20% krumplit vegyíteni, és most még 25% kukoricalisztet. A kukoricából persze előbb kivonták az olajat. A kenyér, mely ebből a háromszor telített lisztből készül fekete, de ehető. Csak azután ez is el ne tűnjön! Amerika már hadviselő félnek tekint, zárolta a magyar követeléseket. Angliának meg szászámra küldi az öldöklő fegyvereket. Japán meg ugrásra készen. Mi lesz még ebben az évben, csak a jó Isten tudja! Az elárasztott szántóföldeken, fél millió katasztrális holdon még mindig ott van a közel másfél méteres víz. Ez már az idén nem terem, de jövőre is bajosan.

Március 17-én este elkezd havazni, és a hó megmarad, mert elég erős hideg köszöntött be. Szenem fogytán, pedig semmi pénzért nem lehet kapni.

Március 23-30. Misszió. Tartják Buzay József és Hir Antal lazarista atyák. Nagyszerűen sikerült! Több, mint 4000 gyónó, és 9400 áldozó!

Április 3. Megdermedve hallgatjuk a rádióból, hogy gróf Teleki Pál miniszterelnök meghalt. Mi történt? Később hozták nyilvánosságra, hogy öngyilkos lett, főbe lőtte magát. Miért? Elvitte magával a sírba. Csak találgatásokra vagyunk utalva. Rebesgették, hogy a németek olyan feltételt szegeztek melléne, melyet nem teljesíthetett az ország nagy károsodása nélkül. Inkább félre állt. Rettentő veszteség az országra nézve, különösen most, mikor Jugoszláviával kerülünk valószínűleg hadi állapotba saját akaraton kívül, mert nem régen barátsági szerződést kötöttünk velük. Ezt nem tudta Teleki elfogadni.

Április 4. Ismét folynak a behívások. A légoltalmi védelmi eszközöket felülvizsgálják. Sorsdöntő napoknak nézünk elébe.

Április 6. Jugoszlávia anélkül, hogy hadüzenetet küldött volna, bombázta Szegedet, Pécsét, Villányt, Szentgotthárdot. Szegeden tönkretették a vasútállomást. A hét bombázó gépük közül a mi repülőink hatot lelőttek. A Villányt támadó gépet szintén lelőtték. Szentgotthárdnál egy személyvonatra vetettek bombát. Egy kisfiú meghalt, egy asszony megsebesült. Bombázták később Siklós vasútállomását és Körmentet, és egy gép Budapestnek indult, de mielőtt ideért volna, visszaűzték.

Április 6. Elrendelték a teljes elsötétítést. Nagyon furcsán érezzük magunkat a sötét szobákban. Majd csak megszokjuk. Hetedikéről nyolcadikára elrendelik a nyári időszámítás bevezetését. Egy órával előbbre igazítottuk az órákat. Kirendelik a légoltalmi őrköket. A mi házcsoportunknál kevés a férfi, és bár nem vagyok rá kötelezve, önként elvállaltam minden este 10-12-ig. Máskor egész könnyen ment a virrasztás, de most, mikor muszáj, alig bírom. Főképpen később, mikor három órát kellett egyhuzamban őrködnöm.

Április 7-8-9-én havazik, de olyan sűrű pelyhekben, hogy decembernek is becsületére válnék. Reggelre meg fagy. Az összes virágba borult barackfáimnak, melyek túlságosan bő termést ígértek, vége lett. Most már gyümölcs sem lesz.

Április 9-10-11, sőt húsvét napján és hétfőjén is lezárták az Üllői utat, melyen a német tankcsapatok vonultak ezerszámra. Mind le Szerbiába és Görögországba. Április 10-én kormányzónk kiadja a parancsot: katonák, előre, a szerbek által elfoglalt 1000 éves határokig. Katonáink rohammal veszik be az erődöket, és április 13-án már bent vannak Újvidéken. Elfoglalják a Baranya megyében levő szögletet és Muraközt. Hátramaradt komitácsik minden bokorból tüzelnek katonáinkra. Tizennegyedikén este, mikor e sorokat írom, mondja a rádió, hogy most tisztogatják a visszafoglalt területeket a komitáciktól¹⁰⁷. Az biztos, hogy nem sikerült véráldozat nélkül minden.

Június 22. A rádió a reggeli adásban bmondja: Hitler Adolf kiadta a parancsot katonáinak, hogy vonuljanak be Szovjetországba. Végre! Fellélegzett egész Európa, és mámoros öröm töltötte el az embereket – megszabadulnak a bolsevizmustól. Az államok egymás után szakítják meg a Szovjettel a diplomáciai viszonyt – természetesen Magyarország is. Ennek következményeképp ismét elrendelték a teljes elsötétítést a házakban. Kezdhethük majd ismét az éjszakai őrséget is.

Június 25. Egy pár szovjet repülőgép német jelzéssel Kassa felé röpi és ott bombákat dobott le, majd alacsonyra repülve gépfegyverrel tüzelt a Budapest-Kassa gyorsvonatra. A városban összedőlt egy-két ház, és nagyon megrongálódott a világszép postapalota. Itt a halottak száma 27, és 18 súlyos sebesült; a vonaton két halál és több sebesült. E minősíthetetlen gatzettre Bárdossy miniszterelnök kijelentette, hogy hadban állunk a Szovjettel, és katonáink megindultak a határ felé, amit át is léptek. Repülőink bombázták a kaszárnyákat, és súlyos károkat okoztak.

1941. június 25-én irtózatos robbanás rázta meg az egész plébániát. Azt hittük, hogy bennünket bombáznak. A nagytényi lőszerraktár robbant fel; minden biztonnal kém, vagy kommunista okozta. Másnap az almásfüzitői olajraktár lobbant lángra. Még a budapesti tűzörség is kivonult. Ezt is ellenséges kéz okozta. Jó lesz vigyázni! Ki is adták a rendeletet, minden repülőgépet jó lesz szemmel kísérni, nem ejt-e le ernyős katonát, vagy ami még rosszabb, gyújtó lapokat a termés felgyújtására.

Minden másnap virrasztok 9-12-ig. Legalább van időm dolgaime elvégzésére. E sorokat is ily alkalommal írom, mélységes csendben. Az egész plébánia alszik, csak én vagyok ébren.

A szovjet elleni harc is úgy kezdődött, mint eddig mindegyik, amelyet a németek indítottak – villámgyors bevonulással. Oly rohamosan haladtak előre honvédeink,

107 Macedóniai bolgár fölkelők neve.

hogy nem kellett többé félni repülőgépektől, s ezért az elsötétítés alól felmentettek, csak a keleti határhoz eső részekben maradt fenn.

Az idén hamar beköszöntött a hideg. Október 13. Erős fagy, és azóta mindig dér fedi a földeket. E napon Csákyligetet mentem felülvizsgálni, az autóm a temető közepében összeütközött egy megrakott szekérrel. A szélvédő üvegnek repültem, és hogy a fejem össze nem törtem, azon múltott, hogy a balkezem beakadt az előttem lévő ülés vas karfájába és feltartott. Ínszakadást kaptam, de életben maradtam. Nescitis qua hora veniet.¹⁰⁸

Lefoglalva minden, maximálva minden. Jegyre kapni mindent, de sokszor nincs. Pótanyagból minden. Cipő felsőbőr disznóbőrből készül. Egy-kétszeri ázás után csavarni lehet a vizet belőle. Nincs vas, mész, cement, benzin. A magánautók java része leállítva, az autóbusz forgalom erősen korlátozva. Lassan megbénul minden. De van kenyér, ha kis adagban is, zsír is, és nincs szirénázás, nincs bombázás, nem kell óvóhelyeken bujkálni. Sokkal jobb a helyzetünk mégis, mint egész Európáé. Honvédeink dicsőségét zengi az egész világ, s a Bánátot mégsem kapjuk vissza. Legálább semmi jel sincs rá. Ezért áldozza fel sok ezer fiatal honvéd az életét? Mit hoz az új esztendő?

1942.

Karácsonyunk fekete volt, de az újév meghozta a havat, mégpedig bőségesen. Majdnem a két év előtti hótömeg fekszik az utakon. Még jó, hogy hófúvás nincsen, s így nagyobb akadályokat nem teremt. Hetedikén két perc alatt hirtelenül meghalt Schwartz Gusztáv, rákospalotai prelátus. Halála még nagyobb mementó – minden percben készen legyetek. Ebben az évben már második halottunk. Tavaly az egész esztendőben volt kettő – és most már január elején. Január 3-án az összes elesett honvédért, 5-én pedig hálaadással azért mondtunk szentmisét, hogy eddig mentesültünk a háború pusztításától. Negyedikén megkezdtük az országos propagandát a káromkodás ellen. Délelőtt erről szólt a szentbeszéd, délután szentségimádás volt engesztelésül, és utána egyházközségi gyűlés cca 800 jelenlétével, melyen határozati javaslatokat fogadtunk el, melyekben kérjük a kormányt, hogy a káromkodás ellen erélyesebben lépjen fel. Hatodikán megáldottam az Állami Lakótelepen létesített szeretetotthont – egyelőre 40 szegény részére. A jelenlévő államtitkár minden támogatást megígért. 9-én magához kéretett sürgönyileg a püspök úr. Meghatódott szívvel léptem át a küszöbét. Ágyban feküdt és látszott rajta, hogy rettenetes kínjai vannak. Búcsúzáskor megfogja a kezemet, a szemembe néz, és mondani akar valamit, de nem mondta. Talán már nem is tudta volna mondani. 15-én reggel tudatják, hogy Kegyelmes úr reggel 7 órakor meghalt. Nagy vesztesége ez az egyházközségnek, de én még többet, mindent elvesztettem. Soha többet nem lesz ilyen Püspök Atyám! A káptalan Dr. Kovács Vince segédpüspököt választja káptalani helynöknek. A legszerencsésebb választás. Kovácsot mindenki szereti és tiszteli. 19-én temettük Püs-

108 Nem tudjátok, melyik órában jön majd. (Vö. Mk 13,35. és Mt 25,13.)

pök atyát. Tíz püspök volt a temetésén, köztük a Bíboros Hercegprímás és az apostoli nuncius, s vagy 270-280 pap.

Kemény hidegben mindenki hajadonfőtt kísérte a koporsót, a nagy templomtérét egészen megkerülve a székesegyház kriptájába. Szentéletű ember volt, és az egyházmegye egyik legnagyobb püspöke. Vajon ki lesz az utóda?

Tizenkettedikén kezdődött a nagy hideg, és tart állhatatosan. Naponta 15-20 fok között ingadozik. Elég volna belőle, mert a szemem erősen fogy, és bár három vagonnal vettem, már alig van. Többet pedig a télen már nem kapok. Nem is merek rágondolni, mi lesz, ha elfogy? A nagy hó és hideg miatt erősen korlátozzák a vasúti forgalmat, és ennek következtében az ellátás is nagyban csökkent, mert nincs felhozatal.

Január 24. 30 C fok a hideg. A bor és a víz a sekrestyétől az oltárig befagyott az ámpolnában. Konzumálás¹⁰⁹ előtt a lehelettemmel kellett valamennyire felengednem a szent vért, így majd egy darabban kellett lenyelnem. Olyan a hideg, mint 1929-ben volt, mikor a földben 1.5 méterre elhelyezett betoncső is megfagyott és megrepedt. Okulva a múlton, mindenütt fűthetek, és 4 termosz meleg vizet engedek a csatornába. De meddig bírom tüzelővel? Rohamosan fogy, venni meg nem lehet. Azon gondolkodom, hogy az iskolákban, saját hatáskörömben, mint gondnoksági elnök, ne rendeljek-e el szénszünetet? Sajnálom a kicsiket, amint átfázva mennek a nem meleg tantermekbe. Még elképzelni is lehetetlen, mit szenvednek katonáink az orosz határon, hol 40 fok a hideg. Hiába itt minden ruha, ha rohamra kell menni. Nem látnak, mert a szemük állandóan könnyezik.

Február 16. Szakadó hóban mentem a templomba. A hó minden héten megjön, az emberek már apatikusak – nem törődnek vele. Az utcákon 2 méternél magasabb a hófal az út szélén, a közepén egy méternyi hely. Ha közlekedni mer valamilyen jármű, hát birkózzon meg a hőtömeeggel. 66 éves vagyok, de ennyi havat még nem láttam! A föld már az ősszel olyan volt, mint a telt szivacs. Hová megy ez a sok víz majd, ha megindul az olvadás? Most még nincs baj, mert mihelyt eláll a havazás, utána rögtön mínusz -21-25 C fokra emelkedik a hideg. A főváros betonfalat húz végig a Duna parton. Már most védekeznek. De mit csináljanak végig a Duna mentén, mikor fenéig befagyott a szigorú télben, és nem tudja majd levezetni az olvadást? Ver az Isten, egyre jobban. Nem lesz kenyerünk.

Február 23. A havazás csak nem akar megszűnni és a hideg sem. -8-11, -9-13, -8-15 C fok váltakozik naponként. Ilyen maradandó, állandó hidegre nem volt még példa itt Magyarországon. Holnap Mátyás. Jeget talál, akár fél méter vastagságút is, csak tudja aztán megtörni.

Március 7-én újból kezd havazni. Hát nem lesz ennek soha vége? A havazás után ismét beköszöntött a hideg, -7C fok. Fűtőanyagom már csak egy hétre van. Venni meg nem lehet, mert nincs. Nem tudom, mi lesz velünk, az árvíz is fenyeget. Csanád megyében nagyobb a víz, mint tavaly ilyenkor. Több ház is dőlt össze. Ver az Isten bennünket két kézzel!

Március 8. szakad a hó egész nap. Már örültünk, hogy a hóhegyek harmada elment, és most megint ott vagyunk, hol eleinte. Ismét hóhegyek állnak az utcákon és

109 Átváltoztatás

megmaradnak, máskülönben hideg is támadt. Milyen árvíz lesz az idén? Akármerre néz az ember, mindenütt áradás, belvíz emelkedés. Csanád megyében már eddig is több ház dőlt össze, mint tavaly az egész tavaszi áradás alatt.

Március 13. -7 C fok hideg és havazik, nagyon sűrűn. A hó megmarad. Úgy látszik, mégis sikerült az amerikaiaknak a Golf áramlatot elterelni, mert ilyen télre nem volt még példa 100 év alatt. Nem lesz betevő falatunk. Az éhhalál fenyegeti egész Európát. De azért az emberek pusztítják egymást millió számra.

Március 20. Kisüt a nap; erősen kezd olvadni. 25-én 10, 26-án 20 fok meleg. Lázasan megindul a kerti munka. Pótolni mindent. Ástunk, vetettünk. 28-án hideg szél, erős fagy. 30-án elkezd havazni és hull a hó, még 31-én is elég sűrűn. Ismét benne vagyunk a télben. Azt hittük, hogy húsvétig (április 5) elolvadnak még a hókupacok is az udvarokban és nem látunk már több havat, erre megint fehér lett az egész tájék. És fehér maradt a hó közepéig.

Július 4. Baleset ért, amely könnyen végzetes lehetett volna. Balatonfenyvesen a lábam akartam megmosni. Kissé rátámaszkodtam a mosdóra, ez leszakadt, összetört, és én ráestem. Négy fogam lett az ára; balkezem csuklóját átvágta egy cserép; bal mutatóujjamon az idegeket összeroncsoolta és az ajkamat is átfúrta. Egy fél centiméter, és az ütőeremet vágja át a cserép és elvérzek. Így is a mutatóujjam béna marad örökre, az ajkamon egy göb fog éktelenkedni, s a műfogak fognak emlékeztetni a balesetre – mely hála Istennek rosszabbul is végződhetett volna.

Az immár három éve tartó világháború eddig megkímélt bennünket. Szeptember 5-re virradó éjjel 12 előtt tíz perccel nem aludtam, mert az idegfájdalom nem hagyott – s egy óriási robbanás rémített meg, melyet 5 másik követett. Rögtön tudtam, hogy bombáznak bennünket. Közben megszólalt vész hangján a sziréna is, igazolva a támadást. Megdördülnek a légvédelmi ágyúk is. Fatális nyugalommal maradok az ágyamban – úgyis mindegy. Óvóhely nincs, ha itt esik le egy bomba, vége mindennek! Bombázták Budapestet, de kapott belőle Kispest, Pestszentlőrinc, Rákoscsaba, Dunakeszi, Vác, Visegrád, Esztergom, Diósgyőr, és még ki tudja hol – miket azonban bölcsen elhallgatnak, hogy örömet ne szerezzenek a bolsevistáknak. Rombolásuk szörnyű volt, és halottak is vannak elég szép számmal. Pedig ez a támadás csak felderítés volt; fényképeztek. Leeresztettek néhány „Sztalin gyertyát”, melynek 19 millió gyertya fénye van, és egy is közülük nappali világosságot áraszt egy egész község, város fölött, és ennek fényénél dolgoztak. A bombák levetése részükről csak vizitkártya volt. Majd jövőnk ismét, ha kidolgozzuk a felvételeket! Ettől remegtünk mi is. És be is következett, sokkal hamarabb, mint vártuk! Szeptember 9-én este tíz óraker megszólaltak újból a szirénák – s vele egyidőben a légvédelmi ágyúk. Irtózatossá vált! Fölöttünk vagy ötször egymás után húztak el a gépek – s ilyenkor valóságos sortüzet adtak az ágyúk. Az ember szíve úgy vert, hogy majd kiszakadt. Nem csoda, ha sokan beleőrülnek! Most állítólag „csak” 150 gép repült be Magyarország felé, s végigbombázták az egész országot. Gyújtóbombákat is dobtak le, sőt ejtőernyősöket is. Ezeket most lázasan kutatják, mert jogosan félni lehet tőle, hogy hidak, állomások, gyárak felrobbantására szállnak le. Más évben hosszú, meleg, szép őszért vágyakoztunk, most kívánjuk, bár már beállna az esős idő, hogy nehezebbé tenné a berepülést és a látási viszonyokat. Félek az esttől, mert nem tudja az ember mit hoz magával.

Kezdjük a „tartalékot” leadni. Én eddig csak 7 kilót adtam le, de ha így megy, dekával fogják a súlyunkat méricskéltni.

Szeptember 20. A rádióban bemondják, hogy Őszentsége Dr. Pétery Petró József egri prépost kanonokot nevezte ki váci püspöknek. Nem ismerem, sőt nem is hallottam felőle. Kovács Vince felszentelt püspök kinevezését vártuk és szerettük volna, de kétszer is visszautasította a kinevezést. Roma locuta causa finita¹¹⁰. Köteles tisztelettel és engedelmességgel fogadjuk új főpásztorunkat. Adjon az Isten sok kegyelmet apostoli munkálkodásához!

Már két hónapja egy szem eső sem esett. Minden kiégett, szántani, vetni nem lehet. Jó termést vártunk mindenből, és összeaszott minden. A legfontosabb tápanyagból, a burgonyából is adagokat kellett bevezetni. Lesz-e zsír, mikor már csak 5 dkg-ot kapunk fejenként egy hétre – nagy kérdés. Valóra válik a közmondás, hogy szegény ember vízzel főz – azzal a bővítéssel, hogy ez most mindannyiunkra érvényes. Most látja a különbséget az ember polgármester és polgármester között. Míg másutt mindenki megkapja a porcióját és sorba sem kell állnia, addig nálunk szegény asszonyok-férfiak ott állnak már hajnali 5 óra előtt az üzletek előtt, és bizony sokszor nem kapnak semmit. A nemtörődömség klasszikus jele. S nem lehet segíteni, mert mindig kivágja magát. S ha az ember felszólal, szalad a minisztériumba – üldözik a katolikusok, mert ő protestáns.

A jelen nyomorúságai is elég nagyok, de mit várhatunk jövőre, mikor „marcus pascha dabit”, és „totus mundus vae clamabit¹¹¹? El lehetünk készülve a világ katasztrófájára. Az apokalipszis minden jele mutatkozik. Mit is mondott Éli Sámuelnek?:

110 Róma szólt, az ügy lezárva.

111 Márk adja a Húsvétot | az egész világ jajt kiált!

Ez egy bizonytalan eredetű, és talán még annál is kétesebb értékű prófécia részlete:

Quando Georgius crux clamabit,
Et si Marcus pascha dabit,
Antonius pentecosten celebrabit,
Corpus in Joanne stabit:
Totus mundus vae clamabit,
Et Europa sanguinabit.

Amikor György keresztet kiált,
És ha Marcus adja a Húsvétot,
Antal Pünkösödöt ünnepel,
A Test Jánoson fog állni,
Az egész világ jajt kiállt,
És Európa vérezni fog.

Vagyis: ha Húsvét Szent Márk napjára esik (ápr. 25.), akkor György napja (a Világegyházban ápr. 23., a magyar Egyházban ápr. 24.) Nagypéntek, Páduai Szent Antal napján (Jún 13.) van Pünkösöd, és Szent János napján (jún. 24.) pedig Úrnapja (amennyiben nem vasárnap tartják, hanem a napján, csütörtökön).

Az okoskodás azon alapszik, hogy április 25. a lehetséges legkésőbbi Húsvét, így valamiképp „utolsó”, és ennek egyfajta világvége jelentést tulajdonítottak. A Gergely-naptár bevezetése óta ilyen eset évszázadonként egyszer fordult elő, és a következő évszázadokban is így lesz. A Historia Domusba mindez pedig azért került, mert 1943. pont egy ilyen év volt.

„Ő az Úr, s ami jó az Ő szemei előtt, cselekedje meg!” Ha megélem, leírom, mit hozott a formózus¹¹² 1943. esztendő.

1943.

Az év nagy hideggel indul – állandóan -18-20 C fok a hideg –, de jó, mert hó takarja a földet. A drágaság őrült módon emelkedik: minden jegyre megy már, melyre sokszor nem adnak árut, mert nincs. Belekapcsoltak minket is Budapest élelem elosztásába. Azt hittük, jól járunk, de rosszabb a helyzet, mint volt. Nagyon sok sebesült katonát hoztak haza. Nekünk is gyorsan fel kellett egy 240 ágyas hadikórházat szerelnünk. A polgári fiú- és leányiskolát alakították át e célra. Annyit költöttek rá, hogy nem hiszem, valaha is visszaadják eredeti rendeltetésének. A kórház felszerelését a társadalom kötelességévé tették. A szűkebb értelemben vett plébánián két kistermet kaptak egyenként 16 ágygal. Az adakozás várakozáson felül meghaladt mindent. Mindennap várjuk a sebesülteket, és napról-napra tolódik a megérkezésük. A fürdőhelyiség vízvezetéke még nincs készen.

Február 21-én ½1-kor éjfél után megszólaltak a szirénák. Felugrottam, de nem mertem hűgom szobájába menni. Annyira szívgyenge, hogy attól tartottam, nincs is már életben. A riadó mindössze húsz percig tartott, és bombát nem kaptunk. Csak felderítő repülést végeztek. Majd később látogatnak meg, mikor ajándékokat is hoznak. Ha az ember olvassa a más országokban történő rombolásokat, bizony nem csoda, ha este nyugtalan szívvel fekszik le, és fél az éjszaka esetleg bekövetkező borzalomtól. A jó Isten kezében vagyunk. Legyen meg az akarata.

Nyugdíjügy

Régi, fájó sebe az egyházmegyének. Ezt akarja elsősorban rendezni megyés főpásztorunk. Kitűnő szociális érzékkel, és ami még többet jelent, nagy áldozatkészséggel fog a rendezéshez. A Nyugdíj Bizottság Igazgatósága 1943. április 29-én tartott ülésén egyhangúlag az alábbi tervezetet fogadta el. A keretet 40-es létszámban állapítja meg a jövőben. Ez idő szerint azonban csak 28 helyet lehet betölteni. A nyugdíj három kategóriára oszlik: az első havi 400, a második havi 500, a harmadik havi 600 pengő lakbérrel együtt. A régihez képest 60-100-140%-kal magasabb. Eddig a kezdő nyugdíj 10 év után évi 1800 pengő volt, a jövőben 3000 pengő lenne. Ez a tervezet szociális, méltányos és megoldható. Szociális, mert ha nem is nyújt a papi állás szintjének megfelelő összeget – de a megélhetést biztosítja; méltányos, mert az I. kategóriába tartozók azt kapják, amit aktív korukban is kaptak – a másik kettő, ha jóval kevesebbet is, de azért nem esik olyan nagyon a színvonal alá, megoldható kevés teher többlettel. Fedezet rá 21 000 pengő államsegély, ami tekintettel a nagy kiterjedésű és létszámú egyházmegyénkre – nagyon csekély összeg (azt hiszem, ha három Budapest környéki város református egyházának nyújtott államsegélyt ismernénk, ez több volna,

112 Szép, ígéretes.

mint a mi egész egyházmegyénké). A nyugdíjalap két ingatlanának évi 6000 pengő a jövedelme és az idáig befizetett járulék cirka 56 000 pengő. A többről nekünk kell gondoskodni. Ennek fedezetére szolgált volna a lélekszám szerint kivetendő évi 5 fillér. Mivel ennek kivetése sok helyen nehézségbe került volna – Őexcellenciája nagy áldozat készséggel magára vállalta ennek befizetését –, de ennek ellenében beszűntet minden kedvezményt, melyet eddig kaptak a már érvényben levő 15 fillér befizetésével kapcsolatban. S hogy ezt mindenképpen befizessék, messzemenő felhatalmazást adott egyéb perselyek, sőt a templom pénztár felhasználására is. A mi hozzájárulásunk az évi jövedelem 3-4, illetve 6%-ban lett megállapítva. Május 19-én a plenáris ülésen dől el a tervezet sorsa. Oly méltányos, igazságos és kevés teherrel járó, hogy komoly ellenzéke nem is lehet. És ha lenne – főpásztori jogánál fogva így is életbe léptetheti.

A Nyugdíj Bizottság elfogadta a javasolt tervezetet, és a kegyelmes úr már ez év július 1-vel foganatosítani akarja a felemelt nyugdíjat. A kis szeminárium felállítását is már ez év szeptemberére tervezi. Fenntartását egyes egyházkerületeknek kell vállalniuk. A Pestvidék alsó kerület cirka 1300 pengővel fog hozzájárulni a fenntartásukhoz. Pótolni kell a kisebb és szegényebb kerületek hozzájárulását.

Május 30-án bérmálás volt. 1102-en voltak a bérmálkozók, de helybeli ebből csak 882, a többi vidéki. Kegyelmes úr meg volt elégedve mindennel, és nagyon tetszett neki a templom és környéke.

Az idén megkezdtük a negyedik templom építését az Erzsébet-telepen. Az egyház adott erre a célra 13 000 pengőt ajándékképpen, és 50 000 pengőt kölcsönképpen. A hívek gyűjtöttek szintén 50 000 pengőt, és ebből az egészből a falakat csak három méterig tudjuk felhúzni. Aztán leállunk. A rettentő drága anyagot is alig tudjuk kiverekedni.

A fizetéseket július 1-től 20%-kal emelték, ezzel szemben a drágaság némely cikk-nél nem 20, hanem 300%-kal emelkedett. Csak egy példát: a tojás ára október hóban már 1.30 pengő, melynek békebeli ára 10 fillér volt. Egy reverenda ára gyapjúszövetből 70-80 pengőbe került, most 1600-1700 pengő. És ez reális valóság. Nem csak a háború az oka, hanem a rettenetes szárazság, amilyenre még én sem emlékszem, pedig már a 68-at taposom. Július 1-től – mikor e sorokat írom –, október 21-ig egy szem eső sem esett. Minden elsült. Szántani, vetni nem tudnak. Ez lesz majd a legnagyobb büntetés, nem a háború. Mindennap remegve várjuk ugyanis a beígért bombázást. Ez már nem olyan gyerekjáték lesz, mint tavaly volt szeptemberben, hanem légi „erődök”, négymotoros gépek fogják ledobni terhüket. Egy német városra száz vagon dinamitot dobtak le. Nem csak a várost törölték el a föld színéről, hanem a messzi környék is elpusztult. És milyen jó a kémrendszerük! Az angol rádió magyar nyelvű bemondója szóról-szóra ezt mondotta: „Azt hiszik a pestszentlőrinciek, hogy nem tudjuk, hogy a németek a Kistext textilgyárat repülőgépgyárrá alakították, honnan naponta két gép kerül ki. Azt hiszik, hogy nem tudjuk, hogy Pestszentlőrincen az Orenstein & Koppel gyár ontja magából a hadianyagot; azt hiszik, hogy nem tudjuk, hogy Pestszentlőrincen a 700 holdas repülőtéren állandóan 100-nál több repülőgép várja a támadást? Hát majd megtudják, ha mi odaérünk!” E híradás óta mindennap várjuk a beígért támadást. Egy párszor már átrepültek felettünk, de bombát nem dobtak le. Bécsújhelyre mentek, és azt tették a földdel egyenlővé.

Ez az év elég forgalmas volt. A bérnyúláson kívül primíciám is volt. Az általam nevelt Bardócz Ernő tartotta első szentmiséjét. Volt 41 vendégem. Itt volt a corona¹¹³ is 31 vendéggel. Három leégés, mikor mindent „feketén” és zugban lehet vásárolni tízszeres áron. Hét évvel ezelőtt bort vettem. Elsőrangú volt. Ide beszállítva került harminchét fillérbe. Most októberben szintén vettem silányabbat, és nem is bort, hanem mustot, és belekerült három pengő ötvenöt fillérbe. Tehát tízszeresénél többbe. És nem bor, hanem csak must. Ez a jellemző napjainkra.

Sok bajunk van a légoltalmi intézkedésekkel is: mivel óvóhelyet a templom számára nem tudunk biztosítani, belekerült volna 200000 pengőbe, de meg anyagot sem kaptunk, a következő rendelkezést léptették életbe. A rendőr szobán állandó őrséget kellett tartanunk (ez is mennyibe kerül a mai horribilis napidíjak mellett). Ez az őr értesít majd a légi berepülés veszélyéről. Ez esetben a templomot azonnal ki kell üríteni. Légiriadó esetén már senki nem hagyhatja el a templomot, csak saját felelősségére. Itt kell megvárni a támadás lefolyását. Azonkívül fel kellett állítanunk a rendfenntartó és egészségügyi szervezetet, melyek minden misén állandó készenlétben vannak. Be kellett szerezniünk egészségügyi ládákat elsősegélynyújtásra, valamint öbbs köbméter homokot a gyújtóbombák oltására. Kézi fecskendőket, csákányokat, szikra csapokat, vizes vedreket, lapátokat és még mást, mit sok volna itt felsorolni. Ez az állapot 1943 október havában.

Október 24-én vasárnap 3⁴¹²-kor megszólaltak a szirénák. Éppen, mikor megkezdtek a „szagos” misét, mikor zsúfolva van a templom. Rögtön kiürítettük, de azért mégis maradtak többen bent a mise végéig. Egy óráig tartott a légiriadó. Csak átrepültek fölöttünk és Bécsújhelyet bombázták. Az első vizit megtörtént, s vártuk a következőt. Nem is késett. November 2-án délben újból riasztás. Ez már hosszabb volt, három óráig tartott. Itt nem dobtak le bombákat, de Nagyatádon 12-öt és Böhönyén 11-et. Százkilósokat. Valamennyi a mezőkre esett. Errefelé kissé ingoványos a talaj, és egy sem robbant fel. Készakarva dobták a mezőkre vagy véletlenül esett oda, nem tudjuk. Akármelyik községet éri, hát alig maradt volna belőlük valami. Az ellenség Moszkvában 12 napos értekezletet tartott. Ezen elhatározták, hogy tönkretesznek bennünket: Magyarországot is. Csak a Jó Istenben bízunk, ki nem ok nélkül tartott meg bennünket annyi csapás után ezer évig itt, a népek országútján.

November 3-án kezdődött ez évben a tanítás. Meddig fog tartani, bizonytalan. Budapestről a perifériákra telepítik a katonaságot. Nálunk is már három iskolát foglaltak el. Nem tudjuk elhelyezni a tanulókat.

November 3-án kezdődött a „Menyasszonyok iskolája”, négy napon át neves előadók tartanak előadásokat a szentségi házasságról. Valóságos jegyesoktatás lesz. Négyszáznál többen jelentkeztek, de bizony az első napon csak száz egynéhányan jöttek el. A többi bizonyára várja az értesítést: vajon érdemes-e eljönni?

November 7-én tartottuk a város ünnepélyes felajánlását az Úr Jézus és a Boldogságos Szűz Mária Szívének. Három napon át triduum előzte meg úgy a központban, mint a telepeken. Külön volt még az iparosoknak és a kereskedőknek is. Előtte való nap havas eső esett, és szemerkélt még 7-én is. Annyi előkészület és fáradság látszott semmivé vál-

113 Corona: esperesi kerületi ülés, az esperességhez tartozó papok konferenciája.

ni. Megtartsuk a körmenetet vagy sem? Úgy döntöttünk, hogy bármilyen legyen az idő, feltétlenül megtartjuk. S csoda történt! Délfelé kikandikált a nap, és délután bár felhős volt az idő, de nem esett. A körmenet fényesen sikerült, cirka 10-12 ezer ember vett rajta részt példás rendben, fegyelmezetten. Ezt a rendőrség is elismerte. Ha egy hónappal előbb rendezzük meg, az egész város részt vett volna felekezeti különbség nélkül.

A Katolikus Diákotthon mozgalom sehogyan sem akar előre haladni. Fásultak az emberek, és az ilyen célok iránt hidegek, de panaszkodni, hogy minden pozíciót más vallásúak foglalnak el, azt tudnak. 32 000 pengőt kellene e célra beszo­l­gáltatnunk, de alig hiszem, hogy sikerülni fog. A város adott 15 000 pengőt, a hitközség 5000-et, a gyűjtésből még 2000 sem jött össze, pedig a terminus 15-én lejár. Az éjfé­li mise helyett ismét délután 6-kor miséztünk. Nem mondom, tele volt a templom és különösen sokan áldoztak, de mégsem volt az a hangulatos karácsonyi mise. Hozzájárult persze az idő is; lucskos, sáros, szemerkélő, esős idő volt.

1944.

Nap nap után légi riasztás. Az ember idegeire megy a várakozás. Mi lesz? Kapunk-e bomba záport, és megérjük-e a következő órát? Állítólag most csak fényképezik a környéket, hogy hol bombázzanak. A mi helyünk mindenképpen kritikus. Elsőrendű hadicél vagyunk: repülőgépgyár, repülőtér és hadianyag raktár. Mind, egytől-egyig csábító hadi célpontokat jelentenek az ellenség számára.

Február elején 16-18 fokos a meleg. A rügyek fakadni kezdenek. Sikerült egy malacot és egy disznót szereznem legális úton. Így is belekerült 3000 pengőbe. Béke idején 30 db hízót vehettem volna e pénzen. Most ebben a melegben elromlik a disznóhús, és kárba vész annyi pénz.

Február elején itt is dühöngeni kezd az influenzajárvány. Engem is leütött lábamról. Megjyvedek, nem lesz-e szövőd­mé­nyes, mert a jelek arra mutatnak. Már 5. napja gyötör, mikor e sorokat írom. Majd csak lesz valahogy! Különben is, nem tudja az ember, kinek jobb: az itt lévőeknek, vagy a sírban fekvőknek? Szovjet kézbe kerülni egyet jelent a mártíromsággal. És nem állunk messze tőle.

Március 4-én elkezd havazni. Jó 15 cm a hó, mely másnapra elolvadt a hóesést követő záportól, s a zápor nem szűnt meg öt teljes napig. Hiába volt szomjas a föld, nem tudta beinni. Nagy tócsák mindenfelé.

Nap-nap után üzenget a londoni rádió, hogy a huszonegyedik óra előtti percben vagyunk. Ha nem ugrunk ki a német szövetség­ből, Szófia sorsára jutunk. Bennünket is agyon bombáznak. Várjuk is mindennap. Egy este meg is szólalt a sziréna, és utána 18 ágyúörgés. Összefutottunk: itt vannak! A jó Isten oltalmába ajánljuk magunkat. De nem lett baj – mi volt a riasztás oka, titok maradt! Azóta fél füllel mindig a szirénát várjuk, s így fekszünk le a bizonytalan éjszakában. Nem jó vége lesz, ha sokáig tart ez az állapot!

Nagy kitüntetés érte az egyházmegyénket! XII. Piusz pápa Kovács Sándor kecskeméti plébánost a Szombathelyi Egyházmegye püspökévé nevezte ki. Tartalmas, jó kvalitású ember, kinek működéséhez sok reményt fűzhetnek hívei.

Március 15. Űgyszólván egész nap légi veszedelem. Az ellenséges gépek az egész országot keresztül-kasul szelték. Dobtak-e le bombákat? – erről nem adtak értesítést.

Március 17-én fél tizenkettőtől két óráig ismét légi veszély, de most már szirénákkal erősítve. Volt menekülés. Nem mondom, nekem is remegett a térdem, de nem vonultam óvóhelyre, lefeküdtem és próbáltam elaludni. Egy kicsit sikerült is. Csak a lefújásra ébredtem fel. Március 17-én vitték el a legnagyobb harangunkat. Soha ilyen jó hangú, díszes harangunk nem lesz. 862 kiló volt, és a híres Slezák aranykoszorús harangöntő öntötte ki.

Március 17. Lenkey őrnagyot meggyilkolták. A kémelhárítókhoz volt beosztva. Nyomára jutott egy kémhálózatnak, és valószínűleg ezek egyike volt a gyilkos. Este 9-kor vacsorázott az édesanyjával. Zörögtek az ajtón. Édesanyja megy az ajtót kinyitni – leütik. Az őrnagy anyja segítségére siet – négy golyót kap, melyek mindegyike halálos. A gyilkos mestere volt a revolvernek. Nagy kár, nagyon kedves, talpig úriember volt, ki lutheránus létére mindig velünk volt.

Még mindig március 17. Este 8 órakor ismét légi zavart jelentenek. Figyelem a bemondásokat, különösen akkor, mikor Budapestet jelzi. Távoli szirénabúgás is lehet hallani. Félóra múlva pihenj-t jelent Budapestről. Megkönnyebbülök. Korai volt. Pár perc múlva ismét Budapesten keringenek az ellenséges repülőök. Az egész országot elárasztották. 11 óra 5 perckor végre elhagyták az ország területét. Több helyen bombákat dobtak le, de hogy milyen kárt okoztak eddig, mi nem hallottuk. Ez a folytonos izgalom már nagyon is az idegeinkre megy. Mi lesz, ha majd tömegtámadást kapunk?

A harangok hadba vonulása

Újból csak 17-e, illetve már 18-a. 11 óra 10 perckor újból légiveszély Budapest felett. Lefújták ¼4-kor. Csend egész délelőtt 9 óráig, mikor újból jelzik a berepülést.

Március 19. Winkler, Wekerle-telepi plébánosnál vagyunk névnapot ünnepelni. Úgy ¼6 óra tájban jön az egyik hitoktató azzal az újsággal, hogy megszálltak a németek bennünket. Nem akartunk hinni a fülünknek! De igaz. A kispesti Petőfi utcai iskolát már lefoglalták, és ott vannak egy csomó tankkal. Na, akkor jó lesz hazasietni, mert ki tudja, mi lesz még ebből!

Március 20. A hír igaznak bizonyult. A minisztérium lemondott. Állítólag a külügyminisztert letartóztatták, és a menekülő miniszterelnököt elfogták. A Népszavát, a szovjet demokraták lapját betiltották, a szerkesztőt letartóztatták. Az utcán mindenkit igazoltatnak. A zsidókat összeszedik és viszik. Hová? Senki nem tudja. A pályaudvarokat, rendőrséget, postát, rádiót megszállották. A rádió csak zenét közvetít, semmi hírt. Sötétben tapogatózunk. Semmit sem tudunk. Azt azonban tudjuk, hogy ezentúl már nem lesz pardon. Kapjuk mi is a bombazáport.

Március 21. Szerte az egész országban zavaró repülés. El voltunk rá készülve, hogy bombáznak bennünket. De csendes volt az éjszaka. Ellenben kaptunk havat, és becsületes kis fagyot március vége felé.

Március 22. Egész nap bizonytalanság. Mi lesz velünk? Ma is havazik. Fűtőanyag nincs. Ezen a télen elfogyott két és félvagon szén és 50 mázsa fa több, mint 3000 pengő értékben. Este 7 órakor bemondják: a hírek után fontos közölni valójuk lesz, addig indulókat játszanak. Játszottak is ¾8-ig, mikor hirtelen megszakadt az előadás: légóltalom vigyázz! Ez a legsúlyosabb formája a légi veszély jelzésnek. Hát ez volt a fontos közölni való? Végre 9 órakor lefűjják a veszedelmet, és közlik az új kormány megalakulását. Miniszterelnök: Sztójay Döme, volt berlini követ. Ő már tudja, mi a németek akarata, és e szerint fogja az ország rendjét irányítani. Maradnak-e a németek továbbra is, majd elvállik.

Március 27. Reggelre tíz centiméteres hó. Délutánra persze java része elolvadt, s lett olyan víz, hogy járni alig lehet. Nálunk is két iskolát lefoglaltak a német katonaság részére. Szünetel a tanítás. Nem ér az idei tanév semmit. Fél évig zárva volt, a majd mindennap légi veszély miatt hazaküldték a tanulókat. A kultúrházba is beköltöztek a németek. Privát lakásokat is rekviráltak, hogy milyen időre, talán maguk sem tudják. Tiszántúlra nem lehet utazni, a vonatok nem közlekednek. Szédületes – az isteni rejtelem igralma –, bombát eddig nem kaptunk. De indítottunk is engesztelő hadjáratot az Ég ellen. Bevezettük az első péntek mintájára az első szombati ájtatoságot a Szűzanya Szívének engesztelésére. Csak meghallgasson bennünket!

Március 31. Ma bezárták az összes középiskolákat, csak az egyetemeken lesz előadás, ha lesz! A hó meg szakad, mintha tél volna. Még az április is havas lesz. A mai hadijelentés szerint a németek kiürítették Kolozsvárt és Czernovicét. Az első 40, a második 60 kilométerre van a határtól. Ha így megy, hovatova már bent dörögnek az ágyúk, és mi készülhetünk a mártírhalálra. Csak erőt adj Uram, hogy meg ne tagadjunk!

Április 1. A hó szakad. Most lesz a tél. Egész nap légi veszély. Mi lesz holnap, virágvasárnap? Megkezdem a barkaszentelést, mikor jelentik, Budapesten légiveszély! A szentelést befejezem, a körmenet-passió a misében is elmarad. Csendes misét

mondok gyér közönség előtt. Ezentúl úgy látszik, mindig így lesz. A bolsevisták a tatárjárást megközelítették. Várhatjuk édes hazánk előzölését.

Április 3. Ismét légiveszély, de már komolyabb formában – a légtalimat riasztották. Tíz óraker megszólalnak a szirénák. Két káplánom átvonul a kultúrház alatti óvóhelyre. Húgom és én nem akarunk menni, és csak a parancsnok erőteljes felszólítására megyünk át sűrű ágyúörgések közepette. Lemegyünk, és hallgatjuk a magasban repülő ellenséges gépek zúgását. Tisztán meg lehet különböztetni a zajt a saját repülőink zajától. Közben a bombák robbannak, egyik közelről, másik messzebről. Ilyenkor megremeg a téglafal is, mely mellett állok.

Mikor kissé csillapodik az ágyúörgés, egyesek kimerészkednek, és izgatottan tallálgatják, hol lehet az a hely, ahonnan sűrű füstgomolyagot látnak. A parancsnok harmadmagával még a toronyba is felmerészkedik, és innen nézik a nagy tüzet, de nem tudják megállapítani, hol lehet. Közben a gépek visszafordulnak, és újból kezdődik az ágyúzás, és a robbanások egész sorozata. Háromszor repültek a fejünk felett. Azt mondják, 270 gép volt, és több, mint 2000 bombát dobtak le. A ferencvárosi pályaudvart teljesen tönkre tették, még most is ég, pedig este kilenckor írom e sorokat. A járványkórház két pavilonja romba dőlt. A Mária Valéria barakktábor két ivóhelye telitalálatot kapott; karok, lábak röpültek az ég felé. Kispesten az Üllői úton több helyen felszakították a keramitot, a villamossínek összegömbülve meredeznek az ég felé. Pestszenterzsébeten a város közepét telitalálat érte. Wekerle-telepen, Kispesten nagyon sok ház dőlt romba. Nálunk csak két bomba esett le; egyik a Kossuth Lajos utca 38 sz. alatti ház udvarára, de nem robbant fel, talán időzítve van, egy pedig a repülőtértől egy kilométerre, de ez sem okozott kárt. Hány ház pusztult el, hány halott és sebesültje van a terrortámadásnak – nem jelzi az újság. Annyit elárul, hogy 44 gépet lelőttek. A riasztást 2 óra után 10 perccel fűjták le. Megkezdődött tehát a beígért támadások sorozata. Két húgom kimerült és korán, 8 óraker lepihent. Én meg akartam várni az esti híreket. Hírek helyett megint zavaró repüléseket jelentenek az ország déli részéről. Mindig közelebb és közelebb jönnek – este tíz óra előtt pár perccel légtalmai vigyázz – légtalmai vigyázz Budapest – légtalmai vigyázz – és megint azonnal megszólalnak a szirénák. Húgaim nem akarnak felkelni. Szigorúan rájuk kellett szólnom, hogy azonnal öltözködjének. Hogy ment ez teljes sötétben, el lehet képzelni! Bevonulunk az óvóhelyre. Negyedóráig semmi. Már azt hisszük, hogy nem is lesz, mikor dörögni kezdenek az ágyúk sokkal gyorsabban, mint dél-előtt, és hullanak a bombák sűrűbben. A fal reszket, és mi sápadtan mondjuk – Jézus irgalmazz! A parancsnok jelzi, hogy egész sereg Sztálin gyertyát dobtak ki, melynek nappali fényénél dolgoztak a támadók. Egész közelről roppant tüzet láttunk – megint Pestszenterzsébeten lehettek – a lángok egész magasra csaptak fel. A támadás ismét több hullámú volt, és 3 óra tíz percig tartott. Hol volt? – még nem tudjuk. Lefújás után siettünk lefeküdni, mikor ismét zavaró repülést jelentett a rádió. Reggel ¼4-kor távoztak az ellenséges repülőek az ország területéről. Pestszentlőrincen áldozatok is vannak. Ezekről később írok, ha majd biztosat tudok. Az embernek a véleménye kezd ingadozni az óvóhelyek nagyszerűségéről. Az újság hoz több óvóhelyet, melyet telitalálat ért, és akik bent voltak, mind elpusztultak. Más óvóhelyeknél pedig, melyek fölött a ház összedőlt, úgy eltorlaszolta a kijárást, hogy mire a mentő odaért,

mindenki megfulladt. Az Isten kezében vagyunk. Az megmenthet, ha akar, óvóhely nélkül is. Az angolok nagyon rossz fekete pénteket ígértek – ha meghalunk, az Úr Jézussal egy napon halunk meg.

Budapestet és környékét ki kell üríteni. Az én családom 12 tagja lemegy a balatonfenyvesi villámba. Az egyik húgom velem marad. Zsidóknak kiköltözni nem szabad. Nagyon jó kémeik vannak az angoloknak. Röpcédulát szórtak le: „Tudjuk, hogy a zsidóknak Budapestet nem szabad elhagyni, most tehát a falukat fogjuk majd elpusztítani.” Félreértés. Nem hiszünk az angoloknak.

Április 7. Ma indulnak a kiürítési vonatok a különböző pályaudvarokról. Szám szerint 26. Elvisz vagy 30 000 embert, másik 30 000 ember elment rendes vonaton, vagy más úti alkalmatossággal.

A Budapest környéki bombázás első papi áldozata Dr. Ottó László, a Pestszenterzsébet Szent Lajos templom plébánosa. Aranyszívű, buzgó pap volt. Előrement, hogy helyet készítsen.

Április 8. Napközben semmi. Este ¼10-kor azonban megjelentek megint az angolszász repülőik, s ott tartottak az óvóhelyen reggel ¼4-ig. Húsvét napján (április 9) első szentmiséjét tartja egy ferences páter. Nagyon féltem, hogy baj lesz, mert reggel 9-kor zavaró repülést hirdettek –, de hála Istennek simán, zavar nélkül folyt le. Este ¼10-kor ismét sziréna bűgás. Ez azonban nem tartott sokáig, csak ¼12-ig. Valószínűleg szétzavarták a repülőket a mieink. A nap-nap utáni óvóhelyen való tartózkodás tönkretette a hangszalagjaimat és a gégémet. Még suttogni sem tudok. Az orvos megijesztett, hogy teljesen elveszíthetem a hangomat. Április 15-25-ig elvitték a kertészemet Pestszenterzsébetre a romok takarítására. Lassan elfogy az egész légó személyzetünk. Csak asszonyok maradnak. Mit csinálunk, ha az óvóhelyünk bedőlne? Magunk nem tudnánk kiásni a törmelékeket. Ott pusztulnánk mindnyájan. Az orvos szerint minden valószínűséggel az óvóhelyen kaptam gégefő és hangszálguylladást. Már négy nap óta suttogni sem tudok. Ha egy hét múlva nem javul, baj van – mondja az orvos –, teljes némaság állhat be. Emellett olyan köhögési rohamaim vannak, hogy majd megfulladok. Csak egy ér szakadjon meg a tüdőmben, akkor én is készen vagyok, mint apám, aki szintén így ment a másvilágra. Április 11 és 12-én nem volt semmi. De azért virrasztottunk és vártuk a szirénázást. Nappal majd eldőlnék a kimerültségtől. Húgom, öcsém és unokaöcsém családjával Balatonfenyvesre készül, hol nyugodtabb a légkör – ha az angol taktikát nem változtat, és Budapest helyett majd a vidéket bombázzák.

A bombatámadások miatt megindult a kiürítés. Április 7-12-ig mindennap 26 vonat vitte a jelentkezőket. Ezenkívül a rendes vonatok is zsúfolva mentek a vidékre költözőkkel. Minimálisan 35-40 000 ember hagyta itt a fővárost és környékét – naponta. Ez 200 000 csökkenést jelent. A légitámadásoknak lelki haszna is van. Nagyon emelkedik az áldozók száma, és kezdik egymást nem elkerülni az emberek, hanem megbecsülni. A közös veszedelem – különösen az óvóhelyen – ledöntött minden válaszfalat.

Április 12. Azt hiszem, senki sem fogja elfelejteni ezt a napot. Négyszer volt riasztás. Első délelőtt ¼10-kor; nem volt semmi veszedelem, repülőink valószínűleg szétszórták őket. ¼1-kor le is fűjták a riasztást. Második este szintén ¼10-kor. Az egész

országban mindenütt riasztás. Ez alkalommal sem volt támadásban részünk. Feloldás: ¼12-kor. Alig érünk haza és gondolunk a lefekvésre, újból megszólal a sziréna ½12-kor. A hangja, mintha vézesebb lenne. De volt is olyan támadás, amelyben még nem volt részünk. Az ágyúk folyton dörögtek, és közbe-közbe elég sűrűn hullottak a bombák. Az óvóhely falai reszkettek. Feloldoztam a jelenlevőket, és vártuk a végünket. ½3-ig tartott az ítéletidő. Siettünk haza, hogy lepihenjünk. Még úgyszólván ágyba sem bújtunk, 3-kor ismét riasztás. Ágyúdörgés, bombarobbanások. Szerencsére nem sokáig. 4 óra 20-kor lefújták. 12 órát töltöttünk az óvóhelyen. Ha így megy – ami pedig valószínű – napról-napra, hát rövidesen kidülök.

Április 13. délelőtt 10-től délután ½2-ig hullottak a bombák, most már igazán Lőrincre, illetve a Ferihegyi repülőtérre és sajnos a vele egybeépített Csáky-ligetre is. Egész utcákat szántottak fel. A ceglédi vonal sínjeit feltépték, és az utasok csak a Szemere-telep állomásig közlekedhettek.

Innen gyalogolhattak haza: Vecsésre, Üllőre, Monorra. Irtózatos volt a támadás, utána csak csodálkoztunk, hogy bírtuk ki, mikor fejünk felett húztak el hétszer egymás után, és őrületes ágyúdörgés közepette dobták le bombáikat. Úgy látszik, így lesz már nap-nap után, míg az ember bele nem pusztul, vagy bele nem örül. Estére ismételten vártuk a támadást, de elmaradt.

Április 14-én egész családom lement Balatonfenyvesre. Némelyik még a bútorait is levitte. Magam maradtam Paula húgommal. A jó Isten majd ad erőt a további borzalmak elviselésére. Este tíz órakor visít a sziréna. Szaladunk az óvóhelyre. Most sokan gyűltek egybe. Lent 42, fönt az ajtónál is 6-7 ember. Hogy mindig ne trécseljünk, imádkozni kezdtünk. Közösen elmondtuk a fájdalmas rózsafüzért, és minden tized után énekelünk. Valóságos katakombai állapot! 12 órakor légmentes pihenj, Budapest. A sziréna nem szól, senki sem távozik. Helyes is volt! Pár pillanat múlva zavaró repülést jelez Budapesthez közel. Ez tartott ½2-ig, ekkor a sziréna is lefújta a veszedelmet. Húgommal hazamentünk és lefeküdtünk. Csak reggel tudtam meg, hogy ismét riasztás volt ¼4-ig.

Április 15. Tíz órakor megszakítják az előadást – de nem jeleznek semmit – egyelőre. Este ½10-kor mondja a rendes bemondást: zavaró repülés Békés, Baja, Pécs. Felkeltem húgomat, mert holtbiztos, reánk is kerül sor. Tényleg, tíz órakor már szólnak a szirénák. Ezen este nagyon szétverhették a támadókat, mert csak három gép repült el felettünk. 11 órakor lefújás, 5 perc múlva légiveszély. Futás vissza. Végre 12 órakor megszűnt a légi veszély.

Április 16. Vasárnap. Csoda, hogy délelőtt nem zavarták meg a miséket. Este annál korábban kezdődött, már 9-kor. Mikor kimegyünk az utcára, 9 fényező pásztaza az eget; messziről hallani az ágyúdörgést. Nemsokára megszólalnak nálunk is, kicsik, nagyok egyszerre. És kezdődnek a robbanások. Jönnek egymás után, egyik nagyobb a másikonál. Az óvóhely zeng a légnomástól, a kultúrház ablakai betörnek. Minden pillanatban várjuk a telitalálatot és – a halált. Az ítéletidő egy félóráig tartott, azután csend lett. Hála a jószágos Istennek, hogy a körülöttünk lévő utcákban az ablakok nagy része betört, de sem a templomon sem a plébánián kár nem esett, bár csukva voltak az ablakok. Szerencsésen megúsztuk. Bírjuk-e a többieket, ha ilyenek lesznek, nem tudom. Még most reggel ½9-kor, mikor e sorokat írom, is remeg a gyomrom és fáj a fejem, ami eddig még nem történt velem.

Április 17. Délelőtt 11-től 12 óráig; délután 2-3-ig és ½5–½6-ig zavaró repülés. Valószínűleg szétzavarták őket, mert itt nem mutatkoznak. Este tízig vártam a már megszokott, sablonos jelzéseket. De elmaradtak. Az éjszaka nyugodtan telt. Aludni azért még sem tudtam. Minden percben vártam a riasztást.

Április 18. Nem történt semmi. Április 19-20 csend, 21-22-én szintén.

Április 23-án – névnapomon – már 9 órakor megszakítja a rádió az adást. De nem történt semmi ½2-ig. Ekkor szólaltak meg a szirénák. Éppen befejeztük az ebédet. ¾4-ig voltunk az óvóhelyen. A gépek átrepültek felettünk. Az ötcsövű ágyúk megdördültek, de bombát nem kaptunk. Messziről hallottuk csak a robbanásokat. Este tíz órakor dörögnek az ágyúk, bár a sziréna nem riasztott. Lemegyünk az óvóhelyre, már majdnem mindenki ott van. ½1-ig maradtunk, és akkor nem lefújásra, de magunktól jöttünk haza. Miután bement a rádió, hogy; légvédelmi pihenj. Valószínűleg zárlat lehetett és ezért nem szólt a szirénánk.

Április 25-26. Csend. Április 27-én 9 után jelzik a zavaró repülést. Elromlott a rádióm, és csak arra rezzentünk össze, mikor a sziréna megszólalt. ¾12-ig voltunk az óvóhelyen, messziről hallatszott ágyúdörgés, de felettünk csak átrepültek.

Április 28-29. Csend. Április 30-án ¾10-kor zavaró repülés 11 óráig. Csak átrepültek. Riasztás nem volt. Május 3-ig csend. Harmadikán vártam ½11 óráig, aztán lefeküdtem. 4-én este 10 órakor este zavaró repülést jelentenek – Budapest közelében is. Fél egykor lefújják. Olyan rossz előérzettel mentem a hálószobámba. Még jól el sem helyezkedtem az ágyamban, megszólaltak a szirénák. A brigantik alattomosan visszajöttek, és készülődött egy második irtózatós éjszaka. Nagy méretű bombák hullanak nem is olyan messze tőlünk, körös-körül pedig gyújtóbombák százai. A kultúrháztól a második ház kigyullad, a vele szemben lévő ház tetejét átfúrja, és az ebédlőt gyújtja fel. A Kiss István utca 12. szám alatti ház teljesen leégett. 30-40 centiméterre vannak a gyújtóbombák a földre szűrődve. A város sok helyén rettentő gödröket ástak a nagy méretű, 5000 kg-os bombák. Leégett a Rényi féle fatelep – az állomás egész raktárhelyisége. Ennek a hatalmas tűznek a fénye messze ellátszott. A szétrombolt házak alól eddig hét halottat szedtek össze. Szerencse a szerencsétlenségben. A gimnázium épületében tartalékos tüzérek voltak elszállásolva. Főhadnagy parancsnokuk minden dicséretet megérdemel. Neki lehet köszönni, hogy a tűz nem terjedt tovább, mert már csírájában elfojtották. Reggel három után kerültem ágyba. Első péntek lévén már ½6-kor fel kellett kelni – fáradt voltam. Délután lepihenem. Hát nem megint riasztanak! Ez tartott délután ½4-ig. Attól tartok, már megint virrasztanunk kell. Este ½10-kor jeleztek is légi veszélyt – Budapest körzetben is. Hallgatózunk; ágyúdörgés, bomba robbanások, de a sziréna nem riaszt. Nem tudtuk megérteni, miért nem? Szombaton bement a rádió, hogy egyes gépek Csepelig hatoltak fel. Itt ismét jó munkát végeztek – a tűzláng messze világított. Ma, szombaton egymás után robbantak kis időközökben az itt ledobott időzített bombák – de kárt nem okoztak. Most hallom, hogy Erzsébet-telepen a többi közt teljesen elpusztult a Legényegylet háza minden felszerelésével. Május 10-ig nem volt említésre méltó esemény. Légi veszély, zavaró repülések voltak, de bombázás nem. 10-én már délelőtt ½10-kor riasztottak, lent voltunk ½12-ig – csak átrepültek felettünk. Este 10 órakor ismét riasztottak. Ez volt a harmadik hatalmas bombázás. Nyolc hullámban

repültek felettünk, a gépek szórták a bombákat. Remegve imádkoztunk hangosan –, hogy ne halljuk a robbanásokat. De hiába, csak hallottuk, és éreztük az óvóhely rezgésében, hogy nem is olyan messze dobták le a bombákat. Eddig csak öt halottat jelentettek. A plébánián két ablakot kinyitott a légnyomás és az elsötétített táblákat félrenyomta, de még az ablak sem törött be. És a ledobott röpcédulák szerint ez csak kóstoló. Milyen lesz az igazi, s ki fogja azt bírni idegekkel?! Ma egy szegény katonát is vittek a kórházba. A 300-ik bombát szerelte itt Lőrincen, ez azonban felrobbant. Kiütötte az egyik szemét, a bal kezét csuklónál amputálni kellett. Jobb kezén csak a mutatóujja maradt, arca eléktelenítve, melle összeroncsolva. És él! Sőt, meg is marad.

Május 11. Fél hétkor reggel meghalt legkedvesebb testvérem, Győző. Bombatámadásnál az izgalomtól agyvérzést kapott, és elvitte.

Május 14-ig viszonylagos csend. Zavaró repülések, bomba áradat nélkül. 15-én kétszer is volt zavaró repülés, de nyugodtan maradtunk.

Május 17-én mennydörgés, villámcsapások, felhőszakadás mogyoró nagyságú jéggel. Kis kertemben mindent levert. Felemelkednek-e? Ez is büntetés a jó Istentől. Legyen meg szent akarata! 18-án, áldozósütörtökön már délelőtt 10 órakor zavaró repülés. De nem jöttek fel idáig. 19-én $\frac{3}{4}$ 10-kor riasztás. Szokatlanul sokan jöttek össze az óvóhelyen. Voltunk vagy 80-an, de hála a jó Istennek, ezen az éjszakán nem volt semmi. Huszadika csendes. 21-én 10 óra 5 perckor zavaró repülés Budapest körzetében is. Nem riasztanak! Éjjel 12-kor lefűjják a készenléteket. Szorongva megyek aludni. Nem is csalódtam. Két órakor ágyúdörgésre, robbanásokra ébredtem. A sziréna nem szólalt meg, bár ellenséges gépek voltak felettünk. Siettünk az óvóhelyre, kiteve magunkat a repesz találatnak. Három órakor mondja a rádió: légtalalom pihenj! Eltávoztak hamar, de az egész éjszakánk oda volt. 22-23-án csak légi veszély. Ezzel már nem is törődünk. 24-én már délelőtt 9-kor zavarnak, déli 1 óráig tartott. Bombákat nem dobtak. Este 10²⁰-kor viszont ismét az ország egész területén. Éjfélig virrasztottunk, de most sem bombáztak. Az idegeinkre pályáznak.

Május 25-26-27-én csend. Mi lesz 28-án, pünkösdvasárnap? Estig semmi. Este 9³⁰-kor zavaró repülést jeleznek az egész országban, ugyanazon körzetben egymás után többször is. Éjjel 1-kor minden jelzés nélkül dörögnek az ágyúk, sietünk az óvóhelyre – fejünk felett röpködnek a lövedékek, jó, hogy repeszt nem kaptunk. Bombázás nem volt. 29 reggel már $\frac{3}{4}$ 9-kor kezdik. Most komolyabb lesz a támadás, mert légiveszélyt jeleznek. Ez sok betörő repülését jelzi, gyönyörű, felhőtlen az ég, ott dobják a bombát, ahol csak akarják. Sopron, Nagykanizsán át kimentek az országból. Ebéd közben a rádió – anélkül, hogy bejelentette volna az adás beszüntetését, mint szokta – rögtön zavaró repülést jelent Budapesten. Valószínűleg egy gép tévedt erre, de nem csinált semmit.

Május 29. Este szintén van riasztás. Tízkor kezdődnek a zavaró repülések, megint az egész országban szerte-széjjel. Egyik-másikban légi veszélyt jelentenek. 11¹⁵-kor megszólal a sziréna. Gyönyörű, holdvilágos éjszaka. Ideális idő a bombázásra. De semmi. 12¹⁵-kor lefűjás, jövünk hazafelé, már megint zavaró repülés Budapesten. Bemegyünk a plébániára, újból lefűjják. Pár percnyi különbség van csak közöttük. Én nem mentem aludni. Nem tetszik az egész. Hová lett a sok gép? 1³⁰-kor jelentik, hogy aknákat szórnak a Dunába. A hajók ne mozogjanak. A Szent István gőzhajó álljon

meg Piszkén, vagy Nyergesújfalun, ahol éppen van. Ezt rövid időközökben ismétli meg kétszer. Tehát itt vannak!

Negyed háromig vártam, hogy jelenti a veszély elmúltát. De nem jelentette. Lefeküdtem, és hála a jó Istennek, nem volt újabb riasztás.

Május 30-tól június 8-ig zavaró repülések – egy esetben riasztással –, de nálunk bombát nem dobtak le. Lefeküdni és nyugodtan aludni azért alig lehetett, különösen mivel az újabban leszórt röpcédulák azt üzenték; magyarok, enni és inni fogtok, de aludni nem!

Június 9. Semmi. Ezentúl külön füzetbe írom a támadásokat, mert hamar tele lenne a Historia Domus. Mellékelem a légoltalmi körzeti térképeket is. Ezen meglátni a betörés sorrendjét.

Június 14-én, már – mint a mellékletben olvasható – kora délelőtt támadtak az angolok nagyszámú gépekkel. Most is szerencsésen megmenekültünk – bár a sok fémrudacska helyett, melyeket ezerszámra dobtak le, bombákat is dobhattak volna. Délután 5 órakor jelzik a helyi hadi kórházból, hogy azonnal több papot kérnek, mert 60 súlyosan összeégett sebesültet hoznak ide Csepelről, a mai bombatámadás áldozataiként. Mennyi lehet a sebesült, ha még ebbe a távolabbi kórházba is ilyen sokat hoznak?

Hosszabb szünet után ismét rovom a sorokat. Az élet semmi újat nem mutat. Légi riadók naponta, egy nap néha ötször is. Levonulás az óvóhelyre; remegés a bombák és légaknák robbanásakor; provideálása¹¹⁴ a még lélegzőknek, és beszentelése az elhunytaknak. Október elején kezdett mozgalmasabb lenni az élet. A bolsevisták nagyobb erővel támadták a Tisza vonalát, és sikerült is nekik átjutni a folyón és itt hídfőállást létesíteni. Ezzel egyidőben Debrecen és Szolnok felé törtek előre, Budapestet szerették volna elfoglalni. A Tiszántúlon és a Duna-Tisza közén olyan gyorsan haladtak előre, hogy a lakosoknak alig maradt idejük valamit is összepakolni. Úgy menekültek egy szál ruhában, ahogy éppen voltak. S menekülniük kellett, mert állati kegyetlenséggel bántak el az elfoglalt területek népével. Mindent elraboltak; az üzleteket kifosztották; a házakban, amit el nem vihettek, pozdorjává törték; a nőket, közöttük a 13-14 éveseket is megbecstelenítették, és nagyon sokakat legyilkoltak. Debrecen és Szatmárnémetit 100%-ig tönkre bombázták. A menekültek között van két öcsém a családjával, és kishúgom egyéves kisgyermekével. Ők nem tudtak semmit sem megmenteni. Koldusok lettek. Most itt vannak nálam, és várják valahová való beosztásukat. De hogyan foglalják el helyüket, mikor semmijük sincsen, még váltani való fehéreneműjük, felöltőjük se? A hercegprímás rendelettel kötelezte a papokat, hogy még a vértanúság veszélye sem adhat okot az eltávozásra. A rendelet előtt már sokan otthagyták helyüket, s utána ugyan hányan fognak maradni, mikor a vértanúság biztos? Szeged, Hódmezővásárhely, Szentes, Csongrád, Szolnok, Debrecen térségében nagy harcok vannak. A közbenső falvakat kiürítették. Mindenki menekül. Az Üllői úton egész népvándorlás. Talán a tatárjárás idejében lehetett hasonló állapot. Mi, itt Budapest környékén, remegve várjuk sorsunk beteljesedését.

114 Gondoskodás

Október 10-12. Sok tank vonul dél felé, sikeres ellentámadásokról érkeznek hírek. Az ellenséget több helyen átkergették a Tiszán. Fellelegzünk kissé. A bolsevisták azonban ezt az örömről hamar remegéssé változtatták. Újból nagy erővel támadnak. Sikerül-e feltartóztatni őket? Mindenáron el akarják foglalni Budapestet. Már innen is menekülnek Dunántúlra. És az embernek nyugodtnak kell maradnia, legalább is mutatnia, hogy a pánikot ne növeljük, pedig remeg minden porcikánk.

Október 15. Vasárnap. Ebédnél ülünk. Megszólal a rádió. A kormányzó kiáltványát olvassák fel. Beszünteti a harcot és fegyverszünetet kér. Ennél nagyobb bomba még nem robbant mostanában. Meghült a vér bennünk. Végünk van, ha a bolseviek megszállnak minket! A kiáltvány után a németek azonnal elfoglalták a stúdiót, és félóra múlva jött a vezérkari főnök parancsa: a katonaság folytatja a harcot kíméletlenül tovább. Ezután megismételték többször. Délután 6 óra tájban érces hang szólal meg a rádióban, s közli, hogy a kormányzó árulása miatt átvette a hatalmat. A végén bemondta, hogy a nyilasok vezére: Szálasi Ferenc. Most már Szálasi kiáltványai jöttek egymás után; nagyon csúnyán nyilatkoztak benne a kormányzóról, pedig csak jót akart; menteni a nemzetet. A rádió egyebet sem mond, mint parancsokat hangoztat: mindenki álljon a munkahelyén, mert szigorúan megbüntetik, ha elmarad; a zsidók, kik előre levették a sárga csillagot, azonnal varrják fel, mert elfogják őket és internálják; minden élelmiszerüzletet azonnal ki kell nyitni, mert megvonják az iparendélyt.

Nagy a barátság a magyar és a német között. Szálasi táviratozza Hitlernek: hű leszek. Hitler pedig Szálásinak: nem hagyom el Magyarországot. Erre a nagy barátsági nyilatkozatra november 2-án a szovjet megkezdte az előnyomulást Budapest felé – olyan gyorsan, hogy egyszeriben itt lettek a közelben. 2-án reggel óta dörögnek az ágyúk, de úgy ám, hogy minden pillanatban tetőtől-talpig reng a ház; s ehhez még egész éjszaka repülőgépek bombáztak bennünket. Egy órát sem aludtunk – most égő szemmel várjuk a bombák találatát. Remegünk a robbanásokra, és latolgatjuk, mikor látogatnak meg a bolseviek, hogy mindent elvigyenek az életünkkel együtt.

A bolsevisták hallatlan lendülettel törnek előre, már itt vannak Soroksáron, Vecsésen és Pestszentimrén. November 4-én szörnyű bombázás. Egy kisebb légi aknát kapott a templomunk is. Jókora lyukat vágott a felső falba. Feltépte a tetőzetet; csatornát, szarugerendákat tört össze, és pozdorjává zúzott két gyönyörű festett ablakot. Pótolni nem lehet.

Nov. 5-én kora reggel sírva fogunk hozzá a templom takarításához. Tele van törmelékekkel. Reggel (5-én) megjelentek a plakátok. Ki kell üríteni a várost. Most még nagyobb karaván indul útnak – közöttük öcsém is családjával – Balatonfenyvesre. Egy ideig jó lesz, de meddig? Én maradok. Ha bejönnek a bolsevisták, elébe állok a parancsnoknak és pardont¹¹⁵ kérek a lakosság részére. Ha van benne emberi érzés megkapjuk, ellenkező esetben számíthatok rá, hogy kivégeznek. Csak ne kínozzanak! Fiat voluntas Dei¹¹⁶! Az 5-ére virradóra történő bombázás teljesen tönkretette az idegeimet. Valósággal idegsokkot kaptam. Kezdek kimerülni. Elhatároztam, hogy ezentúl az óvóhelyen töltjük az éjszakákat. 5-én ott is aludtam volna, de nem volt

115 Kegyelmet

116 Legyen meg Isten akarata!

min, és nagyon fáztam is. Átvirrasztottam az éjszakát. Az ágyúk dörgését és légi aknák robbanását hallottuk, de elég tompán, nagyon lehalkítva. Reggel aztán megtudtuk, hogy ez az éjszaka is borzalmas volt. Szörnyű rombolást végeztek az Üllői úti házakban. Az unokaöcsém orvosi rendelője is tönkrement, mert Pestre vitte a családját; a posta is eltávozott innen; a telefont meg kikapcsolták. Teljesen süketek vagyunk, nem tudunk a külvilággal érintkezni. A vasút, villamos beszüntette a közlekedést. A menekülők gyalog vágta neki a részükre kijelölt helyekre, 150-180 kilométerre fekvő községekbe. Hány fog odaérni, hány fog útközben elpusztulni? Se fedél, se élelem. Az eső meg szakad napokon át. Katonai, levente parancsnokság, városház kiürített. Nincs polgári anyakönyvezés. A nemzetőrök itt maradtak védeni a lakosságot a csőcselék támadásaitól. Naponta agyon is lőnek 2-3 brigantit, mert vannak bőven és fosztogatnak. A legrosszabb az egészben, hogy nem tudunk érintkezni az egyházmegyei hatósággal. Felhatalmazásunk nincs. Ecclesia supplet iurisdictionem¹¹⁷ elvvel dolgozunk.

Nov. 6. Már két hete innen lövik messzehordó ágyúkkal az ellenséget. Egy-egy sorozatos dördülésre megretten az ember, hiszen remeg az egész plébánia. Ma délután összetörve jött hozzám Fehér János vecsési prelátus. Sírt, mint egy gyerek. Négy nap óta ki sem jöttek a pincéből. Plébániája, a legszebb az egész egyházmegyében, tönkretéve; temploma romokban. Kultúrháza, melyben 11 intézmény volt, melyre tekintélyes magánvagyonát elköltötte, lángokban. Hűségese házvezetőnjéhez kézi-gránátot dobtak. Súlyosan megsebesült. Itt aludt nálam, de reggel mégis visszament. Vecsés teljesen odavan!

Nov. 7. Kirendelték a még itt maradt lakosságot sáncokat ásni és futóárkokat, tankcsapdákat készíteni. Mire lesz jó? A nap különben nagyobb támadás nélkül telt el. Pestszentimrén – négy kilométerre tőlünk, már bent vannak. Utcai harcok folynak. Délután hirdetményt tesznek közzé: mindenkinek el kell hagynia a lakását.

Nov. 8. Ma lélegzetünket visszafajtva várunk. Ránk kerül a sor. El vagyunk készülve mindenre. Isten kezében vagyunk. Templomunkba beesett az eső. Dézsa számra hordták ki a vizet.

Nov. 9. Temetés közben öt db légi akna hullott a közösség közé. Szerencsére senkit sem ért baleset, sem halál, sem sebesülés. Természetesen szétszaladt az egész gyászoló népség. Én is akna hullás közben eskettem. Egy akna átverte a templom tetőzetét, de nagyobb pusztítást nem okozott. Feladataink közben az életünkkel játszunk, de azért maradunk. Dr. Tamás Győző és Fekete Tamás eltávoztak. Én, Pálos Pál, Likó István, Somogyi László, Mayer György és a három szalézi atya, maradtunk. Várjuk a fejleményeket. A németek a plébánia elé hozták a telefonjukat és a rádió leadójukat. E miatt sorozatos légitámadásban van részünk. Kijelöltek házakat (Galamb utca), sőt utcásorokat, melyeket fel fognak robbantani. Ide sorolták a templomot, kultúrházat, sőt a plébániát is. Útjukban van. Elzárja a kilátást. S emellett napról-napra követelőznek. Ide járnak a plébánia fürdőszobájába fürdeni, és követelték, hogy mossuk ki tetves ruháikat. S próbálnánk megtagadni! Soha arrogánsabb viselkedés szövetségeses részről! Végre megjött a felszólítás: ki kell üríteni Pestszentlőrinc egész területét.

117 Az Egyház pótolja a joghatóságot.

Híveim szaladnak hozzám: mit csináljunk, maradjunk? Én minden körülmények között maradok. Megegyeztem Dr. Varju Géza városi ügyéssel – s ő jól tud oroszul –, hogy ha a határhoz érnek az orosz seregek, mi ketten elébük megyünk, és a parancsnoktól pardont kérünk a város részére. Erre a hívek is felelték: ők sem mennek. Még aznap bementünk Dr. Déry Béla polgármesterrel Farkas vezérezredeshez, a kiürítés kormánybiztosához, hogy nem lehetne-e visszavonni, esetleg Vecsés határnál megvonni a határvonalat. A vezérezredes úr azt mondotta: fáj a szívem és elszorul a lelkem, mert magyar ember vagyok és szeretem a fajtámat, és nagyon jól tudom, hogy e parancs mennyi anyagi kárt fog okozni, sőt tudom, hogy sokan életükkel fognak áldozni e kegyetlen parancs miatt, de semmit sem tehetek. A német főparancsnokság szigorú utasítást kapott a kiürítésre, és ezt végre is kell hajtani már csak azért is, mert házakat, sőt házsorokat is fognak felrobbantani. És ha ennek dacára sem megyek el? Vállat vont és azt mondotta: a csendőrség fog erre kényszeríteni. A csendőrség pedig nem ismer kíméletet.

Idehaza türelmetlenül vártak bennünket; vártak vagy 4000-en a templomtéren. Mikor meghallották az elutasító választ, ismét kérdezték tőlem: maradok-e? Maradok. Akkor ők is. Most már naponként tüntettek a kiürítések ellen. November 22-én egy csendőrkapitány és egy főhadnagy jöttek hozzám. Azért jöttünk, hogy felszólítsuk prelátus urat a távozásra. Nagyon sajnálom, de én a híveimmel maradok. Figyelmeztettek, hogy a kényszer kiürítést Vecsés határától már megkezdték. Pár nap múlva ideérkeznek, és akkor erőszakkal élnek. Akkor sem megyek. November 23-án egy csendőrpáncsnok jött hozzám a polgármesterrel. Prelátus úr, még mindig lázít és nem akar engedelmeskedni? Sajnálom, de kissé kijöttem a sodromból, és durván válaszoltam: kikérem magamnak, hogy én lázítok! Az csak nem lázítás, ha a plébános a hívei között akar maradni a legnagyobb veszedelmek között, és meg akarja velük osztani a szenvedést? De igenis lázítás, és ha 25-ig nem hagyja el a várost, letartóztatom és haditörvényszék elé állítom. Ennek pedig szomorú vége lesz. Persze híre ment ennek is. Rögtön nagy néptömeg gyűlt a plébánia előtt, és zajosan tüntettek újból a kiürítések ellen. Küldöttség ment a polgármesterhez, hogy lépjen közbe a katonai parancsnokságnál. Meg is tette, és az eredmény az volt, hogy a határvonalat a Herrich utcánál húzták meg, és a terminust 28-ra tolták ki. Rajtam ez sem segített. Nekem, ha nem akartam az életemet könnyelműen odadobnom, mennem kellett. Hová, és hogyan? El kell szállítanom mindenemet, mert ha felrobbantják a plébániát, mindenem elpusztul. Drága jó boraimat, melyet misebornak tartogattam évek hosszú sora óta, elkótyavetyéltem. Vette boldog, boldogtalan potom árért. Hurcolkodni fuvar nélkül. Az itteni fuvarosokat már mind lefoglalták, s hiába könyörögtem nekik. A lakosság nagy része kis kézi kocsikon, taligán, batyusan mentette, amit tudott. Végre ajánlkozott egy pesti fuvaros. Egy fuvar 1500 pengő és 5 liter bor. Felfogadtam, bár ne tettem volna! Öt fuvar közül 3-at felborított, a bútoraim java része már hurcolkodás közben tönkrement. Értékes könyveimet a sárba tiporták. Még két fuvart kellett fogadnom, és így a hurcolkodás a segéd munkások bérével együtt többre került 10000 pengőnél. Bútoraim egyharmadát unokahúgomnál Pesten, a többi unokafivéreimnél Budán, a Németvölgyi út 88 szám alatt helyeztem el. Itt helyezték el a szobákban, és két

verandán. Ki hitte volna, hogy ez a rész lesz Buda legsúlyosabb területe? Mentettem a templom értékeit is, kelyheket, misemondó ruhákat, és cirka 1 q gyertyát. Ezeket Pesten helyeztem el.

Egész december hóban míg közlekedni lehetett azon tanakodtunk, hol lesz nagyobb biztonság: Pesten, vagy Budán? Több érv szól Buda mellett, és ezért a kelyheket át is vittem Budára. Bár ezt se tettem volna! Most már idehaza volnának. Karácsony előtt pár nappal beszélgettem húgaimmal, és ők nagy szeretettel meghívtak karácsony másodnapján ebédre. Megígértem, hogy jövök, de nem teljesíthettem. December 25-én délben leálltak a villamosok. Gyalog a hosszú útra nem merészkedtem. November 30-tól december 25-ig rendesen miséztem a külső Krisztinavárosi plébánia templomban. Szívesen fogadtak, és mint kiüldözöttet felkaroltak. Sok hívem tartózkodott e részen, ezeket bátorítottam, pasztoráltam. Egy esketést is végeztem. Mikor megemlítettem, hogy ennek az esküvőnek az én szép kis templomban kellett volna megtörténnie, hangosan felzokogtak. A szentestét – 34 év óta – nem a saját házamban ültem meg. Sírtam, mikor nekem is juttattak az ajándékból – nekem, ki mindig adni szoktam, de senkitől viszonzás nélkül semmit el nem fogadtam. Jelen körülmények közül pedig szó sem lehetett viszonzásról. Karácsony napján, 25-én még miséztem, s ebben az évben ez volt az utolsó mise, mert mise után már le kellett menni a bunkerbe, ahonnan csak március 9-én tudtam feljönni.

1945.

Mielőtt az események folytatását megkezdeném, megemlíteném egyes cikkek árát, hogy fogalma lehessen az utókornak a rettenetes drágaságról, mely itt uralkodott: 1 kg 0-ás liszt 180 pengő, 1 kg kenyérliszt 120 pengő, 1 kg zsír 400 pengő, 1 kg étolaj 200 pengő, 1 kg szalonna 400 pengő, 1 kg füstölt szalonna 600 pengő, virsli, szalámi 1 kg 600 pengő, kolbász marhahúsból – de még ha abból lett volna! – 1 kg 200 pengő, 1 kg disznóhús 130 pengő, borjú 130, marhahús 50-60, lóhús – milyen boldogok voltunk, ha havonta egyszer is kaptunk egy keveset – 30-40 pengő, krumpli 32, bab 32; spenót 25; szemes kukorica 30; vegyes zöldség 9-14 pengő kilónként. Cukor 500; paprika 150; feketebors 2500 pengő. Só, nincs. Egy nyolc kilós liba 2400-2700 pengő. 1 db tyúk 260 pengő; 1 db tojás 7-9 pengő; 1 db 3 dekás zsemle 5-8; 1 db kis sós kifli 6; 1 db kis kukoricamálé 5; 1 db kis cukrászsütemény 6 pengő. 1 liter közönséges bor 100; 1 fröccs 28; ½deci pálinka 30; 1 db cigaretta 3-4 pengő; cigaretta papír 4-5 pengő; 1 kg szűzdohány 200 pengő; 1 pakli gyufa 9 pengő. Ruhanemű se felső, se alsó – ágy-nemű nincs. Puszta szalmazsákon alusznak az emberek és ha megmaradt még valami ruhadarabjuk, azzal takaróznak. 1 pár női harisnya 160 pengő; 1 pár jobb férfi cipő 1800-2000 pengő; 1 pár talpfelverés 50 pengő.

A napszámos órábère 5-8 pengő, szakmunkásé 15-20 pengő. Egy fuvar Pestre 1700; Budára 3000 pengő, tüzelő: fa, szén nincs. Vágják ki a fákat – szedik szét a kerítéseket, petróleum, gyertya nincs. Pislákoló mécs mellett rontjuk a szemünket. Vasút, már amerre megy, hetenként háromszor indít személyvonatot, de csak egyes állomások

között – közben gyalogolni kell 20-25 kilométert. Tehervonat gyakrabban közlekedik, erre fel is lehet kapaszkodni, de nem kívánatos, mert útközben elszedhetik az utas minden cókókját. Fizetés pedig nincs. Míg tart, a spórolt pénzből tengődünk. Mit tud a szegény ember enni? Néha napján babot – krumplit, rendesen pedig kukoricamálét. Meddig bírjuk, csak a jó Isten tudja.

December 25-én délben leálltak a villamosok. A karácsonyi ebéd elmaradt, melyet hűgaim környezetében szerettem volna elkölteni, mert ilyen hosszú útra gyalog nem mertem elindulni. De nem is lehetett volna, mert elkezdődött az ágyú és gépfegyver pergőtűz, és Isten kísértés lett volna útra kelni. Le a bunkerbe, hol 72 napot töltöttem egyfolytában. Ennek a 72 napnak a szenvedését, ha híven akarnám leírni, senki sem hinné el. Csak most látja az ember, mikor már vége van, hogy mire nem képes az emberi szervezet, ha még oly gyenge is. Unokaöcsém két háza – egy földszintes és egy emeletes, egymás mögött 5 méterre, valóságos gépfegyver fészek volt. Sáncokat ástak az udvaron keresztül a ház faláig, ez aztán folytatódott a házban a szobákon keresztül és innen ismét tovább a szomszéd házig. Barikádnak a bútorokat használták fel. A réseket könyveimmel tömték be. Ilyen apparátus láttára el lehet képzelni, hogy milyen lelkülettel vártuk a fejleményeket. Villany nem volt. Pislogó mécs mellett gubbasztottunk. Víz sem volt. Volt idő, mikor 10-12 napon át egy korty volt naponként az italunk, mert kellett a főzéshez és a gyermekeknek. Milyen boldogok voltunk, mikor az első hó leesett, és ihattunk – a hóléből bőségesen! Meg is lett a következménye. Egymás után megkaptuk az „ukrán” betegséget. Egy napon szaladni kellett – persze csak képletesen – mert ez is csak a bunker lépcsőjéig történt; a másikon meg szorulás, de olyan görcsökkel, hogy majd elképzelhetetlen volt. Közben lejártak a magyar és német katonák. Amit fönt a lakásban találtak és megtetszett nekik, lett légyen az élelmiszer, ruhanemű vagy bútor, hát bizony annak lába kelt.

Az oroszok a Farkasréti temető templománál; a németek a temető irodaépületénél voltak, s lőtték egymást folytonosan. Néha egy-két lépésre előre törtek, de másnap ismét helyreállt a régi front. Körülöttünk már mindenütt az oroszok voltak az urak, csak a mi kis területünk, mint egy fellegvár tartotta magát. Meg is adtuk az árát. A két épület vagy 40 telitalálatot kapott; az udvar és a kert 100-nál is többet. Unokaöcsém felmerészkedett, és kezdte gyűjteni a lövegek szárnyas gyűjtőit, de mikor már egész halom volt belőle, megunta és abbahagyta. A 72 nap alatt háromszor miséztem a bunkerben. Milyen misék voltak? Akárcsak a katakombákban. Az emberek – a szomszéd házból is átmerészkedett egy-kettő –, sírtak az egész mise alatt. Február 2-án is miséztem. Kijelentettem, hogy másnap nem misézem. De, mivel gyermekek is vannak, balázsolni fogok. Erre azonban már nem került sor, mert az oroszok áttörték a frontot és harmadikán virradóra, 1/2-kor megjelentek a bunkerben. Ezután kerültünk csak a poklok kellős közepébe. Az oroszokat örömmel fogadtuk. Barátságosak voltak. Cigarettaival kínálták a férfiakat. Volt közöttük két nő is, kik szenvedélyes dohányosok voltak. Mikor látták, hogy milyen sóvárgó szemmel nézték a cigarettákat, mosolyogva őket is megkínálták. Azt hittük, hogy most már vége lesz a szenvedéseknek – de nagyon csalódtunk. Az oroszok még aznap reggel a két épület között felsorakoztak a további előnyomulásra. Nem messze tőlük – talán 100 mé-

ternyire sem – a németek tanyáztak és ezek most gépfegyvertűzzel árasztották el az udvart. Mindjárt öt tiszt, köztük a parancsnok is, meg 17 légénységi állománybeli elesett – sokan megsebesültek. A sebesülteket lehozták a bunkerbe és bizony nem nagyon nézték, hogy hová teszik – igaz, hogy annyian voltak, hogy minden fekvőhelyre jutott kettő is. Két hölgy volt közöttünk, kik ügyesen kötöztek. Ennek meg is lett az eredménye: ezentúl az egész Krisztinából az összes sebesülteket ide hozták. Tele lett minden vérrel. Undorodtunk a saját fekvőhelyünkötől. S az a rettenetes bűz – szinte kiállhatatlan volt. S nem mehettünk egy kis szabad levegőt szívni, mert szünet nélkül pergőtűz alatt állott a vidék. A férfiakat mind elvitték robotra; halottakat szállítottak; betegeket, sebesülteket hoztak; ágyúkat vonszoltak fel a hegyoldalra – sáncokat ástak, barikádokat emeltek, télen, hidegben, fagyban. Engem nem vittek munkára a korom miatt. A csapatok folyton változtak; mikor már megismerkedtünk az egyikkel és békén hagytak – jött a másik. Átkutatták a bunkert – bort, pálinkát kerestek (bár lett volna, mikor a vérhas megfogott bennünket), de közben, ami megtetszett, azt is elvitték. Voltak kilengések is. Egy öreg – kapitánynak adta ki magát – (nem hiszem, hogy az lett volna) részegen jött le a bunkerba. Elkezdett fütyülni, és nekünk mindannyiunknak táncolni kellett. Majd áttértünk az énekre; ő dirigált. Ezt meguntam – felment. Félóra múlva újra megjelent – még jobban bedurrantva. Leült egy székre és odaparancsolt mindenkit – csókra. Meg kellett csókolni mindkét orcáját és a száját. Azt hiszem, ezt senki sem fogja életében elfelejteni. A 72 nap alatt – persze takarítani sem igen lehetett – megtetvesedtünk, de úgy ám, hogy elleptek bennünket. Engem felváltva unokahúgom és sógornóm tisztogatott. Bizony volt nap, nem is egy, mikor 50-t is találtak az ingemben. Persze hogy felmárták a testemet, csupa seb volt a mellem, hátam is, még a bunkerból való kijövetel után hónapokig is. Nem csoda, mikor a fehérnemű nem jött le rólunk, a váltani valót elvitték, mosni meg nem lehetett.

Más epizódok is előfordultak, de erről jobb nem beszélni. A háború szörnyűséges kinövésai. Az ostrom alatt elpusztult az egyik unokafivérem, repeszt kapott az ütőerébe, és a sógornóm, kit fején talált egy repesz – ott lettek eltemetve a kertben. A bútoromat, egy-két darab kivételével, a gránátok pusztították el. Ami megmaradt – a szervizeimet, ruháimat és minden egyéb dolgaimat összetörték és kihányták az udvarra. Könnyű lesz a hurcolkodás. Más egyébről nem írok. Ez szájhagyományként fog fennmaradni – mert írásba foglalni nem lehet.

A II. világháború után

1946.

Március 9-én jöttem fel a bunkerből, és mivel azonnal akadtak társak, kik hazafelé indultak, neki fohászkoztam magam is. Voltak közöttünk, kik Lajosmizsére, Kiskunhalasra, Kecskemétre iparkodtak. 23-an voltunk, köztünk 5 gyermek. Két girhes gebét fogtunk be egy kocsiába, melyre aztán felkerültek a csomagok és a gyerekek. Mi felnőttek gyalog indultunk útnak. Félve indultam el, mert idehaza még sétálni sem szoktam; reggeltől estig az íróasztal mellett rostokoltam és most nagy út állt előttem. A Farkasréti temetőtől Budafok alatt épült hídon át. Fel Csepel szigeten, Erzsébeten át Pestszentlőrincig több mint 50 kilométert kellett egyfolytában megtennem, mi még egy gyakorlott gyalogjáróra is majdnem lehetetlen feladatot ró. Dél előtt 9 órakor indultunk. Ekkorára sikerült a hámot, lószerszámot madzagokból, nadrágtartókból valahogyan összeállítani. Isten nevében – szorosan egymás mellett, hogy útközben egyeseket robotra le ne kapcsoljanak. Volt ugyanis velünk 3 javakorabeli férfi, kiket ez a veszedelem nagyon is fenyegetett. Dombosabb helyeken neki kellett rugaszkodnunk a kocsinak, mert a két gebe semmi hajlandóságot sem mutatott az indításra. Az első 5 kilométer még ment valahogy. Seholy el nem maradtam. De bizony, mikor dombos oldalra kerültünk, nagyon is éreztem az itthon elmulasztott séták hiányát. Budafokon át már csak vánszorogtam. Mikor nagy kerülők után a hírhoz értünk, az őt nem engedett át, mert a budafoki orosz rendőrkapitány aláírása hiányzott az útlevelekről. Most ezért vissza kellett menni. Ez oda-vissza újabb 6 kilométert jelentett. Erre már nem vállalkoztam. Ha el tudják a többiek az enyémet is intézni, jól van. Ha nem, hát itt maradok. Fokozta szenvedéseinket, hogy irtózatossá hóvivatar keletkezett. Pár pillanat alatt vastagon tapadt a hó ruhánkra és olyan hideg lett, hogy majd megfagyunk. Sok kocsi volt itt összezsúfolódva – kiknek szintén nem volt rendben az átkelési igazolványuk. Egyik kocsi gazdája egy helyen ócska deszkákat talált. Nem kérdezte kié? Szabad-e? Bizony hatalmas máglyát gyűjtött, és ide húzódott az egész karaván. Előlről perzselt a meleg, hátunk mögött majd megvett a hideg. Ennek biztos tüdőgyulladás lesz a vége. Nem lett!

Végre, úgy 3 óra tájban megérkezett az igazolvány. Sikerült az enyémet is elintézni. Neki a hídnak! Nehezen ment az átkelés. Nagy volt a torlódás – a híd meg hol emelkedett, hol meg süllyedt. Jöttek nagy számmal orosz teherautók is. Ezeknek utat kellett engedni. Siettek. Kiabált a híd végén az orosz nő, hogy: gyorsan, gyorsan! De biz a mi gebéinknek hiába kiabált. Azok is alig állottak a lábukon.

Oda is jött hozzánk, és a zászló nyelével háromszor jót húzott a lovakra. Erre kicsit megelégnültek és kikerültünk a forgalomból. Igen ám, de egy jókora emelkedés állt előttünk. Toltuk a kocsit, hogy majd megszakadtunk, de végre nagy nehezen mégis csak kiértünk a Köves útra, mely Csepel szigetén vezet keresztül. Most voltunk körülbelül a fele úton. Nem bírtam tovább. Irgalomból megengedték, hogy egy kis úton a kocsira kapaszkodhassak. Így értünk a másik dunai hírhoz, hol újabb hóvivatarba

kerültünk. A hídon túl búcsút kellett vennünk, mert a többiek más úton kecmeregtek tovább. A zsákot, melyben egy pár fehérneműm, kis bekecsem volt egy kenyérrrel, a sógorom kapta vállára – egyiket – egyik kezével a zsákot tartotta – a másikkal meg engem húzott, mint egy hullát. Fellelegzettem, mikor a pezsztenterzsébeti Kossuth Lajos utcába kerültünk. No még egy félórás szenvedés és ott vagyunk az erzsébeti plébánián! Talán csak befogadnak éjszakai szállásra! Este 7 óra volt, amikor odaértünk. Bizony már egész sötét volt. Az ajtónál a szó szoros értelmében összerogytam. A lábam feltörte a cipő, sebes volt és még április 9-én, rá egy hónapra sem gyógyult be teljesen. Dr. Décsei prépost úr hosszas kopogtatás után jelent csak meg az ajtóban és engedett be bennünket. Szívesen fogadott, csak nagyon sajnálta, hogy fűtött szobája csak egy van – s ebben díványa nincs, így csak a konyhában tud szállást adni. Igaz, hogy ez fűtetlen meg köves is – de majd csak elleszünk valamiképpen. Egy díványt vitetett be számomra. Sógorom meg majd meglesz egy széken. Vacsorát nem tud adni, mert neki sincsen. Bántam is én, hogy hol fogok pihenni, csak hogy fedél alá kerülhettem ebben az itéletidőben – és leülhettem. A kissé rideg fogadtatás nem tetszett a házvezetőnőnek. Lement az apjához, ki házmester, aki azonnal fel is jött. Tessék hozzám fáradni; meleg a szobám – dunyhám is van, majd csak meghúzzuk magunkat valahogy. Lementünk, és a meleg, barátságos szobában kezdtem kissé felmelegedni. Restelkedve mondotta: mással nem tudom megkínálni, mint frissen sütött kukorica prószával, mert bizony nekik ez a mindennapi eledelük. Milyen pompásan ízlett a 10 órás gyaloglás után. 72 nap után itt kerültem először ágyba. Itt vetkőzhettem le először és nyújtózkodhattam ki először. Aki nem ment át ilyen szenvedésen, az nem tudja felértékelni, mit jelentett a fürdőszoba, megvetett ágy számomra. Aludni azonban még sem tudtam. A túlerőltetett izmok meg a sebes láb nem engedték. Reggel jó meleg teát kaptam a prószához és úgy 8 óra tájban útnak indultam Pestszentlőrincre. A zsákomat most a jó öreg bácsi vitte, pedig az út jó hosszú, és ő túl van a 70-en. Én bizony csak vánszorogni tudtam. Mikor Pestszentlőrincen jó háromórás út után a Batthyány utca végén megláttam az én szép kis összebombázott templomomat, sírva fakadtam. Nem hittem, hogy ilyen rossz állapotban legyen. Lesz-e erőm a restaurálásra? A plébánián találtam Likó hitoktatót két vendégével; együtt laktak már pár hónap óta.

Ezek az egyik szoba ablakát beragasztották papírossal; a szomszédtól ágyat és ágyneműt kértek kölcsön, befűtöttek, és én megkezdtem Robinson-i életemet – 40 évré rá, hogy itt működöm. Másnap megható volt a híveimmel való találkozás. Könnyes szemmel üdvözöltek; hozzám jöttek, simogattak, mintha nem akarnák elhinni, hogy én vagyok. Persze Budán a pokol torkában voltunk, és már többször a halálhíremet hozták.

A plébánia épület teljesen üres. Amit itt hagytam, elvitték, részben feltüzelték. A 132 ablaktábla közül 22 maradt sértetlen, a többi lövöldözéssel tönkretették. Az ajtók felszaggatva; a kilincsek letörve. Síralmas állapot. Az épületet magát 1 telitalálat érte, egy-két helyen hatalmas rést vágva a falon – máshol erősen megrongálva a falat. Egy gránát a padló alá, egy a mennyezet alá fúródott. Nem robbantak fel; még most is ott vannak; majd csak bedöglenek, amint mondani szokták. Az irattár szerte-szét szórva; az irodai szekrények felforgatva; a fiókok össze-vissza dobálva. Sok hiányzik

is belőlük. Mikor tudok itt rendet csinálni, mikor tudom majd végleg megállapítani, hogy mi minden hiányzik? A kályhákat elhurcolták; az irodai székeket mások vették birtokukba. Kerestem őket, de hiába!

A templom is egy sereg telitalálatot kapott. A bal torony egész a földig leomlott. Március 12-én a főtorony egy nagy része szintén bedőlt – és bezúzta a mennyezetet. A gyönyörű és híres orgonám teljesen tönkrement. A főtorony félig lerombolva, a három kereszt a földön össze-vissza görbülve. A remek szép festett ablakok kerekekből kiszakítva, cserepekre zúzva. Csodálatos, hogy a harangok le nem zuhantak. Csüngenek és nem merjük, de nem is lehet egyelőre megközelíteni őket. Nagy kár volna, ha összetörnének; büszkeségünket a nagyharangot, amúgy is elvitték. A tetőn hatalmas – majd az egész hosszúságra kiterjedő rés tátong. Lehet-e valamennyire helyre hozni, hogy misézni lehessen benne? Anyaghiány, munkahiány. Már majd egy hónapja – április 5 – hogy itthon vagyok és még egy lépést sem haladtam előre. A plébániát próbálom annyira rendbe hozni, hogy legalább két szobája lakható legyen. Az egyikben az irodát akarom megnyitni, mert nem lehet már tovább tűrni, hogy az iroda a káplán privát lakásán legyen, mikor itt keresik az embert.

Három oltár ép maradt. Misézünk a templomban és lassan-lassan kezdenek többen is járni a szentmisére, mióta az omlás megszűnt. A nagyhét igazán szomorú – valóságos nagyhét volt. Semmi szertartást nem lehetett megtartani; a feltámadási ájtatosság könnyek között folyt le. A körmenetet is megtartottam, de csak a templom körül. Az élet, cigányélet, folyik tovább. Addig, míg húgomat haza nem hozhatom, nem is lehet itt rendes életet kezdeni. Ez pedig még messze van, mert azt a pár bútordarabot, ami még megmaradt, Budáról alig lehet hazahozni. Egy fuvarért 3000 pengőt kérnek. Ezt nem bírom, hiszen december óta egy fillért sem kaptam; októbertől stólapénzt sem láttam.

A káplán szobája volt az ebédlő, konyha és közös hálószoba. Négyen laktak ugyanis benne. Likó István hitoktató, Dr. Balogh György ügyvéd, Dr. Varju Alajos az ügyvéd apósa és Hargittai Ernő gazdász. Varju elég ízletesen főzött. A koszt azonban nagyon egyhangú volt. Egy tál étel, s utána mindig fekete, persze cukor nélkül. A fekete se babkávéből. Néha megszánt egyik-másik hívem, és küldött egy kis ebédet (szegények, nekik is alig volt), melyet lelkiismeretesen felosztottunk egymás között. Így telt el az idő április elejéig, mikor hazajött két húgom és átvették a házvezetést éppen idejében, mert már két hét óta nem volt ki főzőn. A főjegyzőnek menekülnie kellett az internálás elől. Az ügyvéd is elment bátyjához, a gazdász szintén odébb állott. Ketten maradtunk. Két húgom elé nagy nehézségek tornyosultak. Házat vezetni – úgyszólván semmiből. Előkerültek a megmentett ékszerek, ruhaneműk, és kezdődött a cserekereskedés, hogy valami kerüljön az asztalra. Mielőtt hazajöttek volna, magam felástam az egész udvart, kertet, és veteményeztem. A kertész éppen, hogy segített valamit. Félt – méltán, mert később megtudtam, hogy ő ásta fel az elrejtett élelmiszeremet – s értékesítette. Mindennap öntöztem szakadásig. De meg is volt az eredménye. Zöldséget, főzeléket semmit sem vettünk a piacról, és evvel valahogy egyensúlyban tudtam tartani pénzügyi helyzetemet.

A közellátás nem valami fényesen fungált. Volt idő, hogy három hétig se kaptunk kenyeret. Hüvelyest is nagy ritkán. Zsírrol, étolajról pedig csak a fekete piacon lehe-

tett szó. Ezt meg csak a feketézők tudták megfizetni. Az egyház földjéről nem kaptunk semmit. Ezt Rusznák Lajos Csáki-ligeti rendőrkapitány foglalta le – s elvitték a bérlő minden felszerelését is. Hiába protestáltam, minden rendelkezés ellenére sem kaptuk vissza. Ugyanúgy jártunk a kultúrházzal is. Ezt meg a Madisz (Magyar Demokrata Ifjúsági Szövetség) foglalta le. Arról, hogy kimenjenek, hallani sem akartak. Az ő szempontjukból gazdaságos is volt, mert úgyszólván majd mindig multságokat rendeztek, mi tekintélyes jövedelmet biztosított részükre és – gondtalan életet egy pár fiatal embernek. Hogy megvédjem az épületet, kénytelen voltam szerződést kötni velük. Meg is kötöttük 1945 dec. 31-ig. A szerződés egy pontja felhatalmazott, ha az egyháztanács újraalakul és alakulása után 15 nap alatt felmondja a szerződést, akkor azt elfogadják. Fel is mondtuk, de semmi eredménnyel. Feljelentettek, hogy én az utcára akarom kirakni őket télvíz idején. A tárgyaláson a polgármester előtt elismerték, hogy jogom van az épülethez, de a felmondás nem méltányos. Erre abban egyeztünk meg, hogy még két hónapot kapnak, élvezhetik a farsangi multság minden gazdasági előnyeit, de február 28-án ki kell menniük. Ezt elfogadták. A két hónap alatt rengeteg pénzt habzsoltak fel, mert mindennap volt bál, táncmultság, és a termeket horribilis pénzért adták bérbe. Eljött február 28, és nem mentek ki, mert nincs hová. Azóta már minden fórumot megjártunk, hogy kilakoltassuk őket, de nem sikerült. Közben nem csak az épületet rongálják, tüzelik fel a kerítést, székeket, asztalokat (gondnokuk mondotta), hanem szedik a bért vígan továbbra is. Szerintük ilyen a magánvagyon.

Legelső feladatomnak tartottam a templom restaurálását, legalább annyira, hogy ne féljenek a hívek a templomba járni. Mikor hazajöttem, első dolgom volt a tető befedése. Találtam is palát, mely elegendő lett volna. Beadom az igénylésemet, elütik a kezemről. „Kell az iskolákra”. Pedig az iskolának 10-ed részét sem tudták helyrehozni. Megrendelem a cserepet. Két hónap is eltelt, egy darabot sem kaptam. Közben elég sűrűn esett az eső. A mennyezet átázott. A kazetták bomladoztak. Sok kilós darabok potyogtak. Félő volt a bent tartózkodás. Pénzem nincs. Jó szívekhez apellálok; ingyen munkásokat keresek. Pénz csak jött valamennyi; munkás is ígérkezett, de lebeszélték. „Imádkozni lehet a szabadban is.” Végre egy szociáldemokrata építőmester – megörökítem a nevét, megérdemli – Axmann János, dacolva a gúnnyal, nekifogott két munkással és valahogy betömték a réseket. Mikor végre ötszörös áremelés után megkaptam a cserepeket, nem volt lécem. Ezt valahogyan tudtam szerezni. Ismét a szociáldemokrata: Józsa elnök segített ki egy pár köteggel, hogy a cserepet felrakhassuk. Ha hamarabb észbe kapok, akkor vékony cement réteggel bevonhattam volna a padlást, és mérhetetlen kártól mentettem volna meg a templomot. De mikor cementet se kaptam – se meszet.

A felső ablakokat berakattam. Sötét lett a templom. Az alsókat Dr. Bernolák János gyógyszerész adományából impregnált papírral vontuk be, és így valahogy, nem teljesen, kiküszöböltük a léghuzatot. Hála a jó Istennek, az oltárok épen maradtak, mi valóságos Isten csodája volt. Most így vagyunk. Mikor lehet szó helyreállításról, arról még álmodni sem merünk. Felszólítottak, adjunk be kárjelentést és költségvetést. Be is adtuk 1946. április 17-én 41 milliárd költség előirányzattal. Azóta semmi hír, pedig most már trillióval sem lehetne valamit kezdeni.

A plébániát nem tudom helyreállítani. A betört üvegeket palával próbáltam helyettesíteni. Nem sikerült. A pala nem alkalmas erre. Itt is papirossal ragasztottuk be, és szőnyeggel védekeztünk a hideg ellen. Három menekült családot telepítettem a plébániára és így minden hely foglalt. Ha bérálás lenne, nem tudnám a kegyelmes urat fogadni. Nincs egy rendes szobám. Hol van az én nagy kényelemmel berendezet lakásom, mely a legkényesebb igényeknek is megfelelt? A plébániának még az udvarát is fölástuk és bevetettük. Mind a három menekült család kapott egy pár négyzetméter területet, ahol gazdálkodhatott. Valami mégis csak megtermett rajta. Gyümölcsfáim egymás után pusztulnak. Már alig van egy pár, nagyon érezzük a hiányát. Mennek előttem és sírnak, hogy kövessem őket az itt együtt eltöltött 41 év után.

A kertváros régi óhaja volt, hogy oda ferences atyák telepedjenek. A kegyelmes úr engedélyt adott rá – kizárva a plébániái aspirációkat. Nekik adtam át a házamat – teljesen grátisz – öt esztendőre, míg zárdát építhetnek. Lesz-e belőle valami, ki tudná megmondani?

A nagy nincstelenség ijesztő árnyékát, a tüzelő hiányt, jó előre vetette. Kezdek a fák tünedezni az utcákról. Hiába való volt az internálással való fenyegetés, csak továbbra is pusztították, most már a temetőből is, meg a templomparkból is. A szép fasoros utcák, a szép templompark, a környéken legszebb temető csupasz, kopár maradt. Sohase lesz ilyen rendes és szép Lőrinc! A telet fűtetlen hálósobában és kevésbé fűtött irodában húztam ki. Meg is lett az eredménye. Kezem, lábam mind a tíz ujjam megfagyott, megpuffadt és megrepedt. Kellemetlen volt, mert mindig folyt. S most, miután már nagy nehezen begyógyultak, a fekete sebhely megmaradt, s meg is marad örök emlékéül a hideg szobáknak.

Az Árpádházi szent Margit templom közel a plébános úr egykori házához

Infláció

Ebből is kivettük a részünket. Két nyomda csak úgy öntötte a bankjegyeket és ezen felül minden orosz parancsnokságnak is volt bankóprése, mely szintén éjjel-nappal működött. Siettek, vetélkedtek, hogy egyik a másik mögött ne maradjon. A két pénz között nagy differencia volt. A fehér orosz pénzt falun, piacon nem akarták elfogadni és így értéke kisebb volt, mint a Nemzeti Bank által kibocsátott bankjegyeknek. Időközben annyira felduzzadt a bankótömeg, hogy valamiképpen segíteni, redukálni kellett. Váratlanul ért mindazonáltal a rendelet, hogy az ezres és tízezes bankjegyeket felül kell bélyegezni, bélyeget mindenki maga vesz és a bankjegyen lévő asszony

fejére ragasztja. Direkt a fejére, mert máskülönben érvénytelen. A bélyeg ára 75%-a volt a névértéknek. Egyszerre ilyen nagy vagyoni dezsma riadalmat okozott – de nem minden berekben. Voltak, kik már napokkal előbb tudtak a rendeletről, és mindenhol váltogatták az ezres és tízezres bankókat. Felszálltak a villamos kocsikra és a kalauzok boldogan cserélték ki a kis címleteket a nagyokkal. Ha tudták volna! Kiknek volt e jó szimatjuk, nem kell elárulnom. Mindenki tudja. A lebélyegzés nem használt. Az áradatot megállítani nem lehetett. Hétről-hétre nagyobb és nagyobb címletek jelentek meg és elmerültek pár napi érvényesülés után az inflációban. Az sem mentette meg a pénzügyi helyzetet, hogy az oroszok megszüntették a bankóprést. A kisebb címletek értéküket veszítik. Fokozatosan be is vonják őket. Az egy, két, öt, tíz, húsz, ötven, száz címletek eltűnnek. A legkisebb bankjegy az 500-as lesz. Meddig? Egy hétig sem. Megjelenik az 1000-10000, majd nemsokára a 100000-es. Máról-holnapra milliomosok lettünk. Természetes, hogy a napi árak minden téren követték, sőt legtöbb helyen fel is múlták az emelkedést. A milliós bankjegyet nem sokáig őrizték – jön a nyomában a tíz, majd a száz millió. Most már reméltük, hogy valahogy végét vetik ennek az örült folyamatnak. Dehogy! Megjelenik az egymilliárdos pengő. Nem tudjuk a zérókat elhelyezni. Ilyen számokra a pénztárkönyvek nem voltak beállítva. Ebben aztán segítségünkre sietett a kormány. Elhagyja a 6 nullát és a következő címleteket nem tíz-milliárdnak, hanem 10 millipengőnek nevezi. Ezt követi a 100000 millipengő, majd nemsokára a 10 milliós, 100 milliós millipengő. Az emberek kezdenek megbolondulni, mert ráválni egy címletre az értékét még a legügyesebb pénzkereskedők sem merték megtenni. A millipengő kifejezés bolondította meg az embereket. A számítás sem a régi volt, ezek után nem a billió jött, hanem a milliárd. Tíz – száz milliárd után ezer – és ismét a billió. A billió bankjegyeket már kétféle címletben is nyomták; a második mintájára egy B. betű jelezte, hogy billióról van szó. Ilyen is volt 10-100 és ezres, vagyis trillió. Meddig megyünk még? Hiszen már eddig is csillagászati számokkal dolgozunk.

Július 9-én megjelenik egy rendelet, mely szerint a sima pengő a magánforgalomban elvesztette értékét. Hát ez csakugyan ribillió volt! Egy pillanat alatt mindent veszítettek az emberek. A legtöbbször sima pengőben volt a pénze, nem pedig adópengőben. Ezt az adópengőt időközben hozták be, hogy a pénz „szűkét” enyhítsék. Ezzel lehetett, sőt később csak ezzel az adót fizetni. De az adópengő értékét napról-napra állapították meg. Eleinte egy-kettővel ugrott; később már 8-10-zel és így belejött a svungba – majd még nagyobb és nagyobb ugrott! 120-ról 500-ra; ezerről 3900-ra, ismét 12000-re, majd 200 ezerre. S most várjuk csak a „rúd” ugrásokat. Már most mindig számolni kellett: egy adópengőnek mennyi az értéke sima pengőben? És ez így ment napról-napra. Ebbe bolondultak bele az emberek. Az adópengő emelése maga után húzta a postát, vasutat, villamost, villanyt, gázt és minden más egyebet. A levél postája máról-holnapra 600 milliárdról 100 ezer milliárdra ugrott. Ez igazi ugrás volt. Megtörtént – valaki vidékre utazott, s pár nap múlva nem tudott visszajönni. Kevés lett a pénze. Sürgönyileg kért hazulról. Mire odaérkezett, már az is kevés volt a folytonos emelés miatt. Komolytalannak látszik, pedig halálos komoly, amit írok.

Az inflációtól akartunk menekülni, de nem enged. Most az adópengővel megyünk az ég felé. Július 10-én még 200 ezer, 11-én 600 ezer, 12-én 1 millió 600 ezerre nőtt

fel. Könnyebb ugró a sima pengőnél, mely még azért nem tűnt el a forgalomból, mivel a nagy felszabadulásra rendelet jött, hogy a párt köteles elfogadni a sima pengőt is. De mit érünk vele? Semmit se lehetett vásárolni, sem pénzként feladni. Mi volt az értéke, mikor július 12-én egy adópengő 1.600.000 billió volt? Hát akármennyi bankáru is volt simában, nem tudtam összehozni még egy-két adópengőt sem. A minap, 9-én, egy nőt fogtak le a Kossuth hídon a rendőrök. Énekelt. Trillió, billió – ezt fújta mindig más és más dallam szerint. Elvitték a Lipótmezőre. Kiderült, hogy az egyik nagy bank tisztviselője volt. Megőrült. Hányról nem tudunk, kik hasonló sorsra jutottak!

Olyan horribilis összeget kellett vinni a piacra, hogy kimondani is alig lehet, és mégsem hoztunk haza úgyszólván semmit. Itt bemutatom a piaci árakat. Látni lehet, hogy emelkedtek az árak egyik napról a másikra. Az itteni árak adópengőben értendők. Mármint, ha például a zsírt veszem: ennek ára július 13-án kilogrammonként 17 000 pengő. Ez azt jelenti, hogy 17 000-rel meg kell szorozni 1 600 000-et, mert egy adópengő 1 600 000 billiót ért 1946 július 13-án. Vagyis 1 kg zsírt 1946. július 13-án 27 200 000 billiót kértek a piacon. Ugye hihetetlen? Pedig így van. Szomorú valóság!

Augusztus 1-jén megjelenik az új pénz, a forint. Ettől várják a stabilizációt. Majd meglátjuk. Az ember már elvesztette a hitét, reményét. Az egyéb ügyeket majd később foglalom össze.

Az 1946. április 29-én tartott kerületi ülésen ünnepeltük 25 éves jubileumunkat. Ez alkalommal a megyésfőpásztor az alábbi levelet intézte hozzám:

Méltóságos és Főtisztelendő Dr. Vereczkey Béla pápai prelátus, pesti főesperes, c. prépost, kerületi esperes plébános Úrnak, Pestszentlőrinc.

1781/1946. Esperesi jubileum. Méltóságos és Főtisztelendő Pápai Prelátus, Prépost, Kerületi Esperes, Plébános úr!

Most van negyedszázada annak, hogy Méltóságodat hivatali elődöm a pestvidék alsó kerület esperesévé kinevezte. Azóta Méltóságod nem szűnő lendülettel és buzgósággal intézi esperesi tisztével velejáró, az egyházkormányzat szempontjából sokszor nagy jelentőségű, mindig fontos teendőket. Miközben plébániáját, mely kis közösségből hatalmas várossá fejlődött, a buzgó lelkipásztor gondosságával szervezte és vezette a templomot, a plébániát, és a kultúrházat felépítette, mindig tudott időt találni arra, hogy esperesi kerületének papságával sűrűn érintkezzék; a plébániákat látogassa, azok ügyvitelét gondosan ellenőrizze és főpásztorát a tényleges helyzetről mindenkor hűségesen tájékoztassa. Esperesi működésében mindenkor össze tudta egyeztetni a közvetlen előljáró kötelességét a legteljesebb paptársi szeretettel. Kérdemelte főpásztorának bizalmát és paptársainak ragaszkodó szeretetét egyaránt. Jól esik minderről esperesi tisztének 25. évfordulóján megemlékezni.

Köszönöm Méltóságodnak példaadó papi életét, buzgó munkáját. Szívem mélyéből adom ezen alkalomból Méltóságodra főpásztori áldásomat, és kérem a jó Istent, Méltóságodat őrizze meg jó egészségben és teljes munkabírásban, hogy az Ő kegyelméből továbbra is az eddigi buzgósággal lehessen paptársainak és főpásztorának szolgálatára.

Magamat buzgó imáiba ajánlva vagyok, Szerető atyja az Úrban:
József püspök. Vác, 1946. április 15-én.

Nem szerettem soha a dicsekvést, annyit azonban mégis csak megengedhetek magamnak, hogy hosszú munkásságom elismerését rögzítsem e lapokon.

Miből tartottuk fenn az Egyházat? A hívek adományaiból. Adóösszeírás nem volt, de ha lett volna is, az sem jelentett volna semmit, mert egyházi adót csak az fizetett, aki akart. Kényszeríteni, esetleg végrehajtani nem lehet. A felajánlott összegek pedig olyan kicsinyek voltak, hogy abból még a legminimálisabb fűtést sem tudtuk biztosítani. A kántor, harangozó, kik sehogyszem tudták megérteni a mai helyzetet, s nem tudtak felemelkedni, hogy ezt az időt valahogyan, de át kell vészelnünk, többször is itt akartak hagyni. Most utólag sajnálom, hogy felmondásukat el nem fogadtam; sok keserves perctől mentesítettem volna magamat. Utóbb már jobb helyzetbe kerülünk, főleg mikor a temető jövedelmét is a fizetések fedezésére biztosítottam.

Nagy baj volt, hogy a pénz értéke egyik napról a másikra legtöbbször 1/5-ére zuhant. Emiatt aztán mindennap követelték a stóla jövedelmeket. Ez pedig sok dolgot adott, mert mindennap újból és újból ki kellett számítanom a napi szorzószám szerint. Ez úgy történt, hogy az eredeti egységárat szorozni kellett az aznapi szorzószámmal – az így kapott adópengő értéket át kellett számítani a sima pengő értékre. Ez elég bonyodalmas volt – sokszor alig sikerült. Pl. a naphoz kötött mise stipendium¹¹⁸ alapára 2 pengő volt. A szorzószám legutóbb 25 000. A kettő szorzata 50 000 adópengő – ez megfelelt 1946. július 20-án 600 000 pengőnek. Egy pár funkciónak a díját itt rögzítem.

R.v. Cantatum: 1 millió 500 000; Liberás 2 millió 400 000. Karinges esetén 900 000; palástos 2 millió 100 000; (3 papos) orgonás 5 millió 700 000; díszes: 9 millió 900 000 pengő.

Keresztelések: gyermek karinges 1 millió 200 000; palástos 2 millió 400 000; 3 papos 6 millió; felnőtt karinges 1 millió 200 000; palástos 3 millió 600 000; 3 papos 12 millió adópengő. Ebből is látszik, hogy az adópengőhöz fűzött remények nem teljesültek. Itt is beállott, sőt korábban, mint elképzelhető volt, az infláció.

Most már minden reményünk az augusztus 1-jén életbe lépő új pénz, a forintban van. Ennek se jószok sok eredményt. Már most feketéznek vele. A hatóságilag 60 forintban megállapított búcsúért 500-at fizetnek. Hol van és lesz akkor a stabilitás?

A hitélet ellen semmi panasz. A templomok a misék alatt elég látogatottak, az áldozók száma örvedetesen növekedik, s nem csak a nők részéről, de a férfiak, sőt az ifjúság részéről is. Ennek következtében aztán sorozatosak a támadások, melyet nap-nap után a papok, és az egyház ellen intéznek. De a hívek kezdik megszokni.

Megtörtént a kulcs a forintra való átszámítása. Kétszáz millió adópengő egy forint. Hát, ez alapos leértékelés. Kétmillió egy fillér – mit csináljunk a rengeteg sok kisebb címletekkel? Én alaposan ráfizettem erre a pénzváltásra. Először 75% – lebélyegzésnél –, másodszor az adópengő behozatalánál és most a forintnál. Minden egyes alkalommal horribilis összeg – (persze névértékben) voltak terhemre írva – amelyek pár pillanat alatt egy fillért sem értek. Így lettem mindig szegényebb.

118 Díj

Augusztus 12-én Nagyatádra utaztam az ottani fürdőt használni a bajom ellen. Nem sokat segített; mindössze a fájdalmamat csillapította egy küssé. Ellenben láttam ott, hogyha az emberekben szeretet van, megértik egymást, bármely párthoz tartoznak is. A kommunisták vállvetve dolgoztak a templom restaurálásánál és mindenben segítségére siettek a ferences atyáknak. Itt nem került a városházán senki sem B listára – élő tanúbizonyságul, hogy a demokrácia is együtt tud dolgozni a „reakcióssokkal”. Igazoltak egy régi csendőr őrmestert és megtették rendőrparancsnoknak. Ez maga mellé vett három csendőrből lett rendőrt és egy hét alatt kitisztította a nagyatádi járást a fosztogatóktól. A marcali főbíró átkérte ezt a rendőr csoportot – s a hírre, hogy ott is működni fognak, már húzódoznak azok, akiknek nincs rendben a lelkiismeretük. Eddig minden mozgathatót elvittek.

A kegyelmes Úr a plébániát három részre osztotta. Ide iktatom az okmányt.

3964/1946. Dr. Pétery József, Isten irgalmából és az Apostoli Szentszék Kegyelmeiből Váci Püspök.

Az olvasónak az Úrban üdvözetünket és apostoli áldásunkat küldjük. Tudtára adjuk mindenkinek, akit illet, hogy figyelembe véve a pusztaszentlőrinci plébánia híveinek számát és területének nagy kiterjedését, kívánatosnak látszik a pusztaszentlőrinci plébánia megosztása és ennek következtében a szemere-telepi és az Állami Lakótelep rész önálló lelkészségekké – curatiákká – való szervezése. Székes-káptalanunknak és az összes érdekelteknek meghallgatásával – főpásztori felelősségünk tudatában – tehát a pestszentlőrinci plébánia felosztását elhatároztuk, és azt jelen iratunk erejével három részre osztjuk, illetve a Szemere-telepet és az Állami Lakótelepet curatiákká szervezzük és a pestszentlőrinci plébániától különválasztjuk. A szemere-telepi curatia elválasztó határai lesznek: keletről a Nagybánya utca. Nyugatról a Ferenc utca, északról a Budapest-Szeged vasútvonalon túl a rákoskeresztúri plébánia határa. Délről az Üllői út páros oldala. A szemere-telepi curatiát teljes joggal egyesítem a Szaléziak Kegyes Társaságának szemere-telepi szerzetes házával a C.I.C 456, 471 és 631 kánonjainak értelmében. Az Állami Lakótelep curatia magában foglalja a fallal körülvelt egész Állami Lakótelepet és a Rákóczi út – Üllői út – Gróf Apponyi Albert utca és Kolozsvár utca által bezárt területet. Megjegyzem azonban, hogy a Rákóczi út egészen a főplébániához tartozik. Az új curatiák kormányzására és anyagi szükségleteinek ellátására vonatkozóan a fennálló jogszabályok (Codex I.C Decr. Syn. és az Egyházközségi Szabályzat) rendelkezései kötelezők. Az a reménység él bennünk, hogy rendelkezésünk híveink lelki üdvét fogja szolgálni.

Pestszentlőrinci híveinkre és lelkipásztoraikra ez alkalommal főpásztori áldásunkat adjuk.

Vác, 1946 szeptember hó 8-án, Dr. Pétery József püspök

A szemere-telepi helyettes plébános Pásztor János addigi szalézi igazgató; az Állami Lakótelepi adminisztrátora Somogyi László ottani hitoktató lett.

Másik jelentősebb eseménye volt ez évnek városunkban a bérmálás szentségének kiszolgáltatása. Három helyen is bérmált a megyés főpásztor. Október 19-én a Szemere-telepen délelőtt, délután az Állami Lakótelepen. A főplébánián október 20-án.

Három évvel ezelőtt volt bérmálás városunkban. Akkor még büszkén várta szép kis templomunk, s mi sem voltunk anyagilag annyira leromolva, lelkileg elgyengülve, mint a mostani alkalommal. S éppen ezért nagy szükség volt a Szentlélek Úristen kegyelmére, hogy szálljon reánk és tegye elviselhetővé mostani megpróbáltatásainkat. December 4-én elküldtük tiltakozásunkat a miniszterelnöknek és a nagybudapesti kerület összes képviselőinek a tankönyv monopólium és a tanulóifjúság politizálása ellen. December 8-án megalakult a Katolikus Szülők szövetsége, mely mindjárt megalakulásánál felhasználta az alkalmat, hogy szintén tiltakozzék a tankönyv monopólium és az ifjúság politizálása ellen. E napon a Püspöki Kar által életre hívandó katolikus főiskolák, elsősorban az egr lyceumnak katolikus egyetemmé való fejlesztésére gyűjtöttünk. Erre a célra a főplébánián 1179.90 forint jött össze.

Az Actio Catolica működéséről keveset jegyezhetek fel. A nagybőjtben megtartottuk a Püspöki Kar által elrendelt háromnapos lelkigyakorlatot külön a nők, leányok, férfiak és fiúk részére. Mivel a lelkigyakorlatok betöltötték az egész nagybőjti időszakot, emiatt ez évben a nagybőjti beszédek elmaradtak.

Szeptember 22-én népes zarándoklatot vezettünk a fogolyszabadító Makkos Szűz Máriához, hol fogságban sínylődő szereteteinkért imádkoztunk.

Szeptember 26-27-28-án háromnapos ájtatosságot tartottunk Szent Gellért püspök 900 éves évfordulóján. Nem rendezett körmenetben, de azért sokan vettek részt a hercegrímás Úr által vezetett máriaremetei búcsú zarándoklaton.

Az Actio Catolica Kulturális osztálya nem működhetett. Működése gúzsba van kötve. Kultúrházunkat nagyon nélkülözzük. A plébánia nagytermében tartottunk világnézeti előadásokat, minden pénteken és vasárnaponként férfi zsinatot, melyen az egyházközség ügyeit tárgyaltuk. Szociális téren nagyon keveset nyújthattunk. A Szent Antal persely nem volt elég a népkonyha költségeinek fedezésére. Az amerikai katolikusok jóvoltából 140 személynek tudtunk ebédet biztosítani. A Szent Antal oltár elé egy kosarat helyeztünk el, hová a népkonyhának szánt természetbeni adományait helyezhették el a jószívű adakozók. Ezzel pótoltuk, ami hiányzott és javítottuk, amit az Actio Catholicától kaptunk. Az Actio Catolica útján kaptunk 50 kis üveg csukamájolajat; szétkapkodták, mint azt a kevés cukrot is, melyet Írország küldött az öregek részére. Egyszerre 60 éven felüli lett a város fele. Ugyancsak Írországból kaptunk 90 m nagyon jó posztót. Sok kabát telt ki belőle.

Az idén a tél hamar beállt – s mindjárt elég zordan kezdte. Tüzelőben pedig nem bővelkedtünk. Az ablakok csak szimplán üvegezve, bizony nagyon szenvedtünk a hidegtől. A plébánián három menekült család kapott menhelyet. Egy szobában húzódtunk meg. Ez volt a konyha, ebédlő, fogadó, s két hűgöm hálószobája. Az én szobámban nem volt fűtés. Reggelenként jeget kellett törnöm a mosdómban. Az irodában éppen hogy meg bírtunk maradni. A bérmálás alkalmából a Püspök urat sem fogadhattam a plébánián. Az egyháztanács világi elnöke, Dr. Bernolák János gyógyszerész volt a házigazda. Resteltem magam. Nálam azelőtt a legmagasabb rangú vendégek, püspök, miniszterek, nagykövetek jól érezték magukat és most! – de jobb vissza sem emlékezmem. Proli lettem a szó szoros értelmében.

1947.

A tél csak nem enged szigorúságából. Állandóan 20 C fokon felül van a hideg. A vízvezeték, a fürdőkályha csövei mind szétrepedtek. Sokba fog kerülni a rendbe hozatala. Januártól kezdve bevezettük a Hercegprímás Úr rendeletére az elsőpénteki, elsőszombati és elsővasárnapi engesztelő ájtatosságot. Az első péntek a gyermekeké, kik engesztelnek szüleikért és a családi élet tisztaságáért; első szombat a férfiaké, kik a békéért könyörögnek, és első vasárnap a nőké, kik a hadifoglyok hazatéréséért fohászkodnak. Később a sorrend megváltozott. A vasárnap lett a férfiaké. Január 12-én és nyolcada alatt megtartottuk a családok felajánlását. Február elején híre ment, hogy megkapjuk az engedélyt egy katolikus napilap megindítására. Bélyegeket hoztak forgalomba e célra. Áhítjuk, de lesz-e eredménye? Kötve hiszem. Február 23-án Szent Margitot ünnepeltük; március 9-én a Szentatyát, koronázásának évfordulóján.

Az egész Nagybudapest területére elrendeltek egy tíznapos misszió tartását. Nálunk március 24-től április 3-ig tartották P. Polgár András és P. Orbán Miklós jezsuita atyák. A templom minden beszéd alatt zsúfolásig telve volt – bár eléggé hangoztatták bizonyos berkekben, hogy felvilágosult embernek nincs szüksége lelkigyakorlatra. Kevés volt a gyónók száma: itt 2000 felül és az áldozók 6000-en felül. Házasságrendezés mindössze 8. Sokkal többet vártam. Húsvét előtt felküldtük a primási hivatalhoz a mintegy 3000 aláírással ellátott kérvényt, melyben mi is kértük a Szűzanya mennybevitelének dogmaként való kimondását. Április 13-án 78-an vettek részt a székesfehérvári ünnepeken, melyet boldogult Prohászka püspök úr halálózásának 21-ik évfordulóján tartottak. Május 4-én megválasztottuk az egyházközség új képviselőtestületét. Sok reményt fűzök működésükhöz. Nagy feladat előtt állnak; a templom renoválása; a kultúrház visszaszerzése; az egyházközség anyagi helyzetének rendbehozatala.

Május 1-től behoztuk a hat órás misét a kirándulók részére. Elég népes minden alkalmakkor, bár nem csak kirándulók vesznek rajta részt.

Pünkösöd hétfőn a Boldogságos Szűz fatimái megjelenésének 30. évfordulóján közülünk is sokan vettek részt a Magyar Szentföldön tartott ájtatosságon.

Az idén vittük az elsőáldozáshoz a kicsinyek közül a 4 éveseket (8), és az 5 éveseket (10) is. Őszintén megvallom, féltem tőle, de csalódtam. Az az összeszedettség, áhítat, az a sugárzó öröm, mely szemükből áradt – érettebbé tette őket és méltóbbá a felnőtteknél. Természetesen hónapokig tartó előkészület előzte meg az áldozást. Amikor az utcán zászolós apródok között felvonultak és szívből énekeltek: „Jézuska ... Jézuska – szeress Te is nagyon”, hát nem maradt szem könny nélkül még a teljesen idegenek között sem – a szülőkről nem is szólok. Magam is végigsírtam az egész misémet. A Szentlélek kegyelme áradt itt ki csodálatos módon.

Az idei Úrnapi körmenet is fényesen sikerült. A járdán alig voltak – mindenki önkéntelenül is beállt a sorokba. Feltűnően sokan vettek részt benne a férfiak. Az Oltáriszenség után az egyháztanács mögött ott voltak a pártok vezetői is élő tanúságul, hogy a vallást nem lehet a szívekből kiirtani. Meghatódva néztem az egyik rendőrt,

aki az egész körmenetet – bár elég hosszú volt, díszlépésben tette meg. Így akart hódolni a Királyok Királya előtt.

Június 7-8-án részt vettünk a Hatvanban tartott egyházmegyei Eucharisztikus napokon. Felejthetetlen élmény volt a cirka 60 000 ember hódolata. Sok ezren gyóntak, még többen áldoztak. Halotti csendben hallgatták a Hercegprimás egyórási beszédét – de többször tapsolták és éljeneztek, mikor a magyar nép törhetetlen ragaszkodásáról szólt az Oltáriszentség és a Szűz Anya személyével kapcsolatban. Az esti gyertyás körmenet eleje már a kilométerekre lévő ferences templomnál volt – a vége még mindig a városháza előtti nagy téren.

A nyár folyamán hazajött fogoly testvéreink érdekében mozgalmat indítottunk legalább élelemmel való megsegítésük miatt. Plébániánk nagytermében három alkalommal láttuk vendégül az egész hadifogoly gárdát. Nagyon jól esett nekik, hogy az egyház gondolt rájuk. Mindennel kedveskedtünk nekik, amit csak megtehettünk. Mi, papok, is velük ettünk a közös asztalnál. Bensőséges volt a bizalom, sok mindent elmondottak életük elmúlt, utolsó, de felejthetetlen éveiről, amiket másokkal nem közöltek volna.

Az 1947-1948 „Boldogasszony Éve” helybeli ünnepélyes megnyitása október 11-én és 12-én volt. Ez alkalommal egyházközségi napot rendeztünk.

Október 11-én engesztelő szentóra volt a férfiak és nők részére. Külön-külön szentbeszédekkel.

Október 12-én a rendes órákban szentmisék. Az ifjúság részére P. Honvéd Polikárp OFM mondott szentbeszédet. Tíz órakor főpapi mise, mely alatt az egyházközség képviselő testülete közösen áldozott. 11¹⁵-kor egyházközségi díszgyűlés az Adria mozgóban. A műsor az alábbi volt: Himnusz, az egyházi elnök megnyitója. Létay Klára, a Nemzeti Színház művésznője szaval. Rövid, vallásos tárgyú filmelőadás. P. Badalik Bertalan OP domonkosrendi tartományfőnök ünnepi beszéde, a világi elnök záróbeszéde, majd pápai himnusz. Boldogasszony anyánk. Délután 3-4 óráig a Szív Garda ifjúság részére bábszínház előadás a templom kertjében, utána engesztelő negyedóra. öt órakor litánia, utána gyertyás körmenet a templom parkja körüli útvonalon. Fényesen sikerült, impozáns tömeg vett rajta részt.

A bábszínházat illetőleg megjegyzem, hogy ez most valóságos pasztorális eszközzé vált. Ezzel tudjuk visszahódítani a gyerekeket. A mi bábszínházunk kitűnő. Egyes „művészeink” vannak. Már vidéken is szerepeltünk nagy sikerrel. A felnőttek is szívesen vesznek részt az előadáson.

November 9-én templomi hangversenyt tartottunk. A Belvárosi templom ének-kara szerepelt szép sikerrel Berg Ottó karnagy vezetésével.

Kerületi tevékenységünk

Az amerikai katolikusok adományából a tél folyamán szegénykonyhát állítottunk fel. Híveink adakozása és a „Szent Antal vacsora” lehetővé tette, hogy 140 személyt tudtunk ellátni nap-nap után bőséges ebéddel. Téli ruhaakciónk keretében ugyancsak az amerikai katolikusok adományából kiosztottunk 462 db nagyrészt értékes és meleg ruhadarabot – egy újabb transzportból 223 család kapott alsó-felső ruhát

és értékes téli bundákat, cipőket, kabátokat. Más adományból 57 db gyermekruhát, 50 pár használt és 16 pár új cipőt juttattunk a rászorultaknak. Az írek által küldött jó minőségű posztót 45 család között osztottuk szét. Gyógyszerben 51 üveg édesített és 22 liter közönséges csukamájolajat, 36 doboz phytaglaxolt, 677 levél vitamintablettát és 3 literes üvegben új, modern gyógyszert kaptunk, mely hatásában felülmúlja az ultraseptylt. Svájci csomag adományban 125 család részesült.

Külföldi 3-3 hónapi nyaraltatásra Dániába 12, Svájcba 3, Belgiumba 2 gyereket sikerült kijuttatnunk.

A helybeli téglagyár munkásnői tavasszal minden felkérés nélkül összejöttek és a templom parkból a romokat eltávolították. A választások előtt az egyik helybeli lapban közlemény jelent meg, mely szerint a téglagyár „tekintettel az Egyház szegény anyagi helyzetére” felhúzza a három tornyot. A választások után átírtam és örömet fejeztem ki, hogy téglagyári híveim ilyen áldozatot vállaltak és kértem, küldjék ki megbízottjukat, hogy az építést vezető mérnökkel megbeszéljék a tennivalókat. Ki is küldötték az üzemi bizottság elnökét és még egyet, kik itt az irodában jelenlétemben megbeszélést folytattak a mérnökkel. Mindent ígértek, csak deszka, pala, bádog és az állvány felállítását nem vállalták. Ezután a mérnök elkészítette a rajzokat és átadta nekik. Soká tanulmányozták. Kezdték gyanús lenni a dolog. A mérnöknek, mikor elment hozzájuk sürgetni az ügyet, megígérték, hogy október 6-án megkezdik a munkát. Nem kezdték meg. Retiráltak¹¹⁹. Azt hangoztatták, hogy kevés a fa anyagjuk és téglát sem tudnak adni. Az egyik igazgató pedig kijelentette, hogy a munkásoknak nincs pénzük, csak a Pártnak. Erre a mérnök ott hagyta őket, és nem lett a renoválásból semmi. Fél füllel hallottam, hogy a renoválás díja a kultúrházról való teljes lemondás lett volna. Sajnos, így abbamaradt a renoválás annyival is inkább, mivel egy borzalmas vihar tetemes károkat okozott a templomon. Ezeket is alig tudtuk helyreállítani. Négy nagy festett ablakot tudtunk csak beállítani, hármat egyesek, és egyet a hívek gyűjtéséből.

A kultúrház még mindig nem a mienk. Mikor láttuk, hogy barátságos elintézésre nincs mód, bepereltük a MADISZ-t. Összeköttetésüknél fogva egy évig el tudták húzni az ítélethozatalt. De mégis meghozták – mindkét fórumon javunkra. Az ítélettel kézbesítették a kilakoltatási végzést is. A végrehajtó, mikor a Madisz tagok nem voltak bent, csak a gondnok, az épületet és a kulcsokat átadta. Ugyanaznap este a Madisz tagok feltörték a zárat és az Internacionálé hangjai mellett bevonultak. Erre lakás sértés miatt feljelentettük őket. Semmi eredménye nem lett, sőt a plébániára jöttek és kérdőre vontak, hogy hogy mertem én az ő helyiségükbe betörni. Komolyan megmondtam a magamét, erre egy hevesebb vérű, ha társa le nem fogja, ököllel az arcomba csapott volna. Már nekem akart ugrani. A lakásadót persze nem fizették. Az volt a kifogásuk, hogy ez kultúrház és nem lakás. Ezután pedig nem jár lakásadó. Az Egyháztól azonban, mint háztulajdonostól az adóhivatal, mint tulajdonostól a lakásadót és az újjáépítési hozzájárulást irgalmatlanul beszedte. A ket-

119 Visszakoztak

tő együtt súlyos ezreket jelentett. A kultúrház egy része pedig lakás is volt, mert gondnokunk bent lakott. Ez jobb érzésű lévén, már nem tudta nézni azt a vandál pusztítást, amit végeztek: székeket, asztalokat törtek össze és azzal fűtöttek – ott hagyta őket. És most egyszerre lakás lett az épület, mellyel a lakáshivatal rendelkezik. Ezt használták fel ürügyül, mert látták, hogy mégis érvényt tudunk szerezni a bírói ítéletnek. A gondnok távozása után azzal fordultak a lakáshivatalhoz, hogy a lakás üres, s minthogy senki sem nyújtott be igénylést rá, ők igénylik. A lakáshivatal vezetője – Szabó Gáspár – pedig sietett a „lakást” nekik kiutalni. Ezt megfellebbeztük. A közgyűlés utasította a város polgármesterét, hogy a kiutalást vonja vissza. Szabó Gábor vissza is vonta azon címen, hogy a kiutalás téves volt. Boldogan készültünk a bevonulásra, mikor jelentkezett a Textilmunkások Szakszervezetének titkára és felmutatott egy végzést, mivel a Madisz kivonulásával üressé lett kultúrházat senki sem igényelte, nekik utalták ki. Természetesen ezt is megfellebbeztük, de eredménytelenül. Fellebbezésünket fel sem terjesztették. A Szakszervezet azóta a kultúrházat kívülről-belülről teljesen renoválta, viszont a homlokzatra nagy betűkkel bevészte: Textilmunkások Szakszervezetének Székhelye. És most is, mint régebben, folynak benne a multságok, előadások, mivel a városban az egyedüli hely, ahol ilyeneket tartani lehet. Roppant jövedelmük van belőle. Adót ezek sem fizetnek. Az elmaradt adóért már kétszer is foglaltak a plébánián, és az újjáépítési hozzájárulást, eddig 1152 forintot, pedig be kellett fizetnünk. Itt a kultúrházunk és nekünk az egyházköz-ségi nap rendezésével az Adria mozgót kellett kibérelnünk drága pénzen.

1948.

Az egyház anyagi helyzete siralmas. Adókivetés nem sokat ér. A tagdíjat meg az fizeti, aki akarja. Végrehajtani nem lehet. Igaz, hogy eddig sem tettük. A városi összeíró cikkben a vallás rovata csillaggal van megjelölve: „Csak egyházi adó céljára szolgál”. Persze sokan fel is használják és kitöltetlenül hagyják. Híveim jó része B listás, kik inkább segélyre szorulnak, mintsem adni tudnának. Tavalyi adókivetésünk a legminimálisabb alapon 49 000 forint volt. Ebből bejött 39 000. – Így lehetetlen fenntartani egy egyházköz-séget. Ez évben rátértünk az összeg ajánlás módszerére. Bár sokan megtagadták a kézbesített Nyilatkozat kitöltését, viszont vannak, akik többet ajánlottak fel eddigi adójuknál. Januárban duplája jött be a tavalyinak. Ha megtartják ígéretüket, úgy 50-75%-os javulás lesz és úgy, ahogy élünk nagyon lecsökkentett igényekkel.

Januárban szegénykonyhát állítottunk fel részben az amerikai adományok maradványaiból, részben a hívek áldozatkészségéből, részben a Szent Antal persely jövedelméből. 40-re terveztük, de a hó közepén már 100-ra szökött a jelentkezők száma. Egy tál ízletes ételt kapnak. Nem sok, de mégis valami. Megment az éhenhalástól. Meddig bírjuk, bizonytalan!

A kultúrház ügyében érdekes fordulat állt be. Az ügyészség most $\frac{3}{4}$ év múlva küldte vissza kiegészítés végett a Madisz tagok lakássértése ügyében az iratokat. Azt hiszem, nem sok eredménye lesz a további nyomozásnak.

A szocialisták közül egy páran kezükbe vették a kultúrház ügyének elintézését. Kíásták a fel nem küldött fellebbezésünket, melyet a polgármester csak most küldött fel az alispánhoz. Alíráásokat gyűjtöttek a hívek között a kultúrház visszaadásáért. 2000-en írták alá rövid idő alatt. Ha az alispán visszautasítaná, a Belügyminiszterhez készülnek nagyobb küldöttséggel. Lesz-e eredménye? – meglátjuk. Mindenesetre jellemző, hogy ők sem tartják elfogadhatónak az eddigi rendelkezéseket. – Nem lett eredménye. Válasz nélkül maradt, sőt a szocialisták sem tehetek semmit, mert a párt beolvadt a kommunista pártba.

Március 15-én ünnepélyes istentisztelettel adóztunk a 100 éves fordulónak.

Pünkösd hétfőjén ez évben első alkalommal tartottuk meg a „Betegek miséjét”. Tele volt a templom betegekkel, szegény nyomorékokkal, kik gyóntak és szentáldozáshoz járultak. Úgy volt, hogy az Úrnapi körmenetet nem engedélyezik, de nem jött a letiltás. Az idén szokatlan nagy ünnepélyességgel tartottuk meg. 5-6 ezer ember vett részt zárt sorokban a menetben és legalább 4 ezer ember állt sorfalat, amerre elvonultunk. 120 gyermekkocsiban édesanyák és apák tolták kicsinyeiket. Nagy fel-tűnést keltett, de sok könnyet is csalt a szemekbe.

Szentségimádási órával tartottuk meg az Eucharisztikus Kongresszus tízéves évfordulóját. A június 18-i misét és az elrendelt harangozást – az iskolák államosításával kapcsolatban – be akarták tiltani, és ha zavargás támad, internálást helyeztek kilátásba. Ennek dacára megtartottuk. A misén zsúfolt templom. Sokan sírnak, de kitartanak. A harangszót sem hagytuk el. És semmi rendzavarás. Mitől félnek?

Július 28-án a Lourdes-ban tartott világ békéért való könyörgés alkalmából ünnepélyes szentmise, közös áldozással.

Augusztus 12-13-án engesztelő rózsafüzér imádság. 14-én éjjeli szentségimádás, 15-én ünnepélyes főpapi mise.

Szeptember 5. A templom konzekrálásának¹²⁰ évfordulóján nagy ünnepélyek. Főpapi mise közös áldozással. A templom parkban sátorok enni-innivalóval. Délután három óraker baószínház nagy sereg gyermek – de sok felnőtt előtt; öt óraker szabadtéri előadás neves művészek közreműködésével. Este nyolc óraker Sík Sándor személyes jelenlétében és bevezetőjével István király drámáját adták elő frenetikus sikerrel. Az ünnepély 5500 forintot eredményezett a templom restaurálására.

Az iskolák államosítása ellen küldött körlevelet felolvassuk. A szülők zúgolódnak, de semmit sem tehetnek. Megtörténik. Az államosított iskolákban tilos a férfi és női szerzeteseknek a tanítás. Ezeket most plébániákon helyezik el – részben pasztoráció, részben háztartási munkákra a nővéreket. Mi is kaptunk négy nővért – a Kalocsai Míasszonyunk rendből. Kettőt beosztottunk hitoktatásra – egy vezeti a háztartást – egy takarít, kerti munkát végez. Teljes ellátást kapnak és fejenként havonta 100 forintot. Elég súlyos megterhelés a költségvetésnek, de inkább más – bár szintén sürgős dolgunkat halasztjuk el, hogy rajtuk segítsünk. Érdekes, hogy Asztalos pócspetri plébános letartóztatása után híre ment, hogy most sorra kerülnek a többiek is. Nap-nap

120 Ünnepélyes felavatás

után tömegesen jönnek a plébániára: itthon vagyok-e? A templomban, sőt a kommunistának tartott téglagyárban közösen imádkoznak a papokért.

Nagy gondot okoz a templom renoválása. Márciusban a polgármester átírt, hogy a városi műszaki hivatal felülvizsgálata alapján, ha az idén be nem fejezzük a restaurálást, kénytelen lesz a templomot, mint életveszélyest, bezáratni. A költségvetés 375 000 forintról szólt, de ebben benne lett volna a belső restauráció is. Elmentünk könyörögni. A Kultuszminisztériumban ígértek 10 000 forintot. Ez még az állványozásra sem futotta. De még ezt sem kaptuk meg. Az Újjáépítési Minisztérium nem foglalkozik templomok restaurálásával. A város a Tervhivatalhoz utasított. Semmi eredmény. Arra gondoltunk, ha a hívek látják a munka megkezdését, hát kinyitják erszényeiket. Még tavaly vettem 25 000 téglát. Ezt kezdtük lassan – ingyen fuvarral a templom parkba szállítani. A temető és templom kasszában együtt volt 10 000 forintunk. Megkezdjük – lesz, ami lesz! Az igazán veszedelmes baloldali kis tornyot lebontottuk és kezdtük újra felhúzni. Egy-két ingyen fuvar hozott homokot; egy-két kereskedő mérsékelt áron adott cementet és meszet; akadtak ingyen napszámosok is – különösen a fiatalok között. Bardócz Ernő káplán két teljes hónapon át kora reggeltől késő estig minden munkát végzett. Lefogyott alaposan – de az eredmény is megmutatkozott. A torony emelkedett – a szétlőtt betonkoszorúkat helyrehoztuk. Ebben az évben a két melléktornyot akarjuk teljesen felépíteni; a főhajó tetőzetét kijavítani és a csatornát rendbe hozni.

Április 11. Egy katolikus orvosnő du. 5 órakor a Wlassics utcai iskolában 18 éven felüli nők számára kezdett előadásokat. Ezekre az előadásokra más plébániákról is tömegesen jelentkezték.

Május 19. Megtartottuk a betegek miséjét. Sokan vettek részt; gyóntak és áldoztak és szenvedéseiket felajánlották Isten országa terjesztéséért.

Május 27. Fényes keretek között tartottuk meg az Úrnap körmenetet. 120 gyermekkocsival az édesapák és édesanyák tolták kicsinyeiket. Megható volt.

Május 29. Éjjeli szentségimádással emlékeztünk meg a tíz évvel ezelőtti Eucharisztikus Világkongresszus éjjeli szentségimádásáról.

Július-augusztus. Távollétemben folytatták a templom renoválását. A két melléktornyot helyrehozták. A főtorony csonkán maradt. 30 000 forintba került volna felhúzása. Hat festett ablakot helyeztünk el –, az összes jobboldali felső ablakokat, nemkülönben a jobb hajó alsó ablakait kijavítottuk.

Szeptember 5-én nagy egyházközségi napot tartottunk. Az egész templom park tele volt sátrakkal; szabadtéri színpadot állítottunk fel és deszka padokból ülőhelyeket. Infulás¹²¹ mise után a közönség a sátrak körül széledt el és fogyasztotta az ott felhalmozott ételeket és italokat. Délután 3 órakor bábszínház volt a gyermekek részére. Este 8 órakor Sík Sándor István király drámáját adták elő nagy sikerrel. Itt egy kedves epizód tette emlékezetessé az előadást. Dauner szalézi páter megzenésítette Sík Sándor három költeményét. Erről Sík Sándornak nem volt tudomása. Az előadás előtt Sík Sándort felkérték, hogy közkívánatra a három megzenésített költeményét szavalja el. Készséggel vállalkozott rá. Utána egy kislány jelent meg

121 Főpapok liurgikus fejfedője

a színpadon és kedves, behízelt hangon elénekelt a három megzenésített költeményt. Sík Sándor odavolt a meglepetéstől és nagyon megörült, mikor a megzenésített költeményeket egy díszes albumban átadták neki. Az ünnepély tiszta jövedelme 5600 forint volt.

Szeptember 12. Dr. Rokonai József volt gimnáziumi hittanár búcsúzni jött tőlünk is, mert Japánba megy hittérítőnek. Szerencsésen meg is érkezett, és ott is az ifjúság nevelésével bízták meg.

Október 24. Krisztus Király ünnepére triduummal készültünk. 28-án az ifjúságért, 29-én a hősi halottakért és a háború áldozataiért, 30-án az elhunyt hívekért ajánlottuk fel a rózsafüzért. 31-én, Krisztus Király ünnepén, egész napi szentségimádás, melyet éjfélkor zártunk le.

Bevezettük a Szentatyáért mondott szentmiséket, mely más országokban már régóta gyakorlatban van. Sajnos csak egy-két hívő mondatott szentmisét e szándékra.

December 6. Háromnapos lelkigyakorlat asszonyok és lányok részére.

December 8. Boldogasszony évének ünnepélyes lezárása.

Megindul a hajsza Mindszenty József prímás ellen. 28 küldöttség zaklatott, írjam alá a prímás elleni vádpontokat. Mindegyik küldöttségnek ki volt adva, hogy milyen válasszal térjen vissza. Az egyiknek: „nem fogadott”; „gorombáskodott”; „kidobott”. Egy asszonyküldöttség – az asszonyok voltak a legharciasabbak – még be sem jött, de az egyik már kiabálni kezdte: kidobott bennünket! Ezek részére így volt kiadva a tőlem származó „válasz”.

A gimnazisták küldöttségében egy VII-es nagyon szemtelenül viselte magát. Gerinctelennek nevezett, mert megtagadtam az „ő” nyilatkozatuk aláírását. Ez már sok volt. Idegeim felmondták a szolgálatot és idegsokkot kaptam. Úgy cipeltek be a szobámba. Ha nem fékezem magam, hát kizavartam volna, de ezzel csak rontottam volna a helyzeten. Gyakran citálnak bennünket, hogy ezt meg ezt kell megtenni. Egyszer itt volt a párttitkár. Intelligens, jóakarátú ember. Azért jött, hogy egyes problémákat közösen beszéljünk meg. Karácsony előtt a párthelyiségbe hívtak bennünket. Kijelentettem, hogy most az egyszer eljöttem, de csak azért, hogy a vizitet visszaadjam. Többször nem vagyok hajlandó idejönni; ha megbeszélőnivalója van, keressen indifferens¹²² helyiséget. Azóta a városházán találkozunk. A polgármester itt az irodámban keres fel, ha megbeszélőnivalója van. Miért hivatott titkár úr? Karácsonykor beszéljünk a békéről és a három éves terv sikeréről. A békéről beszélünk – de a három éves tervről nem. Ez politika – nem visszük a szószekekre.

Karácsony másodnapján letartóztatták a Prímást és az Andrássy út 60-ba vitték. Az egész világ megmozdult az érdekében. Jegyzék jegyzéket követett, de semmi eredménnyel. Fogva tartják. Szilveszteri beszámolómban óvakodtam mindentől, ami beavatkozásra vezetett volna. 50 tagú küldöttség jött a Kispesti Textilgyárból meghallgatni beszámolómat. Ott álltak a szószék mellett; erősen figyeltek minden szavamra és jegyzeteltek.

122 Semleges

Az előbb említett titkárt, Drahos Ivánt felmentették és máshová helyezték. Utóda kevésbé konciliáns¹²³. Szabad egyházat akarnak teremteni. Ennek élére három püspököt Dobi István miniszterelnök nevezne ki. Várják a megmozdulást. Hála Istennek, nem akadt renegát, csak egy-két kicsapott barát és teljesen lezüllött, delirium tremensben¹²⁴ levő, szuszpendált¹²⁵ pap. Ezeket rögtön felkarolták és a Kultuszminisztériumban kiváltságos posztra helyezték. Nem sokat nyertek velük, mert eddigi életüket ott is folytatták és nem tudtak velük mit csinálni. Szégyent hoztak a demokráciára.

1949.

A szegénykonyhát, melyre nagy szükség lett volna, nem tudtuk fenntartani rajtunk kívül eső okok miatt. Ezért a természetben kapott ajándékokat kiosztottuk a szegények között, egy teljes hónapra biztosítva ellátásukat. A templom restaurálása tovább folyik. A szentély bal oldalán három új festett ablakot helyeztünk el. A kóruson két újat. A kórus beomlott mennyezetét tartó gerendákat eltávolítottuk; a mennyezetet rendbe hoztuk. A keresztelőkápolnát – mely szintén új ablakot kapott, a kórus mennyezetét kifestettük, – a szentély festését kijavítottuk. A keresztkút – értékes kézimunka – vörösréz fedő lapjait kijavítottuk.

Húsvét előtt ismét felszólítottak, hogy beszéljünk a békéről és rójuk meg a nyugati hatalmakat, különösen Angliát és Amerikát, mint a demokrácia ellenségeit, és méltassuk az 5 éves tervet. Természetes, hogy nem vállaltuk, mert politizálni a szószéken csak akkor lehet, ha az ő érdekükben történik, máskor tilos, sőt veszedelmes, mert internálnak, ha ugyan nem szigorúbb büntetéssel sújtanak. Most még szigorúbban figyelik beszédünket, minden lépésünket, szavunkat. S mindent megtudnak. Kartoték van minden egyes papról, és pontosan vezetik. Mindszenty József hercegprímást életfogytiglani börtönre ítélik.

Július 3-ra terveztük a teljesen tönkrement orgona újjal való pótlását a megmaradt sípok és alkatrészek felhasználásával. Marschalek Károly orgonaépítő adott be ajánlatot 12-14000 forintról, a Geyer cég pedig 35000-ról. Marschaleket bíztuk meg az építéssel, egyben pedig felkértük Geyer orgona szakos tanárt, hogy ő állítsa össze, illetve tervezze meg. Geyer nem tartotta megfelelőnek a régi orgona szerkezetét és újat tervezett. Ennek költségi ára 80000 forint lett volna. Egyelőre nem mehettünk bele – és az egyháztanács úgy döntött, hogy egyelőre csak egy részét építjük meg 38000 forint költséggel úgy azonban, hogy ezt önállóan lehet kezelni. Felállítását szeptember 5-re – a búcsú napjára terveztük. Marschalek előlegként 7600 forintot, Geyer pedig a neki járó 3% bér egyharmadát, 600 forintot kapott.

123 Megegyezésre hajló.

124 Narkotikum abbahagyása után jelentkező súlyos tünet.

125 Felfüggesztett

Június 16. Az Úrnapi körmenet a megszokott fényes keretek között folyt le. A második sátonnál szakadni kezdett az eső, de ennek dacára senki sem távozott. A baldachin tetejéről a víz a vivők nyakába csurgott és nem váltották fel magukat.

Június 24-én, Jézus Szíve ünnepén felszentelésem ötvenedikik évfordulóját ünnepeltem. Az ünnepi szónok Gyetven Pál szobi esperes plébános volt, ki primíciámon ministráló gyermek volt. A templom zsúfolásig megtelt dacára a munkanapnak. Megható volt és bizony elsírtam magam, mikor ezernél többen ajánlották fel értem szentáldozásukat. Ezen az ünnepélyen azon paptársaim és rokonaim vettek részt, kik a július 3-i aranymisémen nem vehettek részt.

Június 29-30-án július 1-2-án P. Regős bazilita szerzetes tartott előkészítő beszédet az aranymisém alkalmából. Július 2-án, primíciám évfordulóján, csak csendes misét mondtam, melyen két húgom és két unokaöcsém – mint ministránsok – vettek részt.

Július 3. Amit nem mertem remélni, a jó Isten végtelen jósága megadta, hogy megtarthattam aranymisémet. Én egész csendben akartam megtartani, de ellene vetették, hogy 45 évi itteni működésem nem engedi, hogy a híveket a ritka ünnepről kizárjam. Így megadtam magam. Mivel azonban primíciám évfordulója szombatra esett, az ünnepélyt 3-ra, vasárnapra tették át. Rokonságom is kiterjedt – paptársaim közül is sokan részt akartak venni. Ilyen nagy tömeget elhelyezni nem tudtam volna, azért június 24-ére, felszentelésem évfordulójára hívtam meg egyeseket. Aranymisémen megjelent a megyés Püspök úr is, ki megszakítva üdülését, két kanonokjával – a káptalan képviselőivel – jött el. 2 prelátus, 4 apát, prépost, kanonok, esperesek, szám szerint 60-an vettek részt az ünnepélyen. A mise tábori oltárnál folyt le; evangélium után Fehér János prelátus mondott könnyekig megható beszédet. Mise után elsőnek a Kegyelmes főpásztor jelentkezett áldásra. Mikor a nagy tömeg – lehetnek vagy 3000-en – látták, hogy a Püspök úr megcsókolja kezemet, hangosan felzokogtak – és egy sem távozott, míg ő is meg nem csókolta kezemet. Ki kellett várnom és tartanom. Megható volt ragaszkodásuk. Mindegyik mondott egy-két barátságos szót, mellyel jókívánságait fejezte ki. Mise alatt 2000-nél többen ajánlották fel áldozásukat értem. Mise után jöttek a küldöttségek. Elsőnek a Kegyelmes úr olvastatta fel a hozzám írt levelét. Ne vegye senki dicséretnek, ha ide merészkedem vele, hiszen aranymise egy plébánián alig fordul elő századok alatt is.

2445/1949 Dicsértessék a J. K.! Dr. Pétery József, Isten irgalmából és az Apostoli Szentszék kegyelméből, Váci püspök.

Krisztusban Kedvelt Fiunknak, Méltóságos és Főtisztelendő Dr. Vereczkey Béla pápai prelátus, pesti főesperes, c. prépost, kerületi esperes, pestszentlőrinci főplébánosnak főpásztori áldásunkat küldjük az Úrban!

A hatalmas váci egyházmegyének meleg köszöntését és bensőséges jókívánságait hozom, mint ez idő szerinti főpásztor az egyházmegye legtevékenyebb és legérde-mesebb lelkipásztorának, aranymisés ünnepére. Mikor most Méltóságod fél század-dal ezelőtt a papszentelési oltárnál kapott főpásztori kézfeltételt a szentelő püspök utódjának fejére a mai ünnepi oltárnál, aranymisés áldozópapi kezének feltételével viszonzta, egy ötven év hosszú, sok gonddal és fáradsággal teli lelkipásztori életnek a határkövéhez érkezett, amelynél nem csak helybeli hívei, hanem az egyházmegye

papsága és hívő serege is örömmel tekintenek vissza ennek az érdekes lelkipásztori munkának sok maradandó sikerére. Elsősorban azokra a jelentékeny alkotásokra esik tekintetünk, amelyek Méltóságod lelkipásztori törekvéseit a messze jövőndöbe megörökítik. Itt elsősorban a nagy buzgalommal felépített modern templomokra, hatalmas kultúrházra és más építményekre, valamint a helybéli új plébániák megszervezésére gondolunk, de nem kerülheti el figyelmünket az a sok ezer megtért bűnös, megszentelt hívő lélek és – mint hisszük – az örökkévalóságban az üdvözültek seregébe eljutott keresztény sem, akik Méltóságod apostoli buzgalmának és fáradhatatlan lelkipásztori tevékenységének köszönik lelkük tisztaságát, felemelkedését, illetve örök üdvösségét.

Méltán állunk mi, ünneplők, itt meghatottan Méltóságod aranyimés oltárának fényénél és adunk hálát a Gondviselésnek azért, hogy Méltóságodat a papi szolgálatra meghívta és hosszú lelkipásztori útján egészen rendkívüli kegyelmeivel támogatta. Őszinte szívvel teszem Méltóságod kezébe le a váci egyházmegye papságának és híveinek legmelegebb köszöntését és hő jókívánságunkat, hogy Méltóságodat a Gondviselés kedves, ragaszkodó híveinek örömeire és a váci egyházmegye dicsőségére még sokáig éltesse. Midőn most magamat Méltóságod szíves imáiba ajánlom, vagyok főpásztori áldással Méltóságodnak.

Vác, 1949. július 3-án szerető atya az Úrban,
József püspök.

A kegyelmes úr után az főesperesi kerületemhez tartozó esperesek, ócsai préposti címem plébánosának hívei, az egyháztanács nevében az elnök, a megyei város részéről a polgármester köszöntött. Az ebéden a legfesztelenebb légkör uralkodott. Utána a Kegyelmes Úr visszament Besnyőre, ahol szünidejét töltötte. A vendégsereg sokáig együtt maradt. A jó Isten adjon kegyelmet, hogy végtelen jóságát meg tudjam hálálni életem e nem remélt ünnepéért.

Augusztus 20. A Népköztársaság kikiáltása. Új címer: koszorú közepén búzakalász, és vele keresztben kalapács. Fent ötágú vörös csillag, alul nemzeti színű szalag. Az új alkotmány kimondja az egyház és állam szétválasztását, de biztosítja a vallásszabadságot. Ezt azonban furcsán értelmezik. Figyelik a templomba járókat, áldozókat; megintik, és ha mégis jár, elbocsátják. Szeptember 1-jén tömeges elbocsátások a hivatalokból. 25-30 évi szolgálat után nyugdíj nélkül kerülnek az utcára. Bizony, voltak sokan, főleg családos apák, kik elkeseredésükben öngyilkosok lettek. Szerencsétlenek, mintha ezzel segítettek volna családjukon, kik most minden támasz nélkül maradtak.

Szeptember 5. Marschalek Károly nem készült el az orgonával. Újabb egyhónapi határidőt kért.

Szeptember 16. Hazaárulás, kémkedés miatt perbe fogják Rajk László hírhedt belügy- jelenlegi külügyminisztert, ki kegyetlenül felhasználta hatalmát, és sok ezer embert juttatott börtönbe, sokakat akasztófára. Feloszlatta az összes katolikus egyesületeket, vagyonukat – a mi gyönyörű kultúrházunkat is – elkoboztatta. Most ő is bekerült az általa alapított és azóta az egész világon hírhedtté vált Andrassy út 60-ba.

Az alkotmány szétválasztja az egyházat az államtól. Erre hivatkozva kimondják, hogy a hitoktatás fakultatív. Szeptember 10-15-ig nyilatkozniuk kell a szülőknek

szóval vagy írásban, akarják-e hitoktatásra küldeni gyermekeiket! A püspöki körlevél közölt egy ilyen nyilatkozati mintát. Ezt rögtön 6000 példányban sokszorosítottuk és szétszítottuk a gyermekek között. De nem volt rá szükség. A szülők maguktól is mindnyájan követelték a rendes hitoktatást. 95-100% nyilatkozott a kötelező hitoktatás mellett. Még maguk a kommunista szülők is! És ez fáj legjobban. Az elmaradt 5%-ban bent voltak a távollévők, és ha 1% volt, mely tényleg nem óhajtotta a hitoktatást – de itt is gyermekük nagy fájdalmára és ellenkezésére. Megindult a szabotálás. A hitoktatókat nem engedték az iskolába; próbálták a szülőket rávenni, hogy vonják vissza kérésüket. Pestszentlőrincen talán 2-3 esetben értek el célt.

Szeptember 17. Elveszik az egyház földjét és 2-5 holdanként kiosztják. Tiltakozással azt értem el, hogy régi két bérlőnk még 5 holdat sem kapott. De a földadót azért nekünk kell fizetni. És ha az új bérlők nem fizetnek? – kérdezem. Az az egyház baja – semmi közünk hozzá.

Szeptember 22. Az őszi coronán megtárgyaltuk a szülők kiképzését és bevonását a hitoktatásba, mert valószínűleg sor kerül erre a megoldásra is.

Október 3. Kegyelmes főpásztorunk behozza a mi megyénkben is a havi rekolekciót¹²⁶. Mikor helyet kerestünk, a szerzetesek félték befogadni bennünket. Végre a domonkosoknál kaptunk helyet és október 3-án megtartottuk az elsőt, s ezután minden hó első hétfőjén fogunk összejönni. 30-an voltunk jelen; senki sem hiányzott a kerületből. Jól sikerült. Féltünk azonban, hogy összejövetelünket betiltják, mert mindenben reakciót látnak.

Október 9. Bértámas. 630-an jelentkeztek. Minden incidens nélkül folyt le. Vasárnapra kellett kitűzni, mert hétköznap a gyermekeket nem engedték volna el. Egyszerre volt négy plébánián. Délelőtt a megyés főpásztor nálunk, Kovács Vince segédpüspök úr Szemere-telepen; du. három órakor az Állami Telepen a megyés főpásztor, és Kovács Vince Erzsébet-telepen.

Október 13. Mikor már nem lehetett tovább húzni a hitoktatás ügyét, beengedték az iskolába a hitoktatókat – de a hitoktatást szinte lehetetlenné tették az óraebesztással. Du 1-2 és 5-7-ig, amikor a gyermekek már fáradtak, és amely órákban, főképpen télen még oly sötét van, hogy a szülők féltik gyermekeiket. És itt megható módon nyilatkozott meg a szülők kitartása a hitoktatás mellett. Összeálltak és besztották magukat. Mindennap más és más szülő várta és kísérte haza a gyerekeket. A gyermekek ragaszkodása a hitoktatáshoz bámulatos. Örömmel várják a hitoktatót, kitartanak és követelik, hogy a tisztelendő bácsi hozzon magával feszületet, mert ők ez előtt akarnak imádkozni. Közben megjelenik egy rendelet, mely megtiltja a pedagógusoknak, hogy gyermekeik a hittanórán részt vegyenek. Vasárnap délelőtt kirándulásokra, versenyekre viszik a tanulókat, hogy misét ne hallgassanak. Mi következik még ezután? Erkölcsei züllés. Egy negyedikbe járó leány „panaszkodott”: ma még csak négyszer mentem „férjhez”. Ide süllyedtünk.

Ez a tanév már Budapesttel együtt indul és a hitoktatás Budapest Kulturális osztálya alá tartozik. Nemkülönbén a hitoktatók is. Mivel a rendeletek oly sűrűn követik egymást, hogy azok közlése nagy akadályokba ütközik, szükségessé vált egy összekö-

126 Lelki összeszedettségére való visszavonulás papok részére.

tő kapocs létesítése az egyházmegye és a budapesti hitoktatási központ között. Erre a tisztségre Dr. Pataky István c. kanonok kapott kinevezést.

Október 18. Lezárják temetőnket még azok számára is, kiknek előre lefoglalt sírhelyük van a régi temetőben: „majd kapnak ugyanolyan értékű sírhelyet a központi városi temetőben”. Félek, hogy ezek majd az egyházközségtől fogják visszakövetelni a befizetett összeget. És miből fizessük majd vissza, mikor a legszűkebbre szabott kereteket is alig tudjuk fenntartani.

Az Oltáriszentség iránti szeretetet akartuk növelni azzal, hogy bevezettük az engesztelő örökimádást. November 4-én kezdtük meg. Reggel ½8-tól este 6 óráig. Félórára kértünk jelentkezőket. Eddig 500-nál többen vállalták a félórát, de még mindig jelentkeznek. Sokan vannak, kik nem tudták biztosítani a félórát, de azért jönnek, amikor ráérnek. Megható látvány, mikor felnőttek mellett ott térdelnek a gyermekek is buzgón, ájtatosan imádkozva.

November 13. Villámlás, mennydörgés és utána szivárvány. Már egy hónap óta szakadatlanul esik az eső, hol szemetel, hol záporozik. A templom és plébánia mennyezete sok helyen átázott.

Ez évben a templom restaurálása tovább folyt. Több új festett ablakot helyeztünk el: hármat a szentélyben, hármat a baloldali hajóban, kettőt a kóruson, kettőt a raktárhelységben és egyet a keresztelőkápolnában. Ezen felül megrendeltük a még hiányzó nyolc ablakot. Ezzel a templom 47 színes ablaka nem katedrál üvegből, hanem festett alakokkal ismét a régi – köztük a torony öt ablaka – mozaikból. A templomban most már csak a mennyezet kijavítása és festése van hátra, és templomunk ismét a környék legszebb temploma lesz. 12000 forint adósságunk van, de ezt hamar letörlesztjük.

A hívek ragaszkodásának szép példája az egyházi adót helyettesítő önmegajánlás sikere. Sokan erejükön felül is áldoznak, viszont vannak, kik kategorice megtagadták a felajánlást, és akik anyagi helyzetük miatt (nyugdíj nélküli elbocsátás, államosítás kártérítés nélkül) kénytelenek voltak a felajánlott összeget redukálni vagy lemondani. Ez idő szerint még sikerült a nagyon szűkre szabott kereteket fenntartani. El vagyunk azonban arra készülve, hogy máról holnapra fogunk élni.

December 24. Délben félórai harangzúgás hirdeti a Szentév megnyitásának előkészületét.

December 25. Ünnepelesen kihirdettük a Szentév megnyitását és közöltük a felteteleket, miként lehet megnyerni Rómán kívül is a jubileumi búcsút.

December 31. Este fél 12-től 12-ig szentségimádás és utána ünnepeles főpapi mise.

1950 – Szentév

Január 1-től Nagy-Budapestnek Lőrinc város néven XVIII. kerülete vagyunk. Ez egyházi szempontból is sok problémát vetett fel, melynek megoldása nem kis feladat, mivel most a váci és székesfehérvári egyházmegyékhez tartozó plébániákat kell a budapestiekkel, ha szabad így kifejeznem magam – összhangba hozni. Nehéz kérdés

a stóladíjszabás egy nevezőre való hozása. A budapesti nagyon magas, és szétosztása is nagyon különbözik attól a kulcstól, mely nálunk érvényben van.

Mások a rituális ténykedéseknél a szokások is. Már két ízben volt ez ügyben értekezlet, de eddig pozitív eredménye nincs. Most várjuk a megyés főpásztorok döntését. Nagyon nehéz lesz az alkalmazkodás.

Január 17-én letettük az új alkotmányra az esküt Isten nevének említése nélkül.

Január 19-25. Erős, -12, -18 fok hideg. Január 25-én a sekrestyében az ampolnában befagy a víz.

Az állam betekintést követel az egyházközségek és papok életébe. Szigorú elszámolást minden néven nevezendő bevételről és kiadásról. Mit akar ellenőrizni? Majd megtudjuk.

Január 25. A kultúrházat eddig lefoglalva tartó szakszervezet legalább a lakásadót fizette; most megtagadta azon a címen, hogy egy hét múlva úgymint eldől a tulajdonjog kérdése, azért nem fizet. Mivel hátralékban voltak, a lakásadó hátralékának biztosítására nálunk foglaltak 9332 forint erejéig. Megfellebbeztem, de csak annyit értem el, hogy 30 napra felfüggesztették az árverést. Időközben tárgyaljunk a szakszervezettel, hátha vállalja a lakásadó fizetését. Tárgyalást nem kezdek, mert úgymint hiábavaló! Ha a párt hajlandó fizetni – fizet, ha pedig nem, kényszeríteni úgysem lehet. Az adóhivatal fogja felszólítani, hogy fizessenek – nem hiszem, hogy sok eredménnyel.

Január 29. A hideg tovább tart. Erős influenzán mentem keresztül.

Január 30. Az éléskamrában befagytak az összes üvegek; ha szétrepednek, odavan a télire eltett élelmiszer.

Március 4-én meghalt 91 éves korban Truszka István nyugalmazott esperes, ki 1921 óta itt élt, s míg egészséges volt, szívesen állt rendelkezésünkre mindenben. Ő mondta a vasárnapi 8 órai misét. Sok szaladgálásba került, míg megengedték – bár előre lefoglalt sírhelye volt, hogy a régi temetőben tehesük pihenő helyére. A requiemet liberával együtt Czapik egri érsek úr végezte, a beszterlést a temetőben én végeztem, de ezen is jelen volt az Érsek úr, és ott is maradt, míg a sírdombot fel nem húzták. Együtt énekelt velünk. Rendkívül szíves, közvetlen, barátságos volt mindenkivel szemben az Érsek úr. Érdekes esetet hozok fel Truszka esperes úr életéből. Dr. Samassa egri érsek úr, mikor elfoglalta trónját, minden papjának egy körmóczi aranyat adományozott. Truszka István ezt megőrizte és végrendeletében az egri érsekre hagyta. Czapik érsek úr elfogadta és mint mondta, megőrzi a mindenkori érsek részére, mint a szeretet jelét.

Március 10. Esik a hó – de azért hideg van.

Április 8. Feltámadási körmenet. Soha nem láttam a 45 év alatt, mióta itt vagyok ilyen tömeget. Lehetnek vagy 15000-en, és ami a fő, nagyon sok férfi vett benne részt. Az útvonalon is rengeteg nép, és mikor az itt álló férfiak meglátták a többieket a menetben, azonnal csatlakoztak.

Május 2-án egy nagy méretű – az egész főoltárt eltakaró képet húztunk fel, mely a fatimai megjelenést ábrázolja, Maria Animata nővér alkotása. A fatimai megjelenés részleteiről lesz a szentbeszéd egész május hónapban. A híveknek nagyon tetszik.

Május 7-én kezdtük meg nyolcnapos lelkigyakorlatunkat dr. Sólyom Sándor vezetésével. Már a bevezető beszéden is nagyon sokan vettek részt. Sólyom hírneve megelőzte őt és ennek lehet tulajdonítani a tömeges részvételt. De meg is érdemli; úgy beszéde, mint gyóntatási készsége elsőrangú. A templom zsúfolva minden alkalommal – még a szentélyben is egymás mellett ültek az oltár lépcsőjén és a padozaton. Eredménye 8000 áldozás és ebből a missziót záró éjféli misére magára 1500 esik.

Május 7-én a Bokányi Dezső utcai elsőáldozók járultak az Úr oltárához. Előtte való napon csak úgy lehetett őket gyónáshoz elhozni, hogy a tanítónő sétára vitte őket – és tüntetőleg az igazgató ablakai előtt mentek el egy darabig és ezután egy mellékutcán áttértek a templomba. De azért vallásszabadság van! A szülőket meg nyolcórái értekezletre hívta meg az igazgató, hogy gyermekeiket ne kísérhessék a templomba. De azért jelen volt mind. Utána agapé, a plébánia nagytermében. Minden eddigig úgy minőségben, mint adagban, felülmúlta. A szülők sokáig fogják emlegetni.

Május 22-én a rádió igen heves támadást intézett a Vatikán és a Püspöki Kar ellen. A szavak a legdurvábbak, és fenyegetők. E héten a Manrézában lett volna lelkigyakorlat, de nem lehetett, mert az összes jezsuitákat, még a novíciusokat is összefogták és elvitték állítólag Vácra. A piaristáknál internálták őket. Várjuk, mikor kerül ránk is sor!

Május 23-án meggyilkolták a soroksári plébánost. A nyomozás folyik. Nekem kellett volna temetnem, de nem kaptam hírt a temetés idejéről. Június 2-án temették a templom kriptájába. Kerestek, hol vagyok? De jobb is, hogy nem mehettem el, mert nem régen keltem fel mellhártyagyulladásból. Esetleg visszaesés lett volna a következménye. Az egyik káplánt és a kántort letartóztatták, mint gyanúsokat.

Június 11. Apácáink kivetkőznek és ismeretlen helyre költöznek. Meg vagyunk akadva a háztartással. 116 apácát, 18 pálost és több más szerzetest tettek le a váci püspöki palota előtt. Vecsésre 18 apácát hoztak más zárdákból.

Június 12. Nagyatád, Segesd, Kis- és Nagykanizsa kiürítve. Nem mehetek Nagyatádra fürdőbe, pedig már 70 intenciót¹²⁷ végeztem a zárda részére e szállásért.

Június 14. A pesti jezsuiták elszélednek. A Püspök úr javaslatomra expozitív rangra emeli a ferencesek helybéli zárdáját. Nem tudom, segít-e rajtuk? Ma sűrű ágyúszó hallatszott. Repülőgépet kergettek, vagy csak belőtték a terepet? Isten mentse, hogy újból bunkerba kelljen menekülnünk! Elég volt 72 napig tapasztalatot szerezni mivoltáról. Ki van adva a parancs: a nővérek vetkőzzenek ki, és ki-ki menjen a családjához. Olyan furcsán néznek ki világi ruhában, mintha maskarák volnának. A legtöbbet nem is lehet felismerni. A váci püspöki palotába újabb, nagyobb csoport apácát hoztak, köztük 80 éves öregeket, betegeket, sőt vakokat is. Miből fogják őket eltartani?

Pünkösöd vasárnapján közölhettük híveinkkel az örömhírt, hogy Szentséges Atyánk minden első pénteken is engedélyezte az esti szentmisét, melyet azóta rendszeresen meg is tartunk.

Augusztus 1. Papi tanács alakul, elősegíteni a megegyezést az egyház és állam között. Némely internáló táborból hazaengedik a szerzeteseket. Egy szentszéki tanácsülés határozata miatt elviszik Dr. Oettler György irodaigazgatót, Dr. Széll Kálmán

127 Szentmise felajánlása valamilyen ügy érdekében.

olvasó kanonokot és Presznai Józsefet, mint a tanács tagjait. Azóta semmi hír róluk. Ugyanezen alkalommal házkutatást tartanak a Püspök Úrnál.

A Szentatya a Szűzanya Szent Szíve tiszteletére új misét rendelt augusztus 22-re. A Szűzanya Szent Szíve templomnak védnökeként ünnepélyes szentmise keretében mutattuk be hódolatunkat és forró tiszteletünket égi Patrónánk iránt.

Szeptember 1. A Papi Tanács újból ülést tart. Felszólítanak minden papot a csatlakozásra. Nem sok eredménnyel. Érdekes, a Vatikáni rádió cáfolja a Püspöki Kar és az állam közötti megegyezést – illetve megállapodást.

Szeptember 9. Leltározzák a ferencesek kápolnáját és lakását.

Szeptember 10. Megtiltják nekik a további misézést. Házamat, melyben működnek, le akarják foglalni. Tiltakozom ellene, mert magánvagyom, de nem hiszem, hogy sikeres lenne. Ha ez bekövetkeznék, akkor elveszteném az utolsó reményemet is, hogy nővéreimről gondoskodom.

Szeptember 10. Szerény keretek között ünnepeljük a plébánia 40 éves, és a templom szentelés 25. évfordulóját. Pusztán a főpapi mise mutatta, hogy különleges alkalom van.

Többször hívják az embert a Városházára barátságos eszmecsereére. Álljunk ki a nyilvánosság előtt is a béke, békekölcson és Tanács választás mellett. Elhárítjuk magunktól a külső szereplést. A béke mellett már két év óta mindennap állást foglaltunk. Békekölcsont jegyeztünk, amelyet az újságban is, rádióban is közöltek nagy nyilvánossággal. A szavazásra is felhívtuk a figyelmet.

Október 7. Újból hívtak. Beteg voltam, nem mentem. Mindig ugyanazok a szirénhangok. A Püspöki Kar megállapodást kötött az állammal, tehát kötelességünk kiállni. Amit megtehetünk, megtesszük. Közben Somogyi Lászlót egyszerűen Izsák Júlia autóján Kapuvárra küldik ki népszónoknak. Nem rossz, egy asszonnyal menjen. Természetes, hogy visszautasította.

Október 12. Most csak Bardócz Ernőt és Somogyi Lászlót hívják. Szerencsére aznap Püspöki körlevelet kaptunk. Ezt magukkal vitték és felolvasták. A tartalma nagyon tetszett és megelégedtek azzal, hogy ezt a templomban felolvassuk. Így nem kell részt vennünk az itteni – október 14-i béke gyűlésen. Különben is határozottan kijelentettük, hogy a mi terrenusunk¹²⁸ a templom; itt hajlandók vagyunk a megadott keretek között nyilatkozni; a nyilvánosságot nekik hagyjuk.

Október 13. Az egyházmegyei szentséglátogatási napot összekötöttük a Fatimai jelenés 33. évfordulójával. 2 óráig tartó szentségimádás, elmélkedés keretében beszéltünk a békéről zsúfolt templomban. Nagyon jól sikerült ájtatosság volt, s ha részt vett valaki közülük, meg lehetett elégedve vele.

Október 17. Dr. Tamás Győző hittanárt nem alkalmazták újból. Miképp biztossítsuk számára a megélhetést? Felterjesztettem kántori állásra. A kinevezést meg is kapta. A volt kántor, Fonyódi János prűszkölt és megtorlással fenyegetőzött annyival is inkább, mert ez idő szerint ő az egyedüli állami tanító Magyarországon, kinek megengedték a kántori teendőik végzését is. Utóbb azután soha vissza nem fizetendő 300 forint kölcsönrel megvágott – de meg is vigasztalódott. A 9 órai misét most is

128 Területünk

ő végzi persze abban a reményben, hogy majd kap valamit érte. Szívesen adnánk is neki, de mikor koldus lett az egyházközség!

Október 22. Városi tanácsstagok választása. Egy lista van csak. Ott tettem be szemük láttára a szavazócédulát. Megjegyeztem: Ez a választás talán szilárdabbá teszi a jó viszonyt az Egyház és Állam között.

Mikor ezt mondtam, nem gondoltam arra, hogy felhasználják saját propaganda céljukra. Délben már a rádió harsogta, hogy a pestszentlőrinci preláthus dicsérte a népfrentot. Másnap meg a Szabad Nép fűzött hozzá hasonló értelemben kommentárt: Íme, az alsópapság mellettünk. Máskor majd néma leszek.

Október 29-30-31. Triduum a Szűzanya mennybevitelének dogmájának kihirdetése előtt. 31-én Te Deum a litánia végén.

November 1. Utólag ünnepeljük 75. születésnapomat. Vacsora előtt a párizsi rádió bemondja, hogy helyszíni közvetítést ad lemezekről az október 31-i dogma kihirdetési adásáról. Megilletődve hallgattuk és a végén térden állva, könnyes szemmel fogadtuk Őszentsége áldását.

November 5. Figyelmeztetés a halálra. Mise közben elsötétedik előttem minden; gyorsan egy hirtelen, éles vágás és elszédülök. Ha meg nem kapom az oltárt, lezuhanok. Kóstoló a hirtelen halálból.

Szilveszterkor éjféλι misével búcsúztattuk a szentévet.

Ez évben folytattuk a templom renoválását. Az összes ablakok elkészültek és ki is fizettük.

Június 18-án megáldottam az új orgonát. Ez azonban csak harmadrésze a teljes tervnek, de így is használható. Jövőre megpróbáljuk folytatni. De vajon érdemes lesz-e, mikor az újabb, harmadik világháború veszedelme fenyeget, és nem lesz-e ismét rom templomunkból?

Karácsonykor kapom a hírt, hogy Solymosi Jenőt a Püspök Úr Hódmezővásárhelyre diszponálta, és jelenti, hogy helyébe nem küldhet senkit. Szép kilátás a jövőre. Ketten maradunk, mikor hárman sem tudunk eleget tenni a követelményeknek. Vasárnapra mindig kiségitőt kellett szerezniünk – a hitélet emelkedése tette szükségessé. Ennek fokmérője az áldozók száma. Ez esztendőben dacára annak, hogy a gyermekek ötszöri gyóntatása és áldozása elmaradt, az áldozók száma több, mint 10 000-el emelkedett. És ami leginkább öröndetes, a férfiak száma nagyon emelkedett – köztük több a siheder korban levőké is. Kik eddig még a templomot is kerülték, most meg adorálni is járnak. Hála érte az isteni gondviselésnek, mely a kövekből is Ábrahám fiait tudja előhívni.

1951.

Mintha a föld tengelye elhajolt volna – szinte tropikus az időjárás. Folyton esik és a hőmérő a napon felszökik 18 fokra. Csak később ne bánjuk!

Soroznak. Eddig az 1915-ig szülötteket. Mindjárt megkapják a katonakönyvüket is azzal a figyelmeztetéssel, hogy ha megjelenik a mozgósítási parancs, azonnal bevo-

nulni tartoznak. Nálunk eddig csak Bardócz Ernő kapta meg a katonakönyvét, de valamennyien beleesnek az 1915-ig terjedő korosztályba. Szólóban fogok maradni. Böngésem a Schematismust és látom, hogy egyedül a mi egyházmegyénkben 130 pap esik e behívási parancs alá. Mi lesz, ha tényleg be kell vonulniuk, mikor úgyszólván olyan nagy a paphiány.

Január 22-én a Budapest környéki papok számára tartanak békegyűlést. Egyikük, Dr. Babocsa felkért, hogy mint fő és kerületi esperes hassak oda, hogy papjaim megjelenjenek a gyűlésen. Megírtam neki, hogy én koromnál és súlyos bajom miatt nem vehetek részt, arra pedig nincs megbízatásom, hogy kerületem papjaimat politikai vonalon befolyásolhassam. Ki is kérnék maguknak. Azóta csend van; majd meglátjuk, mennyien vesznek részt a gyűlésen.

A gyűlést február 7-re tűzték ki. Ez pedig hamvazószerda napja. Később vették észre és áttették 8 órára. Megelőzőleg mindent elkövettek, hogy sikerüljön a papokat egyenként a néptanács elé vitetni és rábeszélni próbálták, hogy jelenjenek meg. Ez még nem volt elég. Hat tagú vegyes küldöttség keresett fel minden papot a lakásán és ott próbálták presszionálni őket. Nálam pláne két küldöttség is volt. Mikor kijelentettem, hogy én nem megyek, Bardócz Ernő káplánt vették elő. Ő kitérő választ adott; ahogyan a Püspöki Kar fog intézkedni, ahhoz fogja magát tartani. A Püspöki Kar pedig mindenkinek a lelkiismeretére bízta a választást. Bardócz nem ment el. Ellenben benézett, de mindjárt ki is jött, Somogyi László is. Végig ottmaradt Fekete András. Elbeszélése szerint a gyűlés nem volt agresszív, csak egy-két kitétel ellen lehetett kifogást tenni. Ez a hitoktatásnál a papok részéről történt illegális miatt történt volna. Valahányszor a Pápát és a Püspöki Kart említették, dörgő tapsban törtek ki a jelenvoltak.

Állítólag 160-an vettek volna részt. Érdemes megjegyezni, hogy a „béke papok” mind tüntetőleg reverenciában jelentek meg még az exkommunikáltak¹²⁹ is, míg a többiek civilben.

Nem tudom, a gyűlés következménye-e, hogy utána új kongrua összeírást rendeltek el. Emelik-e majd, vagy végleg megszüntetik?

Őszentsége engedélyt adott, hogy ahol a hívek látogatottsága biztosítva van, hét-köznapi is lehet estefelé misézni, sőt, ha misét nem is mondanak, csak litániát, ez előtt is lehet áldoztatni. Jejunium¹³⁰ előtt ételből 3, italból 1 óra. Kezdi a hívek megkedvelni és mindig többen járulnak a szentáldozáshoz. Ugyancsak kiterjesztette a szentév privilégiumát az 1951. évre azonos feltételekkel, mint 1950-ben. Csak most öt Üdvözlég, öt Dicsőség, azután 1-1 Üdvözlég a pápa szándékára, 1 Hiszekegy és a Salve Regina elmondása kötelező.

Megjelent a toborzási rendelet. Minden 17 éves fiút és lányt összeírják. A háborús veszedelem egyre fenyegetőbb. Az Egyesült Nemzetek gyűlése kijelentette, hogy ha bármely csatlós állam megtámadná Jugoszláviát – hadüzenetnek veszi és közbelép.

129 Kiközösítettek

130 Böjt

Isten mentsen meg tőle! Ez esetben édes hazánk ismét, de most már totálisan belekerülne a háború kellős közepébe, és tekintve a jelenlegi modern fegyvereket, itt nem maradna kövön kívül semmi, minden elpusztulna. Talán ez a célja is, hogy aztán a néptelen országba oroszokat telepítsenek. Finis Hungariae, ha a Szűz Anya megengedi.

Február 18-án nagyszabású hangverseny a templomban. A koronázó templom 100 tagú énekkara szerepelt a zsúfolt templomban – óriási sikerrel.

Elrendelik, hogy február 25-ig mindenkinek új munkakönyvet kell váltania – mi célja, még nem tudjuk. Kell-e nekünk a papoknak is váltanunk? – most tárgyalnak felőle.

Behozzák az élelmiszerjegyeket; egyelőre liszt és cukorra. Lisztből fejenként 1 kilót, cukorból ½kilót kapunk – ha dolgozók vagyunk. Sikerült magunkat a dolgozók közé soroltatni. Egy hétre rá már van hús, zsír, szappan (mosó és mosdó) jegy is. Húsból egy hétre fejenként 30 dekát kapunk, ezt is fagyasztottat. A szappanjegyet be sem válthattuk, mert visszavették. Nem jár se papnak, se orvosnak, se ügyvédnek, se iparosnak. Természetes megpróbáltunk mindent, hogy visszakapjuk. Sárkékével csak nem súrolhatjuk magunkat. Lefoglalták a balatonfenyvesi villámot azon a címen, hogy üresen áll, pedig két húgom már évek óta állandóan ott lakik, csak a téli két hónapra jönnek fel. Szerencsétlenségemre éppen akkor nézték meg, mikor nem voltak lent. Persze megfellebbeztem – vissza is kaptam azon indoklásul, hogy a Berki gazdaság lemondott róla. De meddig marad még az enyém? Egyik húgomnak feltétlen szüksége van – neki életet jelentő – orvosságra.

Február végén megint megfogott az influenza és kínoz már több, mint két hete. Ráment a torkomra, a szememre még pedig olyan formában, amilyenben nem jelentkezett eddig senkinél. Szemem megdagadt és olyan fekete, enyvszerű váladékot választott ki, mely egészen leragasztotta a szemhéjakat. Alig bírtam reggel langyos szappanos vízzel lemosni.

Március 9. Nekem igen öröndetes hírt közölt a rádió. Megindították egyik kedves tanáromnak, Prohászka püspök úrnak boldoggá avatási perét. Annak idején, ha még élek, feltétlenül jelentkezem tanúnak. Talán vallomással én is hozzájárulhatok, ha csak egy szemernyit is, az oltárra való emeléséhez. A másik öröndetes hír, hogy egyik kedves kollégámat, Dr. Endrey Mihályt Őszentsége egri segédpüspöknek nevezte ki. Mindenki szívből örült a hírnek, mert mindenki igazán, őszintén szerette.

Március 13. Összeírják a garázsokat. Mi ez, csak nem a háború előhírnöke?

Március 18. Őszentsége vissza óhajtja hozni nagyszombat ősrégi szertartását. Az idén, már egynéhányan – 17-en meg is kaptuk az új szertartás könyvét. E szerint is végezzük. Reggel mise nincs. A szertartás este ½11 órakor kezdődik és éjféle misével zárul. Délután megtartottuk a feltámadási körmenetet. Rengetegen vettek részt rajta. Este a szertartást zsúfolt templomban kezdtük meg. Megható volt, mikor a keresztelési fogadalom megújításakor az egész templom hangzott a felette hangos protestációtól és az önérzetes Hiszek-től. Egy emberként fogadtak hűséget az Anyaszentegyház iránt.

Március 26. Esik a hó. Már tíz cm magas, de olvad is. A templompark egy tenger. Nem lehet keresztülmenni rajta. Karácsonyunk fekete, húsvétunk fehér, január február meleg, március hideg, újra fűteni kell.

Május 3. Emelik a kongruát 650 forintra.

Május 5. Első szombati ájtatosság a Szűzanya Szívének tiszteletére. Az ájtatosságot Dr. Szabó Imre felszentelt püspök vezeti. Közvetlen, barátságos. Megtartja krisztinavárosi plébániáját, akárcsak Amerikában.

Budapesten nem engednek letelepedni senkit, csak hatósági engedéllyel; azt pedig nem igen adják meg. El vagyok vágva a húgaimtól, akik Balatonfenyvesen jelentették be magukat állandó lakosnak.

Május 8. Délután 6 órakor hatalmas zápor – utána gyönyörű szivárvány. Hármas ív – ilyet még sohasem láttam életemben. Átölelte a földet. Remény-e, mit Noénak ígért az Isten?

Május 31-én reggel 6 órától június 1. este 10 óráig bezárólag egyfolytában szent-ségimádás. Azért választottam ezt az időt, mert első csütörtöktől első péntekre esett, és pénteken Jézus Szíve ünnepe volt. Minden órán elég szép számmal vetek részt az adoráló hívek. Az éjféle misén zsúfolt templom; nagyon sokan áldoztak.

Kezdődnek a deportálások. Nagyon sokan hitüket veszítve, öngyilkosok lesznek.

Egész május és júniusban nap-nap után szakad az eső. A folyók kiáradnak – még a Balaton is kilép medréből. Június 16-án egyszerre váratlan változás; nagyot ugrik a hőmérő. Árnyékban 30-32 fok.

Káderozásra hívtak be. Miután a sok fogós kérdésen túlestem – hirtelen azt kérdezik; mi a véleményem a mai rendszerről? Sajnálom a deportáltakat. Sajnálja? Igen. Emiatt egy hétig tárgyaltak a pártban, ne deportáljanak-e engem is.

Május 21-től június 21-ig több, mint 30000-et deportáltak; ezek közül részint öngyilkosság; részint éhség; részint a kényszermunka következtében több, mint 10000-en pusztultak el. Rettegésben az egész ország; senki sem biztos az élete felől.

Június 27. Süttő újmiséis primiciája. Milyen lehetett lelkiállapota, mikor három nappal előtte vitték el egész családját? Egyedül maradt, lakás és minden egyéb nélkül.

Grósz kalocsai érseket ugyanazon vádpontok alapján, mint a primásé volt, 15 esztendőre börtönre ítélték, vádlott társait szintén több évi börtönre.

Az egyháztanács, a képviselő testület, a pénzbeszedők nevét be kell szolgáltatni. Mi volt azelőtt, mi volt a vagyona, mi most a foglalkozása és a vagyona? Remegnek – mi lesz velük?

Augusztus 24. Dr. Schaub Mihály temetése miatt meg kellett szakítanom a szabadságomat. Temetésen hívei közül cirka 3000-en jelentek meg – teleszórták sírgödrét virággal.

Szeptember 2. Felhívás a hitoktatásra, jelentkezésre. Nagyon kevesen jelentkeztek. Nem tartok őszi coronát¹³¹. Miért? Rendeletek jönnek nap-nap után, ezeket kell szétküldeni a kerületbe és a válaszokat Vácra küldeni. Nincs szükség corona tartására.

A hitoktatást csak október végén kezdik meg. Egy hitoktató Pestszentlőrinc-Kispest-Rákoscsaba-Rákosliget területén tanít. Ezt legfeljebb gúnyból lehet hitoktatásnak nevezni. Az év végéig nem történt semmi megjegyezni való.

131 Az esperesi kerület papjainak gyűlése..

1952.

Január 1. Megvonták a kongruámat¹³². Az új év jól kezdődik. Fizetésem 200 forint, stólám sem több.

Sebaj, majd csak lesz valahogy! Mikor a hívek megtudták, ragaszkodásuknak gyönyörű példáját mutatták. Felemelték önkéntes adományaikat: kezdenek élelmiszert hozni. Megható volt, kicsordult a könny a szememből, mikor elém állt egy összetöporódott anyóka és azt mondja: nekem is alig van betevő falatom, de azt is kettéharapom és egyik felét magának adom. Természetesen az OTI-ból is kiestem a kongrua megvonása következtében. Kegyelmes úr megengedte, hogy a templom pénztárból kölcsönként az OTI díjat és illetéket fedezhessük, és ezzel pótoljuk az elveszett kongruát.

Január 10. Elviszik Dr. Décsy Gézá, Horváth Ferencet, Dr. Kalló, Dr. Bíró Bertalant, Kiss Istvánt – miért, ki tudná megmondani?

Újból jelentést kell tenni az egyháztanácsról, a képviselőtestületről, a pénzbeszedőkről – jelezni kell, mi volt a vagyoni állapotuk felszabadulás előtt, és mi mostan. Összehívtam a képviselőtestületet azzal a záradékkal, ki nem jelenik meg, lemondottnak tekintem. 44 közül 17-en jelentek meg, de ezek aztán fogadkoztak, hogy mindvégig kitartanak. És másnap a 17 közül 3 bejelentette kilépését. Az ijedelem felesleges volt; a bent maradottnak nem lett semmi bajuk, legalább eddig nem.

A csonka főtorony tetején betonszobát építettek – 4 oldalon nyílást vágtak, erős páncél ráccsal látták el, mely lőrészekkel van ellátva.

Február 28. Államosítják a családi házakat; megvonják a nyugdíjakat. Megint remegek balatonfenyvesi villámért és nyugdíjas nővéreimért. De szerencsésen mindkettőt kikerültük.

Március 17. Békegyűlés nálam. Szordinót¹³³ tettek ajkunkra. A belépési felszólításra senki sem jelentkezett.

Március 24. Nagy-Budapest papsága részére Budapesten nagy békegyűlés. Az elnök megnyitójában hangoztatta Őszentsége iránti hűségüket. A Pápa nevének említésére fergeteges taps támadt. Azonban ez alkalommal – az országos elnök felhívása dacára sem jelentkezett senki. Bezárják a veszprémi szemináriumot. A kispapokat szélnek eresztik – csak harmincnek engedték meg, hogy más szemináriumba jelentkezhetnek. Megszabják az elsőáldozók és bér málkózók tanítási idejét. Csak a templomban lehet őket előkészíteni. Az elsőáldozók előkészítésére két hónapon át heti két órát, a bér málkózók részére csak egy hónapot engedélyeztek. Be kell jelenteni az előkészítő nevét is – és mindjárt névleg bementék, kik nem lehetnek előkészítők. Május 18-ig lehet az elsőáldozást megtartani. Az ilyenkor szokásos agapét betiltották. Az előadásokon Emdesz tagok vannak jelen; jegyzik az előadás anyagát; a megjelent szülőket. Figyelik a szentbeszédet is – és erről jelentést adnak be.

¹³² Papság ellátásáról való gondoskodás.

¹³³ Hangfogót

Minden alkalmazottal szerződést kell kötni és munkakönyvet kell váltaniuk. Nagy-Budapest viszonyokra alapítva fonák állapotok keletkeznek.

Egész márciusban havazik. 5 -én délután 5 órakor esik az eső; 6 órakor hull a dara, de mintha csak öntenék; 7 órakor havazik nagy pelyhekben. Nem olvad, mert utána erős fagy áll be. Tüzelőnk elfogyott. Ki számított ilyen hosszú télre? A szemétből kikotort úgynevezett „kokszt” pedig semmi meleget nem ad. 10-11 fok meleg mellett dolgozunk az irodában reggeltől estig. Az időjárás nem javul. Áprilisban havazik és a hideg is tartja magát. 22-én aztán hirtelen változás áll be. Meleg szél támad, mely megtöri a jeget, elviszi a havat. 18-20 fokra emelkedik a hőmérséklet. Ez azután állandósul, sőt nap-nap után 30-32 fokig emelkedik. A csapadék teljesen megszűnik, pedig szükség volna rá. Minden férfi alkalmazottnak, papoknak is, katona könyvet kell váltani 50 éves korig. A békepapok kisajátítják az elsőszebati ájtatosságot. Mindenütt csak ők szerepelnek. A feltámadási körmenet útját be kell jelenteni a Budapesti Érseki Helytartóságnak. Majd ők elintézik. Egy héttel a körmenet előtt kapom az újabb rendelkezést; a kerület plébániái egy közös íven jelentsék be a körmenet útját, idejét a helyi Tanácsnál és kerületi Rendőrkapitányságnál. Bejelentettük. A rendőrség áttette a helyi Tanácshoz. Az elnök az engedélyt nem adta meg. Erre az Egyházi Hivatalhoz fordulunk. Onnan valószínűleg leintették az elnököt – az engedélyt megadta, de az útvonalat lényegesen megrövidítette.

Nem sejtjük miért, de a plébániák térképét a határvonalakkal legsürgősebben két nap alatt bekérték. Csak nem akarják a plébániákat kerületenként egynek kivételével megszüntetni? Kavarodás az Úrnapi körmenetnél. Ennek útvonalát a feltámadási körmenet útvonalával tették egyezővé. Az elnök itt is lecsípett egy jó darab területet. Sátrakat utcákon állítani nem lehet. A legutóbbi esperesi összejevetel alkalmával az érseki helynök kijelentette: Mindenütt békegyűléseket tartanak előkészítőül a június 1-jén tartandó nagy békegyűlésre. Ha a helyi értekezletre meghívunk bennünket, menjünk el – esetleg beszédet is mondjunk, és ha delegátusnak megválasztanak a nagygyűlésre, fogadjuk el és jelenjünk is meg. Két hétig remegtünk, mikor hívnak értekezletre, és nem választanak-e meg delegátusnak? Szerencsésen megmenekültünk.

Június 3. Végleg elvették balatonfenyvesi villámat – és beszorítottak a házmester lakásba, hol a bútorom harmad része sem fér el. Házbért nem kapok, de a felemelt adót továbbra is rajtam hajtják be.

Június 6-án végre megkaptuk a meghívót az aznapi értekezletre. Egyik káplán sem akart elmenni, elmentem magam. Az előadó kellemes modorú úriember – látszik, hogy hajótörött, ki az úszó gerendákba kapaszkodott. Arról volt szó – a Tanács mit tett eddig –, mi lenne a teendő, és kérte a bírálatot. Persze szó volt a békéről is – a kapitalisták erőlködéséről, de csöppet sem sértő modorban. Ha minden gyűlés ilyen színezetű lesz – mindenkor részt lehet rajta venni.

Romlott fagyalttól mérgezést kapott a polgárság tekintélyes része. Ellenőrizhetetlen hírek szerint csak tőlünk több mint 200-at vittek a kórházba – kik közül még aznap négy meg is halt. Újabb hírek nincsenek.

Június 4-én tartott püspöki konferencián bejelentették, hogy az összes szemináriumok, ötnek kivételével megszűnnek. Az esztergomi, egri, csanádi, győri és hajdúdoroginak kegyelmeztek meg. Váci egyházmegyénknek tehát nincs papnevelője. Hol fognak a teológusok tanulni? Mi következik még ezután?

Június 15. A feltámadási körmenet vonalán engedélyezték az Úrnapit mindenütt, csak nálunk nem. Itt még rövidebbre fogták – csak a saját bekerített területünk mellett haladhattunk volna. Ezt nem vettük igénybe. A templomparkban állítottunk fel négy sátort. Egyik szebb volt, mint a másik. A hívek egészen betöltötték a parkot. Hála Istennek, jobban sikerült, mint gondoltam – bár nem a napján, hanem a rákövetkező vasárnap kellett tartanunk.

Augusztus 1. Elvették a szemináriumunkat. 80 teológusunk közül 60 Egerbe, 14 a központi, 6 pedig a szegedi szemináriumba került. Püspökünk még csak meg sem látogathatja őket, mikor szeretné. Csak engedéllyel. De azért október 26-án ő szentelte szubdiakónussá a mi kispapjainkat – ez alkalommal a más megyebelieket is.

Augusztus 6. Békegyűlés. Kimentettem magam, mert Balatonfenyvesen voltam. Eredménye, hogy a nagyobb plébániákra új adminisztrátorok kerültek: Kispest, Pestszenterzsébet és Rákospalotára. Az előbbi kettőt nekem kellett átadnom. Nem tudom, mi volt a célja ez új intézkedésnek. Azt rebesgetik, hogy leépítés minden vonalon és viszonylatokban.

Szeptember 5. A kultúrházban emelt kőfeszületen – a korpusz bronzból – Fadrusz remekműve, a hátán a Magyar Hiszekegy volt bevésve. Ezt el kellett távolítani. Kivésték. Nem szabad Magyarország feltámadásában hinnünk.

Szeptember 10. Óriási robbanás. A plébánia épülete is megremegett. Állítólag Alagon robbant föl a muníció raktár.

Szeptember 25 őszi corona. Felmerült nem precíz indítvány alakjában hanem óhajként, hogy a Vatikánt fel kellene kérni, nyilvánítsa halálos bűnnek az atomfegyverek használatát. Sikerült elérnem, hogy nem került a jegyzőkönyvbe – megvárjuk a bécsi világbéke kongresszus határozatait.

Október 19. Bérmlás. A jelentkezők többen elmaradnak – töröltetik magukat – 299 maradt. Minden rendben folyt le. A Püspök úr meg volt elégedve.

Október 30. Ismét bontják a főtoronyot, gépfegyver fészek részére. Isten mentsen meg attól, hogy az esetleges küzdelmek keretébe kerüljünk. Rommá lőnék ismét templomunkat. Biztosítani kell minden lakószobát a pala és cseréppel fedett épületeknél, ez 35 forint. A biztosítás 1953 január 1-től érvényes – de már 1952 november 1-én be kell fizetni a díjakat. Újabb nagy teher amúgy is nagyon silány anyagi helyzetünkre.

November 1-je szombatra esik – halottak napja vasárnapra. Ezt áttették 3-ra, hétfőre. Első péntek november 7, állami ünnep. Ezen a napon csak reggel 8-ig lehet a templomban misézni, azután tilos minden szertartás egész nap.

November 8-9. Rettenetes vihar. Szakad az eső. Folyik a víz a szobámba. Hiába, elkorhadtak az ablakok a hosszú 42 esztendő alatt. 9-én infulás misét kell mondanom Pestszentimrén. Vállaltam, ha kocsit küldenek értem. Az idő múlását már kezdem érezni, mióta két kasza, 77 is lóg a vállamra.

November 11. Hóvihar – a tetőkön megmarad a hó. November 10-től kifőzdeből élünk. Nincs elegendő tüzelőanyagunk. Hát bizony az első hét nagyon fűszeres

ételeivel nem nagyon javította a gyomrunkat. A másik héten átmentünk egy másik kifőzdébe, mert ahol megkezdtük, ezután csak „dolgozóknak” adhatnak kosztot. Ennél meg vasárnap és hétfőn nem főztek. A koszt is rosszabb volt, az adagok is kisebbek. Húst ígértek minden napra, és csak két napon kaptunk. Vakulj magyar! Talán karácsonyra visszatérünk a rendes házi kosztunkra.

Kezdek nagyon és állandóan szédülni. Csak nem a vég kezdete? November 10-én elcsúsztam a Császár fürdőben. Szerencsés volt, mert csak a bokám ütöttem meg, de azt aztán alaposan – immár éppen két hónapja, és a seb nem akar begyógyulni. A bal karomon is szenvedtem sérülést, de az már gyógyulófélben van.

December 4-én nagy békegyűlés mozi előadással. Nem mentem el. A bécsi nemzetközi békegyűlésre kiküldött papi delegátusokat nem engedték misézni. Január elsejével együttes pénzkezelést hoznak be.

Megküldték az útmutatást. Látszik rajta, hogy olyan csinálta, akinek abszolút nincs érzéke a reális élethez. Már többször volt ez ügyben esperesi értekezlet, de nyugvó pontra nem jutottunk. Lehetetlenre nem vállalkozhat az ember.

December 27-én temettünk egy 101 éves asszonyt, ki mindvégig értelmének és akaratának teljes birtokában volt. Csendesen elaludt. Éjféle mise közepén hirtelen elaludtak a villanykörtek. Valaki a külső oszlopon a biztosítékot megrongálta. Nem okozott nagyobb zavart. A szilveszter csendben telt el. Tiltakoznunk kellett a rémhír ellen, hogy a perselypénz és az önmegajánlás útján befolyt összegre az állam rátette a kezét. Az együttes kezelés ügyében már kétszer volt esperesi gyűlés anélkül, hogy valami kézzelfogható eredményt ért volna el. Azt hiszem – mint mondták – próbaév lesz, miként válik be. Hát, ez alakjában sehogy se fog beválni. Ahány plébánia, annyi változat lesz.

1953.

Ez évtől sokat vártunk. Január 20-án volt az új amerikai elnök beiktatása. Ízig vérig katolikus ember – nagyon is tisztában van egy újabb háború lehetőségével. Reméljük, hogy módot talál ennek kiküszöbölésére. Egész februárban gyakori szélviharok, melyek nagy kárt okoznak. A kerítés melletti jejenyék gyökerei sok helyen feltörték a járdát és a csúszós időben kezdett közveszélyessé lenni.

Sokan elestek, de nagyobb baj nem történt. A járdát annak idején az egyházközség csináltatta, holott a községnek kellett volna. Ezt tudomásul vette a helyi Párt és a járdát rendbe hozatta.

Március 6-án meghalt Sztálin, az orosz diktátor – 9-én temették. Oroszország egyes helyein zendülések támadtak. Várjuk a fordulatot, hátha az utód szakít az imperialista törekvésekkel.

Március 13. 6 fok hideg. Március 14. Hét fok hideg. Erősen havazik. Télen nem volt havazás. A tavasz jól kezdődik.

Április 4. Nagyszombat. A felszabadulás ünnepe. Reggel 8 óráig be kell fejezni a szertartásokat. A tavalyi esti órákban végzett szertartások, de különösen az éjféle

mise elmaradása fájdalmasan érintette a híveket. A feltámadási körmenet idejét délután 2-3-ra szabták meg és csak a templom körül lehetett megtartani. A szokatlan idő ellenére sokkal többen vettek rajta részt, mint az előbbi esztendőben. Csak azért is!

Május 4. A toronyban a harangok fölött beton szobát építenek, lőrészekkel látják el és telefonnal szerelik fel. Kik ellen készülődnek?

Május 6. Káderozzák a helyi tanácselnököt. Legnagyobb panasz ellene, hogy a XVIII. kerületből eddig egy pap sem jelent meg a békepapok gyűlésein. Jóindulattal viseltetett velünk szemben – ki lett volna az utóda, ha felváltják? Kérésére megígértem, hogy a legközelebbi gyűlésre magam megyek el.

Május 10. Püspöki körlevél felolvasása. Sokan nem engedelmeskedtek a rendelkezésnek. Megadták az árát. Egy helyi lelkészt hat hónapra eltiltottak minden funkciótól – két plébánost pedig káplánnak diszponáltak¹³⁴. Kár volt renitenskedni, mert ezzel sem maguknak, sem a híveknek nem használtak. „Vértanúk” még kevésbé lettek. Az én állásfoglalásom, mit több ízben az illetékesek előtt ki is jelentettem: amit megtehetek, megteszem, ami ellenkezik a lelkiismeretemmel, az egyház törvényével, nem teszem meg. Elfogadták, és eddig nem is volt semmi összeütközésem.

Június 19. A Világbéke Tanácsa Budapesten tartotta ülését. Részt vettek rajta Czapik érsek, Pap és Hamvas püspök urak. Jelenlétük kis enyhülést hozott.

Az idén Medárd nagyon kitett magáért. Nap-nap után folyton esik, tarkállva hatalmas záporral. A termés remények fokozódnak, különösen a kapások terén. Takarmány bőség, az állatállomány növekedése, mind biztató az életszínvonal emelésére.

Az Úrnapi körmenet idejét délelőtt 10-ig engedélyezik – mikor ezt kifogásolom – 11 óráig meghosszabbították, de csak a templom körül volt szabad megtartani. A folytonos esőzés nagy kárt okozott. A plébánia mennyezete 18 helyen, a templomé is több helyen teljesen átázott.

Nagyon tartottam attól, hogy az idén nem mehetek szabadságra. De megkaptam, sőt az esperesi teendőket is sikerült a kerületi jegyzőre, Dr. Bencze Lajosra áthárítanom.

Július 4-én szenzációként hatott Rákosi Mátyás távozása és Nagy Imre miniszterelnöksége. Feszült figyelemmel hallgattuk programbeszédét július 4-én. Szenzációs volt csakugyan. Kijelentette, hogy a Tszcs sok helyen megszűnik; a termelő szövetkezetekből a tagok kiléphetnek; földjeiket visszakapják, melyen egyénileg gazdálkodhatnak. Az állam segíteni fogja őket. De ami a legfőképpen érdekelt úgyszólván mindenkit; ez év október 31-ig az összes deportáltakat és internáltakat kiengedik. A váci egyházmegye 17 papja volt internálótáborban. Haza is jöttek egynek kivételével, ki meghalt a táborban. Püspökünk azonban nem nyerte vissza szabadságát.

A szabadságom nem volt kellemes. Egész idő alatt hideg volt és folyton esett az eső. Reggelként 6-7 fok. Délre felment 10-12-re. Két hónap alatt négyszer tudtam csak a Balatonban fürdeni. Vagy a föld tengelye fordult egyet, vagy a Golf áram fordított hátat. Hozzájárult még az is, hogy a fenyvesi lelkészséget nem töltötték be, és a hívek gondozása is rám maradt egész augusztus 15-ig. Nem volt pihenés.

134 Elhelyeztek

Szeptember. Engedélyezik a hittanra való pót beíratásokat. Önálló és óraadó hitoktatási állásokat szerveznek. Rendben volna, de a beosztásuk lehetetlen. Más-más kerületből járnak át, és így majdnem lehetetlen az órák betartása.

Október kárpótolt az augusztusért. Két héten át valóságos kánikula volt. Nagy öröm sok családnál, hol csehül álltak a tüzelő dolgában.

November 6-án értesítenek, hogy az állam kultúrházunkat birtokába vette. Eddig is csak névleg volt a miénk. Most legalább nem kell mindig reklamálnom a ránk kivetett adót.

November 13-ra virradóra betörtek templomunkba. Kifeszítették az egyik mellékajtó lemezét és így bújtak be. Feltörték az eddig már kétszer sikertelenül megkísérelt Szent Antal páncél perselyt. Összezárták a fa álló perselyt. A faliorát földhöz vágták. Behatoltak a sekrestyébe is. A szekrényekből a ruhákat a földre szórták. Három ministráns ruhát széttéptek. Elvitték a két mellékoltár szőnyegeit. Pénzt keveset találhattak, mert pár nappal előbb a perselyeket kiürítettük. A Tabernákulumhoz nem nyúltak. Egy liter misebort megittak. Talán ez adott nekik bátorságot, hogy az Üllői úton egy trafikot is feltörték. Itt elálmosodtak, beburkolóztak a magukkal vitt pokrócokba, lefeküdtek és elaludtak. Reggel, mikor a trafikosné odaér, ijedtében nagyot sikoltott. Erre felébredtek a betörők, de hamar fel is találták magukat. Ne kiabáljon jó asszony – minket is rendőrök állítottak ide, kik a bolt betörői után szaladtak. De bizony mi elaludtunk. Most megvárjuk a rendőröket. És az asszony felült nekik. Csak maradjanak addig itt, míg elszaladok a postára az újságokért. El is ment, de mire visszajött, a két „őr” eltűnt, a szőnyegetek azonban otthagyták. Világos lett. A közelben két rendőr állt, nem merték magukkal vinni. Ekkor tért csak észre az asszony, és kétségbeesve kereste a 200 forintját, mely ott volt eldugva. Szerencséjére ezt a betörők nem találták meg. Így került a két szőnyeg vissza hozzánk. Ilyen kába-
reba való esetek is történnek napjainkban.

Szeptember 8-án Őszentsége XII. Piusz pápa „Fulgens corona gloriae¹³⁵” körlevelével Mária évet hirdetett, mint hogy most van 100 éves évfordulója annak, hogy az Egyház Szűz Mária Szeplőtelen Fogantatását ünnepélyesen hittételnek nyilvánította ki.

December 8-án ünnepélyes formák keretében hirdettük ki a Mária évet. Őszentsége rengeteg teljes búcsút engedélyez ez évben – úgyszólván majd mindennap el lehet nyerni. Különösen a Szűz Mária tiszteletére szentelt templomokban. A mi kis templomunk az első volt Magyarországon, mely Mária Szent Szíve tiszteletére lett konzekrálva – számunkra tehát kincsesbányája a kegyelemnek ez az év. Szilveszteri beszámolómban bejelentettem, hogy a jövő évben ismertetni fogom a Szűz Anya magyarországi kegyhelyeit, hogy akiknek módjukban áll, látogassanak el oda hálát adni a Szűzanyának a sok kegyelemért, mely ebben az esztendőben az Ő kegyessége folytán ér bennünket.

December közepén újfajta influenza járvány kerekedett fel, és szinte mindenkit levett a lábáról. Az összes orvosokat kirendelték, részükre az autókat lefoglalták és még így sem sikerült minden beteget meglátogatniuk. Egyes orvosok listáján napi 250-400 beteg szerepelt. A plébánián is mindenki megkapta – és engem is, ki nem szoktam

135 Dicsőség fényes koronája.

lefeküdni, ágyba kényszerített. Magas lázzal jelentkezett s tartani lehetett tőle, hogy a korosabbknál tüdőgyulladásba megy át. Tömeges halálozás azért nem fordult elő.

Beköszöntött a hideg is, pedig már reménykedtünk, hogy enyhe lesz az idő.

1954 – Szűz Mária szent éve

Január 1. Bosszantó, hogy az év első napján a már megszokott villany mizéria ismét beköszöntött, de most jó hosszú ideig tartott. Kevés a gyertyánk és bizony sötét volt a templom, egész sötét volt, csak tapogatóztunk. Meg akartam kezdeni a kegyhelyek ismertetését, de még az első pad sorokban lévőket sem láttam. A hideg sem hagyott alább, sőt növekedett.

Január 1-5. Január 2-án már -10, január 3-án -18 fok a hideg. A járvány is tovább tart, semmit sem enyhül. Most már szaporodik a halottak száma is. Érdekes a természet megfigyelők megállapítása: nagy hideg lesz, mert a méhek dupla réteggel vonták be a sejteket. Nem biztató – mikor nagy a tüzelőhiány is. Az iskolákat, részint a járvány, részint tüzelőhiány miatt január 20-ig bezárták.

Január 6. Negyvenkilencedik éve, hogy itt működöm, de soha ennyi kevesen nem voltak a templomban. Kongott az ürességtől. Hiába, járvány van, hideg van.

Nap-nap után havazik, s bár szemcsés hó esik, mégis meghaladta már a 60 centimétert. Más helyen 1-1.50 méter, a Dunántúlon négyméteres hótorlaszok vannak. A hideg alábbhagyott, -3-4 fok van. Tüzelő pedig alig van. 20 kilót adnak fejenként.

Január 10. A hideg nem enged. Állandóan -10-22 fok között ingadozik. Közben erősen havazik. A metsző szél szinte lehetetlenné teszi a szabadban való tartózkodást. Az egész országban hótorlaszok keletkeztek, egész vidékeket zárva el a forgalomtól. A vonatközlekedést napi egy személyvonatra korlátozták még azokon az útvonalakon is, melyeken lehetséges volna a közlekedés.

Január 16-án gonosz természetű karbunkulus¹³⁶ támadt a bal combom alsó felén. A sebészorvos két napon át vágta, fúrta, tépdeste, irtózatossá kényszerítve. Ehhez járult még ennek az operációnak következményeként is, hogy a prosztatata működése megszűnt, és katasztrófával fenyegetett. A gondos, és mindenre kiterjedő figyelmes kezelés valahogy talpra állított, de még most is, február 9-én is munkaképtelen vagyok és a szobát kell őriznem.

Február 10. Ma okvetlen misézem. Reggel, mikor felkeltem, kis híja, hogy össze nem estem. Ennek dacára elmentem a templomba, és sikerült misét mondanom. Hálát adtam a jó Istennek, hogy talpra állhattam.

Messze vagyok azonban attól, hogy részt vehessek a munkában.

Elrendelik, hogy a súlyos beteg pápáért mise után imádkozzunk.

A hideg nem akar engedni merevségéből, néha mintha alább szállna, de reggelre ismét felszökik az eddig tartott magasságra. Ilyen hosszú és szigorú télre még nem emlékezem. Mátyás jeget talált, és mint a közmondás tartja, meg kellett volna törnie – de nem szerezte meg ezt az örömet, sőt hizlalta is.

136 Több tályogból álló kelés.

Megkaptuk az értesítést, hogy május 9-én Papp Kálmán győri megyéspüspök úr jön hozzám – misét mond és szent beszédet tart. Megpróbáljuk legalább a XVIII. kerület plébániáit megmozgatni, hogy híveikkel együtt jelenjenek meg, s tegyék imponálóvá a püspöki misét.

Március 5. Az egész égboltozat narancssárga, alján ibolyakék szegélyezéssel, és az egészet átfogja a szivárvány. Ennél szebbet életemben nem láttam.

Az Állami Egyházügyi Hivatal a tanuló ifjúság részére lelkigyakorlatot engedélyez – március 25, 26, 27-én este 1/26-kor lesz nálunk. 28-án közös áldozás. Várjuk, lesz-e eredménye a többszöri felszólításnak?

Állapotom állandóan javul, csak a prosztata okvetetlenkedik még mindig. Március 17-én döntenek, kell-e operációs beavatkozás, vagy enélkül is teljesen rendbe jövök?

Március 10. Bontják a kultúrházat. Úttörő sportcsarnokká alakítják át. Sír a lelkem, mikor a rombolásról beszámolnak – mert megnézni nincs bátorságom. Lehetetlen lesz a régi alakjában visszaállítani, ha valamikor visszakapjuk.

Március 15. Ránk jár a rúd. A kultúrházon kívül a templom tornyát is bontják. Nem volt elég, hogy már eddig is össze-vissza lyukasztották, most a csonka felébe kilátót építenek háromszögelési szempontból. Olyan csúffá tették, hogy elment a kedvem a restaurálási gondolattól.

Március 25-én megtartottuk a papok Mária napját. Keresztutat végeztünk a tisztítótűzben szenvedő papokért – majd elmélkedés Mária hivatásáról – egy tized az élő papokért – a Szentatya imája és áldás.

Március 25-26-27-28 napjain megtartottuk az engedélyezett diák lelkigyakorlatot. 27-én délután 12 gyóntató várta a tanulókat. Több, mint 400-an áldoztak. Ezzel az eredménnyel meg lehettünk elégedve, mert máshol, népesebb plébániákon sokkal kevesebben voltak. Látni kellett a sok boldog édesanyát, kik könnyes szemmel adtak hálát, mert sokaknak gyermeke már évek óta nem járult szentségekhez, s most gyónt, áldozott.

Március 25. Egy francia csillagász jelezte, hogy ez év áprilisában egy üstökös is meglátogat bennünket.

Április 6. van már. Keressük az üstököst és nem látjuk. Eltévedt talán, vagy késik? Nincs rendben a motorja? Sokan már a háború szelét is érzik, mert üstökös mindig ezzel szokott beköszönteni.

Április hónapban tartott a hideg. Ezt megszenvedtem a Mátyásföldön tartott coronán. A templomban tartották, s tartott négy óráig. Mindenki majd megfagyott. Talán én jártam legrosszabbul, visszakaptam a spanyolnáthát, és még most, május 6-án sem tudok tőle megszabadulni.

Május 2-án a Bazilikában lévő oratóriumban miséztem és prédikáltam. Félttem, mert felső fogsorom hiányzik, és a kiejtésre nagyon vigyáznom kell. De nem lett semmi baj, nem vettek észre semmit.

Lázasan készülünk a május 9-i ünnepélyre. Ilyenkor látja meg az ember, hogy milyen szegények vagyunk. A felszerelések java részét kölcsön kell kérnünk. Arról,

hogy a szomszéd plébániák is részt vegyenek, lemondtunk, hiszen a mi híveinknek is csak kis töredéke fér be a templomba. Erősen szédülök; talán az izgatottság az oka. Hogyne izgulnék, mikor olyan szegény vagyok, hogy nem tudom a Püspök urat úgy fogadni, mint szeretném.

A győri Püspök úr lemondta jövetelét. Dr. Czapik Gyula egri Érsek úr volt kegyes és vállalta a szentmisét. Pontosan hat órákor érkezett Dr. Endrey Mihály segédpüspök kíséretében. A templom előtt Esty Miklós pápai világi kamarás köszöntötte az Actio Catolica nevében, és Lenkey Antal, az egyházközség nevében. Mindkét üdvözlésre az Érsek úr hosszasan válaszolt. A templom előcsarnokában én fogadtam a szokásos módon és az Ecce Sacerdos hangja mellett vonultunk a szentélybe. Itt Dr. Herrhof Mátyás, váci prelátus kanonok üdvözölte az Érsek urat az egyházmegye nevében. Az Érsek úr válaszában kifejezte örömét, s hangoztatta, hogy hazajött, mert minden templomban, mely a Szűzanya tiszteletére van megáldva, otthon érzi magát. Ezután az Érsek úr a miséhez öltözött és megkezdődött a pontifikális mise olyan fényvel, amelyet még nem láttam. Evangélium után Dr. Endrey Mihály segédpüspök úr mondott szívbe markoló beszédet a Szűzanyáról. A mise 1/28 órákor ért véget és az Érsek úr Boldogasszony anyánk éneklése alatt vonult ki a templomból. Mise után szerény kollatio¹³⁷ volt a plébánián.

Jegyzet a jelenlévők társadalmi állásáról:

1. Egri segédpüspök, az Actio Catolica országos elnöke. Dr. Endrey Mihály
2. Az Actio Catolica helyettes elnöke.
3. Belvárosi apát, plébános, érseki helytartóság provikáriusa.
4. Az Actio Catolica osztályvezetője.
5. Az érseki helytartóság titkára. Simon László
6. Az Actio Catolica irodavezetője.
7. A Magyar Kurir szerkesztője.
8. Az Új Ember szerkesztője. Magyar Ferenc
9. Pápai prelátus – egyetemi tanár, a Központi Szeminárium rektora.
10. Újpesti apát plébános – kerületi esperes.
11. Prelátus, rektor.
12. Pápai prelátus, vecsési esperes plébános.
13. Kispesti Jézus Szíve templom lelkésze.
14. Csákyliget plébánosa.
15. Váci prelátus, kanonok, az egyházmegye kiküldötte.
16. Pestszentlőrinci Állami Telep plébánosa.
17. Pestszentimre plébánosa.
18. Pestszentlőrinc, Árpádházi Szent Margit templom helyi lelkész.
19. Pestszenterzsébet Jézus Szíve templom plébánosa.
20. Pestszenterzsébet Pacsirta-telepi káplán.
21. Kispeszt Jézus Szíve templom káplánja.
22. Wekerle-telepi adminisztrátor.

137 Összejövétel

fojgaram hiányát - és a közigazg. nagyon röpökön áll. De nem lett senmi baj, nem volték én
 semmit. Látszanék hárulni a május 9-én ünnepélyre. Ity aukor lájgá meg a ember, hogy
 milyén szegényel vagyan. A felszerelék jérvéit ködön kell nézni. Arról, hogy a remény
 Medánia is szit, vész, csak, lemondunk, hanem a mi híveimnek is csak hisz tőredke fei, be a temp.
 lombá. Evőn nérdulók: Calan az igazsághoz ar oka. Hozgye igazul, mikor olyan szegény va.
 gyok. hogy nem tudom a Csupát lát egy fogadni, mint kezdtem.

A győri Csupát is lemondta jévkélt. S Capric Gyula egy Evék is volt kezgye és vez-
 latta szent misét. Omkoran b dráster inkertt s Endrey Mihály szegid Csupát vesicéden.
 A templom előtt Esty Mihály fogai veldgi kasszák kövörítette az Actio Catorica nevében.
 és denkeg Antel az egyházközej nevében. Mindeket ádóvöré az Evék is harrócskán
 vadosat. A templom elörszökében én fogadtam a szentia módon éia Ecce sacrodo
 kanga medret vonsztunk a szentélybe. It s ten hof Matyás váci pöclát is lemond
 is dróvta az Evék látat az egyházmegye nevében. Az Evék is vátok éian szegény őst
 met, s hangváltat, hogy kerajott, most mindon templomban, mely a hri Anya kitévőre
 van meg éia, ottón éri magát. Lantán a Evék is s miéka dővöré és megvöré döt
 a jöndifácás miséjén fenyvél, a mélyen meg nem láttam. Evangelium után s Endrey
 Mihály s eged Csupát is mondott szent maroktó levidat a hri Angérol. A miékt
 ótan éit véjst és a hrikt s dővöré Anyánk évöléit élt vonszték a temp.
 lombé min után szegény collatio volt a jöndifácás

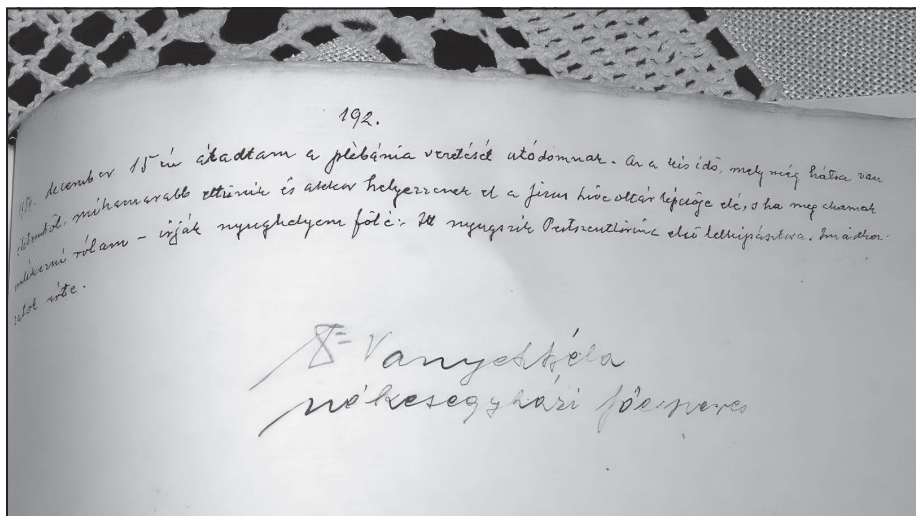
Dr. Capric Gyula
 egy Evék.

- Dr. Endrey Mihály¹
- Dr. Lina Endrey²
- Eszy László³
- Dr. Jöndifácás⁴
- Mason János⁵
- Dr. Jöndifácás⁶
- János hof Endrey⁷
- Megyer Ferenc⁸
- Dr. Jöndifácás⁹
- Dr. Jöndifácás¹⁰
- Jöndifácás¹¹
- Dr. Jöndifácás¹²
- Dr. Jöndifácás¹³
- Dr. Jöndifácás¹⁴
- Dr. Jöndifácás¹⁴
- Dr. Jöndifácás¹⁵
- Dr. Jöndifácás¹⁶
- Dr. Jöndifácás¹⁷
- Dr. Jöndifácás¹⁸
- Dr. Jöndifácás¹⁹
- Dr. Jöndifácás²⁰
- Dr. Jöndifácás²¹

Bejegyzés a Historia Domusból a május 9-i szentmise illusztris résztvevőiről

Még április hóban kaptam felszólítást a Vikárius Generális úrtól, elfogadom-e a most megüresedett nyugdíj kongruát? – mert nem akarják elveszíteni. Ha elfogadom, továbbra is mint aktív plébános működhetem. Ezt írásban és előszóval is megerősítette a Vikárius úr – nem különben az irodaigazgató úr is.

Július 11-én Csongrádra mentem Szolnok János ezüstmiséjére. Ezt az alkalmat felhasználtam arra, hogy a szomszéd körzetben lakó öcsémet és unokaöcsémet meglátogassam. Helvécián már megérkezésemkor levelet kézbesítenek: a Vikárius úr 17-én délelőtt a Központi Szemináriumban igen fontos ügyben akar velem beszélni. Nyugodtan mentem a találkára, azt hívén, hogy valami egyházi ügyről lehet szó. Belépek – leültetett és így kezdi: Kedves Béla bácsi! Szomorú hírt kell veled közölnöm: szeptember 1-én át kell adnod a plébániát. Mintha fejbe vágtak volna – nem tudtam megérteni. Hát ennyit ér a püspöki szó? „Maradhatok” és pár hónap múlva kilöknek. Bizony tántorogva jöttem ki a szobából. Itthon, mikor magamhoz tértem, meghánytam-vettem ezt a nem várt fordulatot. Kijátszása az ígéretnek és félrevezettek, mert mégis elmozdítanak. Nem hagyom magam. 18-án már meg is jelent a körlevélben a pályázat a megüresedett Pestszentlőrinci Főplébániára. Ugyanaznap levelet is kaptam, melyben felszólítanak, hogy szeptember elsejei hatállyal adjam be a lemondásomat. Meghirdettek egy plébániát, mely nem volt üresedésben. Jogi abszurdum. A levélre válaszolva megírtam, hogy 50 éves munkásságom, mely nem volt eredménytelen, nem ezt érdemelte, de remélem, hogy nem ez az utolsó intézkedés. Erre azt válaszolta, hogy ő állja a pályázatot és kinevezi az adminisztrátort. Erre azt feleltem: én pedig nem mondok le, mert semmi okát sem látom eltávolításomnak. Megindultak a kombinációk: ki kerülhet ide? Személyeket emlegettek. Az Állami Egyházi Hivatal kijelentette, hogy semmi kifogása nincs ellenem, sőt meg vannak elégedve működésemmel. Vártam, de majd kirobbantam, mert sehol nem találtam fedélre, mely alatt meghúzódhattam volna. Azt, hogy maradhatok a plébánián, nem

A Historia Domus utolsó bejegyzése

tartottam megoldásnak. Hol helyezhetem el bútoraim kis részét, mely megmaradt az ostromból? Bejelentettem, hogy megfellebbezem a döntést. De elhalasztottam arra várva, ki lesz az utódom, hogy viselkedik velem szemben? Az utódom Werney Kornél, Vecsés Újtelep plébánosa lett. Úriember, ki velem szemben kifogástalanul viselkedik, s így megvan a remény arra, hogy egymás mellett maradhatunk – s még működhetem Lőrincen, mint kisegítő lelkész – elérve jövőre az 50 éves működésem beteljesülését.

1954. december 15-én átadtam a plébánia vezetését utódomnak.

Az a kis idő, mely még hátra van életemből, mihamarabb eltűnik és akkor **helyezzenek el a Jézus Szíve oltár lépcsője elé, s ha meg akarnak emlékezni rólam – írják nyughelyem fölé: Itt nyugszik Pestszentlőrinc első lelkipásztora. Imádkozzatok érte!**¹³⁸

Az idős plébános, pápai prelátus

138 Az utókor nevében szégyenkezve ismerjük be, hogy a végakarát nem teljesült, de talán sikerült méltó sírhelyet találni a plébános úrnak. Először a Pestszentlőrinci Temetőben temették el, majd hamvait áthelyezték az egyháznak adományozott lakása mellett épült Pestszentlőrinci Szent Margit Templom altemplomába. Jelenleg úgy véljük, egy harmadik áthelyezés méltatlan volna, de a kérdés még nincs végleg lezárva.

A képek fellelhetősége

Fellelhetőség

Oldal Kép aláírás

Főplébánia

- 5 Dr. Vereczkey (Wimmerth) Béla plébános, pápai prelátus
23 Gyülekezés a kápolna megáldására
23 A kápolna, mely a plébánia-lak része
24 A kápolna oltára – Szentsír
33 Úrnap körmenet és az egyik sátor
89 Dr. Hanauer István váci püspök
112 Az új templom kívülről és belülről
112 Indulás a plébániáról templomszentelésre
113 Az ünnepi szentmise utáni fényképezkedés
125 A Szent Imre szobor avatása a plébánia kertjében
127 Indulás Rómába
128 Vatikáni képek
132 Az új katolikus kultúrház
132 A nyitás utáni bankett
145 Az Eucharisztikus kongresszus
149 A Papi testület ajándéka
150 Japán tárgyak kiállítása
156 Japán vendégek fogadása
157 A Magyar Szalon 1940. augusztusi száma
169 A harangok hadba vonulása
223 Az idős plébános, pápai prelátus

Főplébánia dokumentuma

- 21 Gyűjtőív a templom építésére
97 Meghívó jótékonyági bálra
99 A templom tervrajza

Főplébánia, Historia Domus

- 77 Igazolvány szabadlábra helyezésről
221 Bejegyzés a Historia Domusból a május 9-i szentmise illusztris résztvevőiről
222 A Historia Domus utolsó bejegyzése

Főplébánia, magántulajdon

- 19 Az ifjú lelkész

Főplébánia, Tomory Lajos múzeum

- 124 A Szent Imre szobor és leleplezése

Fellelhetőség

Oldal Kép aláírás

Tomory Lajos múzeum

- 13 Majorság a kápolnával
- 14 báró Sína Simon
- 14 gróf Lónyay Menyhért – FSZEK Budapest Gyűjtemény
- 14 dr. Szemere Miklós
- 14 A Szemere féle lövölde
- 17 Krautschneider József lámpagyáros
- 26 Dr. Bókay Árpád egyetemi tanár
- 28 A Szent Lőrinc kápolna régen és ma
- 29 Karmelita zárda
- 61 A Gloriette
- 111 Keresztkút
- 120 Jézus szíve és Szent Antal szobra a mellékoltárokon
- 134 Az Americana bálja
- 135 Az Állami Lakótelep Szent László temploma egykori rajzon és ma
- 136 A Trianoni kereszt
- 142 A szemeretelepi Szent István király templom korabeli rajza és ma

Budapest Főváros Levéltára

- 45 Tábori istentisztelet a háborúban – HU BFL XV.19.d.4.f. 0000023

www.esztergomi-ersekseg.hu/plebaniak/

- 187 Az Árpádházi szent Margit templom közel a plébános úr egykori házához
-

Tartalom

Kiadói előszó	7
A Historia Domus, mint műfaj	7
A plébános úr neve	8
A Historia Domus helytörténeti értéke	8
A Historia Domus, mint az ökumenizmus és a vallásközi párbeszéd kordokumentuma	9
A plébános úr, mint az egyház szentje	10
A plébános úr és a zsidóság viszonya	11
Köszönetnyilvánítás	12
Bevezetés	13
Kezdeti évek	19
1910–1912.	19
1913.	24
A nép	25
Vagyoni állapot	27
Társulatok	31
Istentisztelet	32
Stóla díjszabás	34
Személyzet	36
Canoni vizsgálat	38
Rendkívüli események	38
Az I. világháború éve i	41
1914–1915.	41
Az I. világháború katonai oldala	43
Segélyakció a háborúban	46
Istentiszteletek a háborúban	49
A drágaság	51
Epizódok	52
Sebesültek és hősi halált haltak	53
A harangok hadba vonulása	54
Két halál	55
1917.	56
Templomépítő mozgalom	56
Stóla díjszabás	63
A sánc	63

1918.	63
Önállósítás	63
Közélelmezés	65
Spanyolnátha	65
Szénszünet	66
A háború	66
Stóla	66
A forradalom	66
Nemzeti Tanács	68
Papi Tanács	69
Két világháború között	71
1919.	71
Francia megszállás	72
A proletárdiktatúra	73
A drágaság és a stóla	80
Az egyházmegyei központ és a diktatúra	80
A hitélet	81
A fehér pénz	81
A vörös hadsereg	82
Az elvtársak a hivatalban	82
A vörös uralom két mártírja.	82
Román megszállás alatt	83
A román megszállás áldozata	86
Egyveleg a román megszállás életéből	86
Új hitoktatói állások szervezése	88
Az egyházmegye gyásza	88
Interregnum	89
Az új főpásztor	89
A fák kiirtása	89
A nemzeti hadsereg bevonulása	90
A nemzetgyűlésre kiírják a választást	90
1920–1938.	90
A II. világháború évei	147
1939–1942.	147
1943.	165
Nyugdíjügy	165
1944–1945.	168
A II. világháború után	183
1946.	183
Infláció	187

1947.	193
Kerületi tevékenységünk	194
1948–1949.	196
1950 – Szentév	204
1951–1953.	208
1954 – Szűz Mária szent éve	218
A képek fellelhetősége	224

